

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ESKİ KAHİRE GELENEKSEL KONUT
MİMARİSİNİN İNCELENMESİ ; ‘ HİLMİYE
VE SEYYİDE ZEYNEP BÖLGESİ

BETÜL KANLI

DOKTORA TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mayıs-2025
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Betül KANLI

Tarih: 29.05.2025

ÖZET

DOKTORA TEZİ

ESKİ KAHİRE GELENEKSEL KONUT MİMARİSİNİN İNCELENMESİ; ‘ HİLMİYE VE SEYYİDE ZEYNEP BÖLGESİ

BETÜL KANLI

**Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı**

Danışman: Prof. Dr. Mine Ulusoy

2025, 163 Sayfa

Jüri

**Prof. Dr. Mine Ulusoy
Prof. Dr. Hatice Derya Arslan
Doç. Dr. Zafer Kuyrukçu
Doç. Dr. Mehmet Ergün Hatır
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Yıldız**

Eski Kahire'nin konut mimarisi, yalnızca estetik bir yapı dili sunmakla kalmamış, aynı zamanda dinî, iklimsel, sosyal, kültürel ve tarihî unsurların etkisiyle biçimlenmiş özgün bir mimari evrim sergilemiştir. Bu kentsel dokuda kullanılan yapı malzemeleri, hem işlevsellik hem de estetik açıdan önemli bir rol oynayarak mimari karakteri derinleştirmiştir. Eski Kahire, tarihsel süreçte birçok kültürü bünyesinde barındırmış, bu kültürel çeşitlilik özellikle orta ve üst sınıfa ait konutlarda belirginleşen yeni mimari tarzlara ilham kaynağı olmuştur. Bu çalışmada analiz edilen dokuz konut örneği; fotoğrafları, rölöve çizimleri, vaziyet planları, detayları, mimari nitelikleri, yapı teknikleri ve bezeme unsurlarıyla kapsamlı bir biçimde ele alınmıştır. Sunulan bu derinlemesine analiz, Eski Kahire'nin zengin mimari mirasını anlamaya yönelik bütüncül bir bakış açısı sunmaktadır.

Dinî unsurlar, mimari tasarımlara yalnızca biçimsel değil, aynı zamanda manevi bir anlam katmış; ibadet, mahremiyet ve sembolizm gibi kavramlar üzerinden mekânsal düzenlemeleri şekillendirmiştir. İklimsel koşullar, yaşam alanlarının doğal havalandırma ve gölgelendirme gibi stratejilerle konforlu hale getirilmesini zorunlu kılmış; bu durum konut planlamasına doğrudan yansımıştır. Öte yandan, tarihî arka plan, mimari evrim sürecini yönlendirmiş ve belirli dönemlerdeki tasarım anlayışlarını şekillendirmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde, araştırmanın genel amaçları, kapsamı ve uygulanan yöntem bilimsel çerçevede ayrıntılı olarak sunulmuştur. İkinci bölümde, geleneksel Mısır konutu tanıtılmış; tarihî gelişimi, plan tipini etkileyen faktörler ve ülkede yaygın olarak görülen konut türleri ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, Eski Kahire'nin tarihsel arka planı, yapı düzenlemeleri ve yabancı mimarların kent dokusuna olan etkileri incelenmiş; bu bağlamda orta ve üst sınıf konut tipolojileri görsel belgelerle desteklenmiştir. Dördüncü bölümde ise, seçilen dokuz Eski Kahire konutu mimari açıdan değerlendirilmiştir. Her bir konut; mimari özellikleri, inşa teknikleri, yapı malzemeleri, süsleme unsurları ve tarihî bağlamlarıyla birlikte analiz edilmiştir. Sunulan görsel ve çizim materyalleri, bu yapıların özelliklerinin anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Beşinci ve son bölümde, incelenen dokuz konut örneği karşılaştırmalı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Mimari özellikler, yapı teknikleri, kullanılan süsleme unsurları ile ortak ve farklı yönler sistematik biçimde ortaya konmuş; elde edilen veriler ışığında genel sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışma, Eski Kahire'nin konut mimarisini yalnızca fiziksel bir yapı bütünü olarak değil, aynı zamanda bu yapıların taşıdığı tarihî, kültürel ve manevi değerleri anlamaya yönelik bir girişim olarak değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eski Kahire, Firavun Konutları, Geleneksel, Konut Tipi, Orta Sınıf, Üst Sınıf.

ABSTRACT

PhD THESIS

ANALYSIS OF TRADITIONAL RESIDENTIAL ARCHITECTURE IN OLD CAIRO;"THE HILMIYA AND SEYYIDE ZEYNEP DISTRICTS"

BETÜL KANLI

**Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of ARCHITECT**

**Advisor: Prof. Dr. Mine Ulusoy
2025, 163 Pages**

Jury

**Prof. Dr. Mine Ulusoy
Prof. Dr. Hatice Derya Arslan
Assoc. Dr. Zafer Kuyrukçu
Assoc. Dr. Mehmet Ergün Hatır
Asst. Dr. Zeynep Yıldız**

The residential architecture of Historic Cairo presents not only an aesthetic architectural language but also reflects a unique evolution shaped significantly by religious, climatic, social, cultural, and historical factors. The building materials used in this urban fabric have played a crucial role in enhancing both functionality and visual identity. Throughout its history, Historic Cairo has embraced diverse cultures, and this cultural mosaic has particularly inspired new architectural styles in middle- and upper-class residences. This study examines nine selected residential examples through an in-depth analysis of their photographs, measured drawings, site plans, architectural details, structural techniques, and decorative elements. Such a comprehensive approach offers a holistic understanding of Cairo's rich architectural heritage. Religious elements contributed not only to the formal design but also imbued the spaces with spiritual meaning, influencing spatial arrangements through concepts such as worship, privacy, and symbolism. Climatic conditions necessitated designs that ensured thermal comfort through passive ventilation and shading strategies, directly impacting spatial configurations. The first chapter of this study outlines the general objectives, scope, and methodology in a scholarly framework. The second chapter introduces the traditional Egyptian house, elaborating on its historical development, factors influencing plan typology, and prevalent residential forms in Egypt. The third chapter explores the historical context of Historic Cairo, construction regulations, and the influence of foreign architects on the city's residential architecture, with a particular focus on middle- and upper-class housing, supported by visual documentation.

The fourth chapter presents a detailed architectural analysis of nine selected residences in Historic Cairo. Each house is examined with respect to its architectural features, construction techniques, building materials, decorative elements, and historical context. Visual materials and drawings support a deeper understanding of these architectural elements. The fifth and final chapter offers a comparative evaluation of the ten houses, focusing on shared and differing features in terms of architectural characteristics, construction methods, and ornamental elements. This analysis is integrated into the overall study to draw general conclusions.

Keywords: Housing Type, Middle Class, Old Cairo, Pharaoh Houses, Traditional, Upper Class.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının planlanması, araştırılması, yürütülmesi ve şekillendirilmesi sürecinde engin bilgi ve deneyimleriyle bana yol gösteren, bilimsel yönlendirmeleriyle çalışmamın sağlam temeller üzerinde ilerlemesini sağlayan kıymetli danışmanım Prof. Dr. Mine Ulusoy'a en derin şükranlarımı sunarım.

Çeviri ve düzeltme süreçlerinde her zaman yanımda olan, desteğini esirgemeyen ve bu yolculukta bana yoldaşlık eden sevgili eşim Mahir Kanlı'ya içten teşekkür ederim. Maddi ve manevi her koşulda yanımda olan, sabır ve dualarıyla bana güç veren kıymetli annem ve babama, sabır ve neşesiyle bu süreci anlamlandıran oğularım Emir, Yusuf'a, ve çalışmam kapsamında Eski Kahire'nin Darb Ahmar bölgesindeki evlerini incelememe izin vererek katkıda bulunan ev sahiplerine sonsuz teşekkür ederim.

BETÜL KANLI
KONYA-2025

İçindekiler

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
KULLANILAN ARAPÇA TERİMLER VE KISALTMALAR:	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı	2
1.2. Çalışmanın Kapsamı	5
1.3. Çalışmada İzlenen Yöntem	5
1.4. Kaynak Araştırması	6
2. TARİHİ MİSİR KONUT MİMARİSİ.....	13
2.1. Mısır ve Eski Kahire'nin Mekânsal ve Tarihî Bağlamı.....	13
2.1.1. Firavunlar Dönemi Mısır Konut Mimarisi: Mimari ve Kültürel Bir Okuma	15
2.1.2. İslamî Dönem Mısır Konut Mimarisi: Mimari ve Kültürel Bir Okuma	17
2.1.3. Osmanlı ve Memlük Etkili Mısır Sivil Mimarlığı	19
2.1.4. Avrupa Mimarlığının Mısır Sivil Mimarisine Etkisi	21
3. ESKİ KAHİRE'DE KONUT TASARIMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	24
3.1. 19. Yüzyılda Eski Kahire Konut Tasarımını Etkileyen Faktörler	24
3.1.1. Kültürel ve Sosyal Faktörler	24
3.1.2. Ekonomik Faktörler	25
3.1.3. Avrupa Etkileri	26
3.1.4. Politik Faktörler	27
3.1.5. Dini Faktörler	27
3.1.6. Sosyal Değişim ve Modernleşme	28
3.1.7. Tarihi Faktörler	28
3.2. Eski Kahire 17.ve 18. Yüzyılın Toplu Konutları	39
3.2.1. El-Rab'	39
3.2.2. El-Huş	41
3.2.3. Tek Ailelik Konutlar	42
3.2.4. Avlu Etrafında Sıralanan Ev Blokları	42
3.2.5. Geleneksel Apartman Binaları.....	43
3.3. Kavramsal Altyapı	44
3.4. Çalışma alanında geçmişte gerçekleştirilmiş benzer nitelikteki restorasyon ve kentsel iyileştirme projeleri.....	46
3.5. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi	47
4. TARİHÎ KAHİRE KONUTLARININ MALZEME VE YAPIM YÖNTEMLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	49
Çalışma alanı.....	50

Eski Kahire Mevcut Durum ve Geliştirme/Koruma Gereksinimi Karşılaştırma Tablosu	51
4.1. Abuulhasan Konutu:	53
4.1.1. Konutun Mimari Yapısı	53
4.1.2. Malzeme ve Yapı Sistemi.....	61
4.1.3. Süsleme Unsurları.....	61
4.1.4. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma	62
4.1.5. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Abuulhasan/ Osmanlı/ Memlük	63
4.2. Zarilnava Konutu.....	64
4.2.1. Konutun Mimari Yapısı	64
4.2.2. Malzeme ve Yapı Sistemi.....	68
4.2.3. Süsleme Unsurları.....	69
4.2.4. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma	71
4.2.5. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Zarilnava Konutu/ Osmanlı/ Memlük	72
4.3. Al-Qirabi Konutu.....	73
4.3.1. Konutun Mimari Yapısı	73
4.3.2. Malzeme ve Yapı Sistemi.....	78
4.3.3. Süsleme Unsurları.....	80
4.3.4. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma	82
4.3.5. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Al-Qirabi Konutu/ Osmanlı/ Memlük	83
4.4. El-Gandur Konutu	84
4.4.1. Konutun Mimari Yapısı	84
4.4.2. Malzeme ve Yapı Sistemi.....	87
4.4.3. Süsleme Unsurları.....	88
4.4.4. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma	90
4.4.5. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: El-Gandur Konutu/ Osmanlı/ Memlük	91
4.5. Şeker- Oğulları Konutu.....	92
4.5.1. Konutun Mimari Yapısı	92
4.5.2. Malzeme ve Yapı Sistemi.....	97
4.5.3. Süsleme Unsurları.....	98
4.5.4. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma	99
4.5.5. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Şeker- Oğulları Konutu/ Osmanlı/ Memlük	101
4.6. Sabiha Hatun Konutu.....	102
4.6.1. Konutun Mimari Yapısı	103
4.6.2. Malzeme ve Yapı Sistemi.....	105
4.6.3. Süsleme Unsurları.....	106
4.6.4. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma	106
4.6.5. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Sabiha Hatun Konutu/ Osmanlı/ Memlük	108
4.7. Al-musılı Konutu.....	109
4.7.1. Konutun Mimari Yapısı	109
4.7.2. Malzeme ve Yapı Sistemi.....	114
4.7.3. Süsleme Unsurları.....	115
4.7.4. Geleneksel Tipoloji ve Dönemsel Değerlendirme	116
4.7.5. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma	117

4.7.6. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Al-Musılı Konutu/ Osmanlı/ Memlûk	118
4.8. Al-Mahgar 29 Konutu.....	119
4.8.1. Konutun Mimari Yapısı	119
4.8.2. Malzeme ve Yapı Sistemi.....	122
4.8.3. Süsleme Unsurları	123
4.8.4. Geleneksel Tipoloji ve Dönemsel Değerlendirme	125
4.8.5. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma	125
4.8.6. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Al-Mahgar Konutu/ Osmanlı/ Memlûk	126
4.9. Al-Tibbene Konutu.....	127
4.9.1. Konutun Mimari Yapısı	128
4.9.2. Malzeme ve Yapı Sistemi.....	130
4.9.3. Süsleme Unsurları	131
4.9.4. Geleneksel Tipoloji ve Dönemsel Değerlendirme	132
4.9.5. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma	132
4.9.6. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Al-Tibbene Konutu/ Osmanlı/ Memlûk	133
5. DEĞERLENDİRME	134
5.1. Eski Kahire'nin Geleneksel Konut Planı Şeması	136
5.2. Eski Kahire Konutlarında Merdiven Kurgusu ve Aydınlatma Yöntemleri	140
5.3. Eski Kahire'nin Geleneksel Konutu Yapı Teknikleri ve Malzeme Kullanımı ..	141
5. 4. Süsleme Unsurları.....	145
5.5. İklimle Uyum	148
5.6. Sosyo-Kültürel Yansımalar	148
5.8. Konutların Karşılaştırma Tablosu	148
6. SONUÇLAR	151
ÖNERİLER	152
KAYNAKLAR	154
EKLER	157

KULLANILAN ARAPÇA TERİMLER VE KISALTMALAR:

- **Ferforje:** Estetik ve işlevsel amaçlarla pencere ve balkonlarda kullanılan dekoratif dövme demir işçiliği.
- **Han:** Geleneksel çarşı yapılarında yer alan küçük ticaret birimi veya dükkân.
- **Huş:** Evlerin etrafında yer alan açık avlu veya açık alana bakan konut birimleri.
- **Darb** Geleneksel kentsel dokuda dar geçit veya sokak.
- **El Rab:** Geleneksel toplu konut türü; birden fazla ailenin bir arada yaşadığı konut yapısı.

(Malqaf) Rüzgâr Kapanı / Hava Toplayıcı

Rüzgâr yönüne bakan, üstü açık kule şeklindeki yapı elemanıdır. Serin havayı içeri alarak doğal havalandırma sağlar.

(Darka‘a) Durkaa (Orta salon) : Genellikle zemin katta, yüksek tavanlı ve dörtgen biçimli merkezi alan. Ortasında çeşme ya da süsleme olabilir. Misafirlerin ilk karşılandığı bölümdür.

(Maşhrabiyye) Maşhrabiyye

Dışa taşkın, kafesli ahşap balkon ya da pencere çıkıntısı. İçeriden dışarının görülmesini sağlarken mahremiyeti korur, havalandırmayı destekler.

(Maq‘ad) Mk‘ad/ Oturma Mekânı

Avluya bakan, çoğunlukla yükseltilmiş oturma alanıdır. Yazlık veya kışlık mekân olarak kullanılır.

(Salah) Sofa

Bağlantı ve geçiş alanı olarak kullanılır. Bazen misafir ağırlama veya yemek alanı olarak da işlev görür.

(Haremlik) Haremlik

Evde kadınlara ayrılmış özel bölüm. Ailenin mahrem yaşam alanıdır.

(Selamlık) Selamlık

Erkek misafirlerin ağırlandığı, evin daha kamusal alanı. Geleneksel olarak evin giriş kısmına yakın konumlanır.

(Sala) Avlu

Evin ortasında yer alan açık alan. Odalar bu alanın çevresine yerleştirilir. Işık ve hava sirkülasyonu sağlar.

(Hawkha) Küçük Kapı / İç Kapı

Büyük kapının içinde yer alan küçük kapı. Güvenlik ve giriş-çıkış kontrolü sağlar.

(Sabil) Sebil

Sokaktan geçenlerin su içebileceği, bazı evlerde bulunan hayır amaçlı yapılardır. Sosyal ve dini prestij göstergesidir.

(Sullam) Ahşap Merdiven

Katlar arası geçişi sağlayan geleneksel ahşap merdiven. Bazen sarmalı formda olur.

(Sath) Çatı/ Teras

Evin üst kısmındaki açık alan. Yazın uyumak, havalandırma veya basit tarım için kullanılır.

(Tarqa) Koridor / Geçit

Odaları birbirine veya ana mekânlara bağlayan dar geçiş alanı.

(Iwan) İvan

Üç tarafı kapalı, bir tarafı avluya açık, tonozla örtülü geniş mekân. Genellikle yazlık oturma alanı olarak kullanılır.

(Mandara) Misafir Odası / Oturma Odası

Geleneksel evlerde misafirleri ağırlamak için kullanılan özel oda. Erkek misafirlere ayrılmıştır, bazen selamlıkla aynı işlevi görür.

Kullanılan Kısaltmalar

- **H.C.S.D.C:** Tarihî Kahire Araştırmaları ve Geliştirme Merkezi (Historic Cairo Studies and Development Center)
- **N.O.U.H:** Ulusal Kentsel Uyum Kurumu (National Organization for Urban Harmony)
- **S.P.A.R.E:** Mısır Mimari Kaynaklarını Koruma Derneği (Society for the Preservation of the Architectural Resources of Egypt)
- **U.R.H.C:** Tarihî Kahire Kentsel Yenileme Projesi (Urban Regeneration Project for Historic Cairo)

1. GİRİŞ

Kahire, tarih boyunca İslam dünyasının en önemli kültürel ve mimari merkezlerinden biri olmuştur. Özellikle Eski Kahire bölgesi, farklı dönemlerin izlerini taşıyan çok katmanlı bir yapılaşma düzenine sahiptir. Bu yapılar arasında geleneksel konut mimarisi, hem sosyo-kültürel hem de çevresel koşullara duyarlı tasarımıyla dikkat çekmektedir. Geleneksel ev tipolojileri, sadece bir barınma mekânı olmanın ötesinde; aile yapısı, mahremiyet anlayışı, iklim koşulları ve toplumsal yaşam biçimleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu çalışmada, 19. ve 20. yüzyıllarda inşa edilmiş olan ve günümüze kadar ulaşan Darb Ahmar, Hilmiye, Seyyide Zeynep konutları örnek alınarak, Eski Kahire'nin geleneksel konut mimarisi kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır. Söz konusu konutlar, mimari öğeleri ve mekânsal organizasyonlarıyla Memlûk ve Osmanlı dönemlerinin estetik anlayışını yansıttığı gibi, Batı etkisindeki modernleşme dalgasının da izlerini taşımaktadır (Resim 1.1.). Ancak tüm bu kültürel ve sanatsal zenginliğe rağmen, bu yapılar günümüzde ciddi bir fiziksel bozulma tehdidi altındadır. Yapısal sorunlar, işlev değişimleri, bakım eksikliği ve modern müdahaleler, bu değerli mirasın kalıcılığını tehdit etmektedir. Bu nedenle, bu yapıların belgelenmesi, korunması ve gelecek nesillere aktarılması büyük önem taşımaktadır.

Kahire, uzun tarihsel geçmişi boyunca farklı kültürlerin, yönetimlerin ve mimari anlayışların etkisi altında şekillenmiş; İslam dünyasının önde gelen kentlerinden biri olarak zengin bir kentsel ve mimari miras oluşturmuştur. Bu mirasın önemli bir parçasını ise, özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda şekillenen geleneksel konut dokusu oluşturmaktadır. Eski Kahire'nin sokaklarında hâlen izlenebilen bu konutlar, dönemin toplumsal yapısını, aile ilişkilerini, iklimsel uyumu ve estetik değerlerini yansıtan önemli örneklerdir. Bu çalışma, Darb Ahmar, Hilmiye ve Seyyide Zeynep bölgelerinde yer alan orta sınıfa ait geleneksel konutları mercek altına alarak, bu yapıların mimari karakteristiklerini, mekânsal organizasyonlarını ve dönemin yaşam biçimleriyle olan ilişkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. İncelenen yapılar, Memlûk ve Osmanlı dönemlerinden miras kalan geleneksel tasarım ilkeleri ile 19. yüzyıldan itibaren Kahire'de etkisini gösteren Avrupa menşeli modernleşme eğilimlerinin bir aradalığını yansıtmaktadır. Bu yönüyle, mimari evrim sürecinin fiziksel izlerini taşıyan nadir örneklerdendir.

Bununla birlikte, söz konusu konutlar mimari estetik, işçilik ve malzeme kullanımı açısından zengin bir mirasa sahip olmalarına rağmen, günümüzde hızlı kentleşme, işlev değişimleri ve bakım yetersizliği gibi nedenlerle ciddi bir tahribata uğramaktadır. Bazı yapılar yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalırken, diğerleri özgün kimliklerini kaybedecek şekilde dönüşmektedir. Bu durum, geleneksel konut dokusunun yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda kültürel sürekliliği açısından da tehdit oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, bu yapıları belgelemek, korumak, kayıt altına almak ve toplumsal belleğe yeniden kazandırmak sadece mimari açıdan değil, kültürel ve tarihsel sorumluluk açısından da büyük önem arz etmektedir. Bu tez, söz konusu konutları mimari, işlevsel ve sosyo-kültürel boyutlarıyla inceleyerek, hem akademik literatüre katkı sağlamayı hem de koruma bilincine yönelik öneriler sunmayı hedeflemektedir. Bu tez, 19. ve 20. yüzyıllarda Kahire'nin tarihi dokusu içinde inşa edilmiş miras evlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, bu yapıların mimari ve işlevsel unsurları analiz edilmekte, sosyal ve kültürel faktörlerin mekânsal organizasyon üzerindeki etkileri irdelenmekte ve modern değişimlere rağmen geleneksel konut düzeninin hangi yönlerinin dönüşüp hangilerinin korunduğu anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Resim 1.1. Bölgede Bulunan Aytmiş El-Begesi Mescidi (1383) (Said, 2009).

1.1. Çalışmanın Amacı

Eski Kahire'nin tarihi konut mimarisi incelendiğinde, mimari tasarımda kademeli ve anlamlı bir gelişim süreci olduğu gözlemlenebilir. Bu gelişim süreci, bilimsel olarak

incelenmeye ve anlaşılmaya değer niteliktedir. Bu temel gerçek, geleneksel konutların korunmasını zorunlu kılan en önemli nedenlerden biridir. Her ne kadar Kahire'nin eski evleri sade ve gösterişten uzak olsa da, 19. ve 20. yüzyıl başlarındaki Mısır kültür hayatını anlamak açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu evler doğru şekilde belgelenip analiz edildiğinde, dönemin günlük yaşamı, gelenek ve görenekleri hakkında somut tanıklıklar sunabilir. Ancak Eski Kahire'nin eski konut mahallelerine yaklaşıldığında, mevcut durumun iç karartıcı olduğu hemen fark edilmektedir. İslami Kahire'nin büyük anıtları, harap olmuş bir konut dokusu ile çevrilidir. Camiler ve dini yapılar tarih boyunca dini ve sosyal nedenlerle korunmuşken, erken dönemlerin günlük yaşamını yansıtan geleneksel konutlar birer birer yıkılmaktadır. Öte yandan, yapıların çoğu harap durumda olmasına rağmen, kentin ortaçağdan kalma sokak dokusu hâlâ büyük ölçüde korunmaktadır. Ne yazık ki, 19. ve 20. yüzyılın başlarına ait evler, Kahire'nin anıtsal karakterini ve ölçeğini hiçe sayan, düzensiz beton yapılarla sistematik olarak yer değiştirmektedir. Kahire'nin tarihi bölgelerinde genel yapı durumunun ihmal edilmişliği ve ciddi şekilde bozulması, çok sayıda geleneksel evin çökmesine yol açmıştır; bu da acil müdahale ve restorasyon gerektiren bir durumdur. Bu Bölge neden seçilmeli: Çoğu durumda, değerli eski yapılar kasten yıkılarak, yerine daha büyük beton apartmanlar inşa edilmiştir. Bu özellikle arka sokaklarda sıkça görülmektedir. Bu olumsuz uygulamaları durdurmak ve tarihi mahallelerde iyileştirme sürecini başlatmak amacıyla, UNESCO'nun önerisi doğrultusunda, belediye işlerinden sorumlu merkezi bir otorite kurulması tavsiye edilmiştir. Bu otorite, ruhsat vermek, halkı iyileştirme çalışmalarına teşvik etmek ve teknik destek sunmakla görevli olacaktır. Kuşkusuz bu iyileştirme süreci, alt yapı ve trafik düzenlemelerini de kapsadığı için valilik ile koordineli şekilde yürütülmelidir.

Bu doğrultuda, Mısır hükümeti her ilde mimari miras değeri taşıyan binaları belirlemek üzere komiteler oluşturmuştur. Yıkım izni alınabilmesi için, söz konusu komitenin yapının herhangi bir miras listesine girip girmediğini incelemesi gerekmektedir. Ancak, tarihi merkezlerde ya da eski yerleşimlerde sadece tekil binalar değil, bütün kentsel doku korunmalıdır. Bazı durumlarda, yapıların fiziksel durumu hayati tehlike arz etmekte ve bu durum yıkım ruhsatının ertelenmesini güçleştirmektedir. Yıkılma riski olan bu yapılar kazalara yol açabileceğinden, valilik çoğu zaman bu binaların yıkımına yönelik baskı altındadır. Oysa bu binaların sakinlerine iyileştirme konusunda destek verilmiş olsaydı, bu durum büyük ölçüde

önlenebilirdi; bu tür destekler hâlâ çok sayıda yapı için uygulanabilir niteliktedir. Diğer yandan, eski yapıların yerine yeni yapılar inşa edildiğinde, Kahire Valiliği arsa sahiplerini özgün mimari karaktere uygun yapılar inşa etmeleri konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Ancak, bu girişimler genellikle başarısız olmuştur; çünkü bu süreci yönetecek kent plancıları ve mimarlar bulunmamaktadır. Sonuçta, anıt eserlerin yanında inşa edilen beton bloklar, estetik açıdan hayal kırıklığı yaratmış ve anıtların değerini de düşürmüştür. Bu bağlamda, standart tipte, tekrarlanan kamu konutlarının, Kahire'nin tarihi merkezine büyük zarar verdiği belirtilmelidir. Bu durum, İbn Tulun Camii çevresinde ve daha önce sivil konut projelerinin uygulandığı Seyyide Zeynep, Zinhum ve Mısır al-Kadime bölgelerinde açıkça görülmektedir. Bu nedenle, özellikle tarihi merkezlerde bu tür uygulamalardan vazgeçilmesi gerektiği açık bir öneri olarak ortaya konmalıdır.

Bu çalışmanın temel amacı, Kahire'nin Darb Ahmar, Hilmiye ve Seyyide Zeynep bölgelerinde yer alan 19. ve 20. yüzyıl geleneksel konutlarını mimari, işlevsel, kültürel ve koruma boyutlarıyla inceleyerek, Eski Kahire'nin özgün konut dokusunu ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, söz konusu yapıların mekânsal organizasyonları, mimari üslupları, süsleme unsurları ve kullanılan yapı malzemeleri analiz edilmekte; aynı zamanda bu konutların toplumsal yaşam biçimleri, mahremiyet anlayışı ve iklimle uyum gibi belirleyici faktörlerle ilişkisi değerlendirilmektedir. Çalışma, geleneksel konutların geçirdiği dönüşümleri inceleyerek, modernleşme sürecinin yerel mimari üzerindeki etkilerini belirlemeyi ve korunması gereken mimari miras unsurlarını belgelerle destekleyerek görünür kılmayı amaçlamaktadır. Tez, 19. ve 20. yüzyıllarda Kahire'nin orta sınıfına ait tescilsiz geleneksel konutlarının mimari özelliklerini detaylı biçimde belgeleyerek, literatürde yeterince ele alınmamış bir konuyu derinlemesine incelemektedir. Böylece, kentsel miras çalışmalarına özgün ve yeni bir kaynak kazandırmaktadır. Tescilsiz yapıların belgelenmesi, bu yapıların yasal statüye kavuşması ve korunması için bilimsel bir temel oluşturur. Tez, bu yapıların yok olmadan önce tespit edilip belgelenmesinin önemine dikkat çekerek koruma politikalarına yön verecek öneriler sunar. Tez, geleneksel konutların sadece fiziksel yapılar değil, aynı zamanda kent belleğinin ve yerel kültürün taşıyıcıları olduğunu vurgulayarak, yerel halk ve yöneticiler nezdinde farkındalık yaratmayı hedefler. Yapılan rölöve çizimleri, malzeme analizleri ve belgeler, ileride yapılacak akademik ve koruma çalışmalarına temel oluşturacak nitelikte bir bilgi ve belge havuzu sağlar.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışma, Eski Kahire'nin geleneksel konut mimarisini mimari, kültürel, tarihî ve çevresel boyutlarıyla ele almayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında, özellikle orta ve üst sınıfa ait dokuz konut örneği rölöve çizimleri, arşiv fotoğrafları ve mimari belgeleri üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Konutların rölöveleri, mimari özellikleri, plan tipleri, yapı malzemeleri, süsleme unsurları ve inşa teknikleri açısından detaylı biçimde incelenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın amacı, yöntemi ve kapsamı ortaya konmuş; ikinci bölümde geleneksel Mısır konutunun tarihsel gelişimi ve tipolojik özellikleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, Eski Kahire'nin tarihsel arka planı ve konut mimarisini etkileyen faktörler değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde ise seçilen dokuz konut örneği görsel ve teknik veriler ışığında analiz edilmiştir. Son bölümde, bu konutlar değerlendirmesi ve karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve genel sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışma, Eski Kahire konutlarını yalnızca fiziksel yapılar olarak değil, aynı zamanda tarihî ve kültürel anlam dünyalarıyla birlikte değerlendirmeyi hedeflemektedir.

1.3. Çalışmada İzlenen Yöntem

Bu çalışma kapsamında, Tarihi Kahire bölgesinde kapsamlı ve ayrıntılı bir saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırma, mevcut kentsel dokunun görsel ve mimari olarak detaylı bir şekilde belgelenmesini, bölgenin tarihî bağlamı ve sosyal yapısı içerisinde değerlendirilmesini içermektedir. Çalışmanın ilk aşamasında, modern ve tarihî topoğrafik ve işlevsel haritalar incelenerek bölgenin mekânsal dönüşümleri analiz edilmiş ve mimari değeri olan yapıların genel plan içerisindeki konumları tespit edilmiştir. Araştırma yönteminin bir parçası olarak, bölge sakinlerine ve kültürel mirasla ilgili bazı paydaşlara yönelik hedefli bir alan anketi uygulanmış; bu sayede geleneksel konutlara dair bireysel ve toplumsal algılar, kullanım pratikleri ve koruma bilinci üzerine nitel veriler elde edilmiştir. Aynı zamanda, bu yapılarla ilişkili sosyal bağlam ve işlevsel dönüşüm süreçleri de değerlendirilmiştir.

Araştırma sürecinde, tarihî konut yapıları belirlenmiş ve mimari özellikleri detaylı olarak belgelenmiştir. Bu kapsamda yapıların mekânsal kurguları, mimari ve süsleme öğeleri, havalandırma sistemleri, yapı malzemeleri ve iç mekân organizasyonları analiz edilmiştir. Ayrıca, her bir yapının ait olduğu tarihsel dönem, mimari üslup ve özellikle

Memlûk ya da Osmanlı mimarisine olan yakınlığı belirlenmiş; geleneksel İslam mimarisine özgü unsurlar da kayıt altına alınmıştır. Araştırılan yapılar arasından, Kahire'nin geleneksel konut mimarisini temsil eden dokuz konut seçilmiş ve bu yapılara yönelik saha ziyareti yapıldı arşiv fotoğrafları ve yerinde gözlemler manuel, detaylı bir rölöve çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, plan çizimleri, cephe ve kesit görünümünün oluşturulması, kullanılan yapı malzemelerinin analiz edilmesi, mimari detayların (kapılar, pencereler, mashrabiya, merdivenler, iç avlular vb.) belgelenmesini kapsamaktadır. Ayrıca bu konutlara ait vaziyet planları da hazırlanmış; yapıların kentsel doku içindeki konumları, çevre ile ilişkileri, mahremiyet düzeyleri ve fiziksel bütünlükleri detaylı biçimde analiz edilmiştir. Çalışmada ayrıca, bu konutların doğal havalandırma ve aydınlatma sistemleri, iklime uygun mekânsal düzenlemeleri ve iç mekânların işlevsel organizasyonları da değerlendirilmiştir. Her bir konutun mimari tarzı, inşa dönemi, özgün fonksiyonu ve zaman içerisinde uğradığı değişiklikler (yıpranma, yeniden kullanım, işlev kaybı vb.) belirlenmiştir.

Bu bağlamda, dokuz konut arasında karşılaştırmalı mimari analizler yapılmış; yapıların mimari üslubu, mekânsal kurguları, inşa teknikleri, malzeme tercihleri ve geleneksel sürdürülebilirlik yaklaşımları açısından benzerlikleri ve farkları ortaya konmuştur. Bu karşılaştırmalar neticesinde, Tarihi Kahire'deki konut mimarisinin gelişimini anlamaya yönelik önemli kültürel ve mimari sonuçlara ulaşılmış; bu sonuçlar, koruma ve yeniden işlevlendirme süreçlerine temel oluşturabilecek bilgi birikimini ortaya koymuştur. Ayrıca çalışmada, her bir konutun hangi mimari üslubun etkisinde şekillendiği incelenmiş; Memlûk ya da Osmanlı mimarisine ait öğelere ne ölçüde yer verdiği değerlendirilmiş ve geleneksel İslam mimarisinin izleri ortaya konulmuştur. Dokuz konut arasında karşılaştırmalı analizler gerçekleştirilmiş; planlama yaklaşımları, havalandırma sistemleri, yapı malzemeleri ve süsleme detayları açısından benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir. Bu karşılaştırmalar neticesinde, tarihi Kahire konut mimarisinin gelişimini anlamaya ve bölgenin kentsel dokusunun tarihsel süreç içinde nasıl şekillendiğini ortaya koymaya katkı sağlayacak mimari ve kültürel sonuçlara ulaşılmıştır.

1.4. Kaynak Araştırması

HANNA Nelly. 1991. Habiter Au Caire- La Maison Moyenne et ses Habitans Aux XVII Et XVIII Siecles: çalışmasında 26 adet orta sınıf konutu yerinde inceleyerek, bu

yapıların mimari özelliklerini ve mekânsal düzenlemelerini analiz etmiştir. Bu incelemeler, A. M. Sharkawi, A. Yasin, F. Baker, H. Zakhari, G. Mahmud Ali ve Ph. Speiser gibi mimarların katkılarıyla hazırlanan rölöve çizimleriyle desteklenmiştir. Ayrıca, Kahire'deki dini mahkemelerin arşivlerinden elde edilen 2.700'den fazla belge incelenmiş ve bu belgelerden yaklaşık 1.500'ü, konutların fiyatları ve sosyal yapıları hakkında detaylı bilgiler sunmak amacıyla kullanılmıştır. Kahire'nin 17. ve 18. yüzyıllardaki sosyal yapısı ve ekonomik durumu incelenmiştir. Dini mahkemelerin toplumsal yaşam üzerindeki etkileri ve farklı sosyal grupların rolleri ele alınmıştır. Orta sınıfa ait konutların mimari özellikleri, iç mekân düzenlemeleri ve yaşam tarzları detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Kahire'nin kentsel dönüşümü, mahallelerin dağılımı ve konutların şehir içindeki konumları haritalar ve planlarla desteklenerek sunulmuştur.

ABD EL KADER, Z. F, AND MOMTAZ, R. I. 2010, SUSTAINABILITY IN ARCHİTECTURE BETWEEN THE PAST AND THE FUTURE: Bu çalışma, sürdürülebilir mimarlık kavramını hem geleneksel hem de çağdaş perspektiflerden ele alarak, İslam mimarisi örnekleri üzerinden detaylı bir analiz sunmaktadır. Araştırma, geleneksel mimarinin sürdürülebilirlik ilkeleriyle nasıl uyum sağladığını ve bu ilkelerin modern mimarlıkta nasıl uygulanabileceğini tartışmaktadır. Çalışma, sürdürülebilir kalkınma kavramını tanımlayarak, mimarlıkla olan ilişkisini ve bu alandaki uygulamalarını incelemektedir. İslam mimarisinin sürdürülebilirlik ilkeleriyle olan uyumu, geleneksel yapı elemanları ve tasarım yaklaşımları üzerinden analiz edilmektedir. Geleneksel mimarinin sürdürülebilirlik açısından sağladığı avantajlar ile modern mimarlıkta bu ilkelerin nasıl benimsendiği karşılaştırılmaktadır. Çalışma, çeşitli vaka analizleriyle teorik bilgileri desteklemekte ve pratik uygulamalara ışık tutmaktadır.

DOR, V. E, 1872, L'INSTRUCTION PUBLIQUE EN EGYPT, *PARİS: A. LACROIX, VERBOECKHOVEN*: Dor'un çalışması, Mısır'daki eğitim sisteminin tarihsel gelişimini ve özellikle 19. yüzyıldaki reform çabalarını analiz etmektedir. Eserde, eğitim kurumlarının organizasyonu, öğretim kadrosunun niteliği, müfredat içerikleri ve eğitim politikaları gibi konulara dair ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca, Mısır'daki eğitim sisteminin Fransız eğitim modeliyle olan etkileşimi ve bu etkileşimin yerel eğitim politikalarına yansımaları da tartışılmaktadır.

HEYWORTH-DUNNE, J, 1968, AN INTRODUCTION TO THE HISTORY OF

EDUCATION IN MODERN EGYPT: Bu eser, Mısır'daki eğitimin Fransız işgali

öncesinden başlayarak, Fransız işgalinin etkileri ve sonrasındaki gelişmeleri ele almaktadır. Heyworth-Dunne, hem Doğu hem de Batı kaynaklarını

kullanarak, Mısır'daki eğitim sisteminin evrimini detaylı bir şekilde incelemiştir.

LANE, E. W, 1978, AN ACCOUNT OF THE MANNERS AND CUSTOMS OF MODERN EGYPTIANS: İlk olarak 1836 yılında yayımlanan bu eser, Mısır halkının dini ritüellerinden aile yapısına, kıyafetlerinden sosyal sınıflarına kadar birçok konuyu kapsamlı bir şekilde ele alır. Lane, Arapça öğrenmiş ve yerel halkla yakın ilişkiler kurarak, onların yaşam tarzını derinlemesine incelemiştir. Bu yaklaşımı, eserin dönemin Mısır toplumuna dair benzersiz bir içgörü sunmasını sağlamıştır.

ELDEM, S. H., 1984, TURKISH HOUSES, OTTOMAN PERİOD: Bu eseri, Osmanlı dönemi Türk ev mimarisini kapsamlı biçimde inceleyen temel başvuru kaynaklarından biridir. Yazar, uzun yıllara dayanan saha çalışmaları ve belgelerle desteklediği bu çalışmada, geleneksel Türk evlerinin plan şemaları, cephe düzenlemeleri, malzeme kullanımı ve bölgesel farklılıkları gibi unsurları sistematik bir yaklaşımla ele almıştır. Özellikle Osmanlı ev mimarisinin tipolojik sınıflandırması, bu alandaki birçok akademik çalışmaya temel teşkil etmiştir. Eldem'in kitabı, hem görsel malzeme (fotoğraf, çizim, plan) hem de kavramsal çözümlemeler açısından zengindir. Ayrıca yapılarla ilgili sosyo-kültürel arka planı da göz önünde bulundurarak, evlerin yalnızca fiziksel niteliklerini değil, aynı zamanda kullanıcı profillerini ve yaşam biçimlerini de analiz etmiştir. Bu kaynak, geleneksel Osmanlı-Mısır konut mimarisi arasında karşılaştırma yapılmasına da olanak tanımakta; plan organizasyonu, mahremiyet kurgusu, iç-dış mekân ilişkileri gibi kavramların ortak ya da farklı yönlerinin değerlendirilmesi açısından önemli bir referans sunmaktadır.

GHARIB, R. Y., 2010, REVITALISING HISTORIC CAIRO: EXAMINING THE PUBLIC POLICY FORMULATION AND IMPLEMENTATION: Bu doktora tezi, Kahire'nin tarihî dokusunun korunması ve yeniden canlandırılması sürecinde kamusal politika oluşturma ve uygulama mekanizmalarını çok boyutlu bir yaklaşımla ele almaktadır. Çalışma, Eski Kahire gibi tarihî bölgelerde izlenen koruma stratejilerini, bu stratejilerin yönetim yapılarıyla ilişkisini, yerel ve uluslararası aktörlerin rollerini incelemektedir. Tezde, UNESCO'nun müdahaleleri, Mısır hükümetinin stratejileri ve yerel toplulukların bu süreçteki konumları detaylı olarak incelenmiştir. Ayrıca, fiziksel koruma ile sosyal dönüşüm arasındaki ilişkiye vurgu yapılmış; yalnızca yapısal

restorasyonun değil, aynı zamanda sosyo-kültürel sürdürülebilirliğin de önemine dikkat çekilmiştir. Bu kaynak, Eski Kahire'deki geleneksel konutların korunmasına yönelik politika analizlerine teorik ve pratik katkılar sunmakta, özellikle planlama süreci ve uygulama araçları açısından önemli bir akademik referans oluşturmaktadır.

MICHELL, G., 1995, ARCHITECTURE OF ISLAMIC WORLD: ITS HISTORY AND SOCIAL MEANING: Bu eser, İslam dünyasının mimari birikimini tarihsel, estetik ve toplumsal boyutlarıyla inceleyen kapsamlı bir çalışmadır. Kitap, yalnızca mimari formların ve yapı tiplerinin tarihsel gelişimini sunmakla kalmaz; aynı zamanda bu yapıların toplumsal işlevlerini, dini temellerini ve kültürel anlamlarını da irdeler. İslam mimarisinin coğrafi olarak Endülüs'ten Orta Asya'ya, Hindistan'dan Kuzey Afrika'ya kadar geniş bir yelpazede ele alındığı kitapta, konut mimarisi, camiler, medreseler, saraylar gibi farklı yapı türlerinin özgün biçimlenişleri ve arkasındaki düşünsel zemin değerlendirilmiştir. Konut mimarisi bağlamında, kitap özellikle mahremiyet, iklimle uyum, içe dönüklük, ve avlu etrafında örgütlenen mekânsal düzen gibi temel kavramları İslam kültüründeki sosyal yapılarla ilişkilendirerek yorumlar. Bu yönüyle, Eski Kahire'deki geleneksel konut yapılarının anlaşılması için kuramsal bir zemin sunar. Ayrıca kitapta, İslam mimarisinin bir bütün olarak sanatsal anlamı ve toplumla olan ilişkisi vurgulanarak, mimarinin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sembolik bir iletişim aracı olduğu ortaya konmuştur.

RAYMOND, A., 2002, THE GLORY OF CAIRO: AN ILLUSTRATED HISTORY: André Raymond'un bu çalışması, Kahire'nin tarihsel gelişimini görsel ve metinsel belgelerle destekleyerek anlatan önemli bir kaynaktır. Eserde, Kahire'nin kuruluşundan itibaren geçirdiği sosyal, ekonomik ve mekânsal dönüşümler, özellikle ortaçağ ve Osmanlı dönemleri odağında incelenmiştir. Raymond, hem şehrin morfolojik yapısını hem de toplumsal katmanlarını derinlemesine analiz ederken, görseller ve haritalar zengin bir anlatı sunar.

Kitapta, konut mimarisi doğrudan yapı teknikleri üzerinden değil; daha çok bu yapıların yer aldığı kentsel doku, mahalle yapısı, sosyal hiyerarşi ve vakıf sistemi üzerinden ele alınmıştır. Eski Kahire'nin tarihî semtleri (özellikle Darb al-Ahmar, Gamaliyye, Hüseyiniye gibi bölgeler) üzerinden, geleneksel evlerin toplumsal bağlamdaki yerini açıklayan yorumlara da yer verilir. Raymond'un anlatımı, kentin çok katmanlı kültürel mirasını, İslam medeniyeti içinde Kahire'nin taşıdığı merkezi rolü ve

bu mirasın nasıl dönüşerek bugüne ulaştığını anlamak açısından son derece değerlidir. Eski Kahire'deki geleneksel konut yapılarının tarihsel bağlamda değerlendirilmesinde, bu eser temel bir başvuru niteliği taşımaktadır.

WARNER, N., 2005, THE MONUMENTS OF HISTORIC CAIRO : Nicholas Warner'ın bu eseri, Kahire'nin tarihî merkezindeki anıt eserleri ve mimari mirası sistematik biçimde belgeleyen, haritalarla desteklenmiş kapsamlı bir katalog çalışmasıdır. Kitap, UNESCO Dünya Mirası listesinde yer alan Historic Cairo bölgesini mekânsal, tarihî ve mimari açılardan inceleyerek, çok sayıda yapı için lokasyon, yapı tipi, dönemsel özellik, mimari nitelikler ve korunma durumu gibi bilgiler sunar. Warner, çalışmasında konut yapılarından camilere, medreselerden sebillere kadar geniş bir yapı tipolojisini kapsar. Konut mimarisi bağlamında ise, yerleşim örüntüsü, plan tipleri, süsleme öğeleri, ve yapı malzemeleri gibi unsurlar detaylı betimlemelerle aktarılır. Özellikle Darb al-Ahmar, Bayn al-Qasrayn, ve Gamaliyye gibi bölgelerdeki konutların kataloglanması, bu yapıları saha çalışmalarıyla inceleyen araştırmacılar için büyük kolaylık sağlar. Eserde yer alan detaylı haritalar ve çizimler, geleneksel yapıların kentsel bağlam içinde değerlendirilmesine katkı sağlarken, her bir yapının tarihî gelişimi ve mevcut durumu hakkında da bilgi sunmaktadır. Bu yönüyle eser, Eski Kahire'de seçilen konutların tarihî, mekânsal ve mimari konumlarını değerlendirmede temel bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

WILLIAMS, C., 2008, ISLAMIC MONUMENTS IN CAIRO: THE PRACTICAL GUIDE: Caroline Williams'ın bu eseri, Kahire'deki İslam mimarisine ait önemli anıtları sistematik olarak tanıtan ve yerinde keşifler için hazırlanan en kapsamlı rehberlerden biridir. Kitap, ilk olarak Doris Behrens-Abouseif tarafından başlatılan bu rehber geleneğini devam ettirerek, Kahire'nin İslamî anıtlarının tarihsel, mimari ve işlevsel tanımlarını genişletilmiş ve güncellenmiş içerikle sunar. Eserde yer alan yapılar kronolojik ve bölgesel olarak sınıflandırılmış; her bir anıtın tarihçesi, mimari özellikleri, inşa süreci, süslemeleri ve işlevleri kısa ve öz bilgilerle desteklenmiştir. Ayrıca, kitapta gezi rotaları, haritalar, planlar ve görseller eşliğinde zengin bir içerik sunulmuş, böylece hem araştırmacılar hem de saha gezileri yapan uzmanlar için pratik bir kaynak hâline getirilmiştir. Konut mimarisi doğrudan çalışmanın merkezinde yer almamakla birlikte, İslamî kentsel dokunun bir parçası olan evler, mahalle yapıları ve sosyal çevreyle olan ilişkiler bağlamında dolaylı bilgiler sunulmaktadır. Bu yönüyle, geleneksel konutların

yer aldığı çevresel bağlamın ve tarihî komşuluk ilişkilerinin anlaşılması açısından değerli bir arka plan sağlar. Williams'ın rehberi, Eski Kahire'deki yapıların hem mimari hem de kültürel konumlarını değerlendirmeye yönelik saha destekli çalışmalarda temel bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.

EL KADY, S. M., 1998, ISLAMİC ARCHİTECTURE İN EGYPT (THEORY AND PRACTİCE), PHD THESIS: Bu doktora tezi, Mısır'daki İslam mimarisini teorik temelleri ve uygulamalı örnekleri ile birlikte çok yönlü olarak ele almaktadır. Yazarlar, İslam mimarisinin yalnızca biçimsel ve süsleme unsurlarıyla değil; aynı zamanda felsefi, sembolik ve işlevsel boyutlarıyla da anlaşılması gerektiğini savunmaktadır. Tezde, tarihî dönemlere göre mimari gelişim, form ve mekân ilişkisi, yapı malzemeleri, klasik mimari elemanlar (kemer, kubbe, mihrap, revak, avlu vb.), ve bunların çağlar boyunca geçirdiği evrim detaylı şekilde analiz edilmiştir. Ayrıca teorik yaklaşımlar, Kur'anî ve Hadis kaynaklı mimari ilkelerle ilişkilendirilerek mimari tasarımın inanç sistemiyle olan bağıntıyı açıklamaktadır. Uygulama kısmında ise, seçilmiş camiler, medreseler ve konut yapıları üzerinden plan şemaları, strüktürel analizler ve bezeme detayları görsel belgelerle desteklenmiştir. Mısır'daki İslam mimarisinin yerel karakteri ile genel İslam coğrafyası içerisindeki yeri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

MUBARAK, A. P., 1980, AL-KHİTAT AL TAWFİQİYAH AL-JADİDAH Lİ-MİSR AL-QAHİRAH WA MUDUNİHA AL QADİMAH WA AL SHAHİRAH: Ali Paşa Mübarek'in bu eseri, 19. yüzyıl Mısır'ının en kapsamlı şehircilik ve coğrafi-topografik kaynaklarından biridir. Osmanlı sonrası modernleşme sürecine giren Kahire'nin mahalleleri, sokakları, anıtları, kamu yapıları ve geleneksel konutları hakkında detaylı bilgiler sunmaktadır. Mübarek, klasik dönem El-Maqrizi'nin "El-Hitat" adlı eserinden ilhamla, dönemin modern kent dokusunu belgelemek üzere bu kapsamlı çalışmayı üretmiştir. Eser, mekânsal yerleşim, sosyal sınıflar, vakıf yapıları, mahalle organizasyonları ve konut dokusu hakkında hem nitel hem de nicel bilgiler sunar. Özellikle Eski Kahire'nin tarihî bölgelerindeki evler, sokak dokuları ve mahalle hayatı hakkında birincil tarihsel kaynak olarak değerlidir. 2001'de yayınlanan tahkikli sürüm, hem metinsel doğruluk hem de akademik erişim açısından geliştirilmiş ve günümüz araştırmacılarına kaynaklık edecek biçimde düzenlenmiştir. Bu nedenle söz konusu eser, Eski Kahire'deki konut mimarisinin toplumsal ve kentsel bağlamını anlamak, yerleşim örüntülerini tarihî belgelerle karşılaştırmak açısından temel bir referanstır.

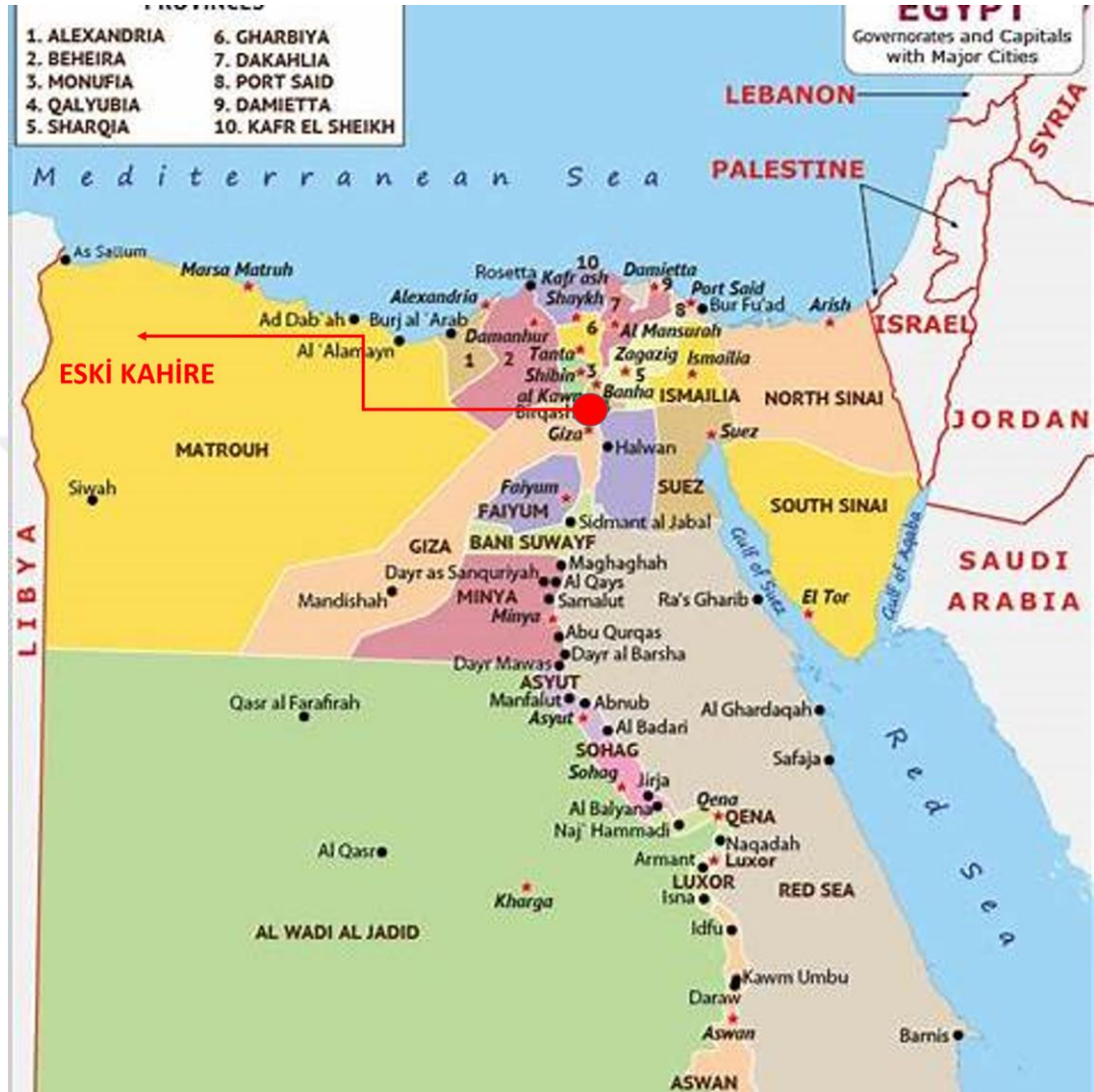
EL-NAHHAL, B, 2019, TRADİTİONAL RESİDENTİAL ARCHİTECTURE OF HİSTORİC CAİRO: BETWEEN HERİTAGE VALUE AND CONTEMPORARY NEEDS,: Nahhal'in bu çalışması, Eski Kahire'nin geleneksel konut mimarisini, hem miras değeri hem de günümüz yaşam ihtiyaçları açısından değerlendiren çağdaş bir analiz sunmaktadır. Yazar, 19. ve 20. yüzyıldan kalan geleneksel konutların mimari nitelikleri, işlevsel organizasyonları, sosyo-kültürel bağlamları ve günümüzde karşılaştıkları dönüşüm süreçleri üzerine odaklanmıştır. Çalışmada, özellikle avlu tipi evler, maşrabiye kullanımı, mahremiyetin mekâna yansımaları ve doğal havalandırma sistemleri gibi unsurlar; iklimsel, dini ve kültürel etkenlerle ilişkilendirilerek detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Ayrıca geleneksel yapıların modern konut ihtiyaçlarıyla nasıl entegre edilebileceği, koruma ve yeniden işlevlendirme senaryoları üzerinden değerlendirilmiştir. Saha gözlemleri, görsel analizler, çizimler ve anket verileri ile çalışmasını desteklemiş; özellikle Darb al-Ahmar ve çevresindeki örnek yapılar üzerinden çözümler sunmuştur. Bu yönüyle, çalışma hem akademik hem uygulamalı bir karakter taşımakta, koruma mimarlığı alanında güncel yaklaşımlarla geleneksel mimarlık mirası arasında bir köprü kurmaktadır. Bu kaynak, geleneksel konutların çağdaş bağlamda yeniden değerlendirilmesine yönelik olarak kuramsal ve pratik düzeyde önemli katkılar sağlamaktadır.

CASANOVAS, X., 2007, REHABİ MED METHOD, TRADİTİONAL MEDİTERRANEAN ARCHİTECTURE:

Bu çalışma, RehabiMed projesi kapsamında geliştirilmiş olan ve Akdeniz bölgesindeki geleneksel mimari mirasın korunması ve sürdürülebilir şekilde yeniden işlevlendirilmesi amacıyla oluşturulan bütüncül bir yaklaşıma odaklanmaktadır. Casanovas, geleneksel Akdeniz konutlarını sadece fiziksel yapı öğeleriyle değil, aynı zamanda çevresel, toplumsal ve kültürel bağlamlarıyla birlikte ele almaktadır. Çalışmada, geleneksel yapıların iklimle uyumu, yerel malzeme kullanımı, plan şemaları ve süsleme unsurları gibi yönleri detaylı şekilde incelenmiş; bunların korunmasının sadece fiziksel değil, aynı zamanda yaşayan bir kültürel miras olarak ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu yöntemsel yaklaşım, Eski Kahire'deki geleneksel konutların korunması ve değerlendirilmesi açısından da son derece değerlidir. Zira Eski Kahire de, Akdeniz havzasının bir parçası olarak, benzer iklimsel, kültürel ve kentsel dinamikleri barındırmaktadır.

2. TARİHİ MİSİR KONUT MİMARISI

2.1. Mısır ve Eski Kahire'nin Mekânsal ve Tarihî Bağlamı

Şekil 2.1. Mısır Ülkesi Genel Haritası (Maps.com)

Mısır Arap Cumhuriyeti, Kuzey Afrika'nın kuzeydoğusunda yer alan, tarihsel olarak dünyanın en eski ve en zengin medeniyetlerinden birine ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Doğusunda Kızıldeniz, kuzeyinde Akdeniz, batısında Libya ve güneyinde Sudan ile çevrilidir. Mısır'ın coğrafi yapısını belirleyen en önemli unsur, ülkenin kuzey-güney ekseninde uzanan Nil Nehri'dir. Bu nehir boyunca gelişen tarım, yerleşim ve ticaret sistemi, Mısır'ı tarih boyunca hem siyasi hem kültürel olarak Doğu Akdeniz'in en önemli merkezlerinden biri hâline getirmiştir (Şekil 2.1.).

Ülkenin başkenti olan Kahire (al-Qāhira), Nil Nehri'nin doğu yakasında, delta bölgesinin hemen güneyinde yer alır ve bugün yaklaşık 20 milyonluk nüfusuyla

Afrika'nın en büyük metropollerinden biridir. Kahire, yalnızca modern Mısır'ın değil, aynı zamanda İslam dünyasının ve Arap medeniyetinin de kültürel, dini ve siyasi anlamda önemli merkezlerinden biridir.

Bu geniş metropolün içerisinde yer alan Eski Kahire (Historic Cairo / al-Qāhira al-Tārīhiyya) ise, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan, çok katmanlı tarihî dokusuyla dikkat çeken bir bölgedir. Eski Kahire, bugünkü modern Kahire'nin güneydoğusunda, Fustat (ilk İslamî yerleşim), el-Darb el-Ahmar, el-Huseyn, Bab Zuweila, el-Khalifa ve Seyyide Zaynap gibi tarihî mahalleleri kapsayan geniş bir alanı içine alır (Şekil 2.2.). Eski Kahire'de yer alan dar ve kıvrımlı sokaklar, içe dönük konut yapıları, avlular, mashrabiya sistemleri ve doğal havalandırma öğeleri, bu bölgenin mimari karakterini belirleyen temel unsurlardandır. Ayrıca Habib Sakakini Paşa'nın örnek konservasyon çalışması gibi girişimler bölgenin tarihsel önemini vurgular.

Şekil 2.2. Kahire Şehri Genel Haritası (Maps.com)

Eski Kahire'nin Mısır içindeki konumu, sadece coğrafi olarak değil; siyasi, kültürel ve mimari olarak da merkezîdir. Bu bölge, Mısır'ın İslam öncesi dönemlerinden Osmanlı dönemine kadar uzanan bir zaman aralığında oluşmuş çok katmanlı bir kentsel miras alanıdır. Mısır'daki İslam mimarisinin en önemli eserleri —camiler, medreseler, türbeler ve hanlar— bu bölgede yoğunlaşmıştır. Aynı zamanda yerleşim dokusunu oluşturan geleneksel evler, Memlük ve Osmanlı dönemlerinin konut mimarisine dair zengin örnekler sunar. Eski Kahire, Nil Nehri ile olan ilişkisi, ticaret yollarına yakınlığı ve yüzyıllar boyunca merkezî idari yapılarla olan bağlantısıyla, Mısır'ın tarihî gelişiminde kilit bir rol oynamıştır. Bu bölgede yer alan konut dokusu; dini yapılar, çarşılar ve

kamusal alanlarla birlikte gelişmiş; böylece organik, dar sokaklı, içe dönük yaşamı teşvik eden geleneksel bir kentsel karakter oluşmuştur (https://en.wikipedia.org/wiki/Egypt?utm_source=chatgpt.com, 2013).

Bugün, Eski Kahire'nin önemi, sadece tarihî ve mimari değerinden değil; aynı zamanda kültürel sürekliliği yansıtmamasından da kaynaklanmaktadır. Ancak, artan kentleşme baskısı, düzensiz yapılaşma ve fiziksel bozulma gibi tehditler, bu alanın korunması ve belgelenmesi ihtiyacını daha da acil hâle getirmiştir. Bu nedenle, Eski Kahire, yalnızca Mısır için değil; dünya kültür mirası açısından da stratejik bir öneme sahiptir.

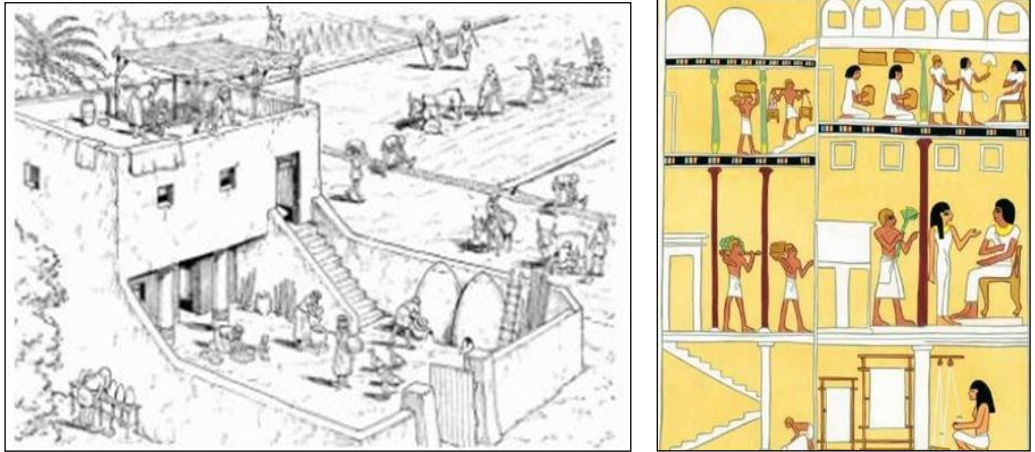
2.1.1. Firavunlar Dönemi Mısır Konut Mimarisi: Mimari ve Kültürel Bir Okuma

Antik Mısır'ın konut mimarisi, büyük oranda dönemin toplumsal hiyerarşisi, iklim koşulları ve inşaat teknolojileri ile şekillenmiştir. Kamusal yapıların (piramitler, tapınaklar, mezar kompleksleri) aksine konutlar genellikle daha sade, geçici ve organik malzemelerle inşa edilmiştir. Bu yapılar zamanla yıkıldıkları için çoğu bilgi Tell el-Amarna, Deir el-Medina ve Kahun gibi arkeolojik yerleşimlerden elde edilen kalıntılara dayanmaktadır. Yönetici sınıfın ve soyluların konutları geniş avlulu, çok odalı ve duvar süslemeleriyle bezenmiş yapılardan oluşurken, halk sınıfının evleri ise genellikle kerpiçten yapılmış, sade ve tek katlıdır. Antik Mısırlılar, konutlarını Nil Nehri'nin taşkınlarından korumak amacıyla yükseltilmiş temeller üzerine inşa etmişlerdir. Yapılar, iklim koşullarına uyumlu şekilde kalın kerpiç duvarlarla örülmüş ve genellikle iç avlu etrafına dizilmiş odalardan oluşmuştur (Abdeljawad, 1984). Konutların çatısı çoğunlukla düz ve toprakla kaplıydı, yazın burada serinlemek amacıyla oturulurdu. Pencereleer genellikle küçüktü ve yüksek konumlandırılırdı; bu da iç mekânın serin kalmasına yardımcı olurdu. Zengin evlerinde duvar resimleri, renkli zemin mozaikleri ve sütunlu salonlar bulunurken, sıradan halkın evleri sade, fonksiyonel ve çoğu zaman birbirine bitişik şekilde planlanmıştı. Tell el-Amarna'da bulunan konutlar, merkezi salon etrafında şekillenmiş bir yerleşim düzenine sahip olup, dönemin şehircilik ilkelerini de yansıtır (Abdeljawad, 1984).

Bu dönemin mimarisi, doğrudan taş malzeme yerine daha kolay şekil alan kerpiç (Mudbrick) kullanımı ile karakterizedir. Nil Nehri çevresindeki alüvyonlu toprak, samanla karıştırılarak kalıplara dökülüp güneşte kurutulurdu. Bu yapı malzemesi, hem

ucuz hem de iyi bir yalıtım sağladığı için yaygın olarak tercih edilmiştir. Ahşap ise sınırlı bulunması nedeniyle genellikle sadece kapı ve mobilya gibi iç öğelerde tercih edilmiştir. Konutlar, çevresel koşullara uyumlu, sade ama işlevsel bir mimariyi temsil ederken, aynı zamanda dönemin sosyal ve kültürel yapısına da ışık tutar (Fathy,1973). Zengin evlerde iç mekânlar sıklıkla renkli duvar resimleri, alçı sıvalar ve geometrik desenlerle süslenmiştir. Bu süslemeler doğayı, Nil'in yaşam verici gücünü, tanrıları ya da gündelik yaşam sahnelerini tasvir eden ikonografik unsurları içerir. Zeminlerde çanak çömlek mozaikleri ya da boyalı kil karolar da görülür. Ahşap doğramalar ve mobilyalar üzerinde detaylı oymacılık ve simetrik bezemeler mevcuttur. Renkler genellikle doğal pigmentlerden (kırmızı okr, siyah karbon, mavi lapis lazuli vb.) elde edilmiştir (David, 1999). Konutların planlaması, Antik Mısır toplumunun sınıfsal yapısına göre şekillenmiştir. Zengin evlerinde hizmetli ve köleler için ayrılmış alanlar, konuklar için özel salonlar ve ailenin mahrem yaşamı için ayrılmış bölümler yer alır. Bu, mekânsal ayrışmanın sadece işlevsel değil, aynı zamanda sosyal yapıya dair sembolik bir anlam taşıdığını gösterir. Kadınlar evin iç bölümlerinde daha fazla vakit geçirirken, erkekler hem iç hem dış yaşamda daha aktiftir. Bu toplumsal roller konutların iç organizasyonuna doğrudan yansımıştır (David, 1999). Çöl iklimine sahip Mısır'da, sıcaklık farkları ve kuraklık mimari tasarımları doğrudan etkilemiştir. Kalın kerpiç duvarlar, gündüzleri iç mekânı serin tutarken, geceleri ısıyı hapsederek dengeli bir sıcaklık sağlar. Küçük ve yüksek konumlu pencereler, doğrudan güneş ışığı yerine dolaylı ışık alacak şekilde yerleştirilmiş; bu da hem mahremiyet sağlamış hem de ısınmayı azaltmıştır. Doğal havalandırmayı kolaylaştırmak için çatıya açılan havalandırma bacaları ve gölgelik iç avlular tercih edilmiştir. Bunlar erken dönem pasif iklimlendirme teknikleri olarak değerlendirilebilir (Resim 2.3, Şekil 2.1.) (David, 1999).

Firavunlar dönemine ait konut mimarisi, mimari sadelik ile çevresel ve sosyal koşullar arasındaki hassas dengenin başarılı bir örneğini sunmaktadır. Her ne kadar bu yapılar taş piramitler kadar göz alıcı olmasa da, yaşam kültürünü, toplumsal yapıyı ve çevreyle kurulan ilişkiyi anlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

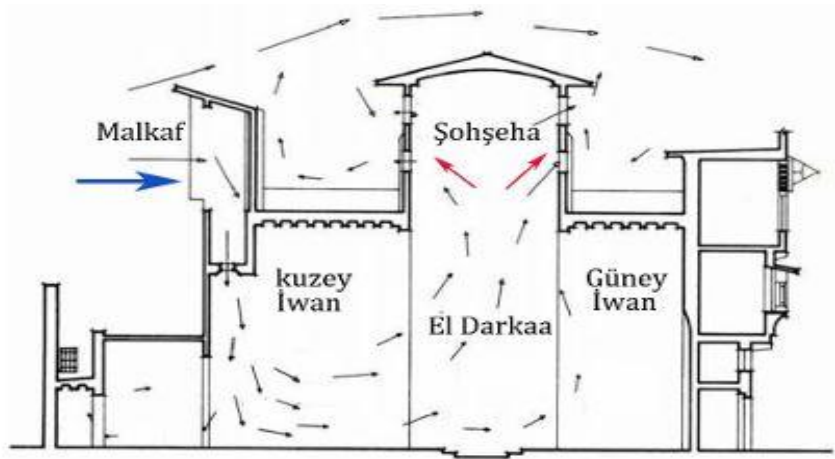

Şekil 2.3. Firavunlar Halk Konutu(Anonim, 2014) Resim 2.1. Zenginler Konut Kesiti(Anonim, 2014)

2.1.2. İslamî Dönem Mısır Konut Mimarisi: Mimari ve Kültürel Bir Okuma

İslamî dönem Mısır konut mimarisi, özellikle Kahire gibi tarihî şehir merkezlerinde, sosyo-kültürel yapıya, iklimsel gereksinimlere ve İslami yaşam biçimine uyum sağlayacak şekilde gelişmiş özgün bir tipoloji ortaya koyar. Bu konut tipolojisi, yalnızca mimari estetik açısından değil, aynı zamanda gündelik yaşamın örgütlenmesi, aile yapısı, mahremiyet anlayışı ve çevreyle kurulan ilişki bağlamında da önemli ipuçları sunar. Konutlar genellikle mahalle yapısı içinde birbirine bitişik şekilde konumlanmış, içe dönük ve avlu merkezli planlarla şekillendirilmiştir. Mahalle kavramı ve komşuluk ilişkileri, mimari organizasyonun yönlendirici unsurlarındandır. İslamî Mısır evlerinin temel plan şeması, iç avlu (*sahn* veya *hosh*) etrafında şekillenen çok odalı bir düzene dayanır (Şekil, 2.4,5.). Bu avlu, hem doğal ışık ve havalandırma sağlar, hem de ailenin dış gözlerden uzak özel hayatını sürdürebileceği güvenli bir alandır. Konut girişleri genellikle doğrudan iç mekâna açılmaz; bir geçiş mekânı olarak kullanılan *durka*'a ya da L biçiminde kıvrılan koridorlarla avluya ulaşılır. Bu geçiş düzeni, İslam mimarisinin temel ilkelerinden biri olan mahremiyet ilkesine hizmet eder (Said, 2009).

örnekleri olarak değerlendirilebilir. İslamî konut tipolojisi, yalnızca fiziksel bir mekân organizasyonu değil, aynı zamanda toplumsal değerlerin, ahlaki normların ve günlük yaşam alışkanlıklarının somutlaştığı bir yapıdır. Kadınların ve erkeklerin farklı mekânlarda bulunması, misafirlerin özel alanlara erişiminin kısıtlanması, toplumsal ilişkilerde nezaket ve sınır anlayışı, tümüyle mimariye yansımıştır. Bu durum, konutun sadece bir barınak değil, aynı zamanda bir yaşam kültürünün mekânsal temsilcisi olduğunu göstermektedir (Casanovas, 2007).

Şekil 2.6. Havalandırma (Hosny, 2019)

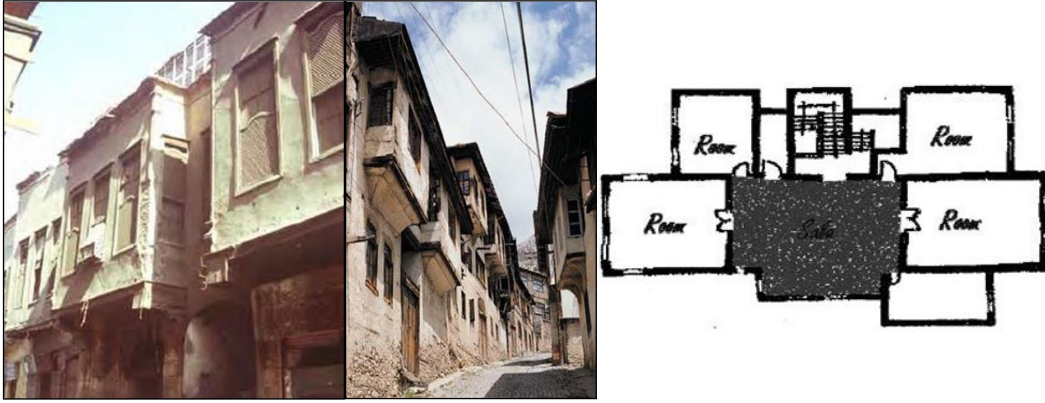
2.1.3. Osmanlı ve Memlük Etkili Mısır Sivil Mimarlığı

Mısır'da sivil mimari, özellikle Memlük (1250–1517) ve Osmanlı (1517–1798) dönemlerinde zengin bir biçimsel çeşitlilik ve mimari incelik kazanmıştır. Bu dönemlerde inşa edilen konutlar, hanlar, sebiller, mektepler, ve sabiler gibi sivil yapılar, sadece gündelik yaşamın değil, aynı zamanda dönemin kültürel, toplumsal ve ekonomik dinamiklerinin de mekânsal temsili olmuştur. Kahire başta olmak üzere, bu yapılar mahalle ölçeğinde yoğunlaşmış ve İslam kent dokusu içinde derin izler bırakmıştır (Behrens, 1989). Memlük mimarisi, özellikle taş işçiliği, abartısız ama zarif oranlara sahip yapı kütleleri ve simetrik düzen arayışı ile tanınır (Resim 2.3.). Sivil yapılarda işlevsellik ön planda olmakla birlikte, zengin bezemeler, taş kabartmalar, mukarnaslı nişler ve ahşap tavan süslemeleriyle estetik değer de korunmuştur. Konut yapılarında içe dönüklük esastır; merkezi bir avlu çevresinde düzenlenen odalar, hem mahremiyeti sağlar hem de ışık ve hava dolaşımı açısından işlev görür. *Qa'a* adı verilen yüksek tavanlı salonlar, soylu evlerinin merkezî mekânlarını oluşturur ve sosyal statünün bir

göstergesidir. Taş zemin döşemeleri, renkli vitraylar (*qamariyya*) ve alçı süslemeler bu yapılarla özdeşleşmiştir (Hanna, 1991).

Osmanlı yönetiminin başlamasıyla birlikte Mısır'daki sivil mimari, İstanbul merkezli mimari gelenekle yerel Memlûk üslubunun birleştiği yeni bir karakter kazanmıştır. Özellikle 17. ve 18. yüzyıldan itibaren, ahşap kullanımı artmış; geniş saçaklı çıkmalar, *maşrabiyye* adı verilen kafesli pencereler, ve katmanlı cephe düzenlemeleri yaygınlaşmıştır. Osmanlı mimarisinden gelen *selamlık/haremlik* ayrımı, Mısır konutlarında da görünür hâle gelmiştir. Bu dönemde yapılan konutlar, hem Avrasya etkilerini hem de yerel gelenekleri barındırarak bir tür mimari sentez oluşturmuştur. İstanbul'daki sivil yapıların aksine, Mısır'daki örnekler genellikle taş yerine tuğla ve kerpiç esaslıdır; bu da yapıların daha sade ve yerel kaynaklara dayalı olmasına neden olmuştur (Resim 2.2, Şekil 2.7.) (Said, 2009). Her iki dönemde de yapımda kullanılan temel malzemeler taş, tuğla, kerpiç ve işlenmiş ahşaptır. Memlûkler özellikle taş ve mermer ustalığında ileriye, Osmanlı döneminde marangozluk sanatı gelişmiş, *çitakâri* tekniğiyle yapılan kapılar ve tavan süslemeleri yaygınlaşmıştır. Ahşap kafes işçiliği ile yapılan maşrabiyyeler, hem iklime uyumlu pasif soğutma sağlar, hem de iç mekân mahremiyetini korur. Renkli camlı pencereler, ışık oyunları yaratarak iç mekân atmosferine estetik bir katkı sunar. Her iki dönemde de mimari kurgu, Kahire'nin sıcak ve kurak iklim koşullarına uygun olarak şekillendirilmiştir. Kalın duvarlar, yüksek tavanlar, gölgelik avlular, doğal hava dolaşımını sağlayan açık ve yarı açık mekânlar, konutlarda çevresel konfor sağlamıştır. Ayrıca cephelerdeki çıkmalar, güneşin etkisini azaltırken sokağa hareket kazandırmıştır. Pasif iklim kontrolü açısından Memlûkler taş kütle ve kalınlık üzerine yoğunlaşırken, Osmanlılar ahşap geçirimli detaylarla bu etkiyi hafifletmiştir.

Bu sivil mimari yapılar, sadece teknik ve estetik bağlamda değil, aynı zamanda sosyal rollerin, toplumsal cinsiyet ayrımlarının ve ekonomik durumun mimariye yansımaları açısından da önemlidir. Memlûk döneminde konutlar, birden fazla hane halkına sahip büyük aile yapısına göre planlanmış; Osmanlı döneminde ise işlevsel ayrımlar ve odaların özelleşmesi daha belirgin hâle gelmiştir. Her iki dönemde de evin kadınlara ayrılmış bölümü (*haremlik*) ile erkek misafirlerin ağırlandığı bölüm (*selamlık*) arasında net bir ayrım yapılmıştır (Creswell, 1952).

Resim 2.2. Türk Konutları, Elmalı, Türkiye ve Mısır Konutları Eski Kahire (Elnahhal, 2019)
Şekil 2.7. iç Sofalı Plan Tipi Kahire’de (Elnahhal, 2019)

Resim 2.3. Memlûk Dönemi Konutları

2.1.4. Avrupa Mimarlığının Mısır Sivil Mimarisine Etkisi

Geleneksel dönemlerde Mısır’da mimarlık, herhangi bir kurumsal eğitime dayanmadan, usta-çırak ilişkisi temelinde nesilden nesile aktarılan bir bilgi birikimi olarak varlığını sürdürmekteydi. Bu sistem, uzun yıllar boyunca işlevselliğini korumuş, özellikle zanaatkârlık ve yapı inşasında yerel bilgiyle bütünleşmiş bir eğitim biçimi sunmuştur. Ancak zamanla artan kentleşme, teknolojik ilerlemeler ve Batı ile kurulan ilişkilerin etkisiyle, bu geleneksel yöntem yetersiz kalmaya başlamış ve modern mimarlık eğitimi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Osmanlı idaresine bağlı olmakla birlikte Mısır’da yarı özerk bir yönetim kuran Kavalalı Mehmed Ali Paşa, mevcut mimarlık anlayışının gelişime açık olmadığını düşünmüş ve modern mühendislik eğitimi yoluyla bu alanda reform başlatmıştır. Bu amaçla 1830’lu yıllarda yabancı öğretmenlerin görev yaptığı yeni mühendislik okulları kurulmuştur. Eğitim programlarında Avrupa’dan

getirilen uzmanlar, özellikle de Alman mimar Golyus Frans, doğrudan mimarlık eğitimi vermeye başlamış, böylece Mısır'da modern anlamda yetişmiş ilk yerli mimarlar ortaya çıkmıştır. Ali Pasha Mubarak¹ ve Mahmud Paşa Fehmi, bu yeni kuşağın öncülerinden sayılmaktadır. Ayrıca, modern mimarlık eğitimine kurumsal kimlik kazandıran önemli bir isim olan Ali Labib Gabr, bu alanda öğretim üyeliği yapmış ve mimarlık bölüm başkanlığı görevini üstlenmiştir (Heyworth-Dunne, 1968). Ancak bu reformlara rağmen, 19. yüzyıl boyunca Mısırlı mimarlar uzun süre mimarlık sahasında etkin roller üstlenememiştir. Mezun olan yerli mimarlar genellikle devlet daireleri ve kamu kurumlarında istihdam edilmiş, fakat serbest projelendirme ve bina tasarımı gibi alanlar büyük oranda İtalyan ve Fransız mimarlara bırakılmıştır. Bu nedenle 19. yüzyılın sonlarında Kahire başta olmak üzere Mısır şehirlerinde inşa edilen birçok yapı, Avrupa tarzı mimari özellikler taşımaktadır. Bankalar, apartman yapıları ve kamu binaları Batı estetik anlayışına göre biçimlendirilmiş; buna karşın bazı yerli mimarlar, bu yeni yapılarda İslam mimarlığına ait öğeleri yaşatmaya çalışmıştır (Heyworth-Dunne, 1968).

19. yüzyılın ortalarından itibaren Mısır, hem Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bir eyalet olarak hem de Avrupa güçlerinin artan siyasi, ekonomik ve kültürel etkisine açık bir yapı kazanmıştır. Bu dönem, Batı ile ilişkilerin yoğunlaştığı, modernleşme ve kentleşme süreçlerinin hızlandığı bir evre olup, mimari alanda da önemli dönüşümlere sahne olmuştur. Özellikle Kavalalı Mehmet Ali Paşa ve ardılları döneminde başlayan reform hareketleriyle birlikte, geleneksel Mısır sivil mimarisi giderek Avrupa merkezli üsluplarla etkileşime girmiştir. Bu etkileşim, konut tipolojilerinde, cephe tasarımlarında, malzeme kullanımında ve mekânsal organizasyonda kendini göstermiştir (Raymond, 1993). Geleneksel Mısır evlerinde içe dönük olan yapı anlayışı, Avrupa etkisiyle dışa açılmaya başlamıştır. 19. yüzyıl konutlarında simetrik cephe düzeni, dikdörtgen pencere açıklıkları, taş söveli kapı ve pencere çerçeveleri, balkonlar ve Avrupa tarzı korkuluklar yaygınlık kazanmıştır. Fransız Neoklasik, İtalyan Barok ve İngiliz Viktoryen tarzlarının unsurları, özellikle Kahire'nin İsmailiye bölgesinde ve şehirleşen mahallelerdeki konutlarda gözlemlenir (Resim 2.4.). Kolonlu girişler, alınlıklı pencereler, kabartmalı süslemeler ve sıra kat düzeni gibi Batı'ya özgü detaylar, Osmanlı ve Memlûk tarzı süslemelerin yerini almaya başlamıştır (Mitchell, 1988). İçe dönük avlu planlı

¹ **Ali Paşa Mübarek** (Arapça: علي باشا مبارك, 1823–1893), 19. yüzyıl Mısır'ının en önemli reformcu aydınlarından, eğitimcilerinden ve şehir planı/mimarlarından biridir. **Mısır'da modern mimarlık, mühendislik ve şehircilik anlayışının gelişmesinde öncü rol** oynamıştır. Aynı zamanda hem Osmanlı hem Avrupa etkilerini sentezleyen bir devlet adamı kimliğine sahiptir.

geleneksel Mısır konutları, Batı etkisiyle yerini koridorlu veya salon merkezli plana bırakmıştır. Mahremiyet ilkesi zayıflarken, evler artık sokağa bakan, simetrik odalara sahip bir düzenle inşa edilmeye başlanmıştır. *Selamlık-haremlik* ayrımı giderek ortadan kalkmış, bunun yerine misafir salonu (*sala*), yemek odası ve batı tarzı banyo gibi işlevsel birimlerle donatılmış mekânlar görülmüştür. Bu durum, sadece fiziksel değil, aynı zamanda kültürel bir dönüşümün de göstergesidir(Said, 2009).

19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında, Avrupa ile kurulan teknik ilişkiler sayesinde beton, demir, cam gibi modern yapı malzemeleri Mısır'da da kullanılmaya başlanmıştır. Tuğla ve kerpiç esaslı geleneksel sistemlerin yerini, Avrupa kökenli endüstriyel malzemeler almıştır. Bu değişim, sadece yapı tekniklerini değil, aynı zamanda estetik değerleri de dönüştürmüştür. Örneğin Fransız balkonlar, dökme demir korkuluklar, cam vitrinler ve kâgir² merdivenler konutların vazgeçilmez unsurları hâline gelmiştir. Avrupa etkisiyle değişen konut mimarisi, Mısır toplumundaki modernleşme eğilimlerinin de bir göstergesidir. Yeni konut tipolojisi, geleneksel aile yapısını ve mahremiyet anlayışını dönüştürmüş; bireyselleşmenin ve Batılı yaşam tarzlarının mimari yansımaları görünür hâle gelmiştir. Kadınların ev içindeki konumları değişmiş, mekânsal ayrışmalar zayıflamış, Batı tarzı mobilya ve yaşam alışkanlıkları ev içi düzenlemelere yansımıştır (Behrens, 1998).

Resim 2.4. Kahire'nin Yapılarında Avrupa Sivil Mimari Etkisi 'Hidivi Konutları' (N.O.U.H, 2010)

² Kâgir yapı: Ahşap olmayan, taşıyıcı sisteminde **taş, tuğla veya beton** kullanılan yapılardır. Geleneksel yapılarda genellikle zemin katlar kâgir, üst katlar ahşap olurdu. Bugünkü anlamıyla "betonarme" yapılara da yakındır, ama teknik olarak "kâgir" yalnızca taş/tuğla için kullanılır

3. ESKİ KAHİRE'DE KONUT TASARIMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

3.1. 19. Yüzyılda Eski Kahire Konut Tasarımını Etkileyen Faktörler

19. yüzyılda Eski Kahire'nin konutları tasarımını etkileyen birçok faktör, mimari, sosyal ve kültürel karakterlerini şekillendirmiştir. Bu faktörler, yerel gelenekler ile dış etkiler arasındaki etkileşimi ve dönemin ekonomik ve sosyal koşullarını yansıtmaktadır.

3.1.1. Kültürel ve Sosyal Faktörler

İslami Gelenekler: Kahire'nin eski konutları, mahremiyet ve kamusal ile özel alanların ayrılmasına odaklanan İslami tasarım geleneklerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Konutlar, "haremlik" (kadınlar için alan) ve "selamlık" (erkekler için alan) gibi bölümlerle karakterize edilmiştir, bu da dönemin sosyal ve dini değerlerini yansıtmaktadır (Doris,1992).

Gelenek ve Görenekler: Mısırlı aileler, misafirleri büyük salonlarda (mak'ad) ağırlamak ve geniş ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak gibi sosyal ihtiyaçlarına uygun konut tasarlamaya özen gösterirdi (Doris,1992)³.

Aile Yapısı ve Toplumsal Roller: 19. yüzyıl Kahire'sinde geniş aile yapısı hakimdi. Bu nedenle konutlar, birden fazla neslin bir arada yaşayabileceği şekilde tasarlanırdı. Ayrıca, kadınların toplumdaki rolleri nedeniyle konutlarda mahremiyet büyük önem taşırdı. Haremlik bölümleri, kadınların günlük yaşamlarını özgürce sürdürebilmeleri için tasarlanmıştı (Doris,1992).

Misafir Ağırlama Kültürü: Misafirperverlik, Mısır kültüründe önemli bir yer tutardı. Bu nedenle konutlarda büyük misafir salonları (mak'ad) bulunurdu. Bu salonlar, genellikle konutun giriş katında yer alır ve zengin süslemelerle donatılırdı (Doris,1992).

Dini Bayramlar ve Toplantılar: Konutlar, dini bayramlar ve toplantılar için uygun olacak şekilde tasarlanırdı. Özellikle Ramazan ayında iftar davetleri için geniş yemek salonları ve avlular kullanılırdı (Doris,1992).

Osmanlı Etkileri: Mısır'ın Osmanlı yönetimi altında olması nedeniyle, pencerelerde, kapılarda ve tavanlarda İslami ve Osmanlı süsleme unsurlarının kullanımı gibi Osmanlı etkileri görülmüştür.

³ Doris Behrens-Abouseif, *Islamic Architecture in Cairo: An Introduction* (1992)

Sayfa 45-60: İslami mimarinin temel özellikleri ve Kahire'deki evlerin tasarımında mahremiyet ve avlu kullanımı.

Sayfa 85-100: Memluk ve Osmanlı dönemlerinde evlerin sosyal ve kültürel işlevleri.

Sayfa 120-135: 19. yüzyılda Avrupa etkilerinin İslami mimariye nasıl entegre edildiği.

Çevresel ve İklimsel Faktörler

Sıcak İklim: Konutlar, Mısır'ın sıcak iklimiyle başa çıkmak için tasarlanmıştır. İç avlular (sahn) doğal havalandırma ve aydınlatma sağlamak için kullanılmıştır. Ayrıca, mahremiyet ve havalandırma sağlamak için ahşap kafesli pencereler (Maşrabiyye) kullanılmıştır (Doris,1992).

Doğal Soğutma Sistemleri: Kahire'nin sıcak ve kurak iklimi, konutların doğal soğutma sistemleriyle tasarlanmasını gerektiriyordu. İç avlular (sahn), konutun içine serin hava girmesini sağlardı. Ayrıca, yüksek tavanlar ve kalın duvarlar, konutların serin kalmasına yardımcı olurdu (Doris,1992).

Su Yönetimi: Su, Kahire'de her zaman değerli bir kaynak olmuştur. Konutlarda sıklıkla su depoları ve çeşmeler bulunurdu. Avlularda yer alan küçük havuzlar hem dekoratif hem de serinletici bir işlev görürdü.

Maşrabiyye (Kafes Pencereler): Maşrabiyyeler, hem güneş ışığını filtrelemek hem de mahremiyeti korumak için kullanılırdı. Bu pencereler, ahşap oymacılığının en güzel örneklerini sergiler (Doris,1992).

Yerel Malzemeler: Kireçtaşı ve kırmızı tuğla gibi yerel olarak bulunabilen ve iklim koşullarına uygun yapı malzemeleri kullanılmıştır.

3.1.2. Ekonomik Faktörler

Zenginlik ve Sosyal Sınıf: Orta ve üst sınıf konutları daha detaylı ve süslüydü, mozaik ve oyma ahşap gibi süsleme unsurları kullanılırdı. İşçi sınıfına ait konutlar ise daha basit ve işlevseldi (Nezar, 2011).

Ticaret Yollarının Etkisi: Kahire, 19. yüzyılda önemli bir ticaret merkeziydi. Süveyş Kanalı'nın açılması (1869) ve uluslararası ticaretin artması, şehrin ekonomisini canlandırdı. Bu durum, zengin tüccarların lüks konutlar inşa etmesine olanak sağladı (Nezar, 2011).

Yerel ve İthal Malzemeler: Yerel malzemelerin yanı sıra, Avrupa'dan ithal edilen malzemeler de kullanılmaya başlandı. Özellikle İtalya'dan getirilen mermer ve Fransa'dan getirilen camlar, konutların daha gösterişli olmasını sağladı (Nezar, 2011).

El Sanatları ve Zanaatkârlar: Kahire'deki zanaatkârlar, konutların iç ve dış süslemelerinde büyük bir rol oynadı. Ahşap oymacılığı ve alçı süslemeler, konutlara sanatsal bir dokunuş kattı.

Ticaret ve Sanayi: 19. yüzyılda ticaretin gelişmesi, zenginliğin artmasına ve daha lüks konutların inşa edilmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca, yurtdışından yapı malzemeleri ve süslemeler ithal edilmiştir (Scharabi, 1989).

3.1.3. Avrupa Etkileri

Modernleşme ve Sömürgecilik: Fransa'nın Mısır'ı işgali ve ardından İngiliz sömürge yönetimiyle birlikte, Mısır mimarisinde Avrupa etkileri görülmeye başlamıştır. Neoklasik ve barok unsurlar, sütunlar ve alçı işçilikleri gibi öğeler konut tasarımlarına dâhil edilmiştir (Scharabi, 1989).

İtalyan ve Fransız Etkileri: İtalya ve Fransa'dan gelen mimarlar ve sanatçılar, konutların tasarımına ve süslenmesine yardımcı olmuş, bu da İslami ve Avrupa tarzlarının benzersiz bir karışımını ortaya çıkarmıştır (Scharabi, 1989).

Mimari Tarzların Harmanlanması: 19. yüzyılda, Mısır'ın Avrupa ile artan teması, mimaride farklı bir tarzın ortaya çıkmasına neden oldu. Örneğin, Barok ve Rokoko tarzı süslemeler, geleneksel İslami motiflerle birleştirildi (Scharabi, 1989)⁴.

Yeni Yapı Teknikleri: Avrupa'dan gelen mühendisler ve mimarlar, demir ve çelik kullanımı gibi yeni yapı tekniklerini Mısır'a getirdi. Bu teknikler, daha büyük ve karmaşık yapıların inşa edilmesine olanak sağladı (Scharabi, 1989).

Bahçe Tasarımı: Avrupa tarzı bahçeler, zengin konutların avlularında ve çevresinde popüler hale geldi. Bu bahçeler, çeşitli bitkiler ve çeşmelerle süslenirdi (Scharabi, 1989).

Teknoloji ve Yeni Malzemeler

Cam ve Demir Kullanımı: Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, renkli cam ve demir, pencerelerde ve kapılarda kullanılmaya başlanmış, bu da konutlara hem estetik hem de işlevsel bir dokunuş katmıştır (Nezar, 2011).

Gelişmiş İnşaat Teknikleri: İnşaat tekniklerinin iyileştirilmesi, yapısal stabilizeyi korurken çok katlı binaların inşa edilmesine olanak sağlamıştır (Nezar, 2011).

Aydınlatma ve Isıtma: Gaz lambaları ve daha sonra elektrik, konutların aydınlatılmasında devrim yarattı. Ayrıca, şömineler ve merkezi ısıtma sistemleri, kış aylarında konfor sağlamak için kullanılmaya başlandı (Nezar, 2011).

⁴ Mohamed Scharabi, *European Architecture in Nineteenth-Century Egypt* (1989)

Sayfa 30-50: Avrupa mimari tarzlarının Mısır'a nasıl geldiği ve yerel mimariyle nasıl birleştirildiği.

Sayfa 80-100: İtalyan ve Fransız mimarların Kahire'deki evlerin tasarımına katkıları.

Sayfa 130-150: Demir, cam ve diğer yeni malzemelerin kullanımı ve bunların ev mimarisine etkileri.

Su ve Kanalizasyon Sistemleri: Modern su ve kanalizasyon sistemlerinin kurulması, konutların sıhhi koşullarını iyileştirdi. Bu, özellikle şehrin zengin kesimlerinde görülen bir gelişmeydi (Nezar, 2011).

3.1.4. Politik Faktörler

Kavalalı Mehmet Ali Dönemi: Kavalalı Mehmet Ali'nin (1805-1848) yönetimi sırasında Mısır'da mimari bir canlanma yaşanmış, lüks konutların inşası teşvik edilmiş ve altyapı geliştirilmiştir. Ayrıca, kentsel planlama konusunda Avrupalı uzmanlar getirilmiştir. Mehmet Ali Paşa, Mısır'ı modernleştirmek için bir dizi reform başlattı. Bu reformlar, mimariyi de etkiledi. Özellikle Kahire'nin merkezinde geniş caddeler ve anıtsal yapılar inşa edildi (Lane, 1836).

Göreceli Bağımsızlık: Osmanlı yönetimi altında olmasına rağmen, Mısır bir dereceye kadar özgürlük elde etmiş ve bu da Mısır kimliğini yansıtan benzersiz bir mimari tarzın gelişmesine olanak sağlamıştır (Lane, 1836)⁵.

İngiliz İşgali ve Etkileri: 1882'de başlayan İngiliz işgali, Mısır'ın mimarisinde değişikliklere neden oldu. İngilizler, idari binalar ve konutlar inşa ederken kendi mimari tarzlarını getirdiler.

3.1.5. Dini Faktörler

İslam: İslam dini, konut tasarımlarında mahremiyet ve cinsiyetler arası ayrım gibi değerlerin dikkate alınması üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Konutların kapılarında ve duvarlarında Arapça hat sanatı ve Kuran'dan ayetler sıklıkla kullanılırdı. Bu, konut sahibinin dindarlığını ve kültürel kimliğini yansıtırdı (Bernard, 2016).

Kıptiler: Bazı bölgelerde, özellikle Hristiyan sembollerinin süslemelerde kullanılması gibi Kıpti kültüründen etkilenmiş konutlar görülmektedir. Kahire'deki Kıpti topluluğu, evlerinde Hristiyan sembollerini ve ikonografiyi kullanırdı. Bu, özellikle Eski Kahire bölgesinde belirgindi (Bernard, 2016)⁶.

⁵ Edward William Lane, *Manners and Customs of the Modern Egyptians* (1836): Sayfa 80-95: 19. yüzyıl Kahire'sinde evlerin iç düzeni ve günlük yaşam. 9. Yerel Kaynaklar

⁶ Bernard O'Kane, *The Mosques of Egypt* (2016)
Sayfa 75-90: Kahire'deki cami ve ev mimarisi arasındaki benzerlikler ve dini sembollerin evlerdeki kullanımı.
Sayfa 110-125: İslami süslemelerin evlerin iç ve dış tasarımındaki rolü.

3.1.6. Sosyal Değişim ve Modernleşme

Kadınların Toplumdaki Rolü: 19. yüzyılın sonlarında, kadınların eğitim ve sosyal hayata katılımı arttı. Bu durum, konutların tasarımında da değişikliklere neden oldu. Örneğin, kadınlar için özel çalışma odaları ve kütüphaneler tasarlanmaya başlandı.

Batılı Yaşam Tarzının Benimsenmesi: Kahire'nin üst sınıfı, Avrupa tarzı mobilyalar ve dekorasyon unsurlarını konutlarına dahil etmeye başladı. Bu, konutların iç mekânlarında büyük bir değişime yol açtı (Nezar, 2011)⁷.

19. yüzyıl Kahire konutları, kültürel, sosyal, ekonomik ve teknolojik faktörlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan benzersiz bir mimari mirastır. Bu konutlar, sadece bir barınak olmanın ötesinde, dönemin toplumsal değerlerini, estetik anlayışını ve teknolojik ilerlemelerini yansıtan birer sanat eseri niteliğindedir

Memlûk ve Osmanlı dönemlerine ait mimari miras, Kahire'nin tarihî çekirdeğinde şekillenen özgün kentsel kimliğin en belirgin yansımalarındandır. Memlûk mimarisi (1250–1517), zengin geometrik ve bitkisel süslemeleri, ayrıntılı cephe işçilikleri, görkemli kubbeleri ve ince taş oymacılığı ile öne çıkar. Renkli mermer, oyma taş ve zengin tezyinat bu dönemin karakteristik unsurları arasındadır. Osmanlı mimarisi (1517–1798) ise işlevselliği ön plana alan sade bir estetikle, daha hafif malzemeler (tuğla, ahşap) ve merkezi planlı yapılarla kendini göstermiştir. Bu dönemde ince uzun minareler ve büyük kubbeli camiler ön plandadır (Şekil 3.1.).

3.1.7. Tarihi Faktörler

Kahire, tarih boyunca İslam dünyasının en önemli ticaret merkezlerinden biri olmuştur. Türkiye, Suriye, Irak, Libya, Tunus ve Fas gibi pek çok bölgeden tüccarların gelip gittiği bir buluşma noktası olarak işlev görmüştür. Coğrafi konumunun önemi, özellikle hac mevsiminde daha da artmış; Mekke'ye gitmeden önce Kahire'de toplanan hacılar, burada hem ticaret yapmış hem de kültürel etkileşime katkıda bulunmuştur. Bu durum, El-Ezher'in bilimsel ve dini otorite olarak konumunu güçlendirmiştir. El-Ezher, farklı ülkelerden âlimlerin, sanatçıların ve öğrencilerin bilgi alışverişinde bulunduğu entelektüel bir merkez haline gelmiştir (Said, 2009).

⁷ Nezar Al Sayyad, *Cairo: Histories of a City* (2011)

Sayfa 150-170: 19. yüzyıl Kahire'sinin sosyal ve ekonomik yapısı ile ev mimarisi arasındaki ilişki.

Sayfa 200-220: Kavalalı Mehmet Ali dönemindeki modernleşme reformları ve bunların mimariye etkileri.

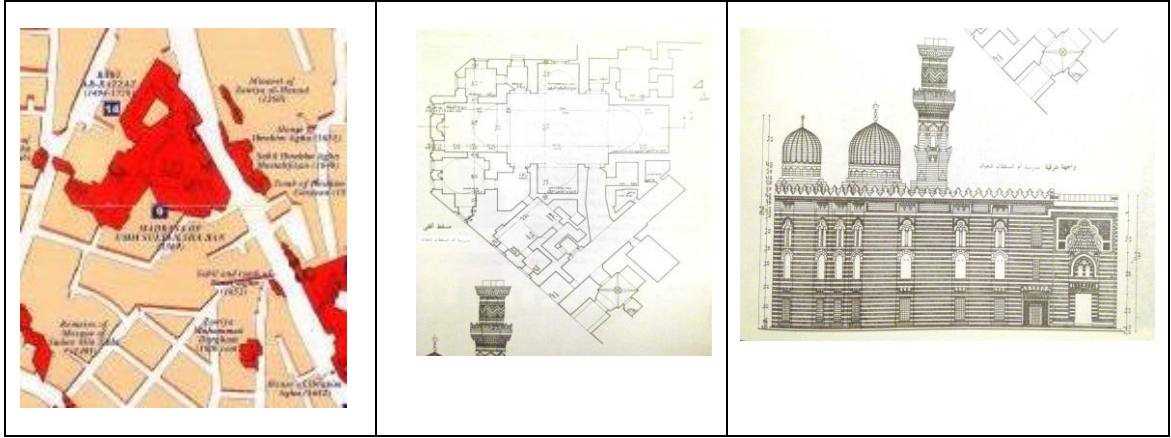
Sayfa 250-270: İngiliz işgali sırasında Kahire'nin kentsel dönüşümü ve ev tasarımlarındaki değişimler.

19. yüzyılda Mısır, aynı zamanda siyasi çalkantılara da sahne olmuş ve bu durum mimarlık ve şehircilik üzerinde belirleyici etkiler bırakmıştır. Kahire'nin kentsel tarihine yön veren en önemli olaylardan biri, 18. yüzyılın sonundaki Fransız işgali ve ardından gelen Mehmet Ali Paşa yönetimidir. Fransızlar, 1798–1801 yılları arasında üç yıl boyunca Kahire'de kalmış, bu süreçte “Description de l'Égypte” (1809) adlı kapsamlı bir yayımla Mısır'daki gündelik yaşamı ve mimari dokuyu belgelemişlerdir. Bu eser, Batı dünyasının İslam mimarisine olan ilgisini önemli ölçüde artırmıştır. Muhammed Ali Camii, İstanbul'daki Sultanahmet Camii'nden esinlenerek inşa edilmiş, 1833'te açılmış ve 1857'de tamamlanmıştır. Mehmet Ali'nin ardından torunları yönetime geçmiş, ancak mimari açıdan en etkili isim Hıdiv İsmail (1863–1879) olmuştur. Hıdiv İsmail döneminde, Batı'dan ilham alan şehircilik anlayışı doğrultusunda Kahire büyük kentsel dönüşümler yaşamış; yeni şehir bölgeleri planlanmış ve modern kentsel ilkeler doğrultusunda yapılaşma gelişmiştir. Ancak bu süreç, geleneksel mahallelerin zamanla geri planda kalmasına ve işlev kaybına uğramasına da neden olmuştur (Said, 2009). Bu nedenle mimari mirasın en önemli örnekleri, Kahire'nin tarihî merkezinde yer alan bölgelerde yoğunlaşmıştır. Özellikle Muizz Caddesi, Ezher ve Gûriyye bölgesi, Darb el-Ahmar, Bab Züveyle, Hüseyin Meydanı ve Seyyide Zeynep çevresi (Tablo 3.1.), tarihî yapıların yoğunlukla bulunduğu alanlardır.

Dönem	Tarih M.S.	Eserin Adı (Tescil No)
Memlukîler	1315	Kızıldereîler Minaresi (237)
Memlukîler	1330	Elin Ak Elnasırı Konağı (249)
Memlukîler	1346	Ak Sunkurr Camii (123)
Memlukîler	1368	Umm Sultan Şaban Okulu (125)
Memlukîler	1383	Aytmiş Elbegesi Mescidi (250)
Memlukîler	(1480-1778)	Ahmed Katahda Elrazzez Mescidi (235)
Memlukîler	1502	Hair Bek Mescidi (248)
Memlukîler	(1339-1340)	Merdani Camii (143)
Memlukîler	(1415-1420)	Al Muayyid Şeyh Camii (150)
Osmanlı	1652	İbrahim Ağa Vakıf Evi (613)
Osmanlı	1652	İbrahim Ağa Vakıf Evi (619)
Osmanlı	1650	Radvan Bek Evi (406)
Osmanlı	1652	Ömer Ağa Sebili ve Mezarı (240)

Tablo 3.1. Araştırma Alanının Yanında Bulunan Tescilli Tarihi Eserler (Said, 2009).

Birinci tarihi eser, Meml k dönemine ait Umm Sultan  aban Medresesi 1368:

Tablo 3.2. Araştırma Alanında Bulunan Umm Sultan  aban Medresesi (Alrafi, 2001), (S.P.A.R.E, 2002).

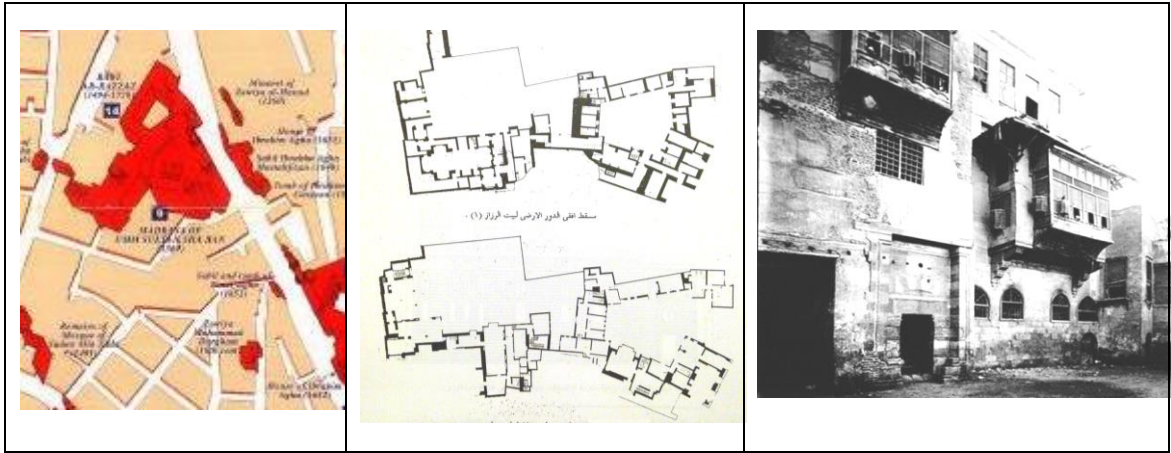
Umm Sultan  aban Medresesi, Kahire'nin tarihi kalbinde yer alan Muizz Li Dinillah Caddesi üzerinde konumlanmış olup, Meml kler döneminin önemli mimari eserlerinden biridir. Bu yapı, Meml k Sultanı  aban bin Hüseyin'in annesi olan Hond Berke (Khwand Baraka) tarafından inşa ettirilmış ve büyük olasılıkla Hicri 770 / Miladi 1368 yılında tamamlanmıştır (Michell, 2001).

Medrese, klasik Meml k mimarisinin bir yansıması olarak dinî ve eēitsel işlevleri bir arada barındırır. Hem fıkıh ve din ilimlerinin  ēretildiēi bir eēitim kurumu olarak işlev görmüş, hem de Hond Berke'nin türbesini bünyesinde barındırarak anıtsal bir türbe-mescit kompleksi halini almıştır. Bu çok işlevli kullanım, Meml k mimarisinde yaygın olan ‐hayır yapısı‐ geleneēinin tipik bir  rneēidir (Tablo 3.2.).

Mimari açıdan medrese, zengin taş süslemeleri, dikkat çekici anıtsal giriş kapısı, ince işçilikli mihrap ve minaresiyle  ne çıkar. Yapı içerisinde bir avlu, derslikler, namaz mekânı (Eyvan) ve zarif yazıtlar yer alır. Taş oyma detayları, Mukarnaslar, Kur'an'dan alınan kitabeler ve geometrik motifler dönemin sanat anlayışını yansıtır (Doris, 1989).

 mm  Sultan  aban Medresesi, 14. yüzyıl Meml k mimarisinin hem estetik hem işlevsel niteliklerini yansıtan önemli bir örnektir. Günümüzde Kahire'nin tarihi dokusunun bir parçası olarak varlıēını sürdürmekte olup, çeşitli restorasyon projeleri sayesinde özgün karakterini büyük ölçüde korumayı başarmıştır (Raymond, 2001).

ikinci tarihi eser, Memlûk dönemine Ait Olan Ahmed Katahda Elrazzez Mescidi ve Konutu 1480-1787:

Tablo 3.3. Araştırma Alanında Bulunan Elrazzez Camii ve Konutu (Alrafi, 2001), (S.P.A.R.E, 2002).

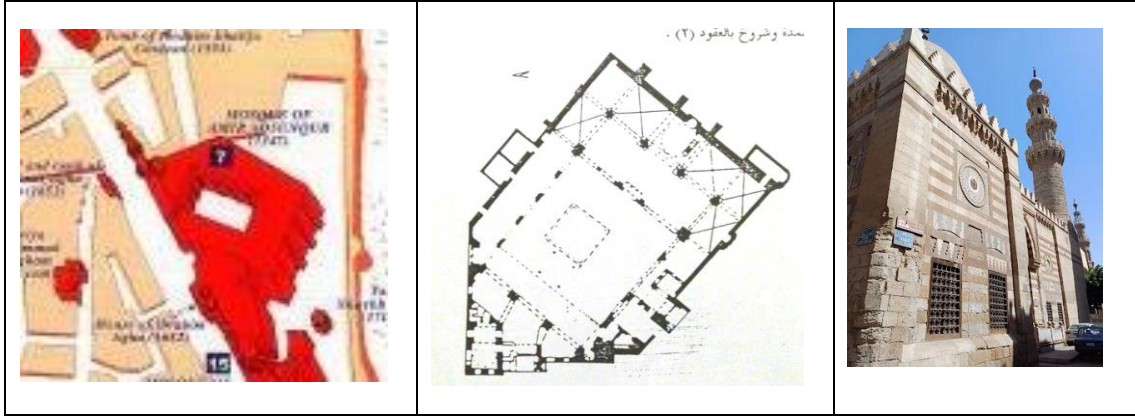
El-Razzez Konutu, Kahire'nin en eski mahallelerinden biri olan Darb al-Ahmar bölgesinde yer almakta olup, Memlûk ve Osmanlı dönemlerine tarihlenen en büyük ve en önemli konut yapılarından biridir. Bu yapı, Kahire'de konut mimarisinin zaman içindeki gelişimini yansıtan nadir örneklerden biri olarak kabul edilir.

Yapı iki ana bölümden oluşmaktadır: Doğu bölümü, 15. yüzyılın sonlarında Sultan Kayıtbay döneminde Emir Kasım El-Razzez tarafından inşa edilmiştir ve Memlûk dönemine ait konut mimarisinin iç düzeni ve süsleme detayları açısından çok değerli bir örnektir. Batı bölümü ise 18. yüzyılda Osmanlı döneminde eklenmiş olup, daha sade ama daha işlevsel ve geniş bir plana sahiptir (Raymond, 2001).

Mimari açıdan yapı, merkezinde yer alan iç avlu (hûş veya orta avlu) etrafında düzenlenmiş mekânlardan oluşur. Bu planlama, doğal havalandırma ve gün ışığından maksimum yararlanmayı sağlar. Konutun öne çıkan mimari unsurları arasında: Ahşap kafesli çıkmalar (maşrabiye), Alçı ve ahşap oymalı süslemeler, Zengin süslemeli kapılar, Geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiş tavanlar ve yapıya entegre edilmiş geleneksel bir özel hamam (hammâm) bulunmaktadır (Tablo, 3.3.).

Bayt al-Razzaz, yüksek sosyal sınıfa mensup ailelerin yaşadığı konaklardan biri olarak, sadece bir konut değil aynı zamanda misafir kabulü ve meclis toplantıları için de kullanılan çok işlevli bir yaşam alanıydı. İç mekân kurgusu, mahremiyet ilkesine büyük özen göstererek İslam konut mimarisinin temel ilkelerini yansıtır. Yapı zaman içinde birçok restorasyondan geçmiştir (Doris, 1989).

Üçüncü tarihi eser, Memlük dönemine Ait Olan Ak Sunkur Camii 1346:

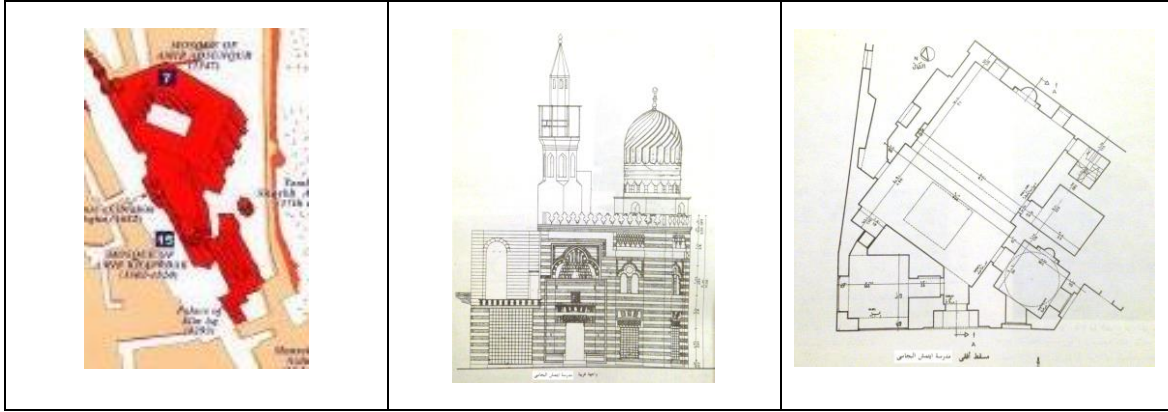
Tablo 3.4. Araştırma Alanında Bulunan Ak Sunkur Camii (Alrafi, 2001), (S.P.A.R.E, 2002).

Bab el-Vezir Caddesi üzerinde, Kahire'nin tarihi dokusunun kalbinde yer alan Ak Sunkur Camii, 14. yüzyıl Memlük mimarisinin önde gelen yapılarından biri olarak dikkat çeker. Cami, Hicri 747 / Miladi 1346 yılında Emir Ak Sunkur en-Nasiri tarafından inşa ettirilmiş olup, Memlük döneminin sultan olmayan seçkin emirleri tarafından yaptırılmış en eski ve özgün dini yapılar arasında yer almaktadır.

Caminin planı dikdörtgen formda olup, ortasında geniş bir avlu ve onu çevreleyen revaklar bulunmaktadır. Kible eyvanı, yapının en görkemli ve süsleme açısından zengin bölümüdür. Bu eyvanda yer alan mavi Şam çinileri, camiye halk arasında "El-Ezrak Camii" (Mavi Cami) isminin verilmesine neden olmuştur. Çini süslemeleri geometrik ve bitkisel motiflerin yanı sıra sülüs hatla yazılmış Kur'an ayetleriyle bezenmiştir. Cami duvarlarında kullanılan yerel kireçtaşı, tavan ve kemerlerdeki oyma ahşap işçiliği ve türbeye geçişi sağlayan ince mimari detaylar, yapının sanatsal yönünü güçlendirmektedir (Doris, 1989).

Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan minaresi kare kaide üzerinde yükselen sekizgen bir formda tasarlanmış olup, tipik Memlük dönemi minare mimarisine sahiptir. Emir Ak Sunkur'un türbesi de caminin güneydoğusunda yer almakta, bu da yapının hem ibadet hem de anıtsal bir mezar kompleksi olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Uzun yıllar ihmal edilen yapı, ciddi yapısal bozulmalara uğramış olsa da, 21. yüzyıl başında Aga Khan Kültür Vakfı'nın ve Mısır Turizm ve Eski Eserler Bakanlığı'nın iş birliğiyle gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları sonucunda özgün mimari özellikleri korunarak yeniden işlevlendirilmiştir. Bu cami, yalnızca bir ibadet mekânı değil, aynı zamanda Memlük dönemi ile Şam sanat çevresi arasındaki kültürel ve mimari etkileşimin somut bir temsilidir. Ayrıca, Kahire'deki cami tipolojisinin evrimi açısından da önemli bir örnek teşkil etmektedir (Tablo 3.4.) (Raymond, 2001).

Dördüncü tarihi eser, Memlûk dönemine Ait Olan Aytmış Elbegesi Mescidi 1383:

Tablo 3.5. Araştırma Alanında Bulunan Aytmış Elbegesi Mescidi (Alrafi, 2001), (S.P.A.R.E, 2002).

Aytmış Elbegesi Mescidi ve Medresesi, Kahire'nin tarihi merkezlerinden biri olan Halife bölgesindeki Saliba Caddesi üzerinde yer almakta olup, 14. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen en önemli Memlûk dönemi yapılarından biridir. Bu eser, Sultan Nasır Muhammed bin Kalavun'un emirlerinden Aytmış Elbegesi tarafından 1383 yılında inşa ettirilmiş ve dört mezhebin öğretilmesi amacıyla bir medrese olarak da hizmet vermesi için tasarlanmıştır (Raymond, 2001).

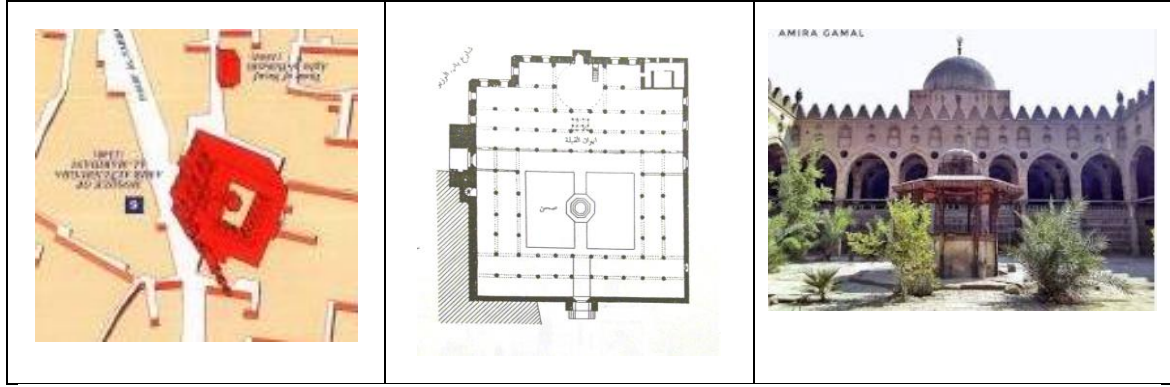
Yapı, zarif taş işçiliğiyle bezenmiş girişi, mukarnaslı taçkapısı ve özgün süslemeleriyle klasik Memlûk mimarisinin seçkin bir örneğini sunar. Yapının öne çıkan bir diğer özelliği, sekizgen tabanlı ve yukarıya doğru zarifçe yükselen minaresidir; bu minare hem estetik hem de sembolik açıdan dikkat çekicidir.

İç mekân planlaması, merkezde açık avlulu ve etrafında dört eyvan bulunan klasik Memlûk medrese düzenine göre tasarlanmıştır. Özellikle kible yönündeki eyvan daha geniş tutulmuş ve mimari vurgu bu yöne yapılmıştır. Taş ve alçı üzerine işlenmiş geometrik ve bitkisel motifli süslemeler, dönemin zanaatkârlık düzeyini ve estetik anlayışını yansıtır (Tablo 3.5).

Bu yapı, yalnızca mimari niteliğiyle değil; aynı zamanda dini ve ilmi işlevleri bir araya getiren çok işlevli yapılar arasında yer alması bakımından da büyük öneme sahiptir. Devletin ilme ve eğitime verdiği değerin somut bir göstergesi olarak, hem cami hem de eğitim kurumu işlevlerini tek çatı altında toplamıştır (Williams, 2002).

Geçmişte maruz kaldığı tahribatlara rağmen yapı, yakın dönemde gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarıyla yeniden ayağa kaldırılmış ve bugünkü haliyle Mısır'daki İslamî ve Kiptî eserler listesinde resmî olarak tescillenmiş kültürel bir miras niteliği taşımaktadır.

Beşinci tarihi eser, Memlûk dönemine Ait Olan Merdani Camii 1340:

Tablo 3.6. Araştırma Alanında Bulunan Merdani Camii (Alrafi, 2001), (S.P.A.R.E, 2002).
<https://www.alkhaleej.ae/>

Kahire'nin tarihi Darb el-Ahmar bölgesinde yer alan Emir Seyfeddin Merdani Camii, Memlûk Bahri döneminde, Sultan Nasır Muhammed bin Kalavun'un saltanatında 739/1340 yılında inşa edilmiştir. Bu cami, 14. yüzyılda Kahire'de inşa edilen en görkemli Memlûk dini yapılarından biri olarak kabul edilir ve planlama, yapı teknikleri ile süsleme detayları açısından dönemin zirvesini temsil eder.

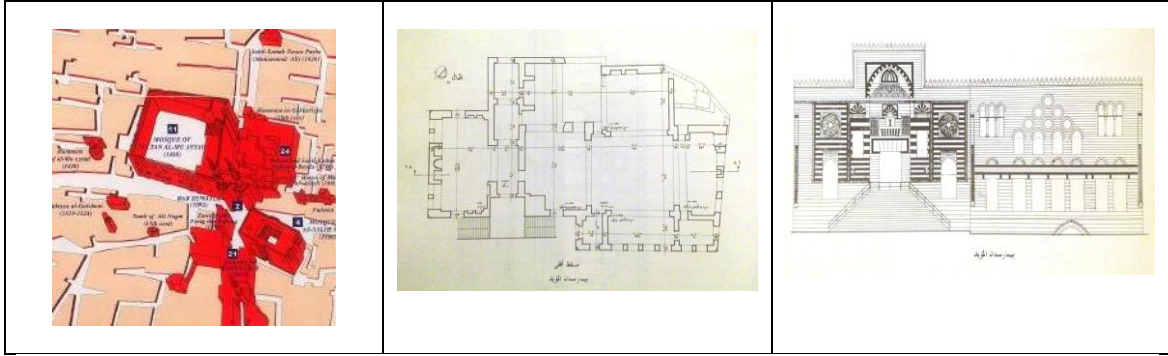
Caminin banisi Merdani, Sultan Nasır Muhammed'in önde gelen emirlerinden biri olup, siyasi gücünü ve saraydaki konumunu bu mimari eserde yansıtmıştır. Caminin bu denli ayrıntılı ve zengin şekilde tasarlanması, banisinin statüsünün bir göstergesidir.

Caminin planı dikdörtgen formdadır ve ortasında açık bir avlu yer alır. Bu avlunun etrafını dört eyvan çevreler; en büyük ve en gösterişli olanı kible eyvanıdır. Camiye ait minare, Memlûk mimarisinin zarif örneklerinden biri olup kare kaideli, sekizgen gövdeli ve zengin taş oymalarla süslenmiştir (Tablo 3.6.)(Williams, 2002).

Caminin dış cephesi sivri kemerli açıklıklar, taş kafesli pencereler ve zarif rumi ve geometrik bezemelerle süslenmiştir. İç mekânda ise mihrap ve minber, mermer kaplama, kufi ve nesih hatla yazılmış kitabeler ile dikkat çeker. Bu unsurlar, Memlûk sanatında süsleme ve yapı tekniğinin ulaştığı yüksek estetik seviyeyi ortaya koyar.

Zamanla çeşitli tahribata uğramış olan yapı, 20. yüzyılda kapsamlı bir restorasyon sürecinden geçmiştir. Günümüzde Merdani Camii, Kahire'deki Memlûk dönemine ait mimarinin gelişimini belgeleyen önemli bir tarihî miras olarak kabul edilmekte ve hem dinî hem de sosyo-politik anlamda Memlûk elitinin izlerini taşımaktadır (Williams, 2002).

Altıncı tarihi eser, Memlük dönemine Ait Olan Al Muayyid Şeyh Camii 1420:

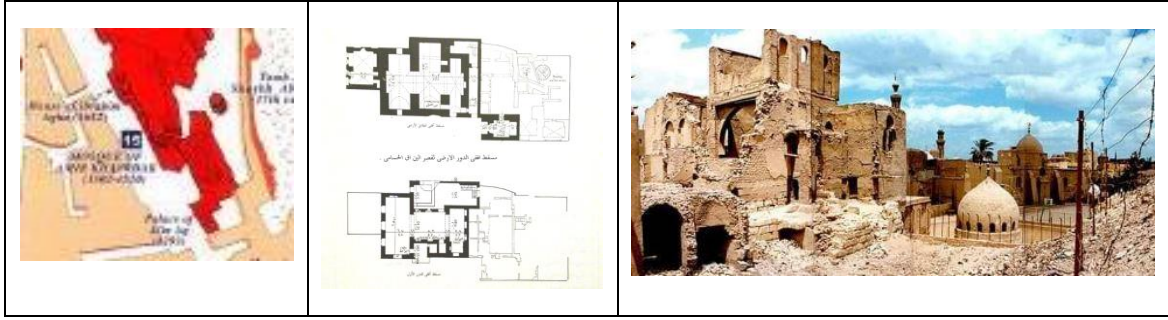
Tablo 3.7. Araştırma Alanında Bulunan Al Muayyid Şeyh Camii (Alrafi, 2001), (S.P.A.R.E, 2002).

Sultan Muayyid Şeyh Camii, Kahire'nin kalbinde, Bab Züveyla Kapısı üzerinde yer almakta olup, 15. yüzyılın başlarına tarihlenen Memlük (Çerkez) mimarisinin en dikkat çekici örneklerinden biridir. Caminin inşasını, Çerkez Memlükleri'nin sultanlarından Ebu Nasr Muayyid Şeyh Mahmudi emretmiştir. Yapımına 818 H / 1415 M yılında başlanmış, 823 H / 1420 M yılında tamamlanmıştır. Cami, Sultan Muayyid'in gençliğinde hapsedildiği ve "Hanekah Hapishanesi" olarak bilinen eski bir cezaevinin yerine inşa edilmiştir. Muayyid Şeyh, sultan olursa buraya bir cami yaptıracağına dair adakta bulunmuş ve tahta çıkmasının ardından bu sözünü yerine getirmiştir.

Caminin planı yaklaşık kare şeklindedir. Güneydoğu yönünde yer alan harim (namaz salonu), ortada bulunan açık avluya bakar. Avlu, dört eyvanla çevrilidir ve kible eyvanı en büyük olanıdır. Caminin en ayırt edici yönlerinden biri, Bab Züveyla kapısının kuleleri üzerine inşa edilmiş iki zarif minaredir; bu uygulama Kahire'deki cami mimarisinde oldukça benzersizdir. Mimari güzellik, mermer süslemeler, taş mukarnaslar, kubbeler, mihrap ve girişlerde göz alıcı şekilde ortaya çıkar. Özellikle mihrap, çok renkli mermerler, akik ve sedef kakmalarla bezenmiş olup, Memlük sanatının zarafetini yansıtır. Ahşap tavanlarda geometrik ve bitkisel süslemeler altın varakla işlenmiştir. Caminin ana cephesi Muizz Caddesi'ne bakar ve sivri kemerli, taş mukarnaslı büyük bir girişe sahiptir. Bu giriş, Memlük döneminin en sanatsal mimari unsurlarından biri kabul edilir (Raymond, 2001).

Sultan Muayyid Camii, hem politik bir sembol hem de mimari bir şaheserdir. Özellikle, Kahire'nin sur kapılarından biri olan Bab Züveyla üzerine inşa edilmesi, sultanın otoritesini mimariyle pekiştirme çabasını gösterir. Cami, Memlük döneminde önemli bir dini ve kültürel merkez olmuş, zaman içinde çeşitli onarım ve koruma çalışmaları görmüştür (Tablo 3.7.).

Yedinci tarihi eser, Memlûk dönemine Ait Olan Elin Ak Elnasırı Konağı 1330:

Tablo 3.8. Araştırma Alanında Bulunan Elin Ak Elnasırı Konağı (Alrafi, 2001), (S.P.A.R.E, 2002), <https://www.alkhaleej.ae/>.

14. yüzyılda Kahire’de inşa edilmiş Memlûk dönemine ait en dikkat çekici konut yapılarından biridir. Saray, tarihi Darb el-Ahmar mahallesinde, Sultan Hasan Camii’nin yakınında yer alan Süleybe Caddesi üzerinde bulunmaktadır. İsmi, Memlûk Sultanı el-Nâsır Muhammed bin Kalavun’un ileri gelen emirlerinden biri olan Elin Ağa’dan (Elin Ak Elnasırı) alır. Saray, muhtemelen 1330-1340 yılları arasında inşa edilmiştir. Elin Ağa, bu dönemde siyasi gücü yüksek bir emir olup saray, onun sosyal ve yönetsel statüsünü yansıtan hem konut hem idari merkez işlevi görmüştür. Saray, Memlûk konut mimarisinin klasik plan düzenine uygun olarak tasarlanmıştır (Doris, 1989). Bu düzen içinde:

- **Eyvan:** Yüksek tavanlı, zengin taş ve ahşap süslemelere sahip kabul salonudur.
- **Mek’ad (Yazlık Sedir Bölümü):** İç avluya bakan, açık cepheli yazlık mekân olup doğal havalandırmayı sağlar.
- **Sebil ve Kütüphane (Kuttâb):** Bazı işlevsel ve hayır yapıları saraya sonradan eklenmiştir.
- **Maşrabiyye:** Dışarıdan görünmeden içeriği izlemeye olanak tanıyan ahşap kafes sistemidir (Tablo 3.8.).

Yapının ana malzemesi yerel kireç taşıdır. Cephelelerinde geometrik ve bitkisel motifli taş işçiliği ile Arapça hatla yazılmış yazıtlar yer alır. Ayrıca, kemerli giriş kapıları, kabartma yazılar ve sofistike taş oyma detayları da dikkat çeker. Bu saray, Memlûk döneminde ileri gelenlerin konut yaşamına dair değerli bilgiler sunar. Sadece bir konut değil, aynı zamanda bir güç ve temsil yapısıdır. İç mekân organizasyonu, havalandırma çözümleri, estetik anlayış ve kullanılan malzeme itibarıyla Memlûk mimarisinin zirve örneklerinden biri kabul edilir (Doris, 1989). Bugün hâlen ayakta duran Elin Ağa Sarayı, geçirdiği bazı bozulmalara rağmen, tarihî konut mimarisi araştırmaları için önemli bir örnek teşkil etmektedir.

19. ve 20. yüzyıllarda Kahire, büyük siyasi, kültürel ve ekonomik değişimlerin etkisiyle mimari ve şehircilik açısından köklü dönüşümler geçirmiştir. 1805'te Mehmet Ali Paşa'nın iktidara gelişiyle başlayan bu süreçte, şehir genelinde kapsamlı bir modernleşme hareketi başlatılmış; kamu kurumları, altyapı ve idari yapılar yeniden düzenlenmiştir. Bu dönüşüm, özellikle eski Kahire'nin yapısal ve sosyal dokusunda kalıcı izler bırakmıştır. Mehmet Ali Paşa, başkentteki Memlûk yapılarının çoğunu yıkarak yerlerine askeri tesisler, kamu binaları ve Muhammed Ali Camii gibi anıtsal yapılar inşa ettirmiştir (Resim 3.1.). Bu camii, İstanbul'daki Sultanahmet Camii'nden esinlenerek tasarlanmış ve dönemin Osmanlı etkilerini barındıran simgesel bir yapı olmuştur. Aynı zamanda yeni sokak düzenlemeleri yapılmış, temizlik hizmetleri organize edilmiş ve yapılaşmayı denetleyen ilk inşaat yönetmelikleri yürürlüğe konulmuştur (Raymond, 2001).

Resim 3.1. Muhammed Ali Camii ve Kalesi (<https://www.urtrips.com/mohammed-alis-castle-cairo/>)

Hıdiv İsmail döneminde (1863–1879) Paris'ten alınan ilhamla Kahire'nin batısında yeni mahalleler planlanmış, parklar kurulmuş ve modern ulaşım hatları geliştirilmiştir. Ancak bu dönüşüm yalnızca yeni bölgeleri kapsamış, Eski Kahire “geleneksel bölge” olarak arka planda bırakılmıştır. Bu nedenle birçok zengin aile yeni alanlara taşınmış, geride kalan eski konutlar zamanla yoksul sınıfların yaşam alanlarına dönüşmüş ve belediye hizmetlerinden mahrum kalmıştır. Bu dönemde Kahire'de yaşayan yabancılar özellikle Türkler ve Avrupalılar yerel mimarlık üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Türkler Müslüman oldukları için yerel halkla kolayca kaynaşmış ve nüfus sayımlarında “yabancı” sayılmamışlardır. Öte yandan, büyük mimari projeler genellikle İtalyan ve Fransız mimarlara verilmiş, yerel mimarlar ise uzun süre devlet kurumlarıyla sınırlı kalmıştır (Said, 2009).

Bu süreçte inşa edilen konutlar, özellikle İstanbul'daki evlerle büyük benzerlik taşımaktadır. Zemin kat genellikle dükkân veya hizmet alanı, birinci kat ise yaşam alanı olarak kullanılmıştır. Ara katlar (asma katlar), depo veya hizmetli odası olarak düzenlenmiştir. Odaların “sofa”ya açıldığı planlama anlayışı, hem Osmanlı hem de Mısır evlerinde uzun süre hâkim olmuş; ancak Avrupa etkisi arttıkça bu düzen yerini koridor sistemine bırakmıştır (Said, 2009).

3.2. Eski Kahire 17.ve 18. Yüzyılın Toplu Konutları

3.2.1. El-Rab'

Rab' Tipi Konut Yapısını Tanımlama Rab', 17. ve 18. yüzyılda Kahire'de yaygın bir konut tipi olarak, genellikle uzun koridorlarla hizmet verilen büyük odalardan oluşan kolektif bir yapıdır. Bu tip konutlar, özellikle sosyal yapılar ve ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmiş yerleşim yerleridir. Rab' tipindeki yapılar, bir tür kolektif yaşam alanı sunmakta olup, bir koridor boyunca sıralanan odalarla bağlantılıdır. Bu yapılar, özellikle ortak kullanım alanları için düzenlenmiş, mutfak ve banyolar gibi temel hizmetlerin paylaşıldığı mekânlardır (Hanna, 1991). Rab' tipi konutlar, genellikle bekârlar, göçmenler veya seyahat edenler gibi kalıcı olmayan, geçici yaşam koşullarını tercih eden bireyler tarafından kullanılmaktadır. Bu örüntü, dönemin sosyal yapısını ve aile yapısıyla ilgili normları yansıtmaktadır, çünkü geleneksel aile yapılarında genellikle daha geniş, özel yaşam alanları tercih edilmiştir. Rab' tipi konutlar, topluluk için kısa vadeli barınma sağlayan, daha ucuz yaşam alanlarını temsil eder ve genellikle konfor değil, pratiklik ön planda tutulmuştur. Rab' tipi konutların karakteristik bir özelliği, ortak kullanım alanlarını ve hizmetleri içeren merkezi bir koridora sahip olmalarıdır. Bu koridor genellikle banyolar, mutfaklar gibi temel yaşam ihtiyaçlarını karşılayan hizmet odalarına çıkmaktadır (Hanna, 1991). Konutların düzenlemesi, çok sayıda odanın veya küçük yaşam birimlerinin bir bütün olarak birleştirilmesinden oluşur. Bu düzenleme, bağımsız yaşam alanlarının sınırlı olduğu ancak topluca işlevsel hizmetleri paylaşıldığı bir yapı ortaya koymaktadır. Gebze gibi büyük şehirlerin ticari ve nüfus artışı ile birlikte Rab' tipi konutlar yaygın hale gelmiştir. Tekne taşıyıcılarından veya göçmen işçilerden fazla kabul edilen bu yapılar, günümüzde Kahire'de yalnızca birkaç dağılmış örnekle varlık göstermektedir. Rab' tipi konutların birkaç örneği ise halen korunmuş ve eski

yapıları araştıranlar ve tarihçiler için önemli referans noktalarındandır (Al-Malih, 2002)⁸.

Rab' tipi tarihî konut yapıları, Kahire'nin geleneksel mimarisinin önemli örneklerindendi. Ancak bu yapıların çoğu zaman içinde yok olmuş, günümüze yalnızca Rab' al-Manistirli 1645 ve Rab' al-Tabbana 1752 gibi birkaç dağınık örnek ulaşabilmiştir. Bu iki yapı, özellikle Osmanlı dönemi Kahire mimarisinin karakteristik özelliklerini taşır. Rab al-Manistirli 17. yüzyılda inşa edilen bu yapı, avlu merkezli tasarımı, ahşap işçiliği ve geleneksel İslami süslemeleriyle dikkat çeker. Rab al-Tabbana 18. yüzyıla tarihlenen bu yapı, sosyal yaşamın ve mahremiyet anlayışının mimariye nasıl yansıdığını gösteren bir örnektir (Hanna, 1991).

Bu yapılar, Kahire'nin kentsel dokusunda bir zamanlar yaygın olan Rab' tipi konutların nadir kalmış temsilcileridir. Günümüzde koruma çabalarına rağmen, bu tür yapıların azlığı, Osmanlı ve İslam mimarisinin kentsel mirasının kaybolma tehlikesini vurgulamaktadır.

Osmanlı dönemi Kahire konut mirasının önemli örnekleri olan Rab' al-Manistirli ve Rab' al-Tabbana, geleneksel İslam konut tipolojisinden farklı birer toplu konut yapısı rab olarak dikkat çeker. Her iki yapı da mimari planları, işlevleri ve tarihî değerleri bakımından karşılaştırıldığında belirgin farklar sergiler (Raymond,1980)⁹.

Rab' al-Manistirli, 17. yüzyılda inşa edilmiş olup eğitim amaçlı bir yapıya bağlı öğrenci yurdu niteliğindedir. Kahire'de Suq al-Silah Sokağı'nda, bitişiğindeki İlçay el-Yüsufi Medresesi öğrencilerinin konaklaması için vakfedilen bu yapı, yatay düzlemde arka arkaya sıralanmış küçük odalardan oluşan bir plan şemasına sahiptir (Raymond, 1980). Bu yatay odalar dizisi, her öğrencinin ayrı mekânda bireysel konaklamasına imkân tanıyacak şekilde tasarlanmıştır. Yapının cephelerinde dönemin konut mimarisine özgü ahşap kafesli cumba çıkmaları (maşrabiya) görülür; Rab' al-Manistirli'de geniş taş konsollar üzerine oturtulmuş maşrabiya çıkmaları kullanılmıştır. Bu mimari öğeler, yapıya hem işlevsel hem de estetik bir kimlik kazandırarak öğrenci konutunun şehir dokusuna uyumunu sağlamıştır (Raymond, 1980).

Buna karşılık Rab' al-Tabbana, Osmanlı dönemi sonunda inşa edilen (yaklaşık 18. yüzyıl ortaları) çok birimli bir apartman tipi konut örneğidir.

Dört katlı olan bu yapıda birbirinden bağımsız girişlerle erişilen on dört dikey konut birimi bulunur. Her bir konut birimi kendi merdiveniyle arka cepheden bağlandığı için,

⁸ Fawaaz al-Malih, "Residential Practices and Transformations in Egypt's Urban Heritage"

⁹ Raymond, André. *The Rab': A Type of Collective Housing in Cairo During the Ottoman Period*. Architecture as Symbol and Self-Identity, 1980

Rab' al-Tabbana'daki daireler doğrudan sokağa açılan müstakil evler gibi mahremiyet sunmaktadır. Bu yönüyle yapı, geleneksel tek aileli ev mimarisi ile modern apartman bloğu arasında bir geçiş formunu temsil etmektedir. Gerçekten de rab' tarzı konut düzeni, avlu merkezli müstakil konut şemasından köklü bir kopuş olarak değerlendirilir. Kendi ortak alanlarıyla doğrudan caddeye açılan ve özel avlusu olmayan bu tip çok katlı yapılar, İslam şehirlerindeki klasik konut anlayışına aykırı yenilikçi bir çözüm sunmuştur (Raymond, 1980).

3.2.2. El-Huş

Arapça 'da "huş" kelimesi "avlu" anlamına gelmekle birlikte, geleneksel konut tipolojisinde ortak bir açık avlu etrafında düzenlenmiş, tek katlı toplu konut birimlerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu terim günümüzde de Libya ve Tunus'ta "ev" anlamında yaygın olarak kullanılmaktadır ve bu durum, bölgedeki geleneksel konutların açık avlu sistemine dayandığını göstermektedir (Zaki, 2009).

Kahire'de günümüze ulaşan nadir Huş tipi yapılardan biri olan Huş 'Osman al-Sukkari, 18. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu yapı, zemin kat düzeyinde inşa edilmiş, her biri yaklaşık 25 m² büyüklüğünde küçük odalardan oluşan bir konut kompleksidir. Birimler, bir açık koridor aracılığıyla merkezi bir avluya açılmakta olup, ortak kullanım alanlarında tuvaletler yer almaktadır. Bu konutlar, genellikle şehrin en alt gelir grubuna mensup bireyler için tasarlanmıştır; arabacı, hizmetçi, hamal ve vasıfsız işçiler gibi meslek gruplarının geçici barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik inşa edilmiştir (Raymond, 1980).

Mimari açıdan bakıldığında, Huş tipi yapılar düşük maliyetli malzemeler (çoğunlukla kerpiç veya kırmızı tuğla) kullanılarak inşa edilmiştir. Geçici konut olarak planlanan bu yapılar, genellikle şehrin çeperlerinde veya ana arterlerden uzak bölgelerde yer almakta ve merkezi konut alanlarından izole edilmektedir. Bu yönüyle, kentsel planlama açısından marjinal konut tipolojisi içinde değerlendirilmektedir.

19. ve 20. yüzyılın başlarında Kahire'deki konut mimarisi, şehrin sosyal yapısı, kültürel etkiler ve artan nüfus yoğunluğu gibi faktörlere bağlı olarak çeşitlilik göstermiştir. Bu dönemde konutlar, tasarımları ve içinde barınan aile sayısına göre üç ana kategoriye ayrılmıştır (Said, 2009).

3.2.3. Tek Ailelik Konutlar

Bu konutlar, geniş aileler ve yakın akrabalar için tasarlanmış olup, aynı zamanda hizmetçiler, korumalar ve yardımcıları da barındıracak şekilde planlanmıştır. Genellikle birden fazla katlı olan bu konutlarda Birinci Kat, konut sahibinin ailesi tarafından kullanılır. Ancak ara Kat (Mizenin) Depolama, mutfak ve bazen hizmetlilerin konaklaması için ayrılmıştır. Bu tür konutlara örnek olarak Bayt Sukkar gösterilebilir (Elnahal, 2019).

3.2.4. Avlu Etrafında Sıralanan Ev Blokları

Şehirdeki nüfus yoğunluğunun artmasıyla birlikte, birden fazla ailenin barınmasına olanak tanıyan bu tasarım yaygınlaşmıştır. Bu tip yapılarda, bireysel konutlar var olup her aile, ortak bir avluya açılan ve üst katlara çıkan özel bir merdivene sahip bağımsız bir konuta sahiptir. Konutun avlusu ise evlerin ortasında yer alan ve ortak kullanım alanı olarak hizmet veren açık bir alandır. Bu düzenleme, ailelere özel yaşam alanı sunarken, topluluk hissini de pekiştirmiştir (Hosny, 2020)¹⁰. Bu konut tipi, genellikle iki veya üç evin ortak bir avlu etrafında inşa edilmesiyle oluşur. Her ev, avludan üst katlara çıkan özel bir merdivene sahip olup, tek bir aileye hizmet eder. Bu tasarım, artan nüfus yoğunluğu nedeniyle şehir merkezindeki küçük arsalarda daha fazla konut ihtiyacını karşılamak amacıyla geliştirilmiştir. Her katta iki daire bulunur ve genellikle devlet memurları, esnaf ve zanaatkârlar gibi orta gelirli çalışanlara kiralanır. Tarihî kent dokusunda, özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika şehirlerinde görülen geleneksel yerleşim biçimlerinden biri de, avlu etrafında gelişen yapı bloklarıdır. Bu planlama anlayışı, birden fazla konut birimini aynı iç mekân çekirdeği etrafında organize ederek hem arazi kullanımında verim sağlar hem de sosyal yaşamın paylaşımına olanak tanır. Avlu, bu sistemde yalnızca bir iç mekân unsuru değil, aynı zamanda birden fazla hanenin ortak sınırını oluşturan yarı özel bir boşluk niteliğindedir.

Avlu çevresinde sıralanan bu ev blokları, genellikle birbirine yaslanarak kompakt bir yapı adası oluşturur. Bu durum, hem yapım maliyetlerinin azalmasını sağlar hem de

¹⁰ Mısır'da İslami Dönem Konut ve Donatı Tasarımlarının İncelenmesi: Kahire Evleri: Bu tez, Mısır'daki İslami dönem konutlarının mimari özelliklerini ve tasarımlarını detaylı bir şekilde ele almaktadır.

yapıların dış cepheye minimum düzeyde maruz kalmasıyla birlikte dış etkilere korunmasına yardımcı olur. Aynı zamanda, yapıların bir araya gelişi sokak dokusunda kesintisiz bir süreklilik yaratır; bu da mahallenin mekânsal bütünlüğünü ve estetik kimliğini pekiştirir.

Bu tür yerleşimlerde, bireysel konutların sınırları avlunun çevresinde belirginleşirken, erişim genellikle dar geçitler veya sokaklardan sağlanır. Bu geçişler sayesinde hem güvenlik hem de kontrollü sosyalleşme olanaklı hâle gelir. Bazı durumlarda, avlunun yalnızca bir haneye değil, birden fazla aileye hizmet verdiği yarı kamusal örnekler de gözlemlenmektedir. Bu mekânsal düzen, topluluk yaşantısının fiziksel izdüşümünü yansıtarak, konutun yalnızca bireysel değil, toplumsal bir işlevi de olduğunu ortaya koyar.

3.2.5. Geleneksel Apartman Binaları

Kiralık konut ihtiyacının artmasıyla birlikte, apartman tarzı yapılar ortaya çıkmıştır. Bu binalarda kat başına daire Sayısı genellikle her katta 30 ila 45 metrekare arasında değişen iki veya üç daire bulunur. Bina yüksekliği genellikle zemin katın üzerinde iki katlıdır. Bu tip yapılar, şehir merkezindeki küçük arsalarda uygun fiyatlı konut ihtiyacını karşılamıştır (Elnahal, 2019). Bu konut tipi, birden fazla birimi içeren yapılardan oluşur. Her katta bir veya iki daire bulunur ve nadiren üçten fazla daireye rastlanır. Binalar genellikle zemin katın üzerinde iki katlıdır. Dairelerin büyüklüğü 30 m² kadar küçük olabilese de, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında ortalama daire büyüklüğü yaklaşık 45 m² idi. Daha büyük daireler, her katta tek bir dairenin bulunduğu binalarda yer alır ve bu daireler, sadece bir daireye hizmet eden merdiven sahanlığı sayesinde daha fazla mahremiyet sunar. Bu apartmanlar, şehir merkezindeki küçük arsalarda artan kiralık konut ihtiyacını karşılamak için geliştirilmiş olup, genellikle şehir merkezinde çalışan orta gelirli ailelere kiralanmıştır (Said, 2009).

Bu konut tipolojileri, 19. ve 20. yüzyılın başlarında Kahire'nin sosyo-ekonomik yapısına uygun olarak şekillenmiş, özel aile yaşam alanları ile kentsel yaşamın gereklilikleri arasında bir denge kurmuştur.

19. ve 20. yüzyılın başlarında Kahire'deki konut mimarisi, farklı gelir gruplarının ihtiyaçlarına ve arsa boyutlarına göre çeşitlilik göstermiştir. Bu dönemde öne çıkan üç ana konut tipi şunlardır, tek ailelik konutlarda, geniş aileler ve yakın akrabalar için

tasarlanmış olup, hizmetçiler, korumalar ve yardımcıları da barındıracak şekilde planlanmıştır. Genellikle birden fazla katlı olan bu kontlarda, birinci kat ev sahibinin ailesi tarafından kullanılır. Ara kat (Mizenin), depolama, mutfak ve bazen hizmetlilerin konaklaması için ayrılmıştır. Avlu etrafında sıralanan ev blokları, artan nüfus yoğunluğu nedeniyle şehir merkezindeki küçük arsalarda daha fazla konut ihtiyacını karşılamak amacıyla geliştirilmiştir (Doris,1989)¹¹. Bu tip yapılarda Her aile, ortak bir avluya açılan ve üst katlara çıkan özel bir merdivene sahip bağımsız bir eve sahiptir. Bu düzenleme, ailelere özel yaşam alanı sunarken, topluluk hissini de pekiştirmiştir. Geleneksel Apartman Binaları, kiralık konut ihtiyacının artmasıyla birlikte, apartman tarzı yapılar ortaya çıkmıştır. Genellikle her katta 30 ila 45 metrekare arasında değişen iki veya üç daire bulunur. Bina Yüksekliği ise genellikle zemin katın üzerinde iki katlıdır. Bu tip yapılar, şehir merkezindeki küçük arsalarda uygun fiyatlı konut ihtiyacını karşılamıştır. Bu konut tipolojileri, 19. ve 20. yüzyılın başlarında Kahire'nin sosyo-ekonomik yapısına uygun olarak şekillenmiş, özel aile yaşam alanları ile kentsel yaşamın gereklilikleri arasında bir denge kurmuştur (Doris,1989).

3.3. Kavramsal Altyapı

Bu çalışma, geleneksel konut mimarisine dair kavramsal çözümlemeyi, tarihî doku içerisinde mekânsal organizasyon, kültürel kimlik, mimari üslup ve koruma ilkeleri çerçevesinde ele almaktadır. Özellikle Eski Kahire gibi çok katmanlı tarihî bir yerleşimde, mimari yapıların sadece fiziksel öğelerden ibaret olmadığı; aynı zamanda toplumun yaşam biçimini, sosyal yapısını ve çevresel koşullarla olan ilişkisini yansıttığı kabul edilmiştir. Bu doğrultuda kavramsal altyapı aşağıdaki başlıklar çerçevesinde şekillenmiştir:

- Geleneksel Mimari Kavramı

Geleneksel mimarlık, belirli bir coğrafyada ve kültürde, uzun yıllar boyunca aktarılan bilgi, deneyim ve uygulamaların sonucu olarak gelişen yerel yapı üretim biçimidir. Bu yapı üretimi, çoğunlukla yerel malzemelere, zanaatkârlığa, iklime uyuma ve toplumsal ihtiyaçlara dayanır. Eski Kahire'deki geleneksel evler de bu anlamda, dönemin sosyo-

¹¹ "Islamic Architecture in Cairo" - Doris Behrens-Abouseif, Bu kitap, Kahire'deki İslami mimarinin evrimini ve özelliklerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. **Yazar:** Doris Behrens-Abouseif, **Yayınevi:** E.J. Brill, **Yayın Yılı:** 1989, **Sayfa Sayısı:** 174, **ISBN:** 978-9004085094

kültürel değerlerini ve çevresel koşullara duyarlı bir yaşam tarzını barındıran örneklerdir.

-Konut ve Konut Kültürü

Konut, sadece bir barınma mekânı değil, aynı zamanda aile yapısının, toplumsal cinsiyet rollerinin ve gündelik yaşam pratiklerinin biçimlendiği temel bir alandır. İslam kültüründe konut planlaması, mahremiyet, hiyerarşi, ve içe dönüklük gibi kavramlarla şekillenmiştir. Eski Kahire'deki geleneksel evlerde iç avlu etrafında örülen mekânsal kurgu, hem fiziksel hem de sosyal anlamda bu değerlerin mimariye yansımış biçimidir.

- Tarihî Doku ve Kentsel Kimlik

Tarihî doku, bir yerleşimin zaman içinde oluşan sokak örgüsü, yapı kütleleri, açıklık-kapalılık dengesi ve insan ölçeğinde süreklilik gösteren mekânsal karakteridir. Bu doku, yalnızca fiziksel varlıklar değil; aynı zamanda yaşanmışlık, kültürel kimlik ve toplumsal hafıza açısından da önemlidir. Eski Kahire'nin dar sokakları, organik sokak örgüsü ve geleneksel ev kümelenmeleri, geçmişle bugün arasında anlamlı bir süreklilik sunmaktadır.

- Mekânsal Organizasyon İlkeleri

Eski Kahire'deki geleneksel konutlar, mekânsal olarak belirli ilkeler doğrultusunda şekillenmiştir. İç avlu (hûş), harem-selamlık ayrımı, geçişli mekânlar, doğal havalandırma ve aydınlatma sistemleri gibi unsurlar, hem işlevsel hem de kültürel kodlar içermektedir. Bu sistemler, konutun çevresel koşullara uyumu kadar, mahremiyetin korunması ve toplumsal yapıdaki rol dağılımının mimariye yansımaları açısından da kritik öneme sahiptir.

- Mimari Üsluplar: Memlûk ve Osmanlı Etkileri

Eski Kahire'deki konut mimarisi, özellikle Memlûk ve Osmanlı dönemlerine ait mimari üslupların etkisini taşır. Memlûk dönemine ait yapılar genellikle taş işçiliği, geometrik süslemeler ve işlevsel zenginlik ile ön plana çıkarken, Osmanlı etkisi özellikle mekân organizasyonunda, ahşap kullanımında ve estetik anlayışta belirgindir. Bu iki dönem arasında ortaya çıkan sentez, konut tipolojilerine özgün bir karakter kazandırmıştır.

- Koruma, Sürdürülebilirlik ve Yeniden İşlevlendirme

Tarihî yapıların korunması, yalnızca fiziksel varlıklarını sürdürmekle sınırlı değildir; aynı zamanda kültürel kimliği, kolektif hafızayı ve yerel yaşam pratiklerini geleceğe

aktarmayı da hedefler. UNESCO ve ICOMOS gibi uluslararası kuruluşlar, koruma süreçlerinde “bağlamın korunması” ilkesine vurgu yapmaktadır.

3.4. Çalışma alanında geçmişte gerçekleştirilmiş benzer nitelikteki restorasyon ve kentsel iyileştirme projeleri

Çalışma alanı, son on yıllarda çok sayıda kentsel gelişim ve koruma projesine sahne olmuştur. Bu projeler, başta Mısır Kültür Bakanlığı'na bağlı Yüksek Eski Eserler Konseyi, Mısır'daki Amerikan Araştırma Merkezi (ARCE) ve Ağa Han Kalkınma Vakfı olmak üzere çeşitli kurumlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Projeler genel olarak İslami eserlerin restorasyonu, Bu kurumların sarf ettiği dikkate değer çabalara rağmen, projeler bütünsel kentsel planlama düzeyinde yeterli koordinasyondan yoksundur. Bu durum, elde edilen sonuçların tarihi kentsel doku içinde entegre bir etki yaratmasını sınırlamıştır. Yüksek Eski Eserler Konseyi'nin projeleri daha çok dini yapılar ve tarihi kamu hizmet binaları (örneğin sebiller) üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda restore edilen en önemli eserler arasında, Memlük dönemine ait olan Aqsunqur Camii ve Mavi Cami yer almaktadır (Alrafi, 2002).

Amerikan Araştırma Merkezi ise kentin güneyinde yer alan Fatımi kapılarından biri olan Bab Züveyle'nin restorasyonu, Muhammed Ali Sebili'nin yenilenmesi ve 15–18. yüzyıllara tarihlenen Beyt el-Razzaz'ın restorasyonu gibi projeleri hayata geçirmiştir. Bu projeler son derece önemli olmakla birlikte, uzun vadeli korunabilirlikleri, bu tarihi yapıların çağdaş işlevlerle yeniden kullanıma kazandırılmasıyla mümkündür. Ağa Han Kalkınma Vakfı ise 1997 yılında Kahire Valiliği ile imzalanan bir iş birliği protokolü aracılığıyla el-Darb el-Ahmar bölgesinde kapsamlı bir müdahale programı başlatmıştır. İlk aşamada, eskiden mezarlık ve daha sonra çöp döküm alanı olan Darrasa Tepeleri üzerinde 65 dönümlük bir alanda el-Ezher Parkı'nın inşasına başlanmış ve proje 2004 yılında tamamlanmıştır. Bu proje, daha geniş çaplı bir kentsel ve sosyal dönüşüm sürecinin başlangıç noktası olmuştur.

İkinci aşama kapsamındaki başlıca çalışmalar şunlardır:

1. Salahaddin Eyyubi'nin (1138) inşa ettirdiği doğu surlarının restorasyonu ile birlikte, çevresindeki bazı önemli tarihi yapıların korunması:
 - Ummü's-Sultan Şa'ban Medresesi Kompleksi (Bahri Memlük, 1368),
 - Hayr Bek Camii Kompleksi (Çerkes Memlük, 1502),
 - İbrahim Ağa Mustahfazan Evi (Osmanlı, 1609),

- Alinâk el-Husami Sarayı (Bahri Memlûk, 1293),
- 2. Marangozluk, çadır üretimi ve kireç yapımı gibi geleneksel el sanatlarını destekleyen sosyal kalkınma projeleri; ayrıca mesleki eğitim ve istihdam merkezlerinin kurulması, sağlık kliniği açılması ve katı atık yönetiminin iyileştirilmesi.

Bu projeler ilk olarak Ağa Han Vakfı tarafından finanse edilmiş, daha sonra Sosyal Kalkınma Fonu, Ford Vakfı, İsviçre–Mısır Kalkınma Fonu, Kanada Destek Fonu, Dünya Mirası Fonu ve ARCE gibi ulusal ve uluslararası destekçilerin katkılarıyla sürdürülmüştür (Said, 2009).

Her ne kadar bu koruma ve kalkınma projeleri çeşitli alanlarda önemli ilerlemeler kaydetmiş olsa da, el-Darb el-Ahmar ve Seyyide Zeynep bölgesi ve genel olarak Kahire'nin tarihi dokusu için bütüncül ve entegre bir koruma stratejisi geliştirilmediği sürece, bu çabaların etkisi sınırlı kalmaktadır.

3.5. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Çalışma kapsamında yürütülen saha araştırması dâhilinde, bölge sakinlerine yöneltilen anket sorularına verilen yanıtlar analiz edilmiştir. Aşağıda, katılımcıların cevap dağılımları ve değerlendirmeleri yer almaktadır:

1. Evinizin yaşı 100 yıldan fazla mı?

Katılımcıların %65'i evlerinin 100 yıldan daha eski olduğunu belirtmiştir. Buna karşılık %30'i bu süreden daha genç yapılarda yaşadığını ifade etmiştir. %5'lik bir kesim ise bu konuda net bir bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir. Bu durum, bölgedeki yapı stoğunun önemli bir kısmının tarihî nitelik taşıdığını, ancak büyük çoğunluğun daha yeni yapılar olduğunu göstermektedir.

2. Evinizde geleneksel mimari öğeler bulunmakta mı?

Katılımcıların %38'i evlerinde geleneksel mimari unsurların hâlen mevcut olduğunu belirtmiştir. %55'i böyle bir öğenin bulunmadığını, %7'si ise emin olmadığını ifade etmiştir. Bu durum, geleneksel mimarinin bölgedeki mevcut konutlarda belirli ölçüde korunabildiğini göstermektedir.

3. Eviniz onarım gerektiriyor mu?

Oldukça yüksek bir oran olan %86'lık kesim evlerinin onarıma ihtiyaç duyduğunu

belirtmiştir. Sadece %12'si evinin şu anki durumundan memnun olduğunu ifade ederken, %2'si kararsız kalmıştır. Bu veri, konutların fiziksel durumunun büyük ölçüde kötüleştiğini ve müdahale ihtiyacının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

4. Bölgedeki altyapı (su, kanalizasyon, elektrik) yeterli mi?
Katılımcıların %61'i altyapının yetersiz olduğunu belirtmiştir. %33'lük kesim altyapının yeterli olduğunu düşünürken, %6'sı kararsızdır. Bu bulgu, kentsel hizmetlerin iyileştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

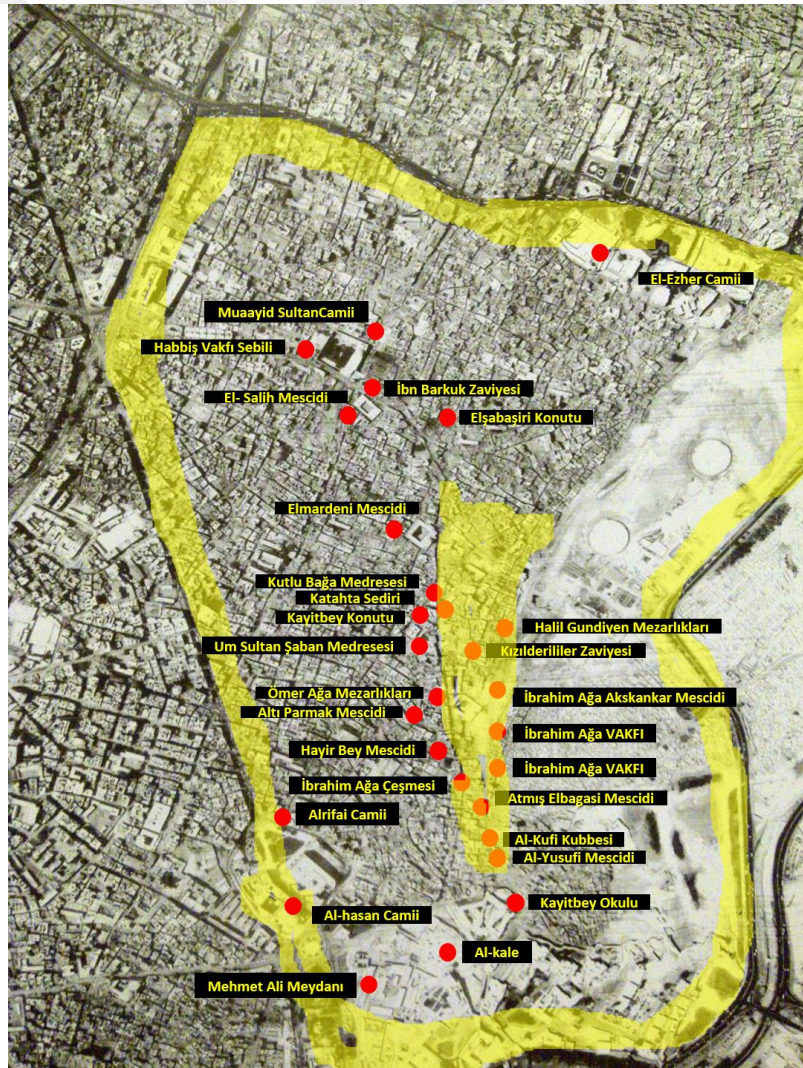
5. Evinizde geleneksel havalandırma sistemi (iç avlu, rüzgâr kulesi vb.) mevcut mu?

%21'lik bir kesim geleneksel havalandırma sistemlerinin hâlen işlevsel olduğunu belirtmiş, %69'u ise böyle bir sisteme sahip olmadığını ifade etmiştir. %10'u ise kararsız kalmıştır. Bu oranlar, geleneksel iklimlendirme unsurlarının büyük ölçüde kaybolduğunu göstermektedir.

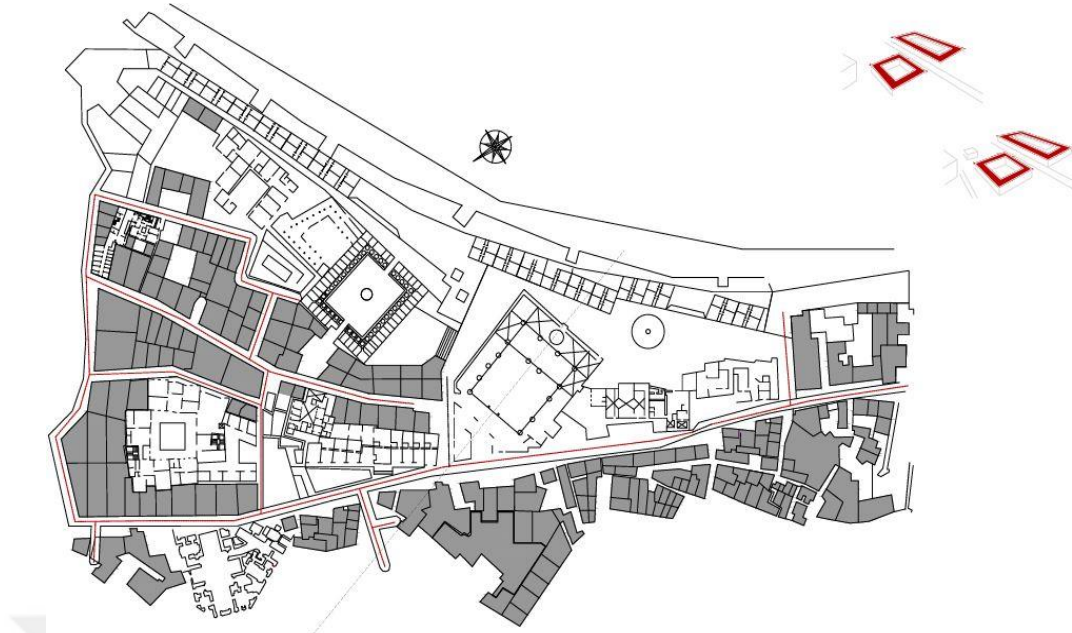
6. Konutların geleneksel mimariye göre yeniden inşa edilmesini destekler misiniz?
Ankete katılanların %77'si geleneksel mimari değerlerin korunarak yeni konutların yapılmasını desteklediğini belirtmiştir. %19'u bu görüşe katılmazken, %4'lük bir kesim kararsız olduğunu bildirmiştir. Bu, toplumun kültürel miras konusunda duyarlılığını ortaya koyan önemli bir göstergedir.

4. TARİHÎ KAHİRE KONUTLARININ MALZEME VE YAPIM YÖNTEMLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mısır, tarih boyunca sahip olduğu stratejik konumu sayesinde Doğu ile Batı arasında bir köprü işlevi görmüş ve Akdeniz'in en önemli ticaret merkezlerinden biri olmuştur (Şekil 4.1,2.). Kuzeyde Anadolu ve Levant (bugünkü Türkiye ve Suriye), batıda ise Mağrip ülkeleri olan Libya, Tunus ve Fas ile güçlü ekonomik ilişkiler kurmuştur. Ayrıca, Mekke'ye giden hac güzergâhı üzerinde yer alması nedeniyle her yıl binlerce hacının uğrak noktası hâline gelmiş ve bu durum Mısır'ı sadece ticari değil, aynı zamanda kültürel bir geçiş alanı hâline getirmiştir. Özellikle Osmanlı dönemi boyunca Mısır, İmparatorluğun doğu-batı eksenli ticaret ağı içinde merkezi bir konuma sahip olmuş ve bu ağ üzerinden fikir alışverişi, sanat anlayışı ve mimari formlar bölgeye taşınmıştır (Nour, 2012).

Şekil 4.1. Eski Kahire'nin Farklı dönemlerin ve Koruma Altında Alınan Tarihi Eserler Haritası 1/5000 (Yazar, 2025)

Şekil 4.2.) Çalışma Alanında Tarihi Eserlerin Planı (Yazar, 2025).

Çalışma alanı

Kahire'nin tarihî kent dokusunun kalbinde yer alan Tebbâne Sokağı ve Bab alwazir eksenini etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu alan, kuzeyde Fatımi şehrinin güney kapısı olan Bab Züvayle, güneyde ise Selahaddin Eyyubi Kalesi ile sınırlanmaktadır. İdari olarak, bölge Darb el-Ahmar, Halife ve Seyyide Zeynep nahiyeleri içerisinde yer almakta olup, geleneksel ve zengin bir kentsel dokuya sahip en önemli idari birimlerden biridir. Bu bölge, hem tarihî hem de kentsel açıdan özel bir öneme sahip olması nedeniyle seçilmiştir; zira bu alan, kentin tarihî merkezini kale ile doğrudan birbirine bağlayan bir hat üzerinde yer almaktadır. El-Muizz Caddesi çevresindeki kuzey kesimin aksine, bu bölge yeterince belgelenmemiş olup, konut dokusu ve sokak örüntüsü açısından akademik araştırmalarda görece ihmal edilmiştir.

Bölgede yoğun yapılaşma faaliyetleri, özellikle Bab Züvayle'nin güneyinde, Selahaddin Eyyubi'nin Mukattam tepelerinde inşa ettirdiği kale sonrasında Memlük döneminde başlamıştır. 1250–1517 yıllarını kapsayan bu dönemde, yönetim merkezinin kaleye taşınmasıyla birlikte, bu alan kentsel olarak büyük ilgi görmüş ve şehrin doğal bir uzantısı ve idare merkezi ile sur içindeki kent çekirdeğini birleştiren stratejik bir koridor olarak gelişmiştir (Tablo 4.1.). Osmanlı döneminde, Darb el-Ahmar bölgesi mimari ve ticari açıdan büyük bir canlanma yaşamıştır. Bu dönemde pek çok kamusal ve ticari yapı inşa edilmiştir. Özellikle 1736 yılında inşa edilen Radvan Bey'in Kasabası (Çarşısı), günümüze ulaşabilmiş önemli yapılardan biridir. Günümüzde "Hıyamiyye"

yani çadır yapımcıları bölgesi olarak bilinen bu çarşı, zemin katta dükkânlar, üstte ise tüccarlar için konut olarak kullanılan iki katla birlikte konut-ticaret işlevinin birleştiği geleneksel Osmanlı ticaret yapılarının tipik bir örneğini sunar. Kasabanın hemen bitişiğinde, Emir Radvan Bey'e ait geniş bir saray inşa edilmiştir. Ancak günümüzde bu yapı büyük ölçüde yıkılmış olup, yalnızca bazı kalıntıları ayakta kalabilmiştir. Bu alan şu anda marangoz atölyeleri ve kereste depoları olarak kullanılmaktadır. Bölgede ayrıca, dönemin önde gelen tüccarlarına ait bazı gösterişli konutlar da yer almaktadır. Bunlardan biri olan 1636 tarihli Cemaleddin Zehebi'nin Evi, o dönemde Kahire'deki tüccarların başı anlamına gelen "şahbender" görevini yürüten önemli bir şahsiyete aittir (Said, 2009). Bu tez çalışmasında, Eski Kahire'nin Hilmiye, Seyyide Zeynep ve Darb Ahmar bölgesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Bu seçimin temel nedeni, bölgenin tarihsel ve coğrafi açıdan son derece stratejik bir noktada yer almasıdır (Şekil 4.3,4.).

Eski Kahire Mevcut Durum ve Geliştirme/Koruma Gereksinimi Karşılaştırma

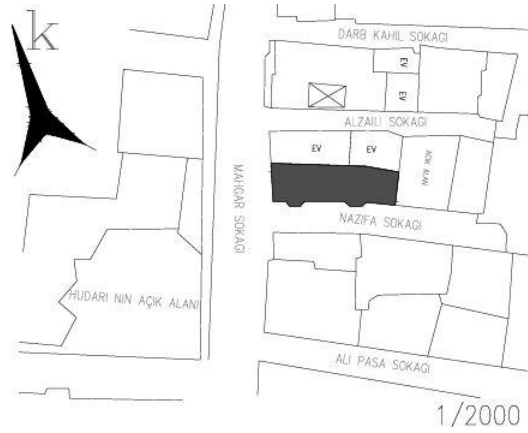
Tablosu

Analiz Başlığı	Mevcut Durum (Sorunlu Alan)	Olması Gereken / Müdahale Gereksinimi
Arsa Kullanımı	Küçük parseller (< 150 m ²), geçmişteki konak bahçelerinden bölünmüş	Mekânsal bütünlük korunarak düzenli, işlevsel alan kullanımı sağlanmalı
Konut Yapıları	Bakımsız, yıkılma riski taşıyan geleneksel konutlar	Tarihî konutlar envantere alınmalı ve restorasyon projelerine dahil edilmeli
Tescilli Yapılar	Sadece Kültür Bakanlığı'na bağlı anıtlarda sınırlı restorasyon çalışmaları	Geniş ölçekli koruma planları tüm tarihî dokuyu kapsamalı
Kaçak Yapılaşma	Yaygın; sokak aralarına izinsiz evler, atölyeler	Denetim sıkılaştırılmalı, kaçak yapılar yasal koruma alanlarından uzaklaştırılmalı
Sokak Dokusu	Geleneksel sokaklar daralmış veya kapanmış	Tarihî sokak örüntüsü korunmalı ve açık alanlar kamusal kullanıma kazandırılmalı
Altyapı Durumu	Su ve kanalizasyon sistemleri yetersiz; yer altı su seviyesi yükselmiş	Altyapı tamamen yenilenmeli; su sızıntıları önlenmeli
Zemin/Temel Koşulları	Sürekli sızıntılar nedeniyle yapı temellerinde bozulmalar	Acil temel iyileştirme çalışmaları ve jeolojik denetim gerekli
Kültürel Değer Algısı	Yerel halkta farkındalık düşük	Koruma ve yaşatma konusunda halkı bilinçlendiren eğitim ve katılım çalışmaları yürütülmeli
Kamu Müdahalesi	Parçalı, yetersiz ve kısa vadeli	Bütüncül, sürdürülebilir ve yerel halkla entegre koruma politikaları oluşturulmalı

Tablo 4.1. Eski Kahire'nin Çalışma Bölgesindeki mevcut Durum (Yazar, 2025)

4.1. Abuulhasan Konutu:

Konut, tarihi Kahire bölgesinde, Darb al-Kabbani'nin 2 numarasında, Mahgar Caddesi'nin kesişim noktasına yakın bir konumda yer almakta olup, Seyyide Zeynep bölgesine yaklaşık iki kilometre mesafededir (Şekil 4.1.1.). Abuulhasan Konutu, Eski Kahire'nin geleneksel konut dokusuna ait dar cepheli, çok sayıda katlı bir apartmandır. Kahire'nin geleneksel konut mimarisine özgü karakteristik öğeleri taşıyan, üç katlı ve köşe konumlu bir şehir konutudur. Plan şeması, cephe elemanları ve kullanılan yapı malzemeleri, yapının 20. yüzyıl başlarında inşa edilmiş olabileceğini göstermektedir.

Şekil 4.1.1. Abuulhasan Konutu Vaziyet Planı (1/2000) (Yazar,2025).

Cephenin en dikkat çekici unsuru, alt alta yerleştirilmiş çıkmalı ahşap cumbalar (maşrabiyye). Bu çıkmalar, her biri yaklaşık bir pencere genişliğinde olup, sokağa taşan kütleler halinde tasarlanmıştır. Ayrıca, duvar taşlarında görülen aşınmalar, farklı renk tonları ve yer yer bozulmuş harç izleri, yapının uzun süreli kullanımı ve çeşitli dönemlerde gördüğü müdahaleleri belgeleyen katmanlı bir yüzey okuması sunar (Resim 4.1.1,2.). Alttaki taş sıralarındaki yenileme izleri ve kenardaki tamir harçları, yapı üzerinde lokal müdahalelerin varlığına işaret etmektedir.

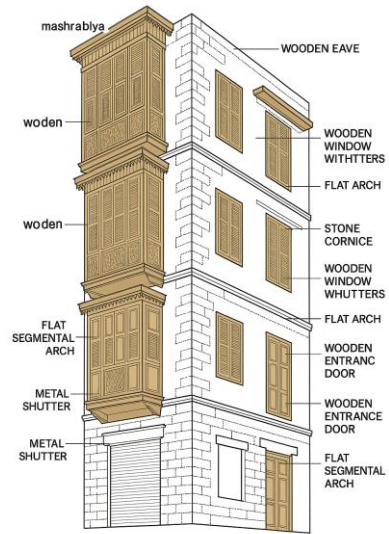
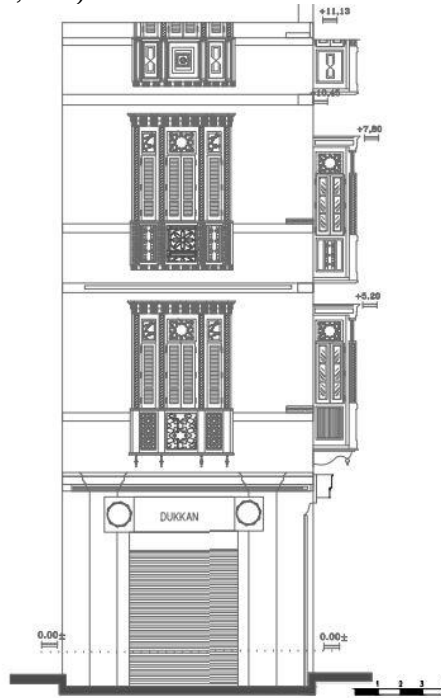
4.1.1. Konutun Mimari Yapısı

Bu çalışma kapsamında belgelenen yapı, Kahire'nin tarihi dokusu içerisinde yer alan çok katlı, dar cepheli geleneksel bir konut örneğidir. Yapı, hem işlevsel katmanlaşması hem de malzeme kullanımı açısından 20. yüzyıl başlarına tarihlendirilebilecek mimari özellikler sergilemektedir. Oldukça dar (yaklaşık 4 metre) cepheli ve yüksek bir yapıdır (Şekil 4.1.2,3.). Bina cephesi boyunca uzanan ahşap çıkmalar (çıkma katlar) ve Maşrabiyye adı verilen oymalı ahşap cumbalar, hem estetik

hem de işlevsel bir rol üstlenmektedir. Yapının cephesi üç ana kattan oluşmaktadır. Dördüncü katı ise depremten dolayı yıkılmıştır.

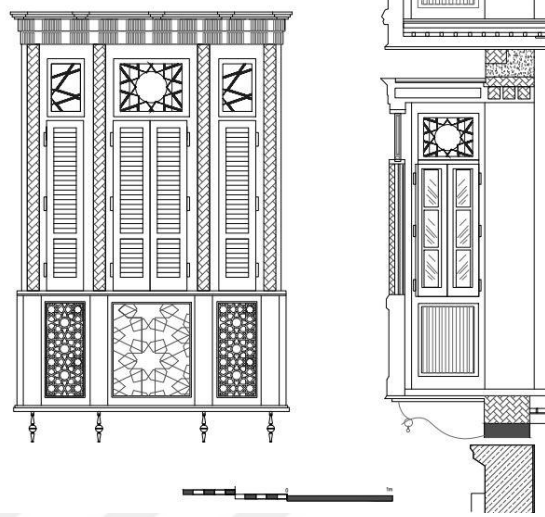

Resim 4.1.1.Abuulhasan Konutu Doğu Cephesi **Resim 4.1.2.**Abuulhasan Konutu Doğu Cephesi(Yazar,2025)

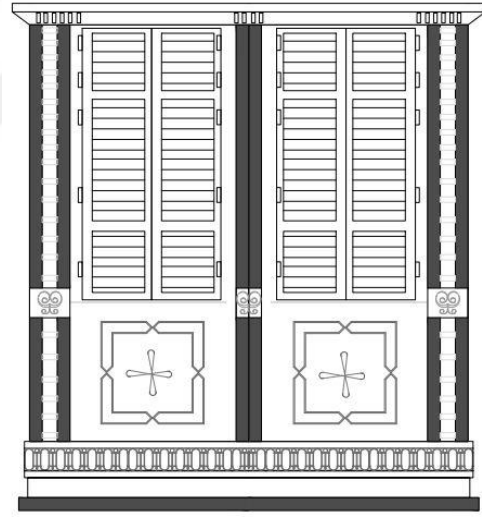

Şekil 4.1.2.Abuulhasan Konutu Doğu cephesi (Yazar,2025).**Şekil 4.1.3.**Cephe Yapı Malzeme Detayları.

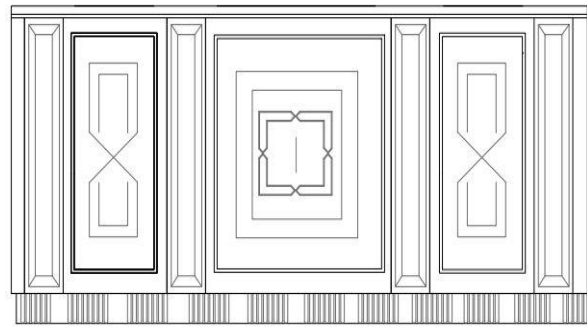
Üst üste dizilmiş iki ahşap çıkma dikkat çeker. Bu çıkmalar, taşıyıcı ahşap konsollar üzerine oturmakta ve hem gölgelik oluşturmakta hem de iç mekânın dışarıyla ilişkisini sağlamaktadır. Cephede her çıkmada geleneksel cumba ‘**Maşrabiyye**’ yer alır (Resim 4.1.3, Şekil 4.1.4.).

Resim 4.1.3. Abuulhasan Doğu Cephesi Maşrabiyyesi **Şekil 4.1.4.** Maşrabiyye Detayı(Yazar,2025).

Resim 4.1.4. Abuulhasan Konutu Kuzey Cephesi Maşrabiyyesi **Şekil 4.1.5.** Maşrabiyye Detayı (Yazar,2025)

Resim 4.1.5. Abuulhasan Konutu Doğu Cephesi Maşrabiyyesi **Şekil 4.1.6.** Maşrabiyye Detayı(Yazar,2025)

Bunlar ahşap kafeslerle donatılmıştır ve içerideki kişilerin dışarıyı görmesini sağlarken mahremiyet sunar. Alt katta, zemin hizasında, yapıya girişin bulunduğu basit bir kapı açıklığı ve muhtemelen bu zamanlarda dükkân ya da atölye olarak kullanılmıştır. Yapı, sınırlı arsa koşullarına uyumlu olarak dar ve yüksek bir kütleye sahiptir. Köşe parselde yer alması nedeniyle iki cephesi de sokağa açılmakta ve bu cephelerde düzenli bir pencere dizilimi ve çıkmalar gözlemlenmektedir. Cephedeki ahşap çıkmalar, taşıyıcı konsollar üzerine oturtularak yapının dış hacmini artırmakta ve hem estetik hem işlevsel katkı sağlamaktadır (Resim 4.1.4,5. Şekil 4.1.5,6.). Çıkmaların cephelerini oluşturan maşrabiyye paneller, geleneksel vitraylı çıkmalar kullanılmıştır (Resim 4.1.6.).

Resim 4.1.6. Konutun Kuzey Cephesi Maşrabiyyesi (Yazar, 2025)

Yapının kuzey cephesi, tarihî kent dokusunun dar ve yoğun sokaklarına uygun olarak dikey doğrultuda gelişen bir tasarım anlayışına sahiptir. Cephe boyunca ritmik bir biçimde yerleştirilmiş olan çıkmalar ve ahşap kepenkli pencereler, görsel süreklilik ve işlevsel çeşitlilik sağlar. Bu çıkmalar hem iç hacmi artırmakta hem de güneş kontrolü ve hava dolaşımına olanak tanımaktadır. Cepheye yer alan çıkmalar ve taş konsolları yapıya entegre edilmiştir. Her bir çıkma, geleneksel ahşap doğrama ile donatılmıştır. Ahşap paneller üzerinde geometrik desenler gözlemlenmektedir (Resim, 4.1.6, Şekil 4.1.7.). Pencereler çift kanatlı, içe açılır tiptedir ve çoğunluğu ahşap panjurlu sistemle kapatılmıştır.

Şekil 4.1.7. Konutun Kuzey Cephesi (Yazar, 2025)

Pencerelerin alt bölümleri ahşap panel, üst bölümleri ise hava ve ışık geçirgenliğini sağlayan açıklıklarla tasarlanmıştır. Bazı açıklıklarda kemerli formlar kullanılmış, bu da cepheye estetik bir hareketlilik kazandırmıştır (Şekil 4.1.7.) Bu tür yapılar, Kahire gibi yoğun, dar sokaklı şehirlerde hem dikey kullanımı maksimize eder hem de çevresel ve toplumsal ihtiyaçlara yanıt verir. Ayrıca, sokağa dönük yaşamın mimari bir temsildir; her çıkma, kullanıcıya sokağı gözlemleme, havalandırma ve ışık alma olanağı sunarken dışarıya karşı korunaklı kalmayı da başarmaktadır (Raymond, 1890).

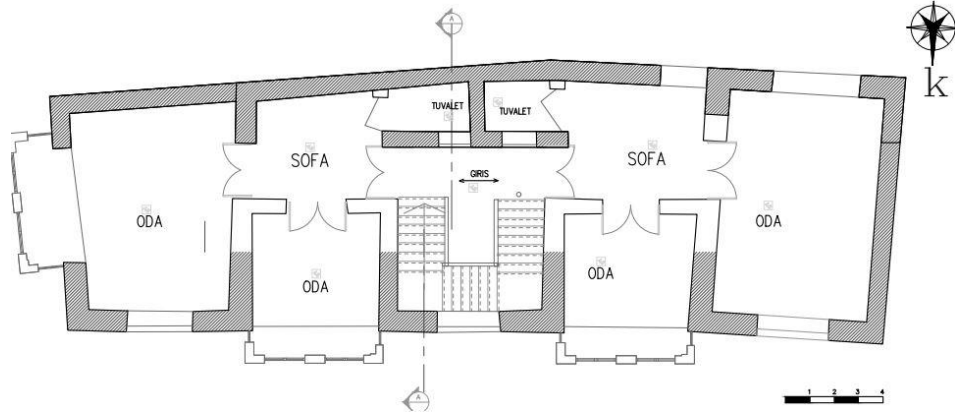
Abuulhasan Konutu'un zemin kat planı, Kahire'nin tarihi kent dokusunda sıkça karşılaşılan çok işlevli kullanım anlayışını yansıtmaktadır. Bu kat, konut, ticaret ve hizmet alanlarının bir arada var olabileceği şekilde düzenlenmiştir. Özellikle ana caddeye bakan yapılar için bu çok amaçlı planlama, geleneksel kent yaşamının bir parçasıdır. Dükkân; yapının Mahgar Sokağı'na bakan kısmında yer almakta ve Ticari işlevi olan doğrudan dışarıya açılmaktadır. Depo; Dükkânın hemen arkasında konumlanmış olup, ticari işlemlerin desteklenmesi için ayrılmış kapalı bir alan sunar. Yapının ortasında, iç mekâna geçiş sağlayan merkezi bir geçiş noktasıdır (Şekil 4.1.8.). Yapının sofası; İç dolaşımı sağlayan ve aynı zamanda yarı kamusal sosyal alan işlevi gören geleneksel bir elemandır. Hem içe dönük yaşamı organize eder hem de ışık ve hava dolaşımı için mekânsal çözüm sunar. Ayrıca mutfak ve Tuvalet günlük kullanım için ayrılmış yardımcı alanlardır. Planın daha arka ve servis ağırlıklı kısmında konumlanmıştır. Planlama, ticari ve özel kullanım alanlarını aynı yapı içerisinde

denge bir şekilde birleştirmektedir. Dükkan ve depo alanları sokağa açılarak bağımsız giriş imkânı sağlarken, konut bölümü daha iç kısımlarda yer almakta ve mahremiyet korunmaktadır. Yapı, yoğun bir kentsel dokuya yerleşmiş olduğu için planın birçok kenarı yan komşular ile sınırlandığından, cephe pencereleri sınırlıdır. Bu nedenle sofa alanı, iç mekânlarda havalandırma ve doğal aydınlatma için kritik bir rol üstlenmektedir.

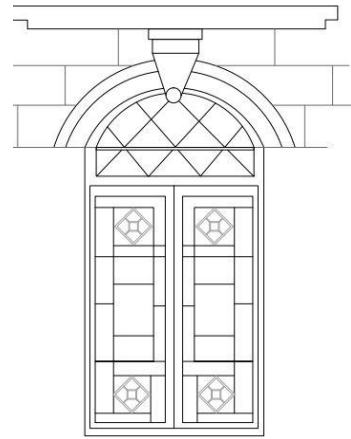
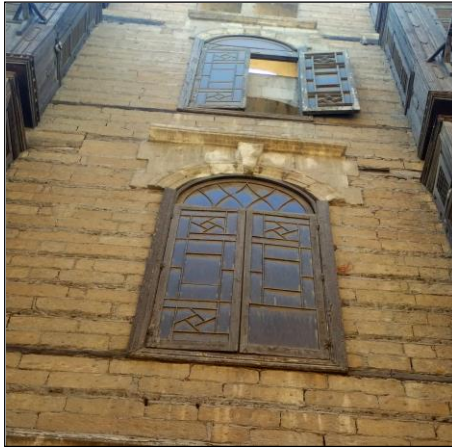
Şekil 4.1.8. Abuulhasn Konutu Zemin Katı Plan Şeması (Yazar, 2025).

Yardımcı birimler (mutfak ve tuvalet), planın daha arka ve servis ağırlıklı kısmında konumlanmıştır. Giriş bölümü, yapı içindeki hareketin hem düşey (üst kata çıkış) hem de yatay (zemin kat dolaşımı) düzlemde organize edildiği mekânsal bir düğüm noktasıdır. Yapının birinci kat planı, Kahire'nin geleneksel konut mimarisinde yaygın olan mekânsal düzenleme özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 4.1.9). Odalar, merkezde yer alan “sofa” adı verilen yarı açık dolaşım alanları etrafında organize edilmiştir. Bu, İslam yerleşim kültüründen gelen içe dönük ve merkezî planlama anlayışının bir ifadesidir (Raymond, 1890). Odalar neredeyse simetrik biçimde yerleştirilmiş olup, kullanımın mahremiyet derecesine göre ayrıldığı gözlemlenmektedir. Uyumaya yönelik ya da daha özel kullanıma ait odalar, sofa alanından geri çekilerek yerleştirilmiş ve böylece gizlilik sağlanmıştır. Plana göre, her odada dış cepheye açılan pencereler bulunmaktadır. Bu durum, çapraz havalandırma sağlamakta ve doğal ışık kullanımını maksimize etmektedir. Ayrıca odaların sofa etrafında konumlandırılması, yaz ve kış mevsimlerine göre esnek kullanım senaryoları sunar.

Şekil 4.1.9. Abuulhasn Konutu birinci Katı Plan Şeması (Yazar, 2025).

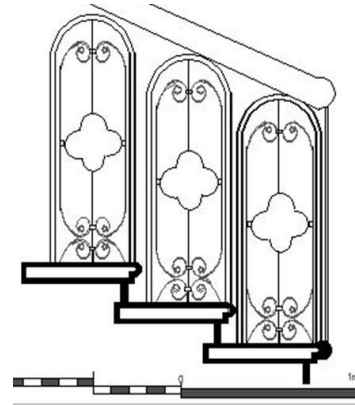
Abuulhasan konutu giriş aksını yukarıdan aşağıya izleyen dikey bir perspektif sunmaktadır. Konut, özellikle yapıdaki açıklıkların nasıl hiyerarşik bir düzende konumlandığını, hangi malzeme ve detaylarla vurgulandığını net biçimde ortaya koymaktadır. Güney cephenin alt kısmında yer alan girişi, klasik dikdörtgen bir formda düzenlenmiş olup, üst kısmında ters üçgen formlu bir taş alınlık motifi yer almaktadır. Bu alınlık, giriş açıklığını görsel olarak tanımlayan, sade ama etkili bir işaretidir. Girişin hemen üzerinde bir korniş hattı gözlemlenmektedir; bu hat, zemin kat ile üst kotlar arasında hem görsel hem de yapısal bir ayraç işlevi görür. Kornişin üzerinde yer alan yuvarlak kemerli pencere, cepheye belirgin bir yumuşaklık ve ritim kazandırır. Bu pencere, ahşap çerçeveli çift kanatlı bir yapıya sahiptir ve kanatların içinde geleneksel ahşap çıtalı cam düzeni görülür. Ahşap panjurlar, klasik formda dışa açılacak şekilde tasarlanmıştır. Pencere açıklığının etrafında kullanılan taş çerçevelemeler, özellikle üst kısımdaki taş kemer ile desteklenmiş olup, yük taşıyıcı sistemle uyumlu bir estetik sağlar. Yukarı doğru devam eden cephede, aynı hizada yer alan ikinci bir pencere açıklığı, daha sade bir kemerle çevrelenmiştir (Resim 4.1.7, Şekil 4.1.10).

Resim 4.1.7. Kuzey Cephesi Penceresi (Yazar, 2025) Şekil 4.1.10. Konutun Penceresi (Yazar, 2025).

Bu hiyerarşik düzenleme, alt katlardaki mekânların temsil ettiği işlevsel öneme paralel bir görsellik sunar. Alt katta bulunan pencerenin daha büyük ve kemerli olması, buranın muhtemelen evin ana yaşam alanı veya salon kısmına ait olduğunu düşündürmektedir. Duvar yüzeyi, düzgün işlenmiş kesme kireçtaşı bloklarıyla örülmüş olup, yatayda belirgin derz çizgileri taş yüzeye sade ama düzenli bir karakter kazandırmıştır. Taş yüzeyde görülen ince çatlaklar ve hafif yüzey yıpranmaları, hem doğal yaşlanma sürecini hem de sınırlı bakım izlerini göstermektedir.

Konutun iç mekânında yer alan merdiven boşluğunda dikkat çeken başlıca unsurlar, duvar örgü sistemindeki malzeme çeşitliliği (Almaşık taş duvarı sistemi), yüzey tamiratları ve demir ferforje korkuluk detaylarıdır (Resim 4.1.8, Şekil 4.1.11). Bu unsurlar, yapının hem orijinal inşa dönemine hem de sonraki kullanım evrelerine dair okunabilir veriler taşır. Duvar yüzeyinde gözlemlenen almaşık duvar örgüsü, geleneksel yapıların geçirdiği değişim süreçlerine tipik bir örnektir. Tuğla ve taşın dönüşümlü olarak kullanıldığı bu sistem, bazı alanlarda modern çimento harcıyla tamamlanmış, bazı yerlerde ise eski sıvaların sökülmesiyle yüzey dokusu açığa çıkarılmıştır. Bu durum, yapı üzerindeki farklı dönemlere ait düzensiz müdahaleler göstermektedir. Üst kısımdaki kapalı pencere boşluğu, muhtemelen geçmişte iç mekânlar arasında ışık veya hava geçişine izin veren bir açıklıktı. Ancak zamanla kapatılmış ve çerçevesi korunmuş. Bu tür değişiklikler, kullanım alışkanlıklarının ve mekân organizasyonunun zamanla değiştiğine işaret eder.

Resim 4.1.8. Konutun İç Merdiveni (Yazar, 2025). **Şekil 4.1.11.** Konutun Merdiveni (Yazar, 2025).

Sol alt köşede yer alan ferforje korkuluk, basit kıvrımlarla bezenmiş olup hem güvenlik hem estetik amaçla işlev görmektedir. Bu korkuluk tipi, 20. yüzyıl başlarında Kahire'deki geleneksel evlerde yaygın olarak kullanılan yerel demir işçiliğinin örneğidir. Ayrıca merdiven basamaklarının kenarında yer alan taş konsol benzeri

yuvarlatılmış çıkıntılar, basamakların döner şekilde ilerlediğini ve sahanlıkla birleştiğini göstermektedir. Bu da merdivenin, mekân içinde minimum alanla maksimum düzeyde dolaşım sağlamak üzere tasarlandığını ortaya koyar.

4.1.2. Malzeme ve Yapı Sistemi

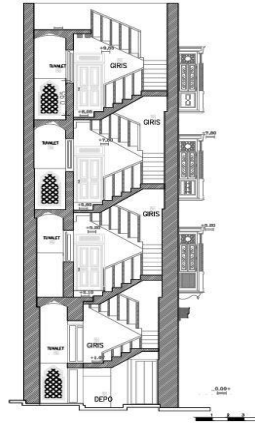
Cephe, tipik olarak kireçtaşı bloklardan örülmüş olup, blokların yatay dizilimi oldukça düzenlidir. Ancak özellikle pencere çevresinde ve alt kotta, taşların yüzeylerinde aşınma, parça kaybı ve yama izleri gözlemlenmektedir. Bu izler, geçmişte yapılan müdahalelerin malzeme ve işçilik bakımından özgün dokuya tam olarak uyum sağlamadığını göstermektedir. Ana yapı taşıma sistemi kâgirdir¹² (taş duvar). Alt kotta, özellikle sokak seviyesine yakın taşlarda daha koyu renklenmeler ve nem izleri görülmektedir. Bu izler, zemin altı neminin veya yağmur suyu sıçramalarının taş yüzeyde birikmesine bağlı olarak gelişen biyolojik etkilenmeleri işaret edebilir. Ahşap elemanlar ise çıkmalar, pencereler ve balkonlarda kullanılmıştır. Ahşap öğeler hem yapının geleneksel karakterini vurgulamakta hem de sıcak iklim koşullarına uygun havalandırma ve ışık kontrolü sağlamaktadır. Çıkmaların üst kenarlarında, cepheden dışa doğru çıkan metal destek çubukları görülmektedir. Bu çubuklar, çıkmanın sarkmasını engelleyici geleneksel bir destek sistemidir. Estetik olarak da cepheye teknik bir detay katmaktadır. Cephenin sağ kısmında, yuvarlak kemerli bir pencere açıklığı görülmektedir. Yan cephenin yuvarlak kemerli pencere hem biçim hem de oran bakımından diğer dikdörtgen açıklıklardan ayrılarak cephede görsel bir denge sağlar. Panjurlar, yatay şeritli sistemle hava geçişi sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.

4.1.3. Süsleme Unsurları

Konutun köşe cephesinde yer alan çıkmalı ahşap maşrabiyye, 20. yüzyıl başı Kahire konut mimarisinde öne çıkan zanaatkârlık becerilerini, sosyal değerleri ve çevresel çözümleri bir araya getiren en karakteristik mimari öğelerden biridir kültürel anlam açısından bütünlüklü bir mimari anlatı sunar. Detaylarına bakıldığında, yerel marangozluk geleneğine dayalı, ustalıkla işlenmiş ve toplumsal değerlerle uyumlu bir

¹² Kâgir yapı: Ahşap olmayan, taşıyıcı sisteminde **taş, tuğla veya beton** kullanılan yapılardır. Geleneksel yapılarda genellikle zemin katlar kâgir, üst katlar ahşap olurdu. Bugünkü anlamıyla "betonarme" yapılara da yakındır, ama teknik olarak "kâgir" yalnızca taş/tuğla için kullanılır.

tasarım olduğu açıkça görülür. maşrabiyye üç ana katmandan oluşup; Alt bölümü, geleneksel İslam geometrisiyle bezenmiş oyma ahşap panellerden meydana gelir. Bu kafesli yapı, hem havalandırmayı hem de içerinin dışarıdan görünmesini engelleyerek mahremiyeti sağlar. Maşrabiyye'nin Orta bölümü ise, yatay şeritli ahşap panjurlardan oluşur. Açılıp kapanabilir bu panjurlar, iç mekânın ışık ve hava kontrolünü sağlamak amacıyla işlev görür. Üst bölümde ise renkli camlardan oluşan küçük açıklıklar yer alır. Bu vitray¹³ benzeri camlar ışığı filtreleyerek mekâna yumuşak bir aydınlatma sağlar; bu özellik, Memlûk döneminin geleneksel cam işçiliğini anımsatır. maşrabiyye, zemin kat ile üst kat arasında yer alan ve dışı doğru taşan bir taş korniş üzerine oturtulmuştur. Altında, taşıyıcı olarak kullanılan oyma taş konsollar yer almakta, böylece yapısal denge ve estetik bütünlük aynı anda sağlanmaktadır. Tüm ahşap birleşimler, geleneksel "geçme" tekniğiyle (çivi veya yapıştırıcı kullanılmadan) bir araya getirilmiş olup, bu durum ustalık gerektiren el işçiliğinin açık bir göstergesidir. Çıkmalar, altında bulunan taş konsollar ve ahşap takviyeler ile taşınmakta ve cepheden yaklaşık 70–90 cm dışarı çıkmaktadır. Ahşap çıkmalar yapının zayıf noktalarıdır ve zamanla bakım gerektirir. Konutun, bazı panjurların hasarlı ya da kapalı olduğu, bazı destek çubuklarının yer yer paslandığı dikkat çekmektedir (Şekil 4.1.12.).

Şekil 4.1.12. Konutun Kesiti (Yazar, 2025)

4.1.4. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma

Maşrabiyye'ler güneşi kırar, içeriye yumuşak ışık girişine izin verir ve hava sirkülasyonunu kolaylaştırır. Bu, sıcak Kahire ikliminde konforlu iç mekân koşulları

¹³ Vitray, renkli cam parçalarının kurşun veya başka bir malzeme ile bir araya getirilerek oluşturduğu sanatsal pencere veya süsleme elemanıdır. Özellikle camilerde, kiliselerde ve tarihi yapılarda görülür. **Görünüm olarak vitrayı andıran**, ama cam değil de plastik, akrilik veya başka bir malzemeden yapılmış olabilir. Veya camdan yapılmış ama teknik olarak **klasik vitray tekniğiyle üretilmemiş** olabilir. Mimari anlamda: *Renkli camla oluşturulmuş ışık geçiren dekoratif pencere ögesi.*

yaratmak için önemlidir. Çıkmalar sayesinde, üst katlarda oturan sakinler daha fazla ışık ve hava alabilirken, zemin kat daha serin kalır. Ahşap işçiliği ve katmanlı cephe tasarımı, Osmanlı ve Memlük dönemlerinden miras kalan geleneksel kent konut mimarisinin devamı niteliğindedir. Dışarıya kapalı ama yukarıya açılan mimarisi, aile mahremiyetine verilen önemin bir göstergesidir (Tablo 4.1.1.).

Sonuç olarak, Abuulhasan konutu cephe tasarımında geleneksel tekniklerle modern ihtiyaçlara uyum sağlayan bir geçiş dönemini temsil etmektedir. Hem işlevsel hem estetik açıdan zengin öğeler barındıran bu yapı, Osmanlı sonrası dönemin yerel mimari karakterini koruyan sosyo-kültürel ve iklimsel bağlamı bir mimari üründür. Bu nedenle belgelemeye ve korunmaya değere sahip bir yapıdır.

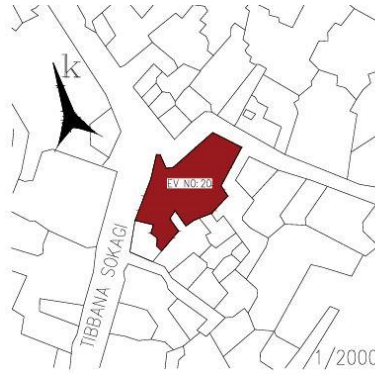
4.1.5. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Abuulhasan/ Osmanlı/ Memlük

Özellik	Al-Buulhasan Konutu	Memlük Dönemi Konutu	Osmanlı Dönemi Konutu
Plan Organizasyonu	Düzgün olmayan plan şeması, iç avlusuz, dışa kapalı yapı	Avlulu, çok hücreli, merkezi mekâna göre planlanmış	Sofa etrafında düzenlenen lineer plan, çıkmalar yaygın
Kat Sayısı	Zemin + 2 kat	Genellikle zemin + 1 veya 2 kat	Zemin + 1 veya 2 kat, bazen çatı arası
Yapı Malzemesi	Taş zemin kat, üst katlarda tuğla ve ahşap	Kesme taş, moloz taş, ahşap hatıllar	Taş zemin kat, bağdadi üst katlar, ahşap hatıllar
Cephe Düzeni	Yoğun ahşap cumbalar ve panjurlar, geometrik ahşap süsleme	Az pencere, korunaklı cephe, bezemeli taş işçiliği	Dış cephede ahşap kafesli cumbalar, geniş saçaklar
Cumba Kullanımı	Ahşap oyma süslemeli, panjurlu çıkmalar	Ahşap kafesli maşrabiyye, korunaklı ve kapalı	Çıkmalı ahşap cumbalar, konsollu, bazen süslemeli
Giriş Kapısı	Ahşap, kemerli, taş işçiliğiyle çerçevesi, büyük boyutlu	Dış cepheden içeri girilen, anıtsal taş kemerlerle süslü	Ahşap, çift kanatlı, bazen demir işlemeli
Merdiven ve Dolaşım	Demir korkuluklu, dar, taş ve ahşap karışık	Merkez avlu çevresinde dolanan, taş veya ahşap	Sofaya açılan, ahşap korkuluklu
Tavan ve Döşeme	Ahşap kirişli, düz tavan; bazı yerlerde kalem işi izleri	Ahşap kirişli tavan, kubbe veya beşik tonozla destekli	Alçı veya ahşap süslemeli tavanlar, kalem işi
Süsleme Unsurları	Ahşap kafes işçiliği, geometrik oyma motifler	Taş rölyefler, kitabeler, mukarnaslar	Kalem işi, alçı süsleme, ahşap oyma

Tablo 4.1.1. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu

4.2. Zarılınava Konutu

Konutun kuzey cephesi, üç ana kattan oluşmakta olup, yapının dikey ritmini vurgulayan yalancı sütunlar ile bölümlere ayrılmıştır. Bu elemanlar, hem görsel denge sağlar hem de yapının düşeyde okunabilirliğini artırır (Şekil, 4.2.1). Bu cephe, Kahire'nin geç dönem kentsel mimarisine ait tipik bir örneği temsil etmektedir. Plan, karmaşık bir geometriye sahip bir parsel üzerinde konumlanan ve tarihî kentsel dokuya uyum sağlayan çok işlevli bir yapı düzenlemesini yansıtmaktadır.

Şekil 4.2.1. Zarılınava Konutu Vaziyet Planı (1/2000) (Yazar, 2025).

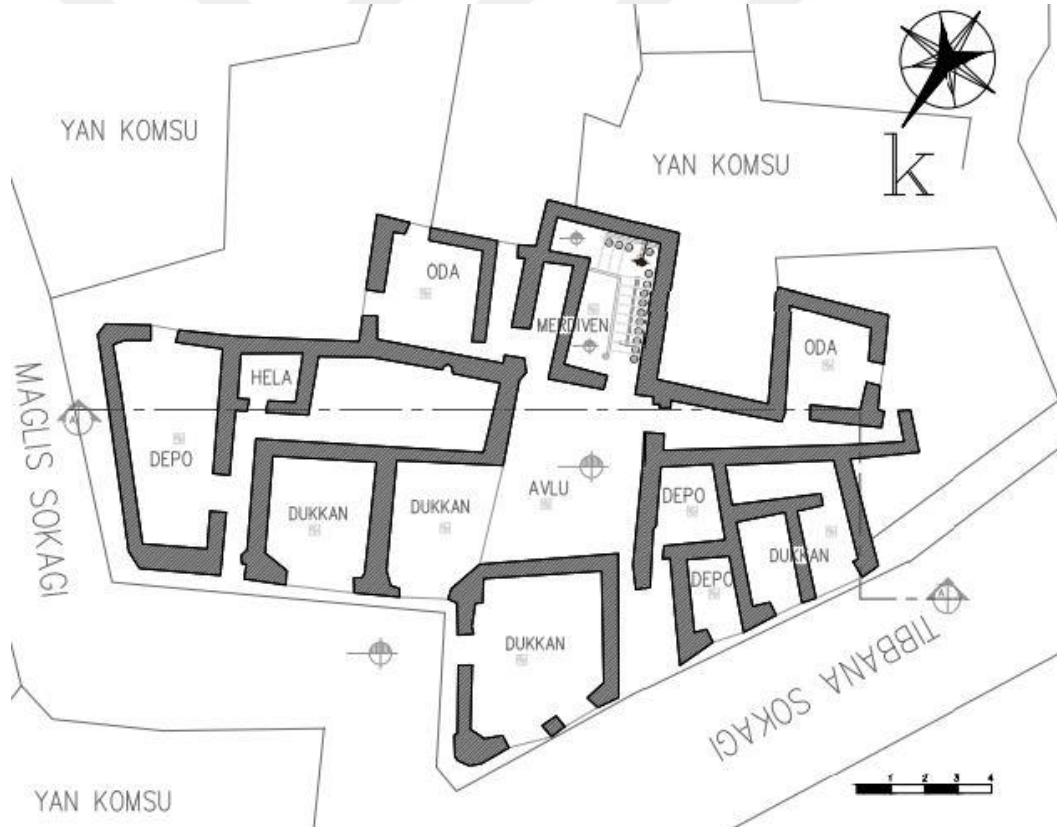
4.2.1. Konutun Mimari Yapısı

Planın en dikkat çekici özelliklerinden biri, düzensiz parsel şekline başarıyla uyum sağlamasıdır. Duvarlar, komşu parsellerin sınırlarına göre yön değiştirerek yapının her metrekaresini kullanmasına olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, yerel zanaatkar zekâsının ve mimari esnekliğin bir ürünüdür. Yapı, doğuda Tibbana Sokağı ve batıda Meclis Sokağı olmak üzere iki farklı sokağa cephesi bulunan geçişli bir konuma sahiptir. Bu durum, yapının farklı kullanıcı gruplarına (sakinler, müşteriler, tüccarlar) hitap edebilmesini sağlar (Resim 4.2.1.).

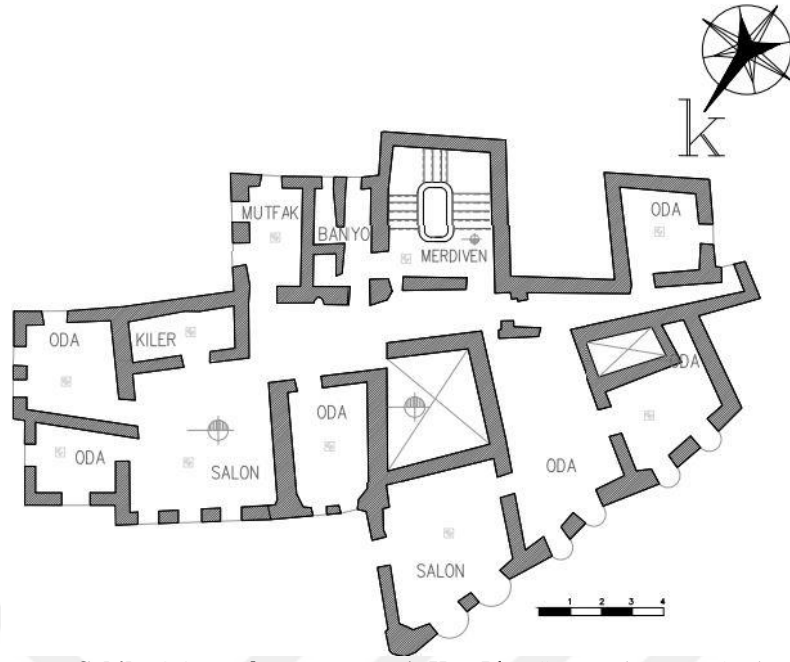
Resim 4.2.1. Zarılınava Konutu Ana Cephesi (Yazar, 2025).

Zemin katta yer alan çok sayıda dükkân birimi, her iki sokağa da açılmaktadır. Bu, Osmanlı ve İslam şehirlerinde yaygın olan “ev-altı ticaret modelinin tipik bir örneğidir. Planın merkezinde yer alan iç avlu, mekânsal organizasyonun omurgasını oluşturur. Bu avlu; çevresindeki birimler arasında dolaşımı organize eder, doğal havalandırma ve aydınlatma işlevi görür, yapının ticari ve konut alanlarını birbirinden ayırır. Geleneksel İslam mimarisinde olduğu gibi, avlu burada hem fiziksel hem de sosyal olarak mahrem ve sakin bir iç mekân çekirdeği oluşturur. Konut birimlerinden olan odalar, planın dış sınırlarında yer almakta ve sokaktan uzak, daha gizli bir yerleşim düzeni sergilemektedir. Merdiven alanı ise, avluya yakın konumlanarak üst katlara geçişi sağlar ve konut alanına özel bir geçiş zonu tanımlar. Yapının helası, dolaşım hatlarının dışında, arka alanda yer almakta ve mahremiyet ilkesine uygun bir yerleşim göstermektedir (Şekil 4.2.2,3).

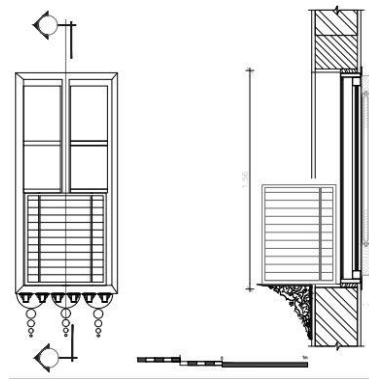
Şekil 4.2.2. Zarilnava Konutu Zemin Katı Plan Şeması (Yazar, 2025).

Geleneksel öğeler ile işlevsel tasarım arasında bir sentez sunan yapı, özellikle dışa taşkın ahşap pencereleri (küçük maşrabiyyeler) ve yüzey kaplamalarıyla dikkat çekmektedir. Çıkıntı, dış cepheden taşan, üç cepheli (yarı altıgen biçiminde) bir ahşap kutu şeklinde olup alt kısmı ahşap konsol tarafından desteklenmektedir. Bu yapı sayesinde, iç mekâna daha geniş bir görüş açısı ve doğal ışık imkânı sağlanır.

Şekil 4.2.3. Zarılınava Konutu 1. Katı Plan Şeması (Yazar, 2025).

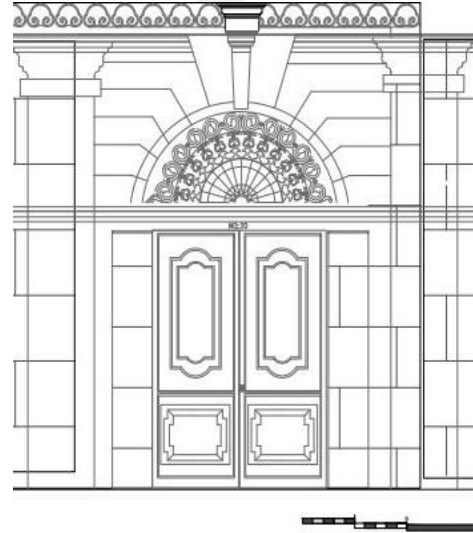
Cephede en dikkat çekici unsurlar, ahşaptan yapılmış ve dışa taşan küçük maşrabiyelerdir. Bu elemanlar; Ahşap konsollarla taşınan çıkıntılı kafes formunda yapılmıştır. Ayrıca açılır panjurlu ahşap kanatlar içerir; bu panjurlar mahremiyet ve doğal havalandırma sağlar. Alt kısımlarında oyma tekniği ile yapılan süslemeli konsollar yer alır; bu detaylar hem taşıyıcı hem de estetik amaçlı kullanılmıştır (Resim 4.2.2, Şekil 4.2.4). Bu çıkıntılı pencereler, geleneksel maşrabiyye kavramının sadeleştirilmiş, kentsel mekânlara uyarlanmış hâlidir. Sıcak iklime uygunluk açısından da işlevseldirler. Maşrabiyyede yer alan panjurlu ahşap kanatlar, yatay çıtalardan oluşur ve hem havalandırma hem de ışık geçirgenliği sağlarken iç mekânın gizliliğini korur. Çıkıntı sokağın kıvrımları sayesinde farklı açılardan görünür hâle gelir Alt bölümde yer alan düz tahta yüzeyi, üç dekoratif ahşap konsolla taşınmakta ve bu elemanlar özellikle Memluk dönemin sonrası ya da Osmanlı etkileri bezeme anlayışını yansıtmaktadır.

Resim 4.2.2. Zarılınava Konutu Ana Cephenin Maşrabiyyesi Şekil 4.2.4. Maşrabiyye Detayı (Yazar, 2025)

Yapının yüzeyi koyu pembe renkli sıva ile sıvanmış olup cephe yüzeyinde zamanla solmuş kırmızımsı toprak tonları, yapıya hem sıcaklık hem de tarihi bir derinlik kazandırmaktadır. Zamanla oluşan aşınma ve bozulmalar bu katmanı açığa çıkarmış. Bu renk paleti, koyu renkli ahşap maşrabiyyelerle güçlü bir zıtlık oluşturarak, ahşap detayların ön plana çıkmasını sağlar. Aynı zamanda bu tonlar, yapının çevresindeki geleneksel kent dokusuyla uyumlu bir görsel ilişki kurmasına da yardımcı olur. Katlar arasında yer alan taş kornişler, cephenin yatay bölünmesini sağlayarak düşey kitlenin etkisini dengelemiştir. Bu düzenleme, yatayda bir ritmik tekrar, düşeyde ise belirgin bir görsel denge oluşturarak cepheyi sade ama güçlü bir mimari ifade haline getirir.

Giriş kapısı doğrudan görünmese de, cephenin simetrik düzeni nedeniyle orta aksa yerleştirilmiş olduğu düşünülmektedir (Resim 4.2.3, Şekil 4.2.5). Zemin katta yer alan ticari dükkânlar, yapının alt katının işlevsel dönüşüm geçirdiğini göstermektedir. Bu tür kullanım değişiklikleri, Kahire şehir merkezindeki birçok yapıda gözlemlenen tipik bir eğilimdir. Ahşap elemanlarda ve yüzey kaplamalarında bozulmalar görülmektedir. Buna rağmen maşrabiyyelerin temel heykeli korunmuş durumdadır; bu da dönemin ahşap işçiliğinin kalitesini göstermektedir.

Resim 4.2.3. Zarlınava Konutu Ana Cephenin Giriş Kapısı (Yazar, 2025) **Şekil 4.2.5.** Giriş Detayı (Yazar, 2025)

Yapının zemin katında yer alan yuvarlak kemerli açıklıklar, dikkat çekici mimari öğelerden biridir ve doğrudan Avrupa Rönesans mimarisinden etkilenmiş bir tasarım yaklaşımını yansıtmaktadır (Şekil 4.2.6). 19. yüzyıl sonlarında Kahire’de gözlemlenen Batı etkileriyle birlikte, bu tür kemerler geleneksel İslam mimarisinin sivri kemerlerinden farklılaşarak cephe düzeninde belirgin bir yer edinmiştir (Said, 2009).

Yuvarlak kemerler, özellikle yapı girişi ve ticari dükkânların açıklıkları üzerinde kullanılmıştır.

Şekil 4.2.6. Zarlınava Konutu Ana Cephesi (Yazar, 2025).

Yapıya, iki kanatlı büyük ahşap, yüzeyinde kabartmalı ahşap oyma desenlerle zenginleştirilmiş kapıdan girilir. Kapının üzerinde yer alan yarım daire formundaki açıklık, içeri ışık ve hava geçişini sağlayan, ferforje (dövme demir) malzeme ile yelpaze şeklinde bezenmiş bir pencere ile kapatılmıştır. Kapı açıklığı, düzgün kesilmiş taş kemerle çevrelenmiş ve üst kısmında alçıdan bitkisel süslemeler taşıyan frizle tamamlanmıştır.

4.2.2. Malzeme ve Yapı Sistemi

Yapının ciddi bir bozulma ve çürüme olduğunu göstermektedir. Ancak yine de yapının taşıyıcı detaylarının sağlam kalması, dönemin marangozluk ve detay işçiliğinde yüksek ustalığı ortaya koymaktadır. Duvarlar, yerel olarak temin edilen kireç taşı bloklardan inşa edilmiş ve taşıyıcı duvar sistemine sahip olduğunu göstermektedir. Bu malzeme kullanımı, hem termal yalıtım sağlar hem de yapının statik dengesini destekler. Böylece iç mekânlarda kolon ihtiyacı olmadan esnek bölümler oluşturmak mümkündür. Üstü ise farklı katlarda kırmızımsı ve sarımtırak tonlarda kireç esaslı sıva ile kaplanmıştır (Resim 4.2.4,5). Kapı, pencere ve maşrabiyyeler yüksek kaliteli sert doğal ahşaptan üretilmiştir. Yapının Alçı süslemeler, kemerin üzerindeki frizde kullanılmış, yüksek el işçiliği barındırmaktadır. Üst ışık penceresinde Demir dövme

ızgara kullanılmıştır. Bu giriş cephesi, taş, ahşap, alçı ve demirin mimari bir kompozisyonunda nasıl uyumla işlev gördüğünü gösteren etkileyici bir örnektir.

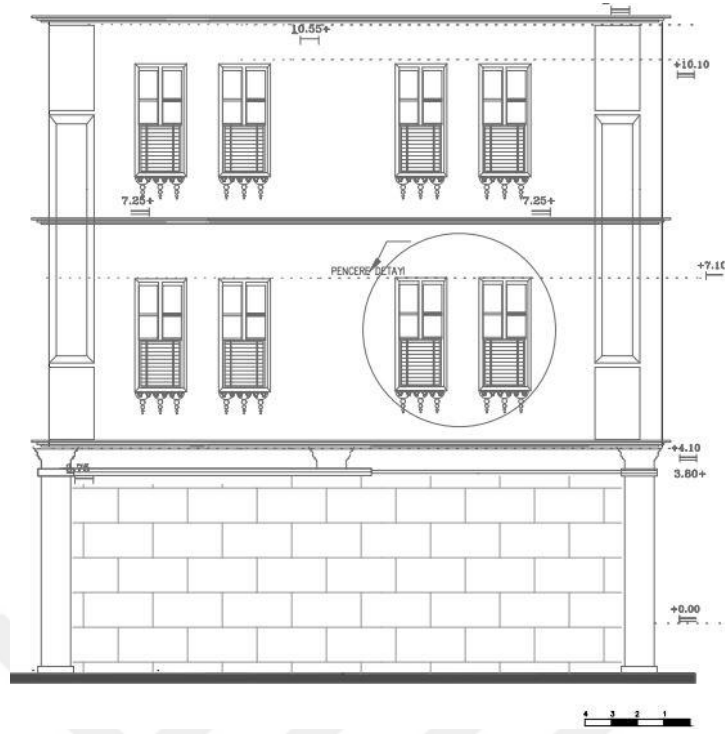
Resim 4.2.4. Zarılava Konutu Giriş Cephesi (Yazar, 2025).

Resim 4.2.5. Zarılava Konutu Yan Cephesi (Yazar, 2025).

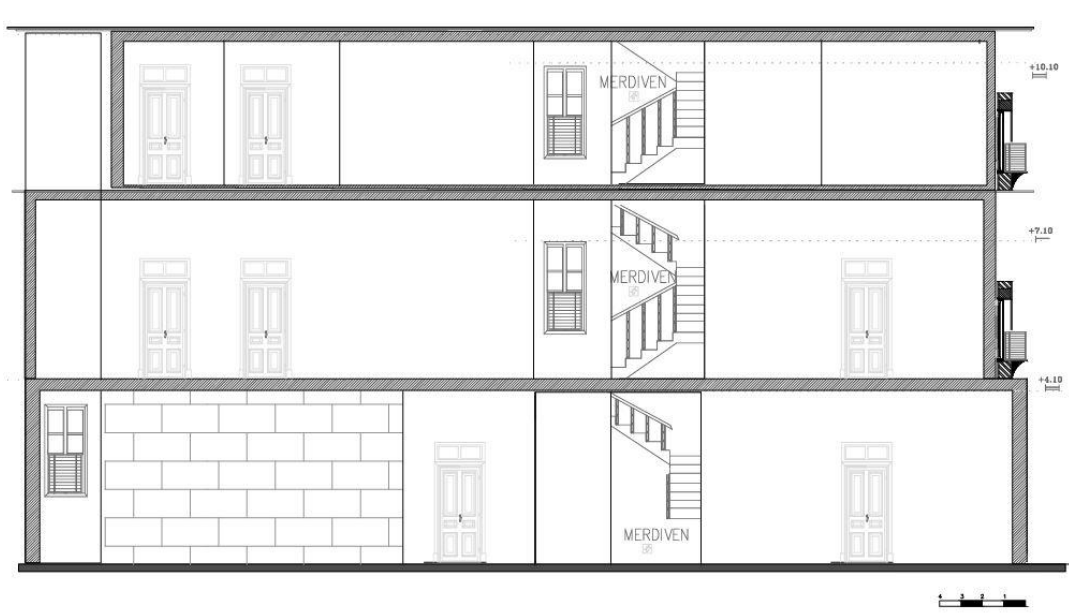
4.2.3. Süsleme Unsurları

Konutun cephesi, dönemin sosyo-kültürel yansımalarını taşıyan sade ama karakteristik süsleme detaylarına sahiptir. Bezeme, işlevsellikle estetik arasındaki dengeyi gözetirken, aynı zamanda yerel iklim koşullarına uyum sağlayan mimari unsurları barındırmaktadır. Cephede en dikkat çekici unsur, ahşaptan imal edilmiş ve dışa doğru taşan küçük çıkmalar (Maşrabiyye) ile bu çıkmaları çevreleyen kepenkli panjurlardır. Bu çıkmalar iç mekân mahremiyetini korurken, kontrollü ışık ve hava akışı sağlar ve bu şekil geleneksel maşrabiyye sisteminin sadeleştirilmiş versiyonlarıdır (Şekil 4.2.7). Panjurlar, alttan ahşap konsollarla taşınmakta olup, bu taşıyıcı unsurlar dekoratif kıvrımlarla süslenmiştir.

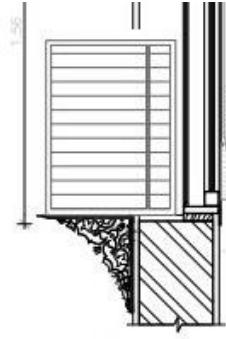
Şekil 4.2.7. Zarlınava Konutu (Yazar, 2025).

Cephedeki yüzey boyası, zamanla yıpranmış ve yer yer sıva dökülmeleriyle özgün malzeme katmanları açığa çıkmıştır. Kırmızı ve kahverengi tonları, hem tozlu Kahire iklimine uyum sağlamakta hem de dönemin estetik tercihlerini yansıtmaktadır. Cephe boyunca uzanan pilaster benzeri düşey hatlar, yapıya ritmik bir hareket kazandırmakta ve kat hizalarını cephede hiyerarşik bir düzen oluşturur. Strüktürel işlevden çok bezemesel bir rol üstlenmektedirler; yapının düşey algısını kuvvetlendirir (Şekil 4.2.8.).

Şekil 4.2.8. Zarlınava Konutun Kesiti (Yazar,2025).

Pencerelerin oranı, klasik dikdörtgen formdadır. Pencere dizilişi, ritmik bir düzene sahiptir ve zemin katla üst katlar arasında kullanım hiyerarşisini yansıtır. Bu, termal konfor ve ışık yönetimi açısından geleneksel Mısır mimarisinde sıkça karşılaşılan bir yaklaşımdır. Sonuç olarak bu cephe, Kahire'nin tarihî merkezinde, geç Osmanlı'dan Cumhuriyet öncesine geçiş dönemine ait sivil mimarinin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Ahşap panjurlar, taşıyıcı konsollar, yüzey dokusu ve düşey mimari elemanlar; yapının sadece estetik değerini değil, aynı zamanda dönemin yaşam biçimini ve iklimle kurulan ilişkisini de yansıtmaktadır (Resim 4.2.6, Şekil 4.2.9.).

Resim 4.2.6. Konutun Ana Cephenin Maşrabiyyesi **Şekil 4.2.9.** Maşrabiyye Detayı (Yazar, 2025).

4.2.4. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma

Plan, mekânsal geçişlerde belirgin bir mahremiyet derecelendirmesi sergilemektedir: Buda merdiven alanından başlayan dolaşım hattı, önce salonlara, sonra da odalara yönlendirilmiş olmasıdır. Oda birimleri, özellikle planın doğu ve batı uçlarında daha izole konumda yer almakta ve özel hayatı koruyan bir kurgu oluşturmaktadır. Bu düzen, İslam konut kültüründe önemli bir yere sahip olan “haremlik-selamlık” ayrımını çağrıştıran bir mahremiyet anlayışını yansıtır. İç Avlu veya Işıklık Planın merkezine yakın bir noktada yer alan, dört tarafı kapalı bir iç boşluk, ışıktan ve havalandırmadan faydalanmak amacıyla oluşturulmuş bir iç avlu ya da ışıklık işlevi görmektedir. Özellikle banyo ve mutfak gibi servis alanlarının doğal havalandırılması için kritik öneme sahiptir. Dış cepheye açılmadan mahremiyeti koruyarak iç mekâna ışık ve hava sağlar.

Çıkıntı sokağın kıvrımları sayesinde farklı açılardan görünür hâle gelir Alt bölümde yer alan düz tahta yüzeyi, üç dekoratif ahşap konsolla taşınmakta ve bu elemanlar

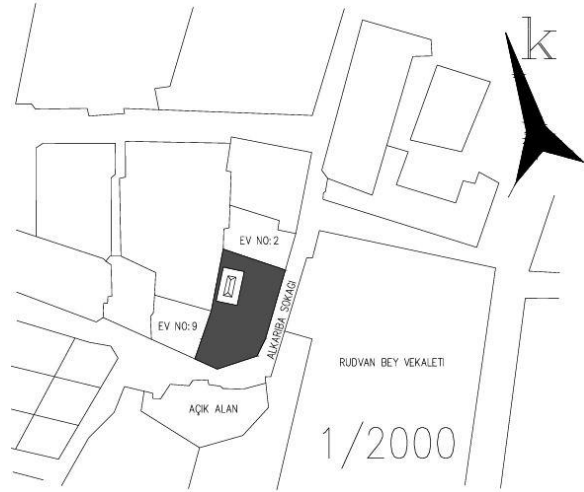
özellikle Memluk dönemin sonrası ya da Osmanlı etkileri bezeme anlayışını yansıtmaktadır (Tablo 4.2.1.).

4.2.5. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Zarılınava Konutu/ Osmanlı/ Memlük

Tipolojik Unsur	ZARILNAVA Konutu	Osmanlı Konutu	Memlük Konutu
Giriş Düzeni	Sokaktan iç avluya açılan anıtsal kapı; kemerli, taş süslemeli ve simetrik cepheye sahip. Giriş doğrudan iç avluya açılmaktadır.	Genellikle yan sokaktan veya gizli bir girişten doğrudan sofa veya avluya ulaşılır.	Anıtsal ve süslemeli giriş kapısı, doğrudan geniş iç avluya açılır; mahremiyet ve gösteriş bir arada.
Mekânsal Organizasyon	Zemin katta dükkanlar ve depo mekânları, üst katlarda ise salon, odalar, kiler ve mutfak birimleri etrafında şekillenmiş geniş ve karmaşık plan düzeni vardır.	Sofa merkezli düzen yaygındır; odalar genellikle simetrik veya U düzeniyle yerleştirilir.	İç avlu merkezli plan, etrafında odalar ve eyvanlar yer alır. Odalar hem simetrik hem işlevseldir.
Avlu Kullanımı	Avlu, hem dolaşım hem de mekânlar arası bağlayıcı rol üstlenir. Dükkanlarla ilişkili ve açık hava kullanımına uygundur.	Açık veya yarı açık "hayat" olarak adlandırılan alanlar bulunur. Günlük yaşamın önemli bir parçasıdır.	Avlu merkezi ana elemandır, yaşamın ve sosyal etkileşimin merkezi olarak kullanılır.
Pencere ve Cephe	Ahşap panjurlu çıkmalar (küçük çıkmalı cumba tipi), bazıları üç cepheli ahşap kapaklıdır. Cephesi taş ve sıvalıdır; renkli ve çok katmanlı.	Ahşap çıkmalar ve saçaklar yaygındır; dışarıdan içeriye görünmeyecek şekilde tasarlanmış kafesli pencereler.	Taş cephelerde derin nişli pencereler, demir korkuluklar veya ahşap kafeslerle örtülüdür.
Malzeme ve Yapı Sistemi	Alt katlarda taş ve tuğla, üst katlarda ahşap doğramalar; tavanlar ahşap kirişlidir. Giriş kapısı kemerli, taş süslemeli.	Alt kat taş, üst katlar ahşap karkas; tavanlar ahşap kirişli veya bağdadı.	Taş temel malzeme; kemer, tonoz ve mukarnas gibi bezemeler yoğun olarak görülür.
Sosyo-Kültürel Yansıma	Konut-ticaret işlevi birleşmiş; zemin katta dükkânlar, üst katlarda konut alanı. Aile yaşamı ve ekonomik faaliyetler bir arada yürütülmüş.	Aile merkezli yaşam yapısı, harem-selamlık ayrımı ön plandadır. Geleneksel değerler mekânlara yansır.	Misafir ağırlama ve mahremiyet önemli. Konut hem özel yaşam hem toplumsal gösteri mekanıdır.

Tablo 4.2.1. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu

4.3. Al-Qirabi Konutu

Şekil 4.3.1. Al-Qirabi Konutu Vaziyet Planı(1/2000) (Elnahhal, 2019).

Al-Qirabi konutu, Kahire'nin tarihi bölgelerinden biri al-Darb al-Ahmar'da, al-Qirabi sokağı üzerindeki 5 numarada, Radwan Bey Kervansarayı'na bakan bir konumda yer almaktadır. Bu yapı, ticari ve konut işlevlerini aynı çatı altında birleştiren geleneksel mimarinin önemli örneklerinden biridir (Resim 4.3.1, Şekil 4.3.1.).

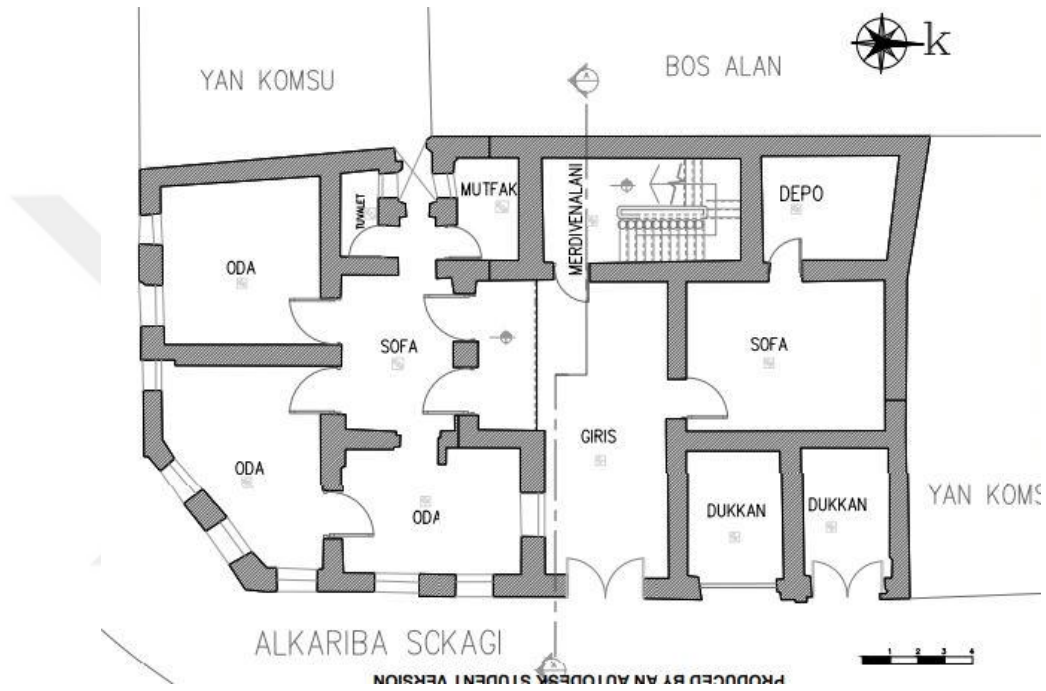

Resim 4.3.1. Al-Qirabi Konutu Ana Cephesi (Elnahhal, 2019).

4.3.1. Konutun Mimari Yapısı

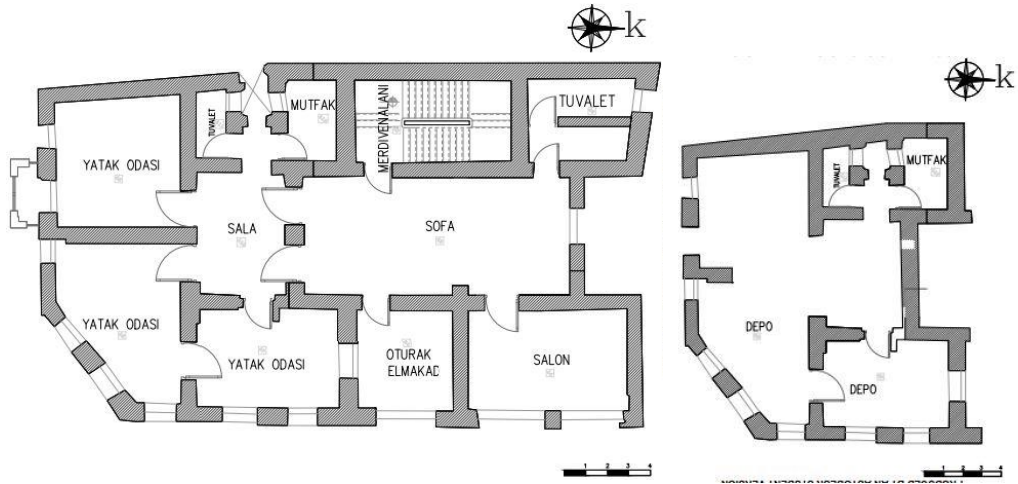
Yapı iki kat ve Zemin kattan oluşmakta olup, ana caddeye açılan iki dükkân ve küçük bir daire yer almaktadır. Bu düzeydeki ticari işlev, yapının çevresiyle olan kentsel entegrasyonunu ve sosyal yaşama katkısını yansıtır. Cephe, düşeyde üç ana bölüme ayrılmıştır. Üst katta, iki yanda yer alan ve dışa taşkın ahşap maşrabiyyelerle

tanımlanan hacimler yer alırken, ortada yarım daire kemerlerle açılmış çiftli bir pencere kompozisyonu bulunmaktadır. Bu pencere elemanı, taş sütunlara oturmakta ve cepheye hem estetik hem de işlevsel bir vurgu katmaktadır. Plan düzeni, iki ayrı sofa çevresinde şekillenir: biri misafir kabulü için ayrılmış olup misafir odasına geçiş sağlar, diğeri ise aile yaşamına hizmet eder. Misafir salonu, kuzeye yönlendirilmiş bir iç avluya bakmakta olup, bu düzenleme sayesinde çevresindeki mekânlara doğal çapraz havalandırma sağlanmaktadır (Şekil 4.3.2.).

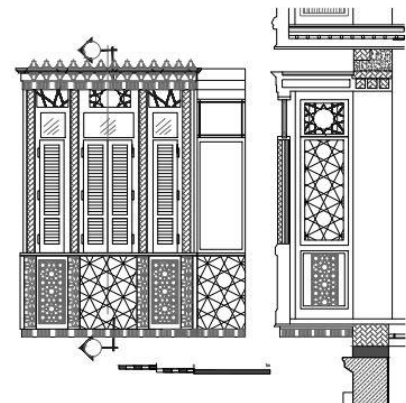
Şekil 4.3.2. Al-Qirabi Zemin Katı Plan Şeması (Elnahhal,2019)

Hizmet alanlarına ise yan cephedeki bağımsız bir girişten ulaşılmaktadır; bu da hareket akışlarının işlevsel biçimde ayrıldığını ve mahremiyetin korunduğunu gösterir. Salonun bir diğer tarafında iki yatak odası ve ortada bir geçiş sofası yer almaktadır. Ayrıca, Al-Qirabi sokağına bakan iki kemerli açıklıkla açılan geleneksel bir mak'ad (oturma alanı) da mevcuttur. Bu alan, misafir salonundan geçilerek ulaşılan bir geçiş mekânı niteliğinde olup misafir odası ve ana yatak odasıyla ilişkili olarak kurgulanmıştır (Şekil 4.3.3, 4.3.4.).

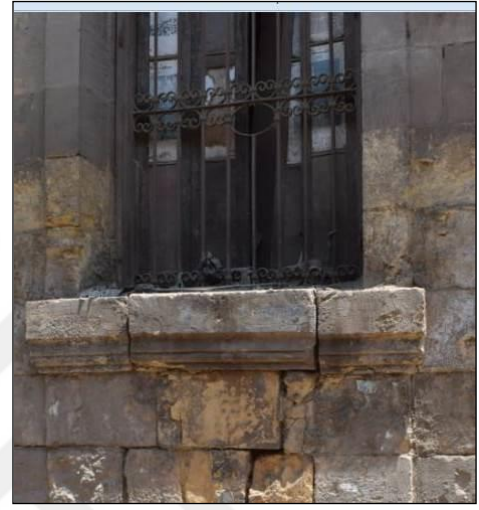
Şekil 4.3.3. Al-Qirabi 1. Kat Plan Şeması (Elnahhal, 2019). **Şekil 4.3.4.** Bodrum Katı Planı Hizmetçilere ve Depo Olarak Kullanıldı (Elnahhal 2019).

Cephe tasarımında doğu cephesi tamamen dışa taşkın ahşap maşrabiyye elemanları ile kaplanmıştır. Bu çıkmalı pencereler, dönemeçli ahşap süslemeler ve açılabilir kanatlarla donatılmış olup hem havalandırma hem de mahremiyet sağlar. Cephedeki en belirgin unsurlardan biri olan maşrabbîyeler, geleneksel oyma ahşap işçiliğiyle hazırlanmış, dışa taşkın pencerelerdir. Ahşap kepenkleri sayesinde ışık ve hava akışı kontrol edilebilmektedir. Aynı zamanda içeride yaşayanlara dışarıyı görme imkânı verirken, içerinin görünmesini engelleyerek mahremiyeti korur. Ahşap üzerindeki geometrik ve bitkisel motifler, dönemin yüksek düzeydeki zanaatkârlık kalitesini yansıtır (Resim 4.3.2, Şekil 4.3.5.). Ayrıca, bu çıkmaların bazıları geleneksel serinletme yöntemi olarak kullanılan testilerin yerleştirilebilmesi için özel olarak tasarlanmıştır.

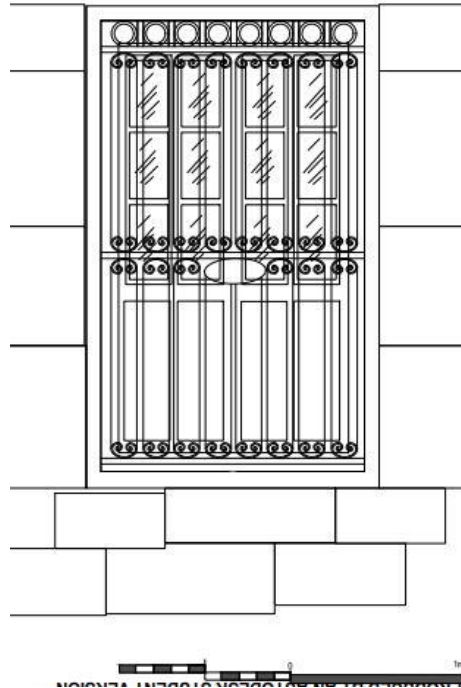
Resim 4.3.2. Al-Qirabi Konut Cephinin Maşrabiyyesi (Elnahhal 2019). **Şekil 4.3.5.** Maşrabiyyenin Detayı (Elnahhal 2019).

Güney cephesinde ise taş kaplama kullanılmış, yüksek konumda yer alan pencereler ahşap kepenklerle donatılmıştır. Bu cephe düzeni, dönemin konut mimarisinde sıkça rastlanan Memluk Endülüs etkisiyle İslam mimarisinin sentezlendiği estetik bir dil sunmaktadır (Resim 4.3.3,4, Şekil 4.3.6.). Böylece ev, hem fonksiyonel çözümler hem de estetik kaygılar bakımından dönemin mimari karakterini başarıyla yansıtmaktadır.

Resim 4.3.3. Al-Qirabi Konut Cephenin Penceresi (Elnahhal 2019).

Resim 4.3.4. Cephe Penceresi (Elnahhal 2019).

Şekil 4.3.6. Pencere Detayı (Elnahhal 2019).

Konutun mimari yapısı, 19. yüzyıl geç Osmanlı dönemi Kahire konutlarının mekânsal ve işlevsel ilkelerini yansıtan özgün bir örnek niteliğindedir. Yapı, hem

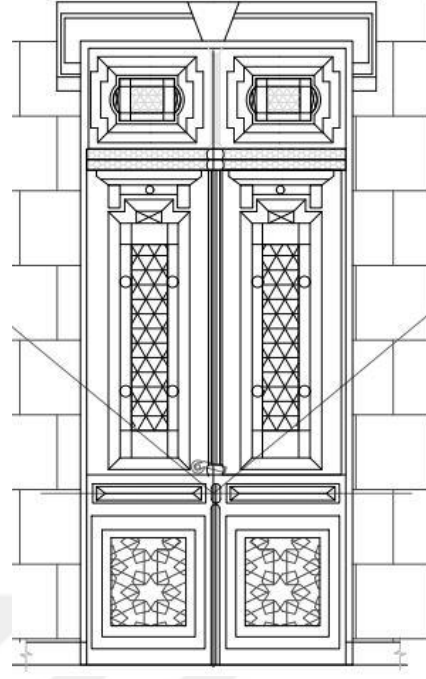
dönemin sosyal yapısını hem de iklimsel ve kültürel koşulları dikkate alarak şekillendirilmiş; geleneksel konut anlayışı ile dönemin teknik gelişmelerini bir arada barındırmıştır. Yapı iki ana kattan oluşur: zemin kat, ticari ve hizmet işlevlerine ayrılmışken; birinci kat, aile yaşamına yönelik özel mekânları barındırır. Zemin katta yer alan dükkânlar, doğrudan caddeye açılır ve bu durum evin sadece bir yaşam alanı değil, aynı zamanda ekonomik bir üretim ve alışveriş noktası olduğunu gösterir. Bu kat ayrıca depo alanları, hizmet odaları ve küçük bir daire içermekte; bu birimler avluya açılan kapılarla birbirine bağlanmakta ve günlük hareketliliğin ana eksenini oluşturmaktadır.

Birinci kat, mahrem aile yaşamına ayrılmıştır. Bu katta yer alan sofa çevresinde oturma odaları, yatak odaları, mutfak ve tuvalet düzenlenmiştir. Sofa, hem dağıtıcı mekân olarak hem de sosyal iletişimin gerçekleştiği gündelik bir yaşam alanı olarak işlev görür. Bu düzenleme, geleneksel İslam mimarisindeki mahremiyet, işlevsellik ve mekânsal hiyerarşi ilkeleriyle birebir örtüşmektedir. Mekânlar, iklimsel konforu sağlayacak biçimde yönlendirilmiştir. Odalar, avluya ve kuzey yönüne açılarak doğal ışık ve hava dolaşımı en üst düzeye çıkarılmıştır. Bu yerleşim, sıcak ve kuru iklim koşullarında yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik geleneksel bir çözümdür. Avlu, sadece fiziksel bir boşluk değil; aynı zamanda hava sirkülasyonunu düzenleyen, mahremiyeti koruyan ve aile yaşamını merkezileştiren bir iç peyzaj elemanıdır. Bölümün arka tarafında mutfak ve tuvalet yer alır, bu da ailenin mahrem yaşamı için gerekli tüm mekânların bulunduğunu gösterir.

Al-Qirabi'nin konutu giriş kapısı, yapının mimari kimliğini yansıtan en önemli cephe öğelerinden biridir. Kapı, çift kanatlı ve yüksek profilli olup, iki dikey panel arasında yer alan ince bir ara sütun ile bölünmüştür. Kapının üst bölümünde yer alan iki küçük pencere, dövme demirden yapılmış geometrik desenli kafeslerle donatılmıştır. Bu açıklıklar, iç mekâna ışık ve hava girişi sağlarken, içerideki mahremiyeti koruma işlevi görür. Kapı panellerinin alt kısmında yer alan ahşap oyma süslemeler ise geleneksel marangozluk sanatının zarif örneklerindendir. Kapının çevresini saran taş çerçeve, ince işçilikle şekillendirilmiş olup, özellikle düşey sütunlukları ve yüzeydeki oymalar Memluk mimarisinin etkilerini yansıtır (Resim 4.3.5, Şekil 4.3.7.).

Resim 4.3.5. Konutun Giriş Kapısı (Elnahhal 2019).

Şekil 4.3.7. Kapı Detayı (Elnahhal 2019).

Bu kapı ve pencere düzenlemeleri, sadece basit açıklıklar değil, aynı zamanda iç ve dış mekân arasındaki ilişkiyi düzenleyen mimari bir dilin parçasıdır. Güvenlik, mahremiyet, doğal havalandırma ve ışıklandırma gibi pek çok işlevi bir araya getiren bu öğeler, geleneksel Kahire mimarisinin özünü yerel malzemeler ve ustalıkla birleştirerek gözler önüne sermektedir.

Merdiven, duvara gömülü taş veya harçlı basamaklarla inşa edilmiştir. Bu taşıyıcı sistem, merkezi bir destek kullanmadan duvarla bütünleşmiş bir form sergilemekte, bu da sağlamlık ve mekânsal süreklilik sağlamaktadır. Merdiven formu, hafif elips şeklindedir ve bu eğri yapı, hem dar alanda dönüşü kolaylaştırmakta hem de iç mekânda zarif bir akış oluşturmaktadır. Merdivenin en dikkat çekici estetik unsuru, dövme demirden üretilmiş zarif korkuluğudur. Korkuluk, iç içe geçmiş kıvrımlı çizgiler ve dört yapraklı çiçek motifiyle süslenmiş olup, geleneksel İslami-geometrik tasarım anlayışını yansıtır. Bu eleman, hem güvenlik hem de süsleme işlevi görmekte, merdiveni sıradan bir yapıdan sanatsal bir öğeye dönüştürmektedir.

4.3.2. Malzeme ve Yapı Sistemi

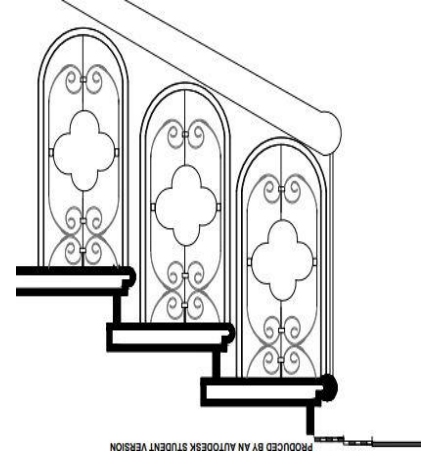
Yapının malzeme kullanımı da dikkate değerdir. Taş temelli duvarlar, hem sağlamlık hem de termal denge sağlarken; ahşap elemanlar, özellikle cephedeki maşrabiyyelerde, kapılarda ve iç mekândaki tavan kirişlerinde dekoratif ve işlevsel bir

rol üstlenmiştir. Yapı sistemi, geleneksel duvar taşıyıcılı sistemdir. Yatay taşıyıcılar ahşap kirişlerle sağlanırken, düşey taşıyıcılar kalın taş duvarlardan oluşur. Kat döşemeleri çoğunlukla ahşap kirişler üzerine bindirilmiş hafif dolgulu malzemelerle oluşturulmuştur (Şekil 4.3.8.). Merdivenler taş veya sıvalı tuğladan inşa edilmiş olup, yapının içinde zarif bir sirkülasyon ögesi olarak yer alır.

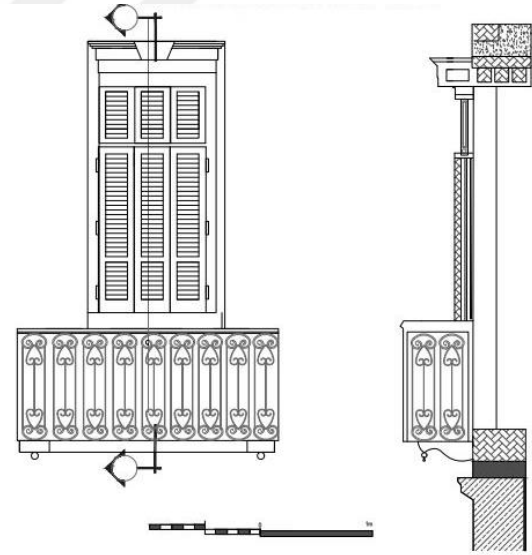

Şekil 4.3.8. Al-Qirabi Konut Cephesi (Elnahhal 2019).

Demir işçilikli pencere korkulukları ve merdiven korkulukları, 19. yüzyılın estetik zevkini yansıtan öğelerdir ve Batı etkisinin yapıya nasıl yansıdığını göstermektedir. Ayrıca, yapı içindeki kıvrımlı taş merdiven, yalnızca katlar arası geçişi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda iç mekânın görsel bütünlüğünü ve estetik ifadesini de güçlendirir. Merdivenin dövme demirden yapılmış korkuluğu ve ahşap küpeşesi, geleneksel zanaatkarlığın ve yeni tekniklerin uyumlu birlikteliğini sergiler (Resim 4.3.6, Şekil 4.3.9). Duvar sistemi, esas olarak kalın taş bloklardan örülmüş yığma duvarlardan oluşur (Resim 4.3.7, Şekil 4.3.10). Bu sistem, Kahire'nin sıcak iklim koşullarına karşı iyi bir ısı yalıtımı sağlarken, aynı zamanda yapıya kütsel bir görkem kazandırır. Dış duvarlarda taş yüzeyler sıklıkla sıvayla kaplanmış veya yer yer özgün taş dokusu korunmuştur. Yapının taşıyıcı sisteminde, özellikle kapı ve pencere boşluklarının çevresinde taş lentolar ve kemerler kullanılarak yük aktarımı sağlanmıştır.

Resim 4.3.6. Konutun Merdiveni (Elnahhal 2019). **Şekil 4.3.9.** Merdiven Detayı (Elnahhal 2019).

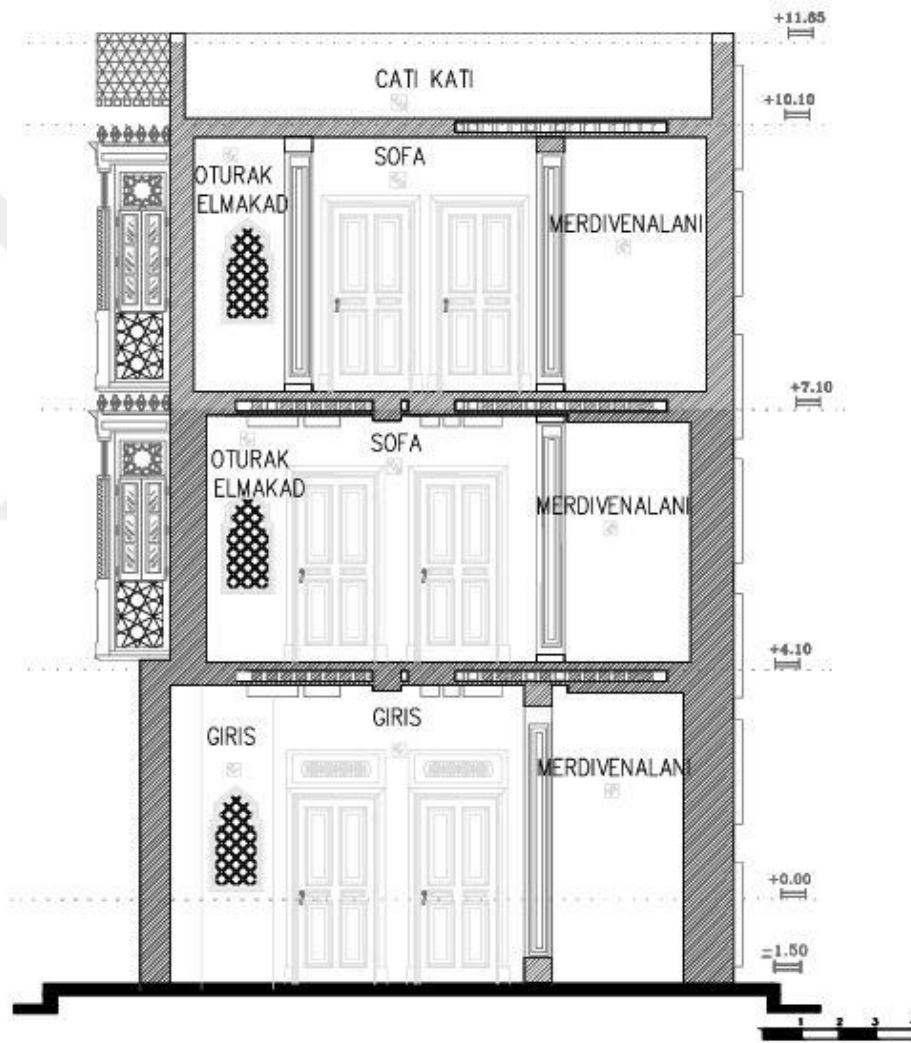
Resim 4.3.7. Yan Cephenin Penceresi (Elnahhal 2019). **Şekil 4.3.10.** P. Detayı (Elnahhal 2019).

4.3.3. Süsleme Unsurları

Ahşap saçak altlarında yer alan oymalı kornişler, yalnızca estetik değil aynı zamanda işlevsel olarak da yağmur ve güneşten korunma amacı taşır. Bu kornişler yatay çizgi oluşturarak cephedeki düşey hareketliliği dengelemektedir. Ayrıca sütun kaidelerinde ve pencere altlarında yer alan küçük süslemeler, detaylara verilen önemi ve sanatkâr birikimi göstermektedir. Taş pencere, strüktürel sağlamlık ile estetik detayların birleştiği işlevsel bir mimari eleman olarak karşımıza çıkmaktadır. Pencere, düşük bir kotta yer almakta ve kalın taş duvar içine oyulmuş dikdörtgen bir niş içerisinde

konumlanmıştır. Taş çerçevesi sade, belirgin çıkıntılı mukarnaslar ile bir profil ile sınırlanmıştır. Taş pencere süsleme dilinde Memluk üslubunun izleri görülmektedir.

Korkuluğun üst kısmı, dönemin marangozluk ustalığını gösteren ahşap bir el dayama profiliyle tamamlanmıştır. Bu ahşap yüzey, demir korkulukla uyum içinde olup merdivenin kıvrımına zarif bir şekilde eşlik eder. Ahşap ve demirin birlikte kullanımı, geleneksel mimaride malzeme çeşitliliğinin işlevsel ve estetik olarak nasıl dengelendiğini göstermektedir (Şekil 4.3.11.).

Şekil 4.3.11. Konutun Kesiti (Elnahhal 2019).

Zemin katın ahşap doğramalı çift kanatlı pencere, dövme demirden yapılmış zarif süslemeli bir korkulukla örtülüdür. Korkuluğun ortasında dairesel bir motif bulunmakta olup bu öge, pencereye sadece güvenlik sağlamakla kalmaz, aynı zamanda cepheye estetik bir katkı sunar. Pencerenin altında yer alan kalın taş söve, pencere açıklığını taşımakta ve yapıya görsel bir denge kazandırmaktadır. Strüktürel olarak bakıldığında,

pencerenin yer aldığı duvar eski ve aşınmış olup yapının tarihî niteliğini ve restorasyon ihtiyacını açıkça ortaya koymaktadır.

4.3.4. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma

Bu yapı, geleneksel Kahire konut mimarisinin temelini oluşturan iklimsel uyum ve sosyo-kültürel kimliğin mekâna yansıması ilkelerini güçlü bir biçimde taşımaktadır. Öncelikle, yapı doğal havalandırma ve gölgeleme prensiplerine göre tasarlanmıştır. Merkezi avlu, kuzeye yönlendirilmiş olup, serin hava akımlarının iç mekânlara yönlendirilmesini sağlar. Bu, pasif soğutma yöntemi olarak işlev görür ve mekânların doğal yollarla havalandırılmasına olanak tanır. Aynı zamanda içe dönük plan organizasyonu ve maşrabiyye gibi yarı geçirgen cephe elemanları, doğrudan güneş ışığını filtrelerken iç mekânda mahremiyetin korunmasına katkı sağlar.

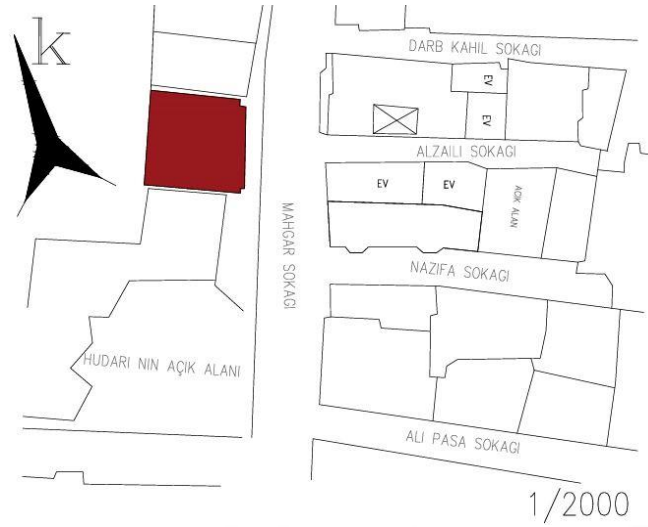
İklimsel çözümlerlerin yanı sıra, yapıdaki mekânsal organizasyon da sosyo-kültürel kodlara uygun biçimde geliştirilmiştir. Mekânlar arasındaki hiyerarşi, kadın ve erkek kullanım alanlarının ayrışması, misafirlerin doğrudan “selamlık” alanına alınması, hizmetlilerin ve aile bireylerinin farklı girişleri kullanması gibi unsurlar; İslam kültüründeki mahremiyet, toplumsal roller ve aile yapısı kavramlarının doğrudan mimariye yansımasıdır. Ayrıca, çok işlevli yapı programı alt katta ticaret, üst katta konut dönemin şehirli orta sınıfının ekonomik yaşam tarzına işaret eder. Bu durum, evin sadece barınma değil, aynı zamanda üretim ve sosyalleşme alanı olarak da kullanıldığını gösterir. Böylece yapı, bireysel yaşam biçimi ile kamusal yaşamın dengeli bir sentezini sunar. Demir, yapının geç Osmanlı dönemine ait olduğunun ve Avrupa mimarlığı tarzı bir göstergesi olarak, özellikle pencere parmaklıklarında, merdiven korkuluklarında ve bazı cephe elemanlarında yer almaktadır (Tablo 4.3.1.). Dövme demir işçiliği, hem güvenlik sağlamak hem de dekoratif öge olarak görsel çeşitlilik sunmaktadır. Sofa, sadece odalar arasında dağıtıcı bir işlev görmez, aynı zamanda sosyal buluşmaların yaşandığı, aile bireylerinin bir araya geldiği çok işlevli bir mekândır. Bu durum, topluluk kültürünün iç mekân tasarımıındaki etkisini yansıtır.

4.3.5. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Al-Qirabi Konutu/ Osmanlı/ Memlük

Tipolojik Unsur	Al-Qirabi Konutu	Osmanlı Konutu	Memlük Konutu
Giriş Düzeni	Taş söveli, çift kanatlı anıtsal ahşap kapı; üstünde ve yanlarında mazgal benzeri küçük pencereler var. Giriş doğrudan sofa ve merdiven alanına açılıyor.	Genellikle ara sokaktan veya bahçeden gizli giriş. Sofaya veya hayat bölümüne doğrudan açılır.	Anıtsal giriş kapıları iç avluya açılır, kemerli ve yazıtlı olabilir.
Mekânsal Organizasyon	Geniş sofa merkezli plan; sala, oturak elmakad ve çok sayıda yatak odası çevresel yerleşimle konumlandırılmıştır. Ayrıca mutfak ve banyo alanı da iç mekânda.	Sofa merkezli düzen; etrafında odalar sıralanır. Harem-selamlık ayrımı belirgin.	İç avlu etrafında odalar, eyvan ve revaklarla çevrili işlevsel alanlar.
Cephe ve Pencere Düzeni	Üst katlarda yoğun olarak pencere kullanımı, ahşap kanatlı panjurlar ve kafesli pencereler. Maşrabiye benzeri çıkmalar, ince işçilikli ahşap oymalar mevcut.	Ahşap cumbalar, kafesli pencereler, panjurlar ve saçaklar yaygındır. Mahremiyeti sağlayan örtülü düzenler.	Dar ve uzun taş nişler içerisinde kafesli pencereler. Görkemli ve süslemeli cephe yapısı.
Merdiven ve Işıklandırma	Döner formda, ferforje korkuluklu iç merdiven. Üstte doğal aydınlatmayı sağlayan camdan yapılmış bir ışıklık (merdiven aydınlatma feneri) bulunmaktadır.	İç avluya veya sofaya açılan merdivenler, genellikle ahşap korkuluklu. Üst katta pencereyle aydınlatılır.	Taş merdivenler veya rampalar iç avluya açılır. Üst örtü açıklığı (şemsiye/dıhriye) ile ışık sağlanır.
Yapı Malzemesi	Zemin katta taş, üst katlarda ahşap; tavanlar ahşap kirişli. Cephede taş işçiliği, saçak ve alınlıklarda ahşap detaylar vardır.	Alt kat taş, üst kat ahşap karkas. Ahşap çıkmalar, saçaklar, ahşap tavanlar yaygın.	Taş yapılar, tuğla detaylarla desteklenmiş. Kemer, mukarnas, yazıtlı kuşaklar cephede yoğunlukla kullanılır.
Sosyo-Kültürel Yansıma	Orta-üst gelir grubuna hitap eden, kalabalık aile yapısına uygun. Hem mahremiyet hem temsil özelliklerini barındırır.	Geleneksel aile yapısına uygun, harem-selamlık ayrımı belirgin. Komşuluk ilişkileri önemlidir.	Mahremiyet ve sosyal temsil önemli. Ziyafet ve konuk ağırlama için özel tasarlanmış iwan ve avlular mevcuttur.

Tablo 4.3.1. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu

4.4. El-Gandur Konutu

Şekil 4.4.1. El- Gandur Konutu Vziyet Planı (1/2000) (Yazar, 2025).

El-Gandur Konutu, Kahire'nin el-Mahgar Caddesi üzerinde, Kala Meydanı'na yakın konumda yer alan ve geç Osmanlı dönemi konut mimarisinin dönüşümünü yansıtan önemli bir örnektir. Zemin kat üzerine üç kat olarak inşa edilen yapı, 1992 depremi sonrası alınan yasal karar doğrultusunda en üst katının yıkılmasıyla özgün yüksekliğini kaybetmiştir. Bu durum, doğal afetlerin tarihî yapı dokusu üzerindeki doğrudan etkisini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Başlangıçta el-Mahgar Caddesi'ne açılan kemerli bir ana girişe sahip olan yapının bu girişi zamanla kapatılmış ve dükkâna dönüştürülmüştür (Resim 4.4.1 Şekil 4.4.1.). Günümüzde yapıya yan sokaktan girilmektedir. Bu değişiklik, geleneksel konut işlevlerinin zamanla ticari kullanıma dönüşmesini ve ekonomik baskılar karşısında mekânın yeniden yorumlanmasını ifade eder.

4.4.1. Konutun Mimari Yapısı

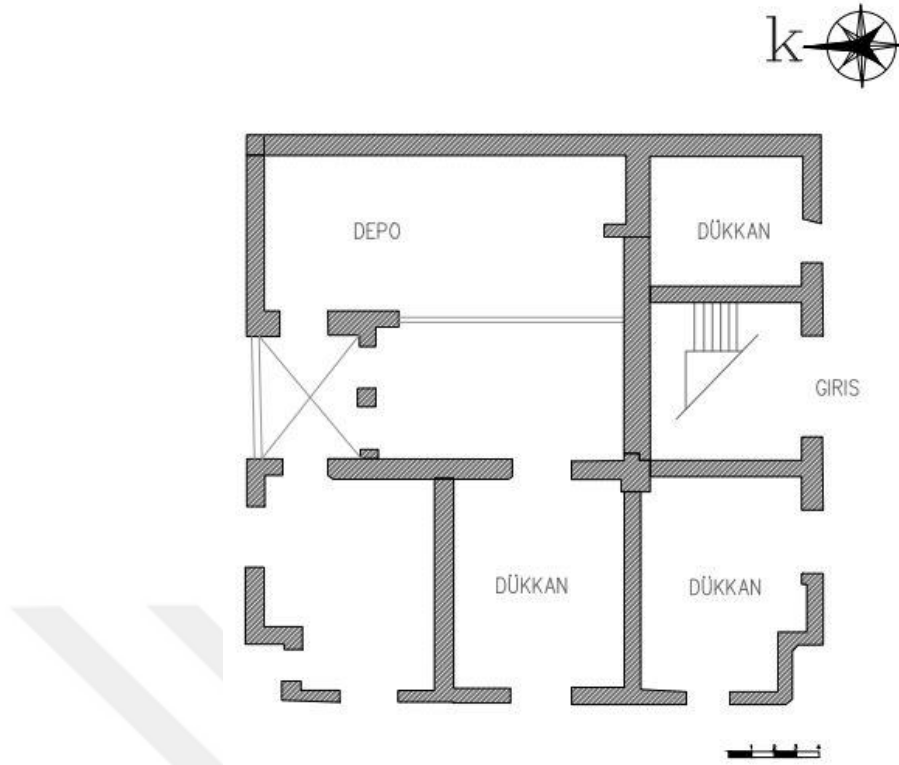
Her katta benzer plan şemasına sahip birer daire bulunmaktadır. Dairelere giriş, merkezi konumlu bir sofa “sala”ya açılan merdiven sahanlığı üzerinden sağlanır. Sofa, kuzeye yöneltilmiş bir manwar (ışık ve hava boşluğu) ile ilişkilidir ve bu sayede doğal hava sirkülasyonu mümkün kılınır. Ayrıca misafirlerin özel yaşam alanlarına geçiş yapmadan kabul edilebildiği ikinci bir girişin bulunması, misafirlik ve mahremiyet dengesinin korunduğunu göstermektedir. Sofa, çok işlevli bir mekân olarak kullanılmakta ve günümüzde yemek alanı olarak değerlendirilmekte; iç avlunun işlevini

üstlenen kapalı bir merkezî mekân niteliğindedir. Doğu tarafında yatak odası ile mutfak, banyo ve tuvalet gibi servis alanları, sofaya bağlanan bir koridor üzerinden erişilebilecek şekilde planlanmıştır. Bu mekânsal ayırım, hijyen, servis ve ikincil işlevlerin ana yaşam alanlarından izole edilmesi prensibine uygundur.

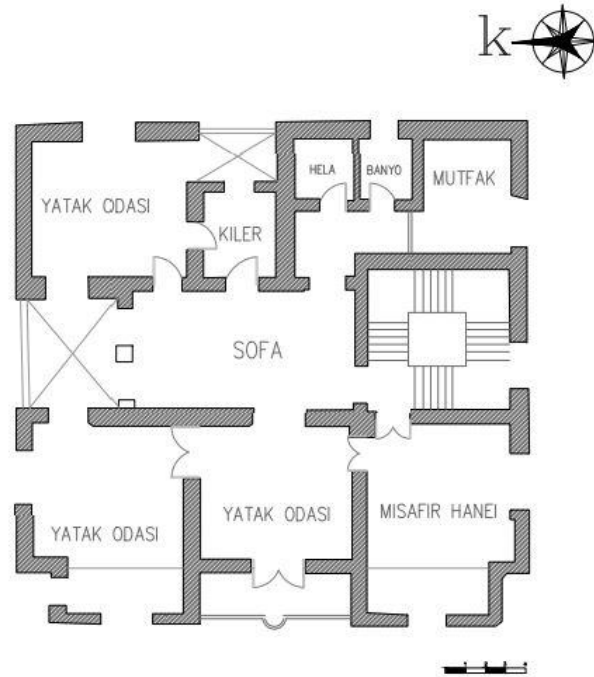
Resim 4.4.1. El- Gandur Konutu Ana Cephesi (Yazar, 2025).

Bu yapı, mahremiyet ve işlevsellik ilkelerini dengeleyen bir plan anlayışı ortaya koymaktadır. Üç yatak odası, planın üç yönüne dağıtılmıştır. Bu dağılım, mekânsal çeşitlilik ve kişisel mahremiyet sağlamaktadır. Özellikle sofa ile doğrudan bağlantılı olmaları, gece ve gündüz kullanım fonksiyonlarının dengeli biçimde planlandığını göstermektedir. Sağ alt köşede bulunan misafirkhâna, yani misafir odası, geleneksel konut kültüründe evin dışarıya açık kısmını temsil eder. Bu mekân, genellikle ev halkından ayrı, doğrudan girişe yakın konumlandırılır; bu planda da ana sirkülasyonun başlangıç noktasına yakın oluşu bu anlayışı yansıtmaktadır. Kullanılan küçük bir sedir “maq‘ad” yer alır. Bu alan, geleneksel konutlardaki misafirlik ve mahremiyet dengesinin devam ettiğini gösterir (Şekil 4.4.2,3).

Şekil 4.4.2. El- Gandur Konutu Zemin Katı Plan Şeması (Yazar, 2025).

Planın genelinde simetriye yakın bir düzen hâkimdir. Doğu-batı doğrultusunda dengeli dağılım gösteren mekânlar, hem estetik bütünlük hem de yapısal denge sağlar. Bunun yanında, içe dönük yerleşim anlayışı ve sofa çevresindeki yoğunlaşma, mahremiyeti ön plana alan İslamî mimari yaklaşımı ile örtüşmektedir.

Şekil 4.4.3. El- Gandur Konutu 1. Kat Plan Şeması (Yazar, 2025).

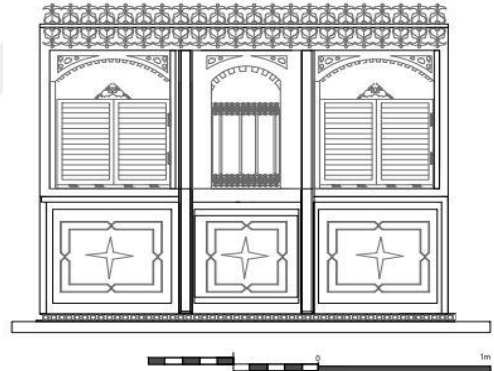
Cephe, her biri belirgin yatay silmelerle (korniş) ayrılmış katlardan oluşur. Bu yatay bantlar, hem yapısal yük aktarımını düzenlemek hem de estetik bir ritim oluşturmak amacıyla kullanılmıştır. Özellikle üçüncü katta, ortada yer alan Maşrabiyye (ahşap kafesli çıkma) ve iki yanda bulunan açık balkonlar, cephenin hem yatay hem de düşey hareketini artıran unsurlardır. Ortadaki Maşrabiyye, korumalı bir çıkma olarak hem mahremiyet hem de hava sirkülasyonu sağlamaktadır.

Konutun cumbası ‘Maşrabiyye’ oyma işçiliğiyle bezenmiş bu çıkmalar, içeriden dışarıyı görebilme imkânı sunarken, dışarıdan iç mekânın görünmesini engelleyerek mahremiyet sağlar. Üst bölümlerinde yuvarlak kemerli açıklıklar, alt yüzeylerinde ise yıldız motifli paneller yer almaktadır. Bu motifler, Arap süsleme sanatının tipik örnekleri olup ahşap malzemeye estetik bir bütünlük sağlamaktadır. Maşrabiyyelere, taşan ahşap konsollar üzerine oturtulmuş ve taşıyıcı elemanlarla cepheye entegre edilmiştir (Resim 4.4.2, Şekil 4.4.4).

Resim 4.4.2. El- Gandur Konutu Maşrabiyyesi (Yazar, 2025).

Maşrabiyye Detayı (Yazar, 2025).

Şekil 4.4.4. El- Gandur Konutu

Cephedeki pencereler, panjurlu ahşap kanatlara sahiptir ve her biri taş çerçeve ile çevrelenmiştir. Cephedeki pencereler, geleneksel Akdeniz tipi panjurlu ahşap kanatlara sahiptir. Bu tasarım, doğal havalandırma, aydınlatma ve gizlilik gibi gereksinimlere aynı anda cevap verir. Üst bölümlerinde yer alan sade taş süslemeler, Osmanlı klasik anlayışını yansıtan bir bezeme diline sahiptir.

4.4.2. Malzeme ve Yapı Sistemi

Konutun inşasında geleneksel taş ve ahşap malzemeler esas alınmıştır. Taşıyıcı sistem, düzgün kesme taş bloklardan oluşan yığma duvarlarla sağlanmıştır. Bu yapı sistemi, Kahire'nin sıcak iklimine uygun olarak ısı dengesini sağlayan kalın duvarlar ve

doğal havalandırma olanakları sunmaktadır. Tavanlar ahşap kirişler üzerine yerleştirilmiş tahtalardan oluşurken, döşemelerde taş kaplamalar tercih edilmiştir.

4.4.3. Süsleme Unsurları

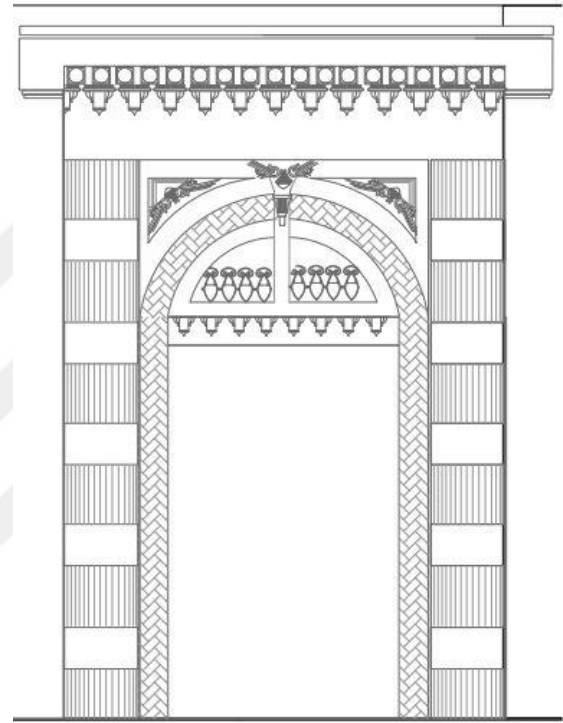
Maşrabiyyeler, dışa taşan ahşap konsollar üzerine oturtulmuş ve kenarları oymalı ahşap panellerle zenginleştirilmiştir. Özellikle üst yüzeylerinde yer alan yıldız motifli süslemeler, geleneksel Arap bezeme sanatını yansıtmaktadır.

Yapının cephesi, her katta ahşap balkonlar ve Maşrabiyyeler ile hareketlendirilmiş; bu cephe elemanları yalnızca estetik değil, aynı zamanda işlevsel birer gölgelik ve mahremiyet sağlayıcıdır (Şekil 4.4.5.). Ayrıca, yapının zemin katındaki kemerli giriş açıklığı ve üst bölümde yer alan taş mukarnaslar, Memluk mimarisine gönderme yapan klasik detaylardır. Bu süslemeler, cephede dikey bir kompozisyon bütünlüğü sağlamaktadır.

Şekil 4.4.5. El- Gandur Konutu Ana Cephesi (Yazar, 2025).

Giriş kapısında yer alan yarım daire formlu kemer, içine işlenmiş bitkisel motiflerle bezenmiş; üst kısmında ise üçgen alınlık formunda kabartmalı bir kuş figürü yer almıştır. Bu tür simgesel bezemeler, yapı sahibinin sosyal statüsünü yansıtan göstergelerdir ve nadir olarak karşılaşılan estetik ayrıntılardır. Girişin ve zemin katın üst kısmında yer alan taş mukarnaslar, yapısal olduğu kadar estetik bir işlev de görür. Katlar arasındaki geçişi yumuşatır ve görsel ritim oluşturur. Bu detay, Memluk mimarisinden esinlenilmiş klasik bir öğedir (Resim 4.4.3, Şekil 4.4.6.).

Resim 4.4.3. El- Gandur Konutu Girişi (Yazar, 2025). **Şekil 4.4.6.** El- Gandur Konutu Girişi (Yazar, 2025).

Evin zemin katında yer alan orijinal giriş kapısı, günümüzde dükkâna dönüştürülmüş olsa da mimari detaylarını büyük ölçüde korumaktadır. Kapı açıklığı yarım daire formlu taş bir kemer ile çevrelenmiş, kemerin iç yüzeyinde bitkisel motifler işlenmiştir. Kemerin hemen üzerinde üçgen alınlık şeklinde kabartmalı bir taş süsleme yer almakta olup merkezinde kanatlarını açmış bir kuş figürü dikkat çekmektedir. Bu tür simgesel bezemeler, yapının estetik düzeyini artırmanın yanı sıra ev sahibinin toplumsal konumunu da ifade etmektedir. Kemerin iki yanında gömülü yarım pilaster ve üst bölümlerinde küçük taş mukarnaslar bulunmaktadır. Bu detaylar, Memluk mimarisinden esinlenen klasik öğelerdir (Resim 4.4.4, 5).

Resim 4.4.4. El- Gandur Konutu Mukarnasları **Resim 4.4.5.** El- Gandur Konutu Cephe Bezemesi (Yazar, 2025).

4.4.4. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma

El-Gandur konutu plan organizasyonu ve yapı elemanları, hem Kahire'nin sıcak iklim koşullarına uyum sağlamakta hem de dönemin sosyo-kültürel yapısını doğrudan yansıtmaktadır. Merkezde yer alan sofa 'sāla', kuzeye yöneltilmiş manwar ile ilişkilendirilmiş olup, serin hava akımlarını içeri alarak pasif havalandırma sağlamaktadır. Bu mimari çözüm, doğal iklimlendirme açısından geleneksel bilgi birikiminin yapıya yansıtıldığını gösterir. Maşrabiyyeler, sadece mahremiyet sağlamakla kalmayıp aynı zamanda güneş ışığını filtreleyerek iç mekânı gölgelendirmektedir. Açık balkonlar ise üst katlarda yer aldıkları için mahremiyet kaygısı olmadan kullanılmıştır. Böylece yapı, çevresel konfor koşullarını geleneksel yöntemlerle karşılamaktadır.

Sosyo-kültürel açıdan bakıldığında, yapıdaki ikinci giriş sayesinde misafirlerin özel alanlardan bağımsız olarak kabul edilmesi, İslam kültüründe önemli olan mahremiyet ilkesinin mimariye nasıl yansıdığını göstermektedir. Ayrıca sofanın çok işlevli bir yaşam alanı olarak kullanılması, toplu yaşam alışkanlıklarının sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır. Konuttaki mekânsal hiyerarşi, kadın ve erkek alanlarının ayrımı, hizmet alanlarının merkezi mekândan koridor aracılığıyla ayrılması gibi düzenlemeler; toplumsal rollerin mekânsal organizasyona etkisini açıkça göstermektedir. Böylece konutun cephesi, geç Osmanlı dönemi Kahire konutlarının geleneksel İslam mimarisiyle Avrupa etkilerini bir arada harmanlayan zengin bir dış görünüş sunmaktadır (Tablo 4.4.1.). Cephe işlevsel ve estetik katmanlar uyum içinde

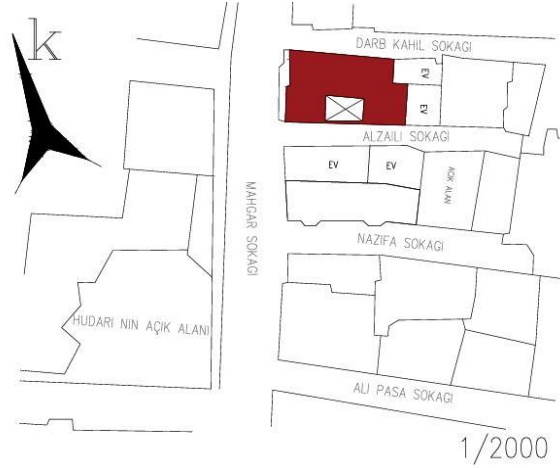
düzenlenmiş, farklı malzeme ve süsleme teknikleriyle derinlik kazandırılmıştır. Cephedeki kemerin üst bölümlerinde küçük taş mukarnaslar bulunmakta ve bu detaylar, Memluk mimarisinden esinlenen klasik öğelerdir.

4.4.5. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: El-Gandur Konutu/ Osmanlı/ Memlük

Tipolojik Unsur	El-Gandur Konutu	Osmanlı Konutu	Memlük Konutu
Giriş Düzeni	Sokağa bakan anıtsal kemerli giriş, içe dönük plan şemasıyla mahremiyeti ön planda tutar.	Genellikle yan veya ara sokaktan giriş, doğrudan sofaya ulaşım.	Anıtsal giriş açıklığı, avluya yönelmiş düzen.
Mekânsal Organizasyon	Ortada geniş sofa çevresinde yatak odaları ve misafir odası.	Sofa çevresinde simetrik veya U düzeninde odalar.	Geniş iç avlu etrafında simetrik yerleşim.
Sosyal İşlevli Mekânlar	Misafir hanei özel olarak ayrılmış ve mimari vurgusu belirgin.	Selamlık-harem ayrımı belirgin, misafir ağırlama alanı ayrıdır.	Konukseverlik avlu ve iwan odalarında sağlanır.
Merdiven ve Dolaşım	Merkezi merdiven holü, iki yandan odalara ulaşım sağlar.	Merdiven genellikle girişten uzak, özel alanlara yöneliktir.	Dolaşım dikdörtgen avlu çevresinde dolaylı.
İklimsel Uyum	Cephede yer alan kafesli çıkmalar (müşrabiye), doğal havalandırma ve gölgeleme sağlar.	Cumba ve saçaklar ile güneş kontrolü; yazlık/kışlık odalar.	Iwan, avlu ve eyvanlarla iklimsel kontrol.
Yapı Malzemesi ve Teknikleri	Taş zemin kat, üst katlarda kerpiç ve ahşap kullanımı; cephede alçı süsleme izleri.	Taş + ahşap kombinasyonu, bağdadi duvar tekniği yaygın.	Taş temelli, kalın duvarlı ve taş işçiliği yoğun.
Süsleme Unsurları	Ahşap oyma müşrabiye, kemer alınlıklarında yıldız motifleri, tavanlarda kalem işi.	Ahşap dolaplar, tavan süslemeleri, kemerli pencere açıklıkları.	Taş oyma, mukarnaslar, geometrik ve bitkisel süslemeler.
Mahremiyet ve Görsel Kontrol	Üst katlarda çıkmalı müşrabiye ile sokağa hâkimiyet, ancak iç mekânda gizlilik.	Sofa dıştan görülmez, odalar dışa kapalı.	İç avlulu plan ve yüksek duvarlarla dışa kapalılık.
Kültürel Yansıma	Ticaret ve konut bir arada; alt kat ticari, üst kat konut.	Benzer şekilde alt katlar dükkân, üst katlar konut olarak kullanılır.	Ticari alanlar ayrı bölgelerde, konut tek fonksiyonludur.

Tablo 4.4.1. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu

4.5. Şeker- Oğulları Konutu

Şekil 4.5.1. Şeker- Oğulları Konutu (1/2000) (Yazar, 2025).

4.5.1. Konutun Mimari Yapısı

Konut, Kahire'nin el-Darb el-Ahmar bölgesinde, Al-Mahgar Caddesi'nin köşesinde konumlanmış çok katlı bir yapıdır. Bu yerleşim, köşe parselde yer alan geleneksel evlerin kentsel dokuyla güçlü ilişkisini yansıtır. Ana cephe el-Mahgar Caddesi'ne bakmakta, giriş ise Harit al-Zila'i üzerindedir (Resim 4.5.1, Şekil 4.5.1.).

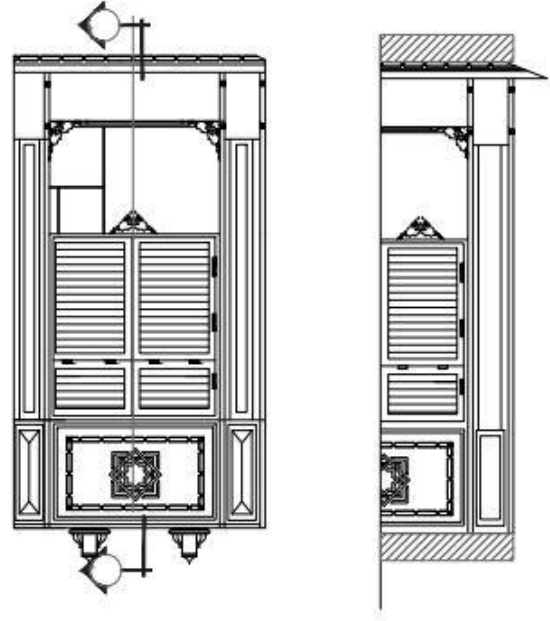

Resim 4.5.1. Şeker- Oğulları Konutu (Yazar, 2025).

Yapının zemin katı büyük ölçüde ticari kullanım için ayrılmıştır. Üç adet dükkân kepengi, altta yer alan işlevsel kullanımın izlerini korumaktadır. Bu katın taş duvar işçiliği, masıflığı ve pencerelerin küçük boyutlarıyla korunaklı ve sade bir karakter sergiler. Üst katlara doğru yapı estetik olarak zenginleşir. Özellikle ikinci katta yer alan geniş ahşap maşrabiyye çıkması, yapının en dikkat çekici mimari unsurudur. Oyma süslemeli paneller, yıldız ve geometrik motifler, taşıyıcı ahşap konsollar ve kemerli açıklıklar, geleneksel Kahire ahşap işçiliğini yansıtan detaylardır (Resim 4.5.2, Şekil 4.5.2.). Yapının köşesindeki yuvarlatılmış duvar parçası, kent köşesine yumuşak bir geçiş sağlar. Bu detay, yapı sadece estetik değil aynı zamanda çevresel uyuma da dikkat edildiğini gösterir. Pencerelerde kullanılan ahşap panjurlar hem mahremiyet sağlar hem de iklimsel koruma sunar. Son katta açık balkon ve saçak ile çevrelenmiş teras, modern müdahalelerin izlerini taşır. Bu da yapının tarihî dokusunu korurken, zaman içinde yeni yaşam alışkanlıklarına uyum sağladığını ortaya koyar.

Resim 4.5.2. Şeker- Oğulları Konutu Maşrabiyyesi (Yazar, 2025).

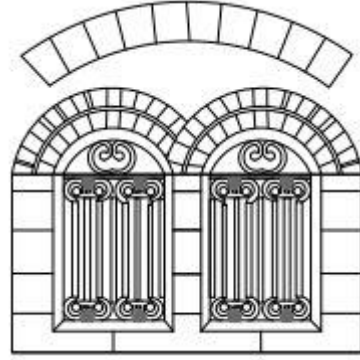

Şekil 4.5.2. Maşrabiyyenin Detayı (Yazar, 2025).

Zemin katta yer alan pencere, demir ferforje parmaklıklarla korunmuştur. Bu parmaklıklar, hem güvenlik hem de dekoratif amaçla tasarlanmış olup üst kısımda hafif kemerli formlara sahiptir. Zamanla camların bir kısmı kırılmış, ancak orijinal pencere formu korunmuştur (Resim 4.5.3, Şekil 4.5.3.) .

Resim 4.5.3. Şeker- Oğulları Konutu Penceresi (Yazar, 2025).
(Yazar, 2025).

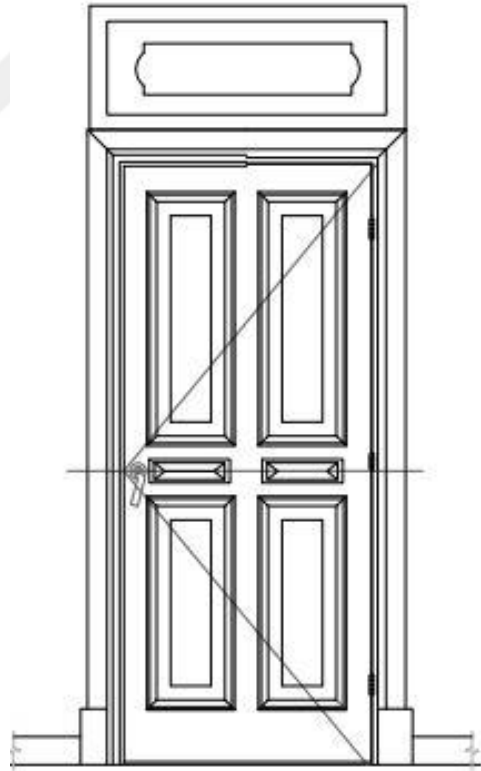

Şekil 4.5.3. Pencerenin Detayı (Yazar, 2025).

Yapının giriş Kapısı, masif ahşaptan yapılmış çift kanatlıdır. Kapı kanatlarında dikdörtgen formda sade paneller yer almakta olup, üst kısmında ışık alması için camlı bir pencere bulunmaktadır. İç mekândaki ahşap kapılar da benzer formda olup; sade detaylarla işlenmiş, sağlam ama yıpranmış görünümündedir. Giriş kotu yerden hafif yükseltilmiş, bu da zemin neminden koruma amacıyla yapılmış olabilir (Resim 4.5.4, Şekil 4.5.4.).

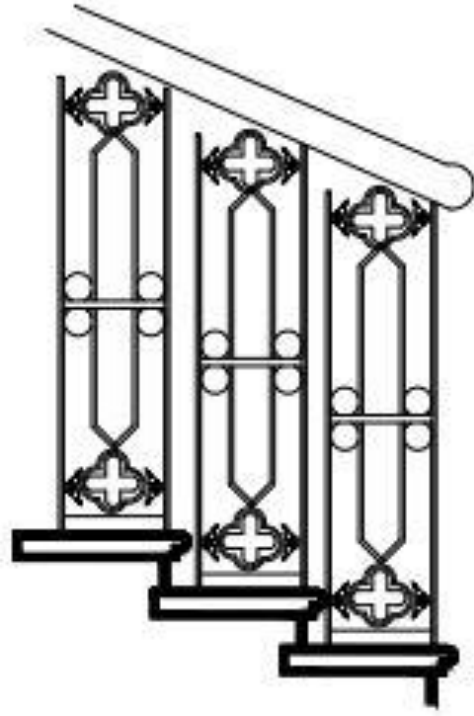
Resim 4.5.4. Şeker- Oğulları Konutu Kapısı (Yazar, 2025).
(Yazar, 2025).

Şekil 4.5.4. Kapının Detayı (Yazar, 2025).

Merdivenler taş basamaklarla inşa edilmiştir. Yüzeylerinde aşınma ve bozulmalar mevcut olmakla birlikte, genel form korunmuştur. Korkuluklar, dövme demirden

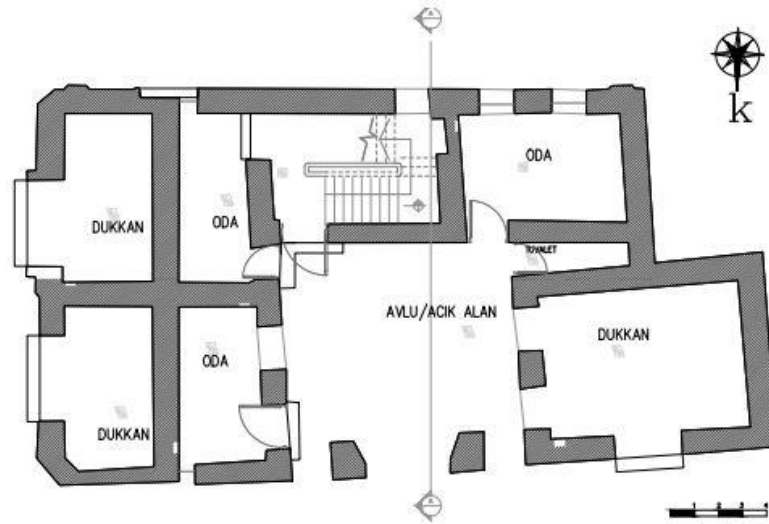
yapılmış olup dört yapraklı çiçek motifi ve geometrik çizgilerle süslenmiştir (Resim 4.5.5, Şekil 4.5.5.). Renkli boya katmanları, zamanla etkilenmiş olup özgünlüğünü kısmen kaybetmiştir. Merdiven boşluğundaki açıklıklar, katlar arası görsel ilişki kurarken ışığın alt kata ulaşmasını da sağlar. Bu, hem işlevsel hem de sosyal bir mimari özelliktir.

Resim 4.5.5. Şeker- Oğulları Konutu Merdiveni (Yazar, 2025).

Şekil 4.5.5. Korkulukların Detayı (Yazar, 2025).

Şeker- Oğulları Konutu plan organizasyonu, geleneksel İslam konut mimarisinin merkezinde yer alan avlu etrafında şekillenen mekân dizilimini açıkça yansıtır. Bu yapıda, yaşam birimleri oturma odaları, yatak odaları ve sosyal alanlar avlunun çevresine dizilmiş olup, her birinin doğal ışık ve havalandırmadan faydalanması sağlanmıştır. Avlunun konumu ve açıklıkların yönü, Kahire'nin sıcak ve kurak iklimine uyumlu biçimde serin hava akımlarının içeri çekilmesine olanak tanır. Avlu çevresinde düzenlenmiş bu yapı kurgusu, aynı zamanda mahremiyet, sosyal etkileşim ve günlük yaşam döngüsünün mekânsal olarak dengeli biçimde bir arada var olmasını sağlar (Şekil 4.5.6.).

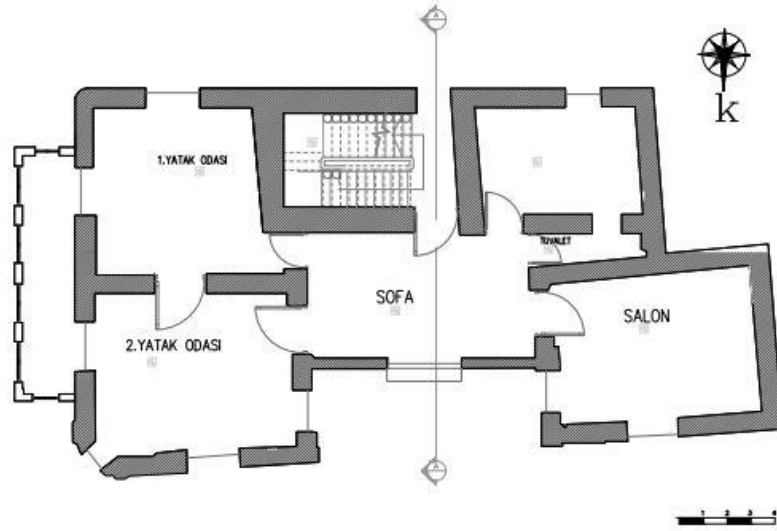

Şekil 4.5.6. Şeker- Oğulları Konutu Zemin Katı Plan Şeması (Yazar, 2025).

Merkezde yer alan açık avlu, yapının iç mekânlarıyla görsel ve fiziksel bağlantıyı sağlar. Bu avlu, ışık ve hava dolaşımı açısından kilit rol oynar. Katlar arasında avluya bakan balkonlar ya da pencereler aracılığıyla görsel ve fiziksel ilişki korunur. Bu durum, evin hem içe dönük hem de çevresiyle etkileşim hâlinde olan bir konut olarak tasarlandığını ortaya koyar.

Zemin katın arka kısmı ise yine bir dükkân ve küçük odalardan oluşur. Bu da yapının çok amaçlı kullanıma (konut-ticaret) olanak sağladığını gösterir. Yan odalar, büyük olasılıkla depo veya personel kullanımı için ayrılmıştır. Giriş bölümü ortada yer alır ve merdiven sahanlığı üzerinden üst katlara ulaşımı mümkün kılar. Şeker- Oğulları Konutun yan cephesinin 19. yüzyıl sonu Kahire’indeki orta sınıf konut mimarisine özgü işlevsel nitelikleri yansıtmaktadır. Cephede, çift kanatlı ahşap kepenkli pencereler yer almakta olup, zemin kattakilerden üst katlara doğru boyut farklılıkları görülmektedir.

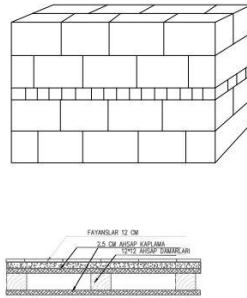
Konutun birinci katı tamamen konut kullanımına ayrılmış olup sofa yapının merkezinde yer alır ve tüm odalara bağlantı sağlar. Bu, geleneksel Osmanlı-Kahire evlerinde görülen merkezî plan anlayışının devamıdır. İki yatak odası batı cephesinde yer alır ve avluya yönelmiştir. Bu yönlenme, havalandırma ve ışık açısından avantaj sağlar. Salon, doğu cephesinde ve caddeye dönüktür ve büyük olasılıkla misafirhane olarak tasarlanmıştır. Mutfak, tuvalet ve hizmet bölümleri, kuzeydoğuda yer alır ve sofa ile doğrudan ilişkilidir (Şekil 4.5.7.).

Şekil 4.5.7. Şeker- Oğulları Konutu 1. Katı Plan Şeması (Yazar, 2025).

4.5.2. Malzeme ve Yapı Sistemi

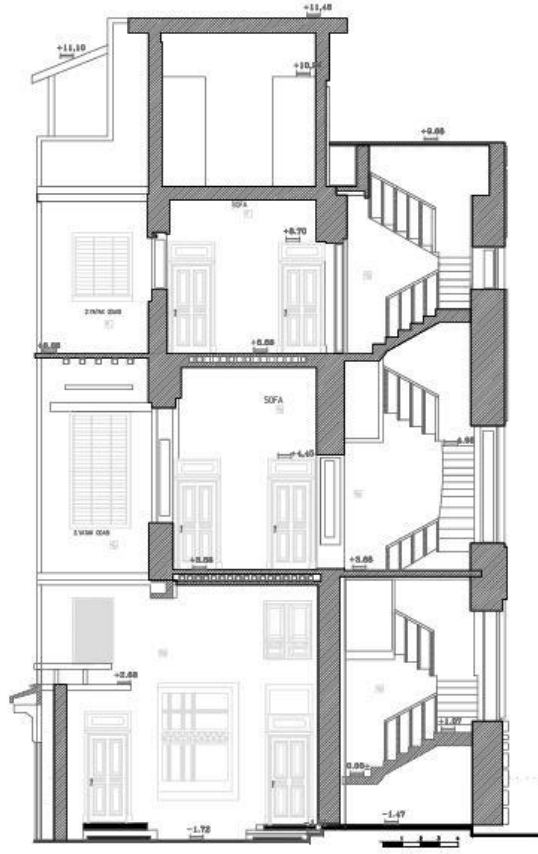
Konutun yapı sistemi, 19. yüzyıl sonu Kahire konut mimarisinin geleneksel tekniklerini yansıtmaktadır. Taş ve ahşap malzeme, yapının hem taşıyıcı hem de bölücü elemanlarında temel olarak kullanılmıştır. Cephe, yerel kireç taşından örülmüş olup, aralara yatay şekilde yerleştirilen kırmızı tuğla sıralarıyla görsel bir hareket ve zenginlik kazandırılmıştır. Bu teknik (Almaşık taş duvarı tekniği), geleneksel ile modern arasında geçiş niteliğinde bir mimari dil oluşturur (Resim 4.5.6, Şekil 4.5.8.). Yapının dış duvarları düzgün kesme taşlardan örülmüş, köşe birleşimlerinde yatay tuğla hatıllarla güçlendirilmiştir. İç duvarlarda ise sıvalı yüzeyler ve yer yer dökülmeler görülmektedir. Bu durum, zamanla oluşan nem ve bakım eksikliğine işaret eder. Evin tavan örtüleri, geleneksel ahşap kirişli sistemle inşa edilmiştir. Bu sistem, yerel malzeme kullanımını ve dönemin yapı teknolojisini açıkça yansıtır. Ahşap kirişler taşıyıcı işlev görmekte, aralarındaki boşluklar ise ince tahtalarla kaplanmıştır (Resim 4.5.7, Şekil 4.5.8,9). Bu tür tavan sistemleri, hem yapısal esneklik sağlar hem de estetik bir doku oluşturur.

Resim 4.5.6. Almaşık Taş Duvarı

Şekil 4.5.8. Duvar Detayı ve Tavanın Ahşap Kirişleri

Resim 4.5.7. Şeker- Oğulları Konutu Tavanın Ahşap Kirişleri (Yazar,2025).

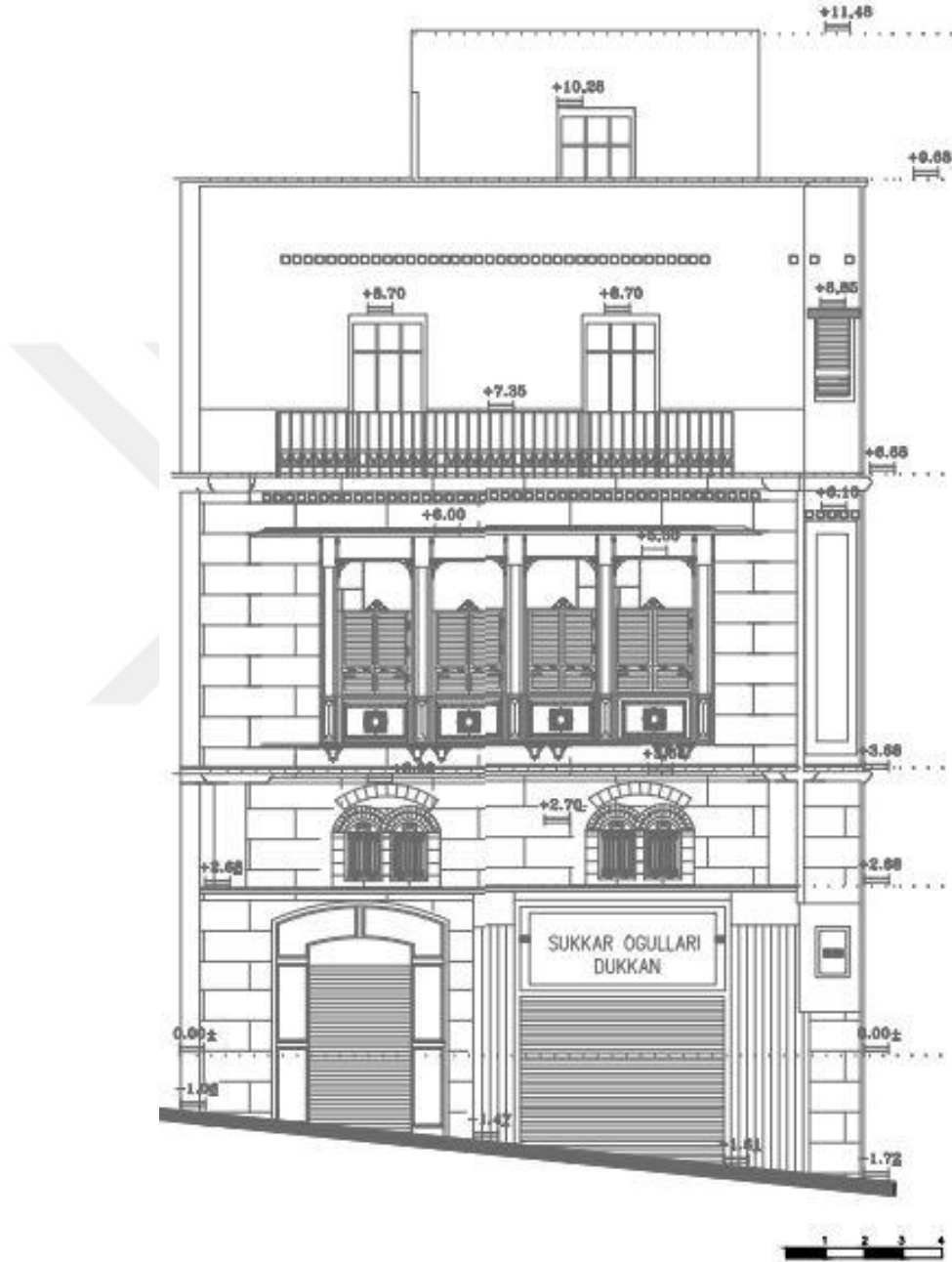
Şekil 4.5.9. Konutun Kesiti (Yazar, 2025).

Ancak mevcut durumda bu ahşap elemanlarda çürüme, çatlaklar ve nem kaynaklı bozulmalar gözlemlenmektedir. Bu da yapının uzun süredir bakımsız kaldığını ve restorasyon ihtiyacının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, üst katlar 20. yüzyıl ortalarında betonarme sistemle inşa edilmiş, düz çatılı ve süslemesiz balkonlar ile donatılmıştır. Bu durum, yapının tarihsel gelişim sürecinde geleneksel ve modern unsurların bir arada kullanıldığını ve işlevselliğin estetiğe baskın geldiği bir dönüşümü yansıtmaktadır.

4.5.3. Süsleme Unsurları

Cephedeki en dikkat çekici unsur, geniş alan kaplayan ahşap çıkmalı maşrabiyye unsurudur. Dikey olarak hizalanmış panjurlu pencerelerden oluşmaktadır ve yüzeyinde sade geometrik ahşap süslemeler yer almaktadır. Ahşap taşıyıcı kirişler ve ince kolonlar maşrabiyyeyi desteklemektedir; bu yapı tipi, Memluk ve Osmanlı dönemlerinin mirasıdır. Konuttaki merdiven korkuluklarında kullanılan demir işçiliği, bitkisel ve geometrik motiflerin iç içe geçtiği bezemelerle karakterize edilmektedir (Şekil 4.5.10.). Ayrıca bazı tavan kirişlerinin, avluya doğru uzandığı ve buradaki mekânların taşıyıcı

sistemini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, evin iç avlusuyla ilişkili mekânsal düzenin ve yapısal bütünlüğün bir göstergesidir. Bu detaylar, Şeker- Oğulları Konutu geç dönem konut mimarisi içinde nasıl şekillendiğini ve geleneksel yapı teknikleriyle modernleşme süreci arasında nasıl bir geçiş alanı oluşturduğunu açıkça göstermektedir.

Şekil 4.5.10. Şeker- Oğulları Konutu Ana Cephesi (Yazar, 2025).

4.5.4. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma

Ahşap maşrabiyyeler ve panjurlu pencereler, gün ışığını kontrollü bir şekilde içeri alırken, doğrudan ısı ve dış bakışlara karşı koruma sağlar. Aynı zamanda açıklıkların

yönlenmesi ve hava akışı sağlayan iç avlular sayesinde pasif havalandırma işlevi desteklenmektedir. Merdiven boşlukları ve iç koridorlar, yapı içinde doğal hava dolaşımını mümkün kılarak, özellikle yaz aylarında serinlik sağlar. Pencerelerdeki ferforje korkuluklar, güvenlik kadar hava geçirgenliği de sağlamaktadır. Bu süslemeler, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Kahire’de yaygınlaşan Avrupa etkisindeki süsleme anlayışını yansıtmaktadır. Merdivenin kendisi taş malzemeden olup, korkuluğu metalden imal edilmiştir; bu da dönemin orta sınıf konutlarında sıkça rastlanan bir yapım tekniğidir.

Şeker- Oğulları Konutu mekânsal organizasyonu, mahremiyet kavramına dayalı geleneksel İslam konut düzeninin sürdürüldüğünü gösterir. Girişin dışarıdan doğrudan yaşam alanına açılmaması, içerideki hareketin gizliliğini korur. Bu mimari yaklaşım, özellikle kadın-erkek ayrımı ve aile içi mahremiyetin mekâna yansımaları açısından önemlidir. Evdeki iç merdiven yapısı, katlar arası erişimi mümkün kılarak, misafir ve ev halkı arasındaki dolaşım yollarını da ayırmaktadır. Bu da sosyal rollerin mimari organizasyon üzerindeki etkisini gösteren önemli bir örnektir. Ayrıca, yapının köşe parselde yer alması ve çok yönlü cephe açıklıkları sayesinde komşuluk ilişkileri, görsel etkileşim ve kentsel aidiyet¹⁴ duygusu da desteklenmiştir. Bu durum, hem fiziksel hem de kültürel bağlamda yapının toplumsal dokuyla uyum içinde olduğunu göstermektedir.

Kapıların tasarımı, geleneksel Memluk ve Osmanlı üslubunun sadeleştirilerek modern dönemin ihtiyaçlarına göre yeniden yorumlandığını göstermektedir (Tablo 4.5.1.). Özellikle avluya bakan kapı, mekânsal organizasyonda mahremiyetin hâlâ önemli bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Bugünkü fiziksel durumu, yapının korunma ihtiyacını açıkça ortaya koymakta ve geleneksel kentsel konut tipolojisinin belgelenmesi açısından önem arz etmektedir.

¹⁴ **Kentsel aidiyet**, bireylerin yaşadıkları kente veya kentsel mekâna karşı hissettikleri **duygusal, kültürel ve sosyal bağlılık** anlamına gelir. Bu kavram, bir kişinin kendini bir kente ait hissetmesiyle, o kentin kimliğini benimsemişliğiyle ve onunla özdeşleşmesiyle ilgilidir.

4.5.5. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Şeker- Oğulları Konutu/ Osmanlı/ Memlük

Tipolojik Unsur	Şeker Oğulları Konutu	Osmanlı Konutu	Memlük Konutu
Giriş Düzeni	Sokak cephesinde tekil, dar ama yüksek giriş kapısı. Dükkanlara doğrudan sokaktan giriş mevcut.	Genellikle yan sokaktan veya avlulu giriş. Doğrudan sofaya veya iç mekâna açılan girişler.	Taş söveli, anıtsal giriş açıklığı; içe dönük ve korunaklı plan anlayışı.
Mekânsal Organizasyon	Alt katta dükkanlar + odalar, avlu merkezli plan. Üst katta sofa merkezli, yatak odaları ve salon düzenlemesi var.	Sofa çevresinde simetrik veya U planlı odalar. Harem-selamlık ayrımı belirgin.	Geniş iç avlu etrafında odalar, eyvan ve revak gibi unsurlarla mekânsal çeşitlilik sağlanır.
Katlar arası ilişki	Merdiven içte yer almakta, zemin kattaki avludan üst kata ulaşım sağlanıyor.	Merdiven genelde sofaya çıkar, katlar arası dikey bağlantı fonksiyoneldir.	Bazı yapılarda taş merdivenlerle iç avludan katlara ulaşım sağlanır, özel durumlarda gizli geçitler vardır.
Pencere ve Cephe Detayı	Köşe konumda yer alan çıkmalı cumbalı ahşap cephe (maşrabiye etkili), üst katlarda yoğun pencere kullanımı.	Ahşap çıkmalar (cumba), kafesli pencereler, taş ve ahşap birlikte kullanılır.	Taş cephe, derin nişler içinde kafesli pencereler. Görkemli cephe düzeni.
Malzeme ve Yapı Sistemi	Zemin katta taş ve tuğla, üst katlarda ahşap doğrama, tavanlar ahşap kirişli.	Alt katlarda taş, üst katlarda ahşap karkas sistem yaygın.	Kesme taş, tuğla ve alçı süslemeler kullanılır; mimari ağırlık taş yapıdadır.
Sosyo-Kültürel Yansıma	Ticari ve konut işlevi birlikte yürütülüyor. Dükkanlar sokağa açılırken, konut kısmı daha içe dönük.	Aile yaşamına uygun, harem ve selamlık ayrımı yaparak toplumsal yapıyı yansıtır.	Geniş aile yapısı, konuk ağırlama ve mahremiyet ilkelerine uygun planlam

Tablo 4.5.1. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu

4.6. Sabiha Hatun Konutu

Sabiha Hatun Konutu, 19. yüzyılın sonlarında inşa edilmiş, Kahire'deki geleneksel orta sınıf konutlarının karakteristik bir örneğidir. Yapı, Seyide Zenep bölgesinde, Al-Sham' sokağı üzerindeki 1 numaralı parselde yer almaktadır. Ana girişi, Al-Sham' sokağına açılan bir taş kapıdan sağlanmaktadır (Şekil 4.6.1.).

Şekil 4.6.1. Sabiha Hatun Konutu (1/2000) (Yazar, 2025).

Yapı, mevcut durumda zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. 1990 yılında alınan mahkeme kararı doğrultusunda, yapının yapısal güvenliğini sağlamak amacıyla ikinci katı kaldırılmıştır. Bu müdahale, tarihi dokunun sürdürülebilirliğini korumaya yönelik bir yenileme yaklaşımı olarak değerlendirilebilir. Yapı, Kahire'nin geleneksel dokusunu yansıtan dar sokaklardan birinde konumlanmış, iki katlı geleneksel bir şehir konutudur. Yapı, doğrudan sokağına açılan bir cepheye sahip olup, hemen bitişiğinde anıtsal bir dini yapıyla (muhtemelen bir türbe veya cami) mekânsal bağ kurar. Bu durum, konutun tarihsel süreçte önemli bir sosyal statüye sahip bir yapıya komşuluk ettiğini ve bu bağlamda seçkin bir konumlandığını düşündürmektedir. Cephenin alt katı, ticari işlevlere hizmet eden birimler (dükkan ya da depo) barındırırken, üst kat geleneksel konut kullanımı için tasarlanmıştır (Resim, 4.61.).

4.6.1. Konutun Mimari Yapısı

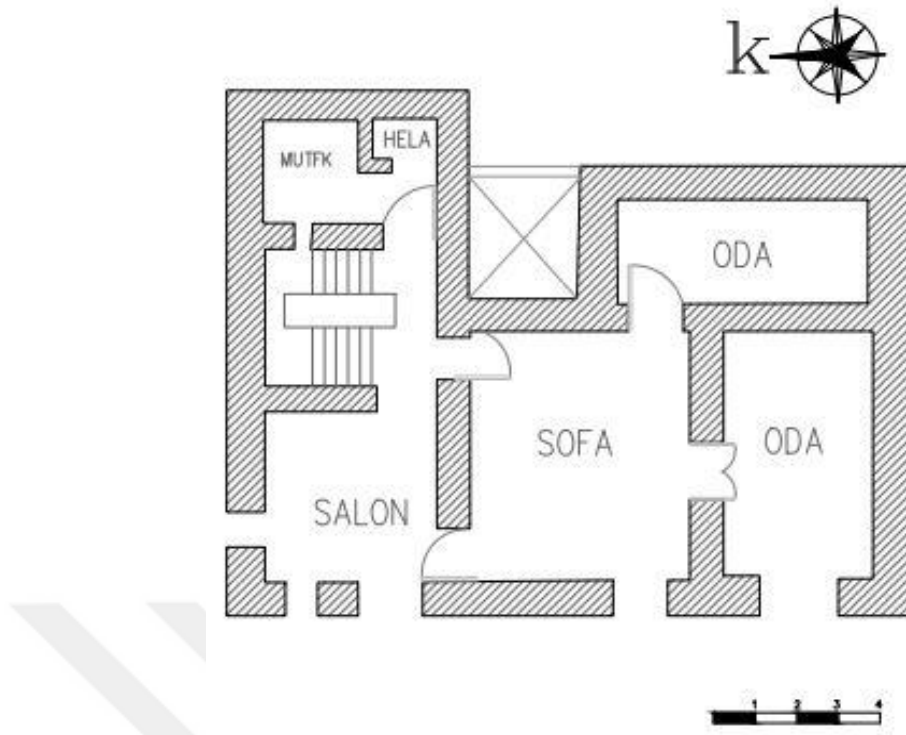
Bu çalışma kapsamında ele alınan Sabiha Hatun Konutunun 1. kat planı, geleneksel Kahire konut mimarisinin mekânsal organizasyonuna dair önemli ipuçları sunmaktadır. Yapının plan şeması, fonksiyonel bölümlerin belirgin biçimde ayrıldığı, sosyal yaşantı ile özel alanlar arasında geçirgen fakat kontrollü bir geçişin kurgulandığı bir düzenlemeye sahiptir.

Resim 4.6.1. Sabiha Hatun Konutu Ana Cephesi (Yazar, 2025).

Yapının ortasında yer alan sofa, planın temel organizasyon elemanıdır. Doğal havalandırma ve ışık alımı açısından avantajlı bir konumda yer almakta ve diğer mekânlara erişimi sağlar. Geleneksel konutlarda olduğu gibi yarı özel bir alan işlevi görür. Bu merkezî sofa çevresinde iki adet oda, bir salon ve servis mekânları (mutfak, hela) konumlanmıştır. Oda mekânsal konumlanmaları, daha sakin ve özel alan gerektiren kullanımlar için uygun biçimde tasarlanmıştır. Girişe yakın konumlandırılmış olan salon, muhtemelen misafirlerin karşılandığı kamusal nitelikli bir mekândır. Sofa ile doğrudan ilişkili olmaması, özel ve kamusal alan ayrımına dair geleneksel anlayışın sürdürüldüğünü gösterir.

Servis mekânları, planın sol üst köşesinde birbirine bitişik olarak yer almakta olup, işlevsel birliktelik ilkesine uygun biçimde çözülmüştür. Bu mekânların birbirine yakınlığı, kullanım kolaylığı açısından rasyonel bir planlama sunmaktadır. Özellikle hela mekânının konumu, dönemin hijyen ve mahremiyet anlayışıyla uyumlu bir şekilde daha geri planda yer alacak biçimde konumlandırılmıştır (Şekil 4.6.2.).

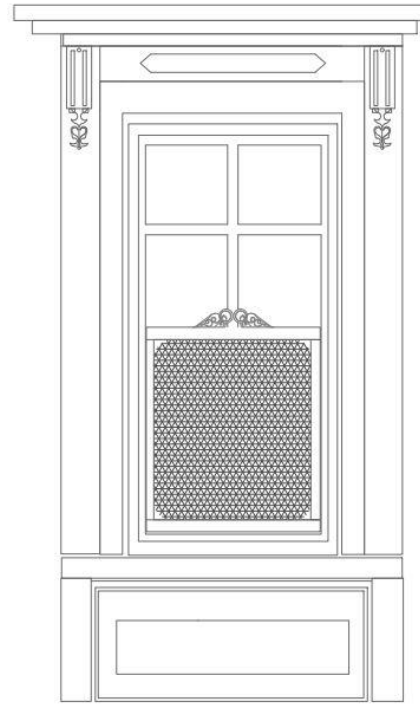

Şekil 4.6.2. Sabiha Hatun Konutu Zemin Kat Plan Şeması (Yazar, 2025).

Pencere, dikdörtgen formda tasarlanmış olup üst kısımda camlı doğrama, alt kısımda ise kafesli ahşap bir bölme yer almaktadır. Söz konusu bu alt bölme, yoğunlukla mahremiyet ve iklimsel konfor ilkeleri doğrultusunda şekillenen maşrabiyye geleneğinin sade bir uzantısı olarak değerlendirilebilir (Resim 4.6.2, Şekil 4.6.3.).

Resim 4.6.2. Sabiha Hatun Konutu Maşrabiyyesi

Şekil 4.6.3. Maşrabiyye Detayı (Yazar, 2025).

4.6.2. Malzeme ve Yapı Sistemi

Pencere çerçevesi ve doğraması tamamıyla ahşap malzemeden inşa edilmiştir. Alt kısmı oluşturan kafesli yüzey, çapraz örgü formunda dizilmiş ahşap çıtalardan meydana gelmekte olup, iç mekânın dış ortamla görsel temasını sınırlarken hava sirkülasyonunu mümkün kılacak şekilde tasarlanmıştır. Ahşap malzemede yoğun deformasyon, çatlama ve yüzeysel bozulmalar mevcuttur.

Cephede kullanılan yapı malzemeleri, dönemin yerel üretim ve inşaat tekniklerini yansıtmaktadır. Alt katta büyük olasılıkla yığma taş ya da kesme taşı kullanılmıştır. Üst kat ise, kerpiç ya da tuğla ile örülmüş ve dış yüzeyde harç sıva uygulanarak düzgün bir cephe yüzeyi elde edilmiştir. Üst katın sokağa doğru çıkma yapması, geleneksel Kahire konut mimarisinde sıkça karşılaşılan bir mekânsal çözümdür ve iç mekânda daha fazla yaşam alanı oluşturma işlevi taşır. Bu çıkmalar, alt katta yer alan konsol biçimindeki ahşap desteklerle taşınmakta olup, bu desteklerin zamanla ciddi tahribata uğradığı gözlemlenmiştir. Ahşap karkas sistemi ile desteklenen bu bölümler, hem yapısal hem estetik açıdan özgünlük taşımaktadır (Şekil4.6.4.).

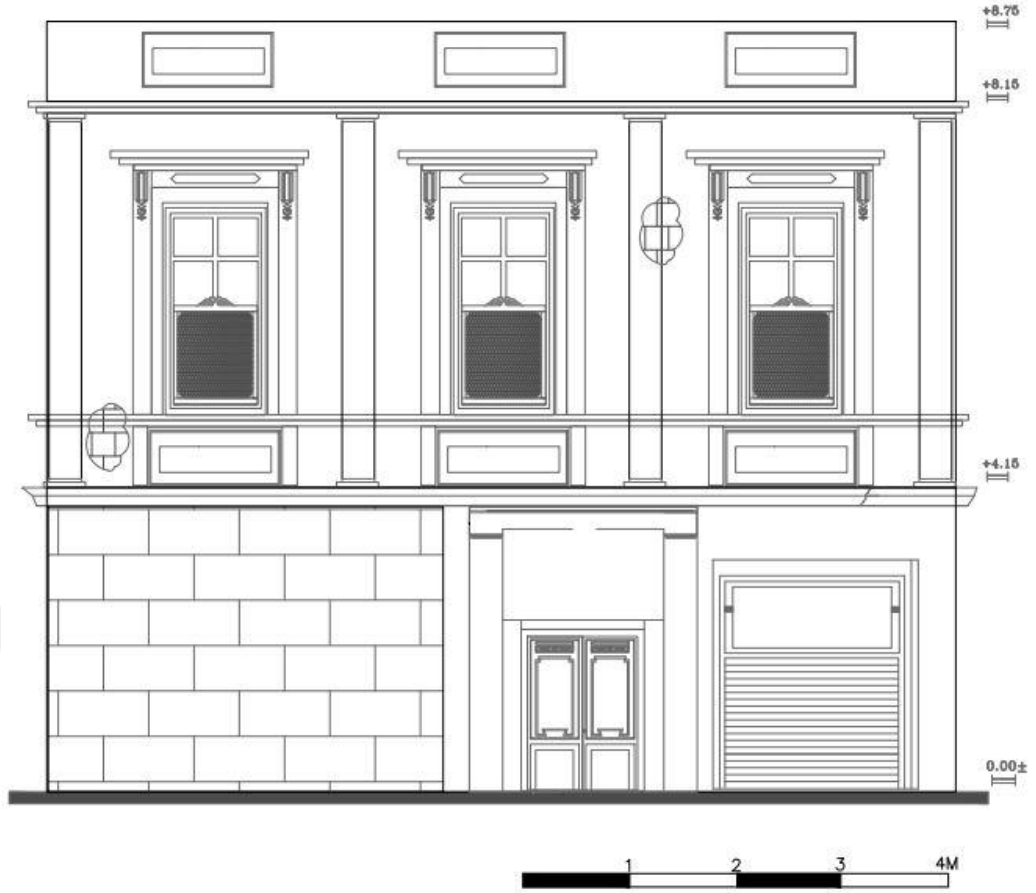
Şekil 4.6.4. Sabiha Hatun Konut Kesiti (Yazar, 2025).

4.6.3. Süsleme Unsurları

Cephe, genel olarak sade fakat oranlı bir kompozisyona sahiptir. Kat seviyelerini belirginleştiren yatay silmeler ve pencere açıklıklarını sınırlayan dikey plaster benzeri çıkıntılar ile cephe, hem düşey hem yatay düzlemde ritmik bir görünüm kazanır. Pencere, geleneksel ahşap doğramalı ve çift kanatlıdır. Alt bölümlerinde çitakarı tekniği ile yapılan desenli ahşap kafesli masrabiyye yer almaktadır. Bu elemanlar hem mahremiyet hem de iklimsel konfor açısından önemli rol oynamaktadır. Ayrıca pencere üst pervazı üzerinde yer alan küçük, oyma ahşap dekoratif eleman (muhtemelen çiçek veya yıldız motifi) bezeme anlayışının işlevsellikle nasıl bütünleştiğini göstermektedir. Pencere üstlerinde korniş tarzında sade alınlıklar ve her iki yanında küçükbaşlıklı dikey süsleme öğeleri mevcuttur. Bu mimari detaylar, yapıdaki bezeme anlayışının sadelik ve işlevselliğe dayalı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, pencere altlarında yer alan dikdörtgen panolar cepheye hafif bir hareketlilik kazandırmaktadır.

4.6.4. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma

Sabiha Hatun Konutunun cephesi, Osmanlı etkisindeki Kahire şehir konutlarının geç dönem örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir. Mimari tasarımda sadelik ve işlevsellik ön planda tutulmuş, ancak bu sade anlayış estetik değerlerden ödün vermeksizin uygulanmıştır (Tablo 4.6.1.). Ahşap doğrama, sıvalı yüzeyler, kafesli pencere düzenlemeleri ve çıkmalı üst kat gibi unsurlar, yapının hem iklimsel gerekliliklere hem de sosyo-kültürel değerlere uyum sağladığını göstermektedir (Şekil 4.6.5.). Bu düzenleme, cephede düşey yönlü hiyerarşik bir vurgu yaratmakta, aynı zamanda yapının döneme özgü estetik anlayışını da ortaya koymaktadır. Plan üzerinde belirtilen kuzey yönü dikkate alındığında, odaların doğu yönüne bakması, sabah güneşinden faydalanma amacı taşıyor olabilir. Bu yönelme, iklimsel konfor açısından dikkate değer bir tercihtir. Yapıda yer alan konsol ve destek detaylarında, özgün yapı tekniğinin izleri açıkça görülmektedir. Ahşap karkas sistemin dış sıvalarının büyük oranda döküldüğü, taşıyıcı elemanların çıplak şekilde açığa çıktığı ve bazı bölümlerde ciddi statik zafiyetlerin olduğu gözlenmektedir. Bu durum, yapının acil müdahale gerektiren bir korunma ihtiyacı içinde olduğunu ve özellikle taşıyıcı sistemin restore edilmemesi durumunda üst katın çökme riski taşıyabileceğini ortaya koymaktadır.

Şekil 4.6.5. Sabiha Hatun Konutu Cephe Detayı (Yazar, 2025)

Resim 4.6.3. Sabiha Hatun Konutu Konsolu (Yzar, 2025).

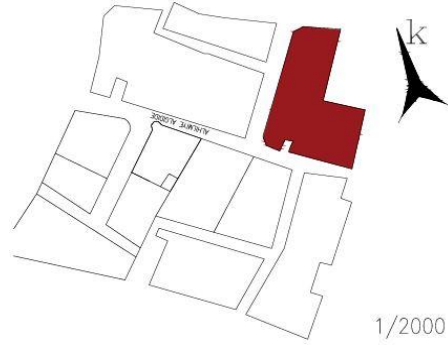
Resim 4.6.4. Sabiha Hatun Konutu Konsulu (Yzar, 2025).

4.6.5. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Sabiha Hatun Konutu/ Osmanlı/ Memlük

Tipolojik Unsur	Sabiha Hatun Konağı	Osmanlı Konutu	Memlük Konutu
Giriş Düzeni	Sokak cephesinde anıtsal etkili çift kanatlı ahşap kapı. Kapının üst kısmında yarım kemer izleri gözlemleniyor.	Genellikle yan veya ara sokaktan giriş; doğrudan sofaya veya hayat kısmına açılır.	Büyük avluya bakan anıtsal giriş kapısı. Mahremiyeti sağlayacak şekilde içe dönük plan düzeni vardır.
Mekânsal Organizasyon	Sofa etrafında iki oda, ayrıca salon, mutfak ve hela bölümleri mevcut. Kat planı lineer ve işlevsel.	Sofa etrafında simetrik odalar, haremlik-selamlık ayrımı.	Avlu merkezli, etrafında simetrik odalar; bazen eyvan veya iwan gibi yarı açık mekânlarla desteklenir.
Pencere Düzeni	Ahşap kafesli (muhtemelen maşrabiye benzeri) altlıklar; üstte camlı pencereler, bazıları kırık ve onarımsız.	Ahşap kafesli, genellikle dışarıdan içeriye doğrudan görünmeyen, estetik süslemelidir.	Dar ve uzun pencereler, ahşap kafeslerle örtülü; dışarıdan bakıldığında mahremiyet korunur.
Cephe ve Malzeme	Ahşap ve tuğla yapı, üzeri sıvalı. Sıva dökülmüş, taşıyıcı hatlar ortaya çıkmış. Dönemin sade süsleme anlayışı.	Ahşap karkas veya taş zemin üzerine ahşap üst katlar; cephelerde süsleme, çıkmalar ve saçaklar yoğun.	Kesme taş cepheler; süsleme unsurları mukarnas, yazıt kuşağı, nişler gibi unsurlarla daha gösterişli.
Yapı Elemanları	Ahşap saçak, pencere pervazları, destek konsolları; çoğu zamanla yıpranmış, taşıyıcı öğelerde bozulmalar var.	Çıkma katlar ahşap konsollarla desteklenir, saçaklar işlevsel ve süsleyicidir.	Büyük taş konsollar, nişli duvar süslemeleri, kemerli yapılar.
Sosyo-Kültürel Yansıma	Orta gelirli bir aileye ait olduğu izlenimi veren sade düzen; işlevsellik ve mahremiyet ön planda.	Harem ve selamlık ayrımı olan, geleneksel aile yapısını koruyan orta ve üst sınıf konutları.	Büyük aile yapısına uygun, misafirperverliği önceleyen, çok işlevli iç avlulu düzenler.

Tablo 4.6.1. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu

4.7. Al-musılı Konutu

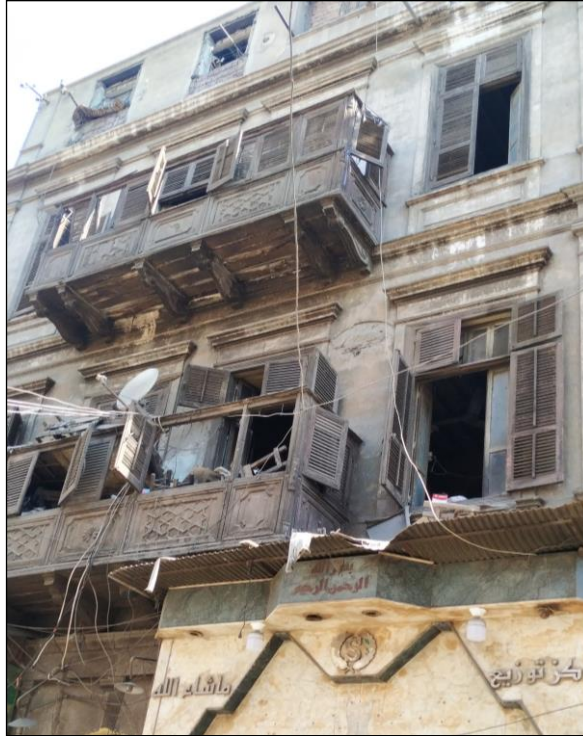

Şekil 4.7.1. Al-Musılı Konutu (1/2000) (Yazar, 2025).

4.7.1. Konutun Mimari Yapısı

Al-Musılı Konutu'nun cephesi üç ana düzeyde incelenebilir: zemin kat (ticari işlevler ve ana giriş), birinci ve ikinci kat (konut katları). Bu katmanlaşma, hem işlevsel ayrımı hem de görsel hiyerarşiyi yansıtmaktadır. Cephenin mimari ifadesi, klasik Osmanlı ve geç Memluk etkilerinin bir araya getirildiği bir sentez sunmaktadır.

Katlar arasında düzenli yatay silmeler yer almakta, her katın mimari dili bu çizgilerle sınırlandırılmakta ve yapı oranları bu şekilde kontrol altına alınmaktadır. Silmelerin kalınlığı, yükseklikle orantılı şekilde artmakta; bu da yapının yere oturmuşluk hissini güçlendirmektedir (Resim 4.7.1, Şekil 4.7.1.).

Resim 4.7.1. Al-musılı Konutu Ana Cephesi (Yazar, 2025).

Plan, iç avlu ‘hayat’ etrafında şekillenmiş, çok bölümlü ve hiyerarşik mekân dizilimiyle tanımlanmış bir geleneksel Arap-Osmanlı konutu tipolojisini yansıtmaktadır. Avlu, hem dolaşımı organize eden merkezi boşluk hem de ışık ve havalandırma sağlayan iklimsel çekirdek işlevindedir. Yapının tam merkezinde konumlanmış olan avlu, açık hava yaşam alanıdır. Mekânların avluya açılıyor olması, hem iklimsel konfor hem de içe dönük yaşamın sürdürülebilmesi açısından önemlidir. Bu yerleşim anlayışı, İslami gelenekte mahremiyet ilkesini de desteklemektedir (Resim4.7.2,3).

Yapının iki farklı bölgesinde yer alan geniş sofalar, konut içi sirkülasyonu sağlayan yarı kamusal alanlardır. Özellikle kuzey ve batı yönlerinde konumlanan sofalar, iç mekânlar arası geçişi sağlamanın yanı sıra gündelik yaşamın geçtiği sosyal hacimlerdir. Kuzey cephesinde, doğrudan sofaya açılan salon, büyük olasılıkla misafir kabulü ve özel toplantılar için ayrılmıştır. Bu mekânın iki yanda yer alan simetrik odalarla çevrelenmiş olması, planın bütünlüğüne ve geleneksel organizasyon ilkesine işaret eder. Konut içerisinde toplamda altı adet oda bulunmaktadır. Oda yerleşimi hem bireysel yaşam hem de aile içi işlevsel ayrışmayı destekleyecek şekilde planlanmıştır. Batı ve doğu yönündeki odalar, doğal ışık ve havalandırmadan maksimum fayda sağlayacak biçimde konumlandırılmıştır (Şekil 4.7.2.).

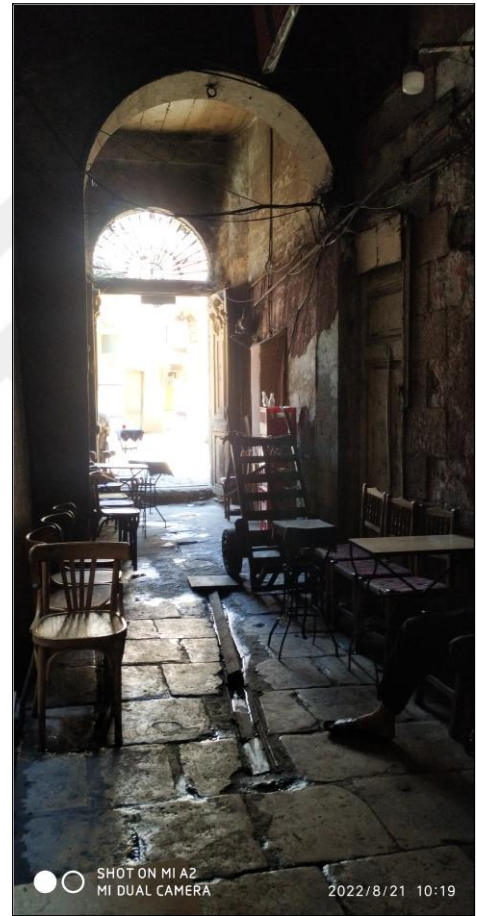

Şekil 4.7.2. Al-Musili Konutu Mükerrer Plan Şeması (Yazar, 2025).

Her iki katta da birer adet mutfak ve hela yer almakta; bu da yapının iki bağımsız yaşam birimi olarak kullanılmış olabileceğine işaret eder. Hela birimleri, koridor ya da mutfakla bağlantılı olacak şekilde, hem hijyenik hem de özel kullanım koşullarına uygun biçimde arka planda yerleştirilmiştir. Konutun kileri gıda ve eşya depolama için ayrılmış küçük hacimli alandır. Sofa ve mutfak çevresine yerleştirilerek erişim kolaylığı sağlanmıştır. Alt katta yer alan koridor, mekânları birbirine bağlayan omurga niteliğindedir. Simetrik mekân organizasyonuna katkı sunar ve dolaşım konforunu artırır.

Resim 4.7.2. Al-musili Konutu Avlusu (Yazar, 2025).

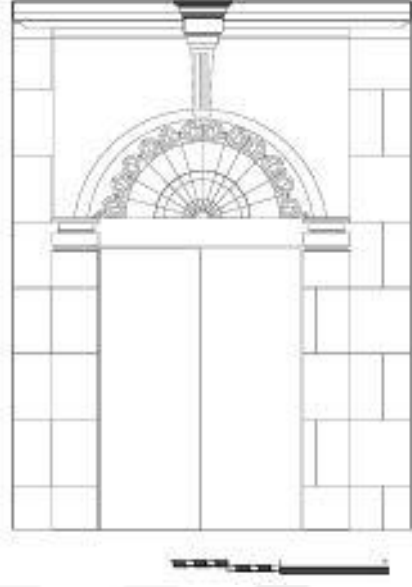

Resim 4.7.3. Al-musili Konutu Dehlizi (Yazar, 2025).

Zemin katta dükkân işlevi gören birimler ile kemerli bir giriş açıklığı bulunmaktadır (Resim 4.7.3,4. Şekil 4.7.3,4.). Üst katlar ise konut kullanımına ayrılmıştır. Katlar arasında yatay silmeler aracılığıyla belirgin bir hiyerarşi sağlanmış, böylece cephe oranları kontrol altına alınmıştır.

Resim 4.7.3. Al-musili Konutu Girişi (Yazar, 2025).

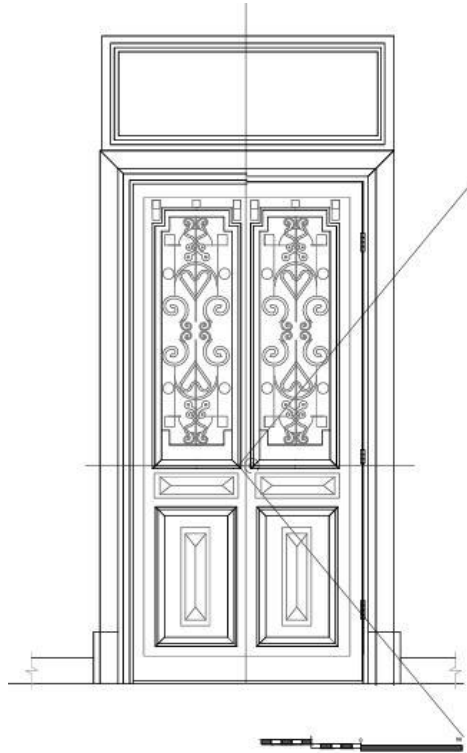

Şekil 4.7.3. Al-musili Konutu Girişi (Yazar, 2025).

Zemin katın sol tarafında yer alan ana giriş kapısı, demir dövme ile örtülü olup yuvarlak kemerli taş söve içine yerleştirilmiştir. Bu giriş, kamusal ile özel alan arasında geçişi simgeler. Kemer formu geleneksel Memluk etkisini yansıtırken, üzerindeki taş silmeler sade ancak güçlü bir vurgu yaratır. Girişin yüksekliği ve kemer açıklığı, yapının sosyal statüsünü ve iç mekânın önemini dışa yansıtan göstergelerdendir.

Resim 4.7.4. Al-musili Konutu Daire Giriş Kapısı (Yazar, 2025).

Şekil 4.7.4. Daire Giriş Kapısı Detayı (Yazar, 2025).

Pencereler simetrik yerleştirilmiş olup, her biri dikdörtgen formda ve geleneksel ahşap panjurlarla örtülüdür. Açılan panjurlar, cepheye derinlik kazandırmakta ve gün ışığını kontrollü biçimde içeri almayı mümkün kılmaktadır. Özellikle çıkmalı bölümlerdeki pencere açıklıkları, kullanıcının sokağı görmesini sağlarken, dışarıdan iç mekânın görülmesini engelleyecek şekilde tasarlanmış olup, bu durumda kadınların sosyal hayata katılımını mahremiyet çerçevesinde olanaklı kılan mimari bir kurgudur.

En karakteristik öge, birinci ve ikinci katlara yerleştirilmiş ahşap çıkmalı balkonlardır. Bu çıkmalar, geleneksel maşrabiyye sisteminin modernleştirilmiş bir yorumu olarak değerlendirilebilir. Çıkmalara altı, taşıyıcı ahşap konsollarla desteklenmiştir ve alt yüzeydeki giriş aralıkları da bezemesel etkiler taşır. Üst katlarda ise sıvalı tuğla duvar sistemi mevcuttur (Şekil 4.7.5.).

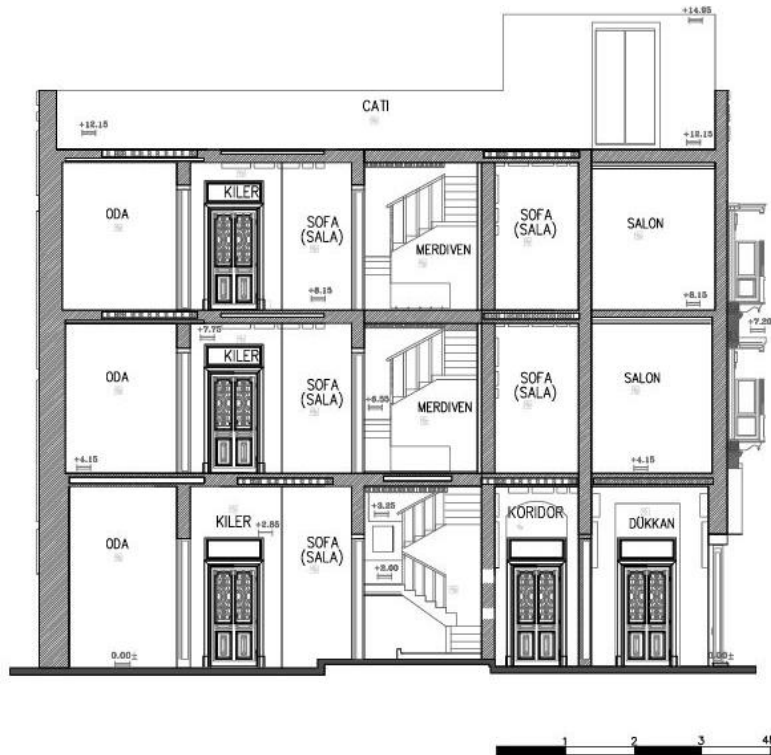
Şekil 4.7.5. Al-musli Konutu Ana Cephesi (Yazar, 2025).

Cephenin yatay silmeleri, çıkmalar ve pencere çerçevelerinde alçı veya taş esaslı malzeme ile kalıplı detaylar verilmiştir. Çıkmanın üst bölümlerinde, açılır kanatlı panjur

tipi pencereler yer almaktadır. Bu pencereler, doğal havalandırmaya olanak tanımakta, kullanıcıya sokakla kontrollü bir ilişki kurma imkânı sunmaktadır. Pencereler üçlü veya dörtlü açıklıklar hâlinde sıralanmış, her açıklığın kendi panjuru bulunacak şekilde bağımsız birimler hâlinde düzenlenmiştir. Zamanla cephede meydana gelen yıpranmalar, özgün malzeme yapısını gözler önüne sermekte; katmanlı boya kalıntıları, zaman içinde yapılan onarımların izlerini taşımaktadır.

4.7.2. Malzeme ve Yapı Sistemi

Taş işçiliği, cephe boyunca süreklilik gösteren yatay silmeler ve kemer çevresi bordürlerde de karşımıza çıkmaktadır. Yapının çıkmalarında, pencere doğramalarında, kafeslerde ve kapı sistemlerinde kullanılan ahşap, muhtemelen sedir ya da benzeri dayanıklı ağaç türlerinden seçilmiştir. Ahşap elemanların tamamı yerinde işlenmiş, çita ve panel sistemine dayalı geleneksel marangozluk teknikleriyle birleştirilmiştir. Ahşap çıkmalar, altlarında yer alan konsollarla taşınmakta olup, bu konsollar oldukça yoğun ve kısa aralıklarla yerleştirilmiştir (Şekil 4.7.6.). Konsolların alt yüzeylerinde düz, kare kesitli kirişlerin yanı sıra, bazı noktalarda dekoratif pah kırmaları görülmektedir. Üst katlarda görülen cephe sıvası, kireç esaslı olup yer yer dökülmeler göstermektedir. Sıva altından çıkan boya kalıntıları, cephenin geçmişte farklı renklerle boyanmış olabileceğine işaret eder.

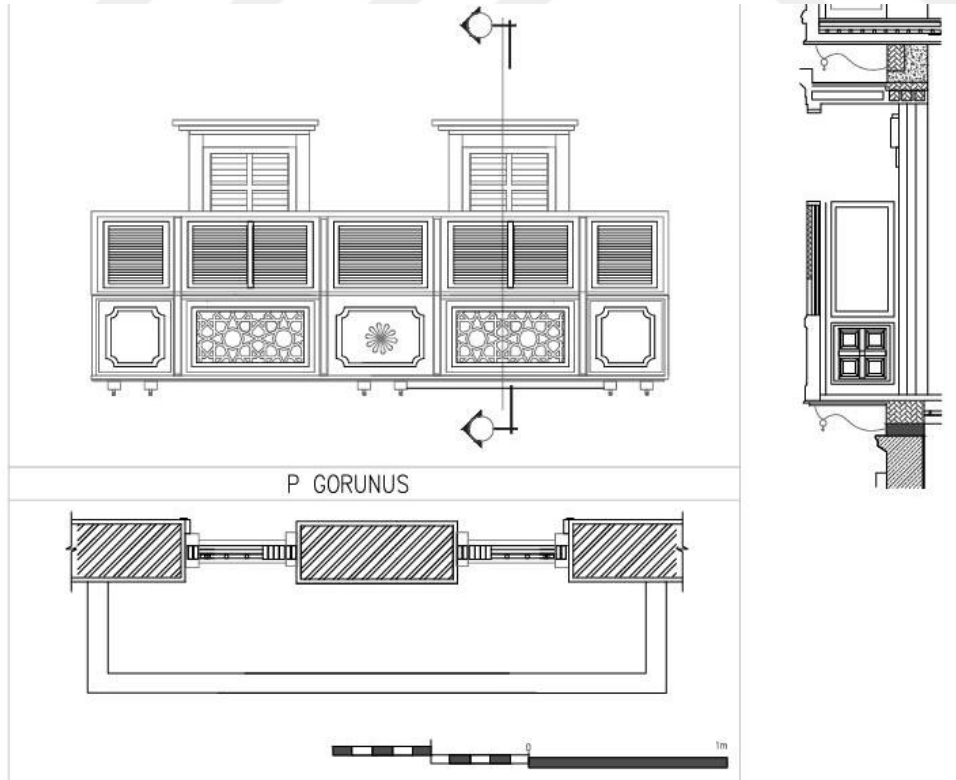

4.7.3. Süsleme Unsurları

Çıkma yüzeyleri, üçlü bölünmüş ahşap panellerden oluşmakta olup, panellerin her biri farklı oyma desenlerle bezenmiştir. Bu panolarda geometrik geçmeler, yıldız motifleri ve çiçek rozeti benzeri detaylar yer almakta, böylece yapı hem zanaatkârlık kalitesini hem de sanatsal dili sergilemektedir (Resim 4.7.5, Şekil 4.7.7.). Panellerin üst kısmındaki pencereler, dışa açılır panjur sistemine sahiptir. Bu panjurların iç kısmında camlı bölmeler veya kafesli açıklıklar yer alarak hem havalandırma hem de mahremiyet işlevi yerine getirilmektedir.

Resim 4.7.5. Al-musili Konutu Maşrabiyyesi (Yazar, 2025).

Şekil 4.7.7. Al-musili Konutu Maşrabiyye Detayı (Yazar, 2025).

4.7.4. Geleneksel Tipoloji ve Dönemsel Değerlendirme

Al-Musılı Konutu'nun cephesi, geç dönem Kahire kent konut mimarisinde ahşapla taşın kurduğu estetik uyumun somut bir örneğidir. Giriş kapısı, çıkmalı maşrabiyye benzeri balkonlar, bezemeli ahşap paneller ve işlevsel pencere sistemiyle bu yapı; sadece bir konut olmaktan öte, toplumsal normlar, iklimsel ihtiyaçlar ve estetik beğenilerin bulunduğu bir mimari belgedir. Konut, Kahire'nin geç Osmanlı dönemine tarihlenen ve geleneksel konut mimarisini yansıtan önemli örneklerinden biridir. Yapının cephesi, hem işlevsel hem de estetik öğelerin dengeli kullanımıyla tanımlanmış olup, özellikle ahşap çıkmalar, pencereler, maşrabiyye benzeri kafes sistemleri ve süsleme detaylarıyla dikkat çeker.

Bu plan, Memluk-Osmanlı geçiş dönemi konut mimarisine özgü iç avlulu yerleşim düzenine sahiptir. Mekânlar arasında görsel ve fiziksel ayrışma sağlanmış; mahremiyet, sosyo-kültürel ihtiyaçlar ve iklim koşulları bütüncül bir biçimde ele alınmıştır. İki ayrı sofa ve mutfak-hela birimleri, yapının çok kuşaklı aile yaşamı ya da katlı mülkiyet sistemi içinde kullanılabilmesine işaret eder. Bu bağlamda Al-Musılı Konutu, geç Osmanlı döneminde yerel Memluk planlama geleneklerinin devam ettiği, ancak kullanım biçimlerinin çeşitlendiği melez¹⁵ bir plan şeması sunmaktadır. Cephe düzeni, ahşap çıkmalar ve kat organizasyonu açısından geç Osmanlı şehir konutu mimarisine yakınlık göstermektedir. Konut ve dükkân işlevinin birleşimi Osmanlı şehir mimarisinde, zemin kat ticari, üst kat konut olarak kullanılır. Bu yapı da aynı modeli izlemektedir. Her ne kadar yapı genel olarak Osmanlı etkisi taşısa da, özellikle taş kemerli giriş açıklığı, demirli kapı formları, ve bazı alçı 'plaster' detayları Memluk dönemine referans verir. Al-Musılı Konutu, geç Osmanlı döneminde, büyük olasılıkla

¹⁵ "Melez bir plan şeması" (veya İngilizce'de "hybrid plan scheme") mimarlıkta, birden fazla plan tipolojisinin özelliklerini bir araya getiren karma bir düzenlemeyi ifade eder.

Melez plan şeması, geleneksel plan türlerinin (örneğin **avlu planı**, **koridor planı**, **L planı**, **U planı**, **ribat tipi**, **koşun tipi**) unsurlarını bir arada barındıran, bu şemaların birleşiminden oluşmuş bir konut veya yapı düzenidir.

Örnek:

Bir yapının:

- Ortasında geleneksel bir **avlu** bulunurken,
- Etrafında **koridorlarla bağlı odalar** yer alıyorsa,
- Aynı zamanda bir kanadı **simetrik**, diğer kanadı **asimetrik** biçimde düzenlenmişse,

Bu, **melez bir plan** olarak tanımlanabilir.

Mimarlıkta Kullanımı:

Özellikle **geçiş dönemlerine ait** yapılarda, kültürel, iklimsel veya işlevsel nedenlerle bu tür karma planlara sıkça rastlanır. İstanbul'daki geç Osmanlı konakları veya Kahire'deki bazı konutlar bu tür şemalara örnektir.

19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olmakla birlikte, Kahire'nin Memluk mirasından esinlenen yerel inşa pratikleriyle şekillenmiş bir konuttur. Özellikle, yapı sisteminde Osmanlı sivil mimarisi ve estetik anlayışta ve mahremiyet vurgusunda Memlûk gelenekleri bir araya getirmiştir.

4.7.5. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma

Al-Musîlî Konutu'nun cephesi, yalnızca yapısal bir kabuk değil, aynı zamanda döneminin sosyal normlarını, zanaatkârlık kültürünü ve iklimle kurulan ilişkiyi yansıtan bir “kültürel cephe” işlevi görmektedir. Maşrabiyye sisteminin modern yorumu olan ahşap çıkmalar, kullanıcıya sokakla görünür ama gizli bir ilişki kurma olanağı sunar. Bu, özellikle kadınların ev içinden sokağı görebilmesi ama dışarıdan görünmemesi gibi mahremiyet odaklı sosyal yapıyı destekleyen bir kurgudur. Bu cephe, kent içi konut mimarisinin sosyal, iklimsel ve kültürel kodlarını taşıyan okunabilir bir yüzey niteliğindedir. Konut, kuzeydoğu güneybatı ekseninde yönelmiştir. Avlu merkezli yapı, sıcak iklim koşullarına karşı doğal havalandırma ve gölgeleme avantajı sağlar. Bu durum, iklimle uyumlu geleneksel konut mimarisi anlayışıyla tam bir örtüşme içerisindedir. Mutfakların kuzey ve güney ucuna konumlandırılması da pişirme kaynaklı ısının yaşam alanlarından uzak tutulduğunu gösterir (Tablo 4.7.1.).

4.7.6. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Al-Musili Konutu/ Osmanlı/ Memlûk

Kriter	Al-Musili Konutu	Osmanlı Konutu (Klasik Dönem)	Memlûk Konutu
Genel Plan Tipolojisi	İç avlu çevresinde çok odalı yerleşim	Sofa (hayat) merkezli, L veya U plan	Avlu merkezli, kapalı ve dışa kapalı plan
Merkezi Mekân	Avlu – açık hava yaşam ve sirkülasyon mekanı	Sofa/salon – yarı açık, sirkülasyon alanı	Avlu – yaşamın merkezi, görsel bağlantı unsuru
Kat Sayısı	2-3 kat (dönemsel müdahaleye açık)	Genellikle 2 katlı	2-3 katlı, alt kat hizmet, üst kat yaşam
Mutfak ve Hela Konumu	Her katta ayrı mutfak ve hela, uçlarda yer alır	Genelde zemin katta, avluya yakın	Alt katta hizmet, üst katta özel kullanım alanı
Odaların Konumu	Avlunun üç yönünde, koridor veya sofa ile erişimli	Sofa çevresinde lineer dizilim	Avluya açılan doğrudan bağımsız odalar
Sofa/Sala Düzeni	Katlarda geniş sofa/sala alanları	Sofa merkezli plan – yarı açık	Sofa yerine avluya bakan revak ya da eyvan
Mahremiyet Düzeyi	İçe kapalı, avlulu sistemle yüksek mahremiyet	Dışa açık balkonlar az, içe dönük mekânlar	Tam içe dönük, dış cephede pencere sınırlı
İklimle Uyum	Avlu sayesinde havalandırma ve gölgeleme sağlanır	Sofa ve çıkmalarla hava dolaşımı	Kalın duvar, küçük açıklık, avlu ile soğutma
Bezeme ve Estetik	Ahşap oyma, çıkmalar, bezemeli tavanlar	Ahşap oyma, çıkmalar, bezemeli tavanlar	Taş işçiliği, ahşap kafes, mashrabiyya sistemi
Sosyo-kültürel Kullanım	Çok aileli yaşam veya kat mülkiyetine uygun	Tek geniş aile kullanımı	Geniş aile kullanımı, harem/selamlık ayrımı

Tablo 4.7.1. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu

4.8. Al-Mahgar 29 Konutu

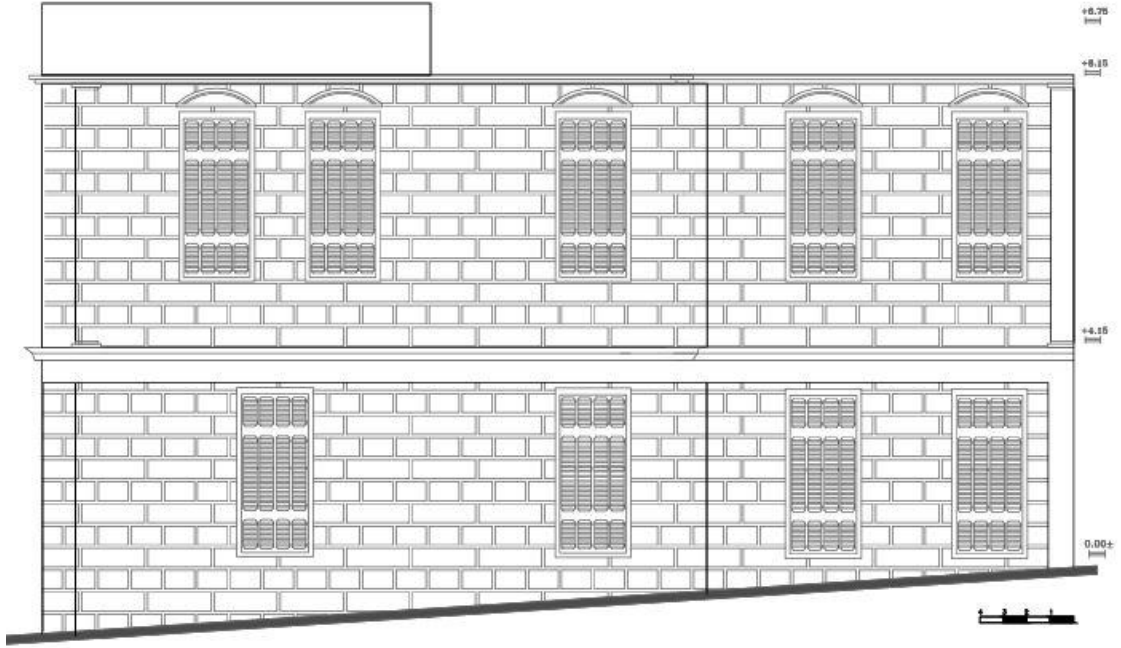
Al-Mahgar Konutu'nun cephesi, geleneksel Kahire konut mimarisinin özgün niteliklerini barındırmaktadır. Taş duvar örgüsü, yatay düzlemde belirgin kat ayırıcı silmelerle bölünmüş olup, cephe oranları dikey doğrultuda uzatılmış pencerelerle vurgulanmıştır. Konutta dikkati çeken en önemli öğelerden biri, üst katta yer alan ahşap çıkma 'maşrabbiye' sistemidir. Maşrabiyyeler yoğun ahşap kafes işçiliği ile oluşturulmuş, alt bölümde geometrik süsleme panelleri, üst bölümde ise dikey yönelimli hareketli kepenk sistemleri ile desteklenmiştir. Bu elemanlar görsel gizlilik, iç mekâna hava ve ışık kontrolü sağlama, mahremiyetin korunması ve iklimik havalandırma açısından işlevseldir. Ahşap kafes paneller, dönemin zanaatkârlık becerilerinin bir göstergesi olup, Memluk sonrası Osmanlı etkilerini yansıtan üslup özellikleri taşımaktadır (Resim 4.8.1.).

Resim 4.8.1. Al-Mahgar Konutu Dış Cephesi (Yazar, 2025).

4.8.1. Konutun Mimari Yapısı

Zemin ve birinci kat pencereleri çift kanatlı, ahşap kepenkli ve dikdörtgen formudur. Alt katlarda daha az açıklık kullanılarak iç mekânın güvenliği ve serinliği korunurken, üst katlarda geniş açıklıklarla doğal havalandırma ve gün ışığına açıklık sağlanmıştır. Pencerelerin bazıları ahşap parmaklıklar veya süslemeli çerçevelerle çevrelenmiş olup, cepheyi hem estetik hem de işlevsel olarak zenginleştirmektedir (Şekil 4.8.1.).

Şekil 4.8.1. Al-Mahgar Konutu Dış Cephesi (Yazar, 2025).

Yapının giriş kapısı cephenin alt kısmında konumlanmakta olup, basık kemerli bir form yerine dikdörtgene yakın, basit ama sağlam bir yapıya sahiptir. Ahşap doğrama ve metal destekler zamanla yıpranmış olsa da, dönemin malzeme kullanımını açıkça ortaya koymaktadır. Daire kapısı, çift kanatlı, ahşap ve demir ferforje süslemeli bir kapı örneğidir. Alt bölümlerde düz ahşap paneller kullanılırken, üst yarıda yer alan cam arkasına yerleştirilmiş zarif ferforje motifler, dış mekânla ışık sağlaması izin verirken görsel gizliliği koruma işlevi görmektedir (Resim 4.8.2, Şekil 4.8.2.).

Resim 4.8.2. Al-Mahgar Konutu Giriş Kapısı (Yazar, 2025).

Şekil 4.8.2. Al-Mahgar Konutu Girişi (Yazar, 2025).

Merdiven korkulukları ise döneme özgü dövme demir malzeme ile üretilmiş olup, üzerinde yer alan zarif spiral ve floral motiflerle süslenmiştir. Korkuluk profili, hem güvenlik hem estetik işlevleri dengelerken, ışığın geçirgenliğini koruyarak mekânı daha ferah kılar. Bu tür demir işçiliği, özellikle 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başındaki modernleşme süreciyle birlikte gelen Avrupa etkilerini de barındırmaktadır (Resim 4.8.3,4,5.). Ahşap çerçeve üzerindeki süslemeler ise geç Osmanlı dönemi konutlarında sıkça rastlanan neoklasik etkili silme profilleri ve sade süs bordürleri ile zenginleştirilmiştir. Kapının üst kısmında görülen ahşap korniş ve başlık düzenlemesi, giriş mekânını tanımlayan anıtsal bir etki yaratır.

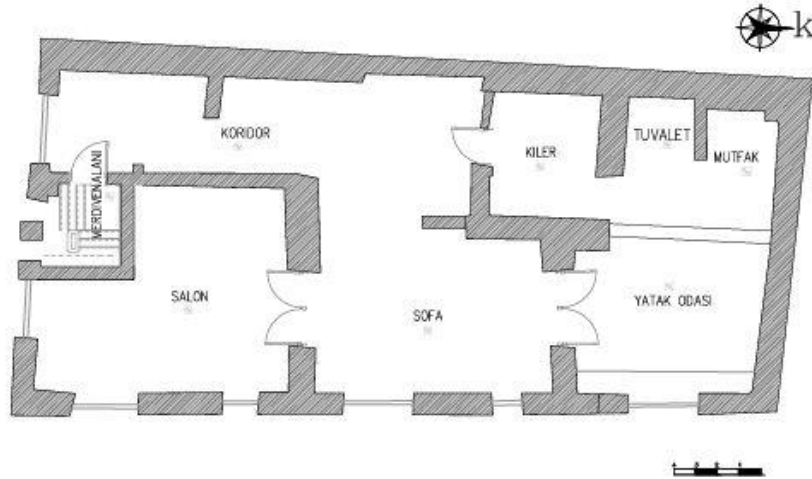

Resim 4.8.3. Konutun Merdiveni (Yazar, 2025). **Resim 4.8.4.** Konutun Girişi (Yazar, 2025).
Resim 4.8.5. Merdiven Penceresi (Yazar, 2025).

Girişten itibaren bir koridor aracılığıyla iç mekânlara erişim sağlanır. Konutun iç mekân organizasyonu, özel (yatak odası, banyo), yarı özel (sofa, salon) ve servis alanları (mutfak, tuvalet, kiler) olarak hiyerarşik biçimde ayrılmıştır. Bu organizasyon, İslam konut mimarisinde içe dönüklük ve mahremiyet kavramının plan düzlemine yansımasıdır. Planın merkezinde yer alan geniş sofa, geleneksel konutlarda dağıtıcı mekân olarak hizmet veren iç holdür. Sofa, tüm mekânlara erişimi sağlar ve aynı zamanda sosyal etkileşimin gerçekleştiği bir ortak yaşam alanı olarak işlev görür. Sofa ile doğrudan bağlantılı olan yatak odası, planın daha mahrem ucuna yerleştirilmiştir. Böylece konuklardan ya da ev halkı dışındaki bireylerden görsel ve fiziksel olarak korunmuştur. Planın arka kısmında yer alan mutfak, tuvalet ve kiler, doğrudan sofaya

değil, yatay bir geçiş mekânı üzerinden ulaşılan, ayrı bir alt bölgeye yerleştirilmiştir. Bu, hem hijyenik ayrışmayı sağlamakta hem de servis personelinin ev halkı ile doğrudan etkileşimini sınırlamaktadır. Planın batı ucunda yer alan salon, konutun prestij mekânı niteliğindedir.

Merdiven holüyle ilişkili konumlanması sayesinde, gelen ziyaretçilerin doğrudan bu alana alınması sağlanır. Böylece konuklar, özel yaşam alanlarına girmeden ağırlanabilir. Bu düzenleme, İslam ve Osmanlı mimarisinde “selamlık-harem” ayrımının mimari izdüşümüdür. Plan üzerinde pencere boşlukları dış cephe boyunca konumlandırılmıştır. Özellikle sofa, salon ve yatak odasında doğal aydınlatma ön plandadır. Merkezi sofa mekânı, hem hava sirkülasyonu hem de ışık alımı açısından mekânlara hizmet eder. Bu durum, Kahire’nin sıcak iklim koşullarına karşı geleneksel pasif iklimlendirme yaklaşımlarına örnek teşkil eder (Şekil 4.8.3.).

Şekil 4.8.3. Al-Mahgar Konutu 1. Kat Plan Şeması (Yazar, 2025).

4.8.2. Malzeme ve Yapı Sistemi

Yapının cephe duvarları çoğunlukla düzgün kesme taş ve moloz taş karışımıyla örülmüştür. Köşe birleşim yerlerinde taş işçiliği daha dikkat çekici olup, taşıyıcı duvar sisteminde kalınlık ve sağlamlık ön plandadır. Zamanla sararmış, kısmen sıvası dökülmüş taş yüzeyler, yapının tarihsel yaşını ve korunma ihtiyacını ortaya koymaktadır. Zemin kat seviyesinde iri taneli ve düzensiz moloz taş örgü tercih edilirken, üst katlara çıkıldıkça daha düzgün ve işlenmiş kesme taşlar görülmektedir. Duvarlarda kullanılan taş malzeme, yüksek ısı yalıtımı sağladığından dolayı iklimsel konfor açısından avantaj sunmaktadır.

Ahşap elemanlar, özellikle çıkmalarda, pencerelerde ve maşrabiyye sisteminde dikkat çeker. Bu elemanlarda yüksek kaliteli ve yoğun lifli ahşap kullanılmış olup, dönemin el işçiliği teknikleriyle şekillendirilmiştir. Ahşap yüzeylerin oyma ve kafesleme tekniğiyle oluşturulması, hem estetik hem işlevsel katkı sağlamaktadır (Şekil 4.8.4.).

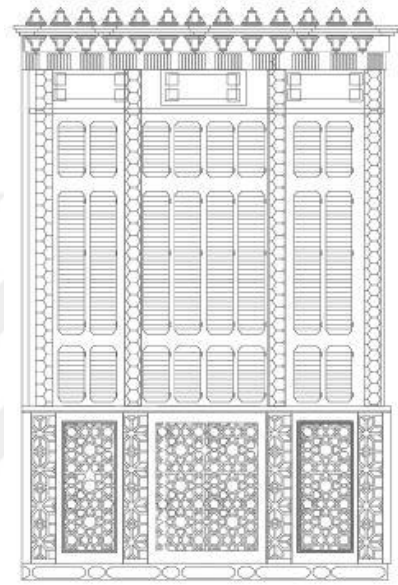

Şekil 4.8.4. Al-Mahgar Konutu Kuzey Cephesi (Yazar, 2025).

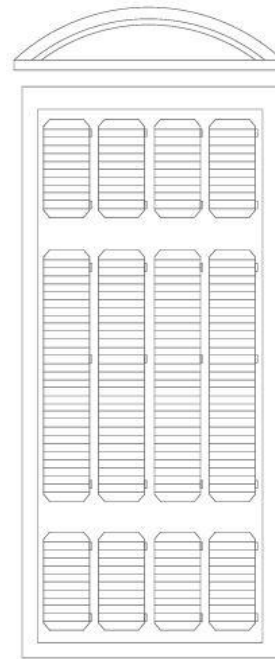
4.8.3. Süsleme Unsurları

Maşrabiyyelerde kullanılan geometrik ve yıldız motifleri, İslam sanatının soyut ve tekrar eden formlarını yansıtır. Özellikle çıkmaların alt kısmında yer alan ahşap paneller, üç boyutlu oyma bezemelerle donatılmış, ahşap yüzeylerde klasikleşmiş geçmeli motifler işlenmiştir. Pencerelerdeki ahşap kepenkler sade formlarda tasarlanmış olsa da, kanat oranları ve yerleşimi ile cepheye ritmik bir etki kazandırır. Bezemeler, taşıyıcı sistemle yarışmayan fakat mimari kimliği tanımlayan detaylardır (Resim 4.8.6, Şekil 4.8.5.). Bu durum, süslemenin yapıya entegre edildiği, ancak taşıyıcıdan ayrı bir eleman olmadığı geleneksel mimari anlayışını yansıtır. Üç bölümlü olarak kurgulanan

bu çıkma, alt kısımda geometrik oymalı kapalı paneller, orta kısımda ahşap kepenkli pencere açıklıkları ve üstte saçak altı ahşap işçiliğiyle tamamlanmıştır (Resim 4.8.7, Şekil 4.8.6.). Bu öge aynı zamanda mahremiyet ilkesiyle iç mekânın dış mekândan ayrılmasını sağlar. Sokakla olan görsel ilişki, sadece izleme yönünde kurgulanmış, içeriden dışarının görülebilirliğine rağmen dışarıdan iç mekân algısı minimize edilmiştir. Böylece İslam kültürünün mekânsal mahremiyet anlayışı, mimari detaylar aracılığıyla vücut bulmuştur.

Resim 4.8.6. Kuzey Cephesinin Maşrabiyyesi (Yazar, 2025). **Şekil 4.8.5.** Maşrabiyyenin Detayı (Yazar, 2025).

Resim 4.8.7. Konutun Penceresi (Yazar, 2025).

Şekil 4.8.6. Pencere Detayı (Yazar, 2025).

4.8.4. Geleneksel Tipoloji ve Dönemsel Değerlendirme

Al-Mahgar Konutu, geç Osmanlı etkilerini barındırmakla birlikte Memluk dönemine ait içe dönüklük anlayışını da kısmen taşır. Bu yönüyle hibrit bir konut tipolojisi sunar. Maşrabiyyenin yoğun kullanımı, Osmanlı konutlarının ahşap estetiğini hatırlatırken, yapının dış cepheye kapalı duruşu ve zemin kat taş örgüsü, Memluk döneminin savunmacı konut karakterini çağrıştırmaktadır. Plan ve katmanlı fonksiyon dağılımı açısından ticari işlevle bütünleşen bu yapı, Kahire'nin geleneksel karma işlevli kent dokusuna da uyum sağlar.

4.8.5. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma

Bu tür konutlar, Kahire'nin sıcak ve kuru iklimine uygun olarak, gölgelik sağlayan ahşap çıkmalar, hava sirkülasyonunu artıran maşrabiyye sistemleri ve kalın taş duvarlarla ısı yalıtımı gibi iklimsel adaptasyon özelliklerine sahiptir. Aynı zamanda geleneksel İslami mahremiyet anlayışını yansıtan mekânsal hiyerarşi ve sokakla olan sınırlı görsel ilişki de korunmuştur. Maşrabiyyeler, kadınların dış mekânla temasını sağlarken görsel gizliliği korur; bu da toplumsal cinsiyet rolleriyle şekillenmiş mekânsal hiyerarşinin bir sonucudur. Ayrıca çıkmalar, dar sokaklarda üst kat yaşam alanını artırma işlevi görürken, alt katın kamusal işlevlere (depo, dükkân gibi) tahsis edildiği çok işlevli bir kullanım düzenine işaret eder. Yapının zemin katındaki dükkân izleri ve cephedeki farklı seviye pencereler, konutun sadece özel bir mesken değil, aynı zamanda ekonomik faaliyetin bir parçası olduğunu ortaya koyar. Bu, geleneksel Osmanlı ve Memluk şehirlerinde sıkça rastlanan "konut-ticaret birlikteliği" anlayışını da doğrular (Tablo, 4.8.1.).

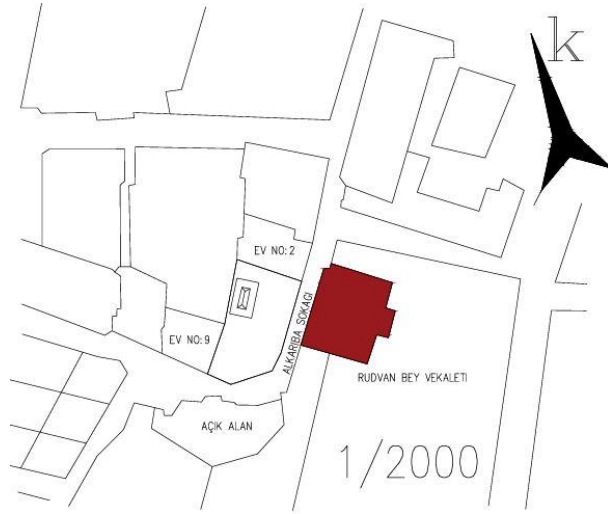
4.8.6. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Al-Mahgar Konutu/ Osmanlı/

Memlük

Kriterler	Al-Mahgar Konutu	Memlük Dönemi Konutu	Osmanlı Dönemi Konutu
Tarihlendirme	Muhtemelen geç Osmanlı / 19. yy sonu	13.-16. yüzyıl	16.-19. yüzyıl
Plan Tipolojisi	Uzunlamasına sokak paralelinde, çıkmalı cephe düzeni	Avlu merkezli, dışa kapalı, içe dönük plan	Avlu merkezli, L ya da U formu kütle planı
Kat Organizasyonu	Alt kat ticari / depo, üst kat yaşam alanı	Alt kat hizmet alanı, üst kat özel yaşam alanı	Alt kat misafir-hizmet, üst kat aile yaşamı
Cephe Kurgusu	Sokağa bakan ahşap çıkmalar, maşrabiye	Sade taş cephe, minimum açıklık, az sayıda pencere	Ahşap çıkmalar, geniş saçak, cephede hareketlilik
Pencere Düzeni	Dikey oranlı, ahşap kepenkli, küçük boyutlu	Dışa kapalı, dar mazgal pencereler	Dikey yönde dizilen, kafesli veya parmaklıklı pencereler
Maşrabiye Kullanımı	Geniş, dışa taşıntılı ahşap kafes sistemi	Daha sınırlı, çoğu taş/ahşap sabit panjur	Ahşap çıkmalar içinde yer alan, zarif kafesler
Bezemeler	Ahşap üzeri geometrik ve bitkisel oyma motifler	Taş bezemeler, kufi yazılar, mukarnaslı nişler	Ahşap oyma, künde-kârî, renkli cam pencereler
Malzeme Kullanımı	Alt katta taş, üst katta yoğun ahşap	Taş ağırlıklı, içte ahşap tavanlar	Alt katta taş, üstte kerpiç veya ahşap karkas
İklimsel Uyum	Maşrabiye ile havalandırma, taşla serinlik	Kalın taş duvar, küçük açıklıklarla gölgeleme	Çıkmalar, saçak, iç avlu ile serinletici etki
Sosyo-Kültürel Yansıma	Mahremiyet ve sokakla kontrollü ilişki	Mutlak içe dönüklük, harem-selamlık ayrımı belirgin	Kamusal-özel geçiş yumuşak, ailevi mahremiyet korunur

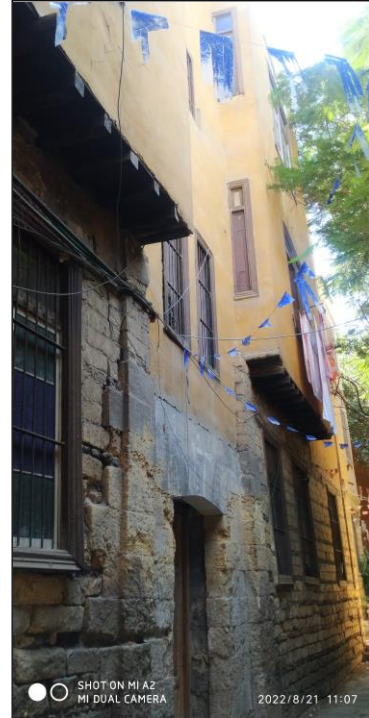
Tablo 4.8.1. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu

4.9. Al-Tibbene Konutu

Şekil 4.9.1. Al-Tibbene Konutu (1/2000) (Yazar, 2025).

Al-Tibbene Konutu'nun cephe, pencere, balkon ve kapı detayları; geleneksel konut mimarisinin modernleşme etkileriyle sentezlendiği bir dönem temsilini sunmaktadır. Özellikle ahşap işçiliği, taş süsleme panoları ve iklimle uyumlu mimari kurgusu, yapıyı yalnızca fiziksel değil aynı zamanda kültürel bir belge haline getirmektedir. Bu yapı, Kahire kent dokusundaki geç dönem konut morfolojisinin önemli örneklerinden biri olarak, gerek belgelenmesi gerekse korunması gereken özgün miras öğeleri arasında yer almaktadır (Resim 4.9.1,2, Şekil 4.9.1.).

Resim 4.9.1. Al-Tibbene Konutu (Yazar, 2025) Resim 4.9.2. Al-Tibbene Konutu (Yazar, 2025).

4.9.1. Konutun Mimari Yapısı

Al-Tibbene Konutu'nun cephesi, hem estetik hem de iklimsel ve sosyal işlevleri başarıyla bütünleştiren geleneksel Kahire konut mimarisinin belirgin örneklerinden biridir. Üç katlı yapı, dışa dönük çıkmalar, ahşap kepenkli pencereler ve çeşitli cephe bezemeleriyle zenginleştirilmiştir. Cephenin alt kotunda taş örgü yüzeyler gözlemlenirken, üst katlarda daha ince işlenmiş sıvalı yüzeyler ve dekoratif çerçeve unsurları kullanılmıştır. Cephede yer yer kullanılan taş silmeler, çıkmaların altındaki ahşap konsol detayları, pencere çevrelerindeki geometrik ve stilize bitkisel motifli taş panolar yapıya zengin bir karakter kazandırmaktadır. Bu unsurlar, geç Osmanlı dönemi ile modernleşme etkilerinin harmanlandığı karma bir cephe anlayışını yansıtır (Resim 4.9.3,4,5).

Resim 4.9.3. Konutun Almasıık Taş Duvarı (Yazar,2025).

Resim 4.9.4. Konutun Almasıık Taş Duvarı (Yazar, 2025).

Resim 4.9.5. Konutun Almasıık Taş Duvarı (Yazar, 2025).

Yapının dikkat çekici özelliklerinden biri, cephede yer alan çeşitli boyut ve tipte pencerelerdir. Bu pencerelerin büyük kısmı ahşap kafesli sistemle donatılmış olup, iç ve dış görsel ilişkiyi kontrol eden ve iklimsel konfor sağlayan elemanlardır. Orta katlarda yer alan pencerelerde, üst bölümde renkli cam vitraylı kısımlar, alt kısımlarda ise göz hizasına gelen açılabilir kanatlar yer alır. Bu tür düzenleme, hem ışık kontrolü hem mahremiyet açısından etkilidir (Resim 4.9.6,7).

Resim 4.9.6. Al-Tibbene Konutu Cephe Pencereleri (Yazar, 2025). **Resim 4.9.7.** Pencere Süslemeleri (Yazar, 2025).

Ana giriş, ahşap doğramalı, çift kanatlı ve üst kısmı demir ferforje ile kapatılmış bir düzene sahiptir. Giriş açıklığı, dikdörtgen formda olup, basık kemerli üst örtüsü taş örgü ile desteklenmiştir. Bu tip giriş mimarisi, kamusal alandan yarı özel mekâna geçişin sembolik ifadesi olarak değerlendirilebilir. Kapının hemen ardında yer alan uzun geçiş koridoru ve iç avluya açılan açıklık, İslam konut kültüründe mahremiyetin mekânsal bir bariyerle korunmasına işaret eder. Kapı kanatları, sade yüzeyli panellerle oluşturulmuş olup, üst bölümlerde ferforje kafesler yer almaktadır. Bu hem güvenlik hem de havalandırma işlevini birlikte sağlar. Üst bölümdeki dökme demir parmaklık, geç Osmanlı konutlarında rastlanan yarı açık-gizli giriş mekân kurgusu ile uyumludur.

Yapının cephelerinden birinde yer alan oyma ahşap korkuluklu balkon, estetik değer taşıyan önemli bir detaydır. Bu balkonlar, geleneksel konutlarda kamusal mekânla

sembolik bir bağlantı kurarken aynı zamanda kadınların dışarıyla görsel ilişki kurabildiği yarı mahrem izleme alanları olarak işlev görmektedir. Balkon korkuluklarında kullanılan torna işi ahşap dikmeler ve geniş çıkmalar, hem yapısal taşıyıcılığı hem de cepheye ritmik hareket kazandırmaktadır (Resim 4.9.8,9).

Resim 4.9.8. Al-Tibbene Konutu Giriş Kapısı (Yazar, 2025).

Resim 4.9.9. Balkon Süslemeleri (Yazar, 2025).

4.9.2. Malzeme ve Yapı Sistemi

Al-Tibbene Konutu'nun taşıyıcı yapısı, taş ve tuğla birlikteliğiyle 'Almaşık taş Duvarı' inşa edilmiştir. Özellikle zemin ve alt kat duvarlarında sarımsı kireçtaşlarının kullanıldığı, kat aralarında ise yatayda yerleştirilmiş kırmızı pişmiş toprak tuğlaların 'horasan harçlı' bağlayıcı olarak işlev gördüğü dikkat çekmektedir. Bu yapı sistemi, hem statik dayanımı artırmakta hem de deprem gibi yatay yük etkilerine karşı esnek davranış göstermektedir. Konutun dış duvarlar: Taş ve tuğla karışımı ile kalın dokulu olmaktadır. Tavan sistemi: Geleneksel ahşap kirişli ters tavan yapısı, üzerine yerleştirilen ahşap döşeme ve harçlı kaplama ile tamamlanmıştır. Kapı ve pencere doğramaları: Doğal, yerel ağaç türlerinden imal edilmiş, el işçiliği yoğunluğu yüksek detaylara sahiptir (Resim 4.9.10,11).

Resim 4.9.10. Al-Tibbene Konutu Duvar Yapısı

Resim 4.9.11. Girişin Ters Tavanı (Yazar, 2025).

4.9.3. Süsleme Unsurları

Cephenin üst kotlarında, pencereler arasında yer alan taş süsleme panoları, stilize geometrik ve bitkisel motifler içerir. Bunlar hem dekoratif hem de zanaatkârlık mirasını yansıtan unsurlardır. Yapının genel biçimlenişi, Kahire'nin sıcak iklim koşullarına göre düzenlenmiş olup, Kalın duvarlar, ısı yalıtımı sağlar. Çıkmalar ve saçaklar, cephedeki yüzeyi güneş ışığından korur. Pencerelerde ince ahşap çıtalarla oluşturulmuş örgü sistemleri, ustalıklı el işçiliğini yansıtır. Renkli camlı üst pencereler Estetik olduğu kadar iç mekânda ışığın yumuşak dağılmasını sağlar (Resim 4.9.12).

Resim 4.9.12. Al-Tibbene Konutu Cephe Bezemesi (Yazar, 2025).

4.9.4. Geleneksel Tipoloji ve Dönemsel Değerlendirme

Al-Tibbene Konutu, plan düzeni, cephe karakteri ve yapı öğeleri bakımından geç Osmanlı döneminin yerel mimarlık anlayışını temsil eden özgün bir sivil mimarlık örneğidir. Bu yapı, sadece mimari değil, aynı zamanda sosyal yaşamın mekâna yansımalarını taşıyan bir kültürel belgedir. Ahşap balkonlar ve kafes sistemleri kadınların dış mekânla sınırlı ilişki kurduğu bir yaşam düzeninin fiziksel temsili olarak değerlendirilmelidir. Konutun koridorlu girişi mahremiyet ilkesinin doğrudan mekâna yansıtıldığı unsurdur.

4.9.5. İklimle Uyum ve Sosyo-kültürel Yansıma

Girişten avluya uzanan güzergâh, geleneksel Memlûk konutlarında olduğu gibi açık hava ile ilişkili bir mekânsal sıralamayı takip etmektedir. Bu düzenleme, doğal havalandırma ve ışık alımı açısından avantajlı olduğu gibi, sosyokültürel kontrollü geçişi de mümkün kılar. Al-Tibbene Konutu'nun kapı, merdiven ve maşrabiyye detayları, İslam mimarisinin mahremiyet, iklimsel denge ve sosyo-mekânsal hiyerarşi ilkelerini yansıtmaktadır. Ahşap, taş ve demir malzemelerinin bir arada kullanıldığı bu detaylar; Kahire'nin geç dönem konut mimarisinde Batılılaşma etkilerinin yerel yorumlarla birleştiği özgün bir örnek sunmaktadır. Bu detaylar, koruma, restorasyon ve belgelenme açısından değerli olup, hem yapının mimari kimliğini hem de dönemine ait yaşam kültürünü doğrudan yansıtan somut verilerdir (Tablo 4.9.1.).

Kahire'nin sıcak ve kuru iklim koşulları, geleneksel konut tipolojilerinde doğal serinlik sağlayacak çözümleri gerekli kılmıştır. Al-Tibbene Konutu'nda bu bağlamda şu önlemler alınmış olup; Kalın taş duvarlar, gün içinde ısıyı depolayarak iç mekânda sabit sıcaklık sağlar. Dar pencere açıklıkları ve kepenk sistemleri, doğrudan güneş ışığı girişini sınırlar. Tavan yüksekliği ve ahşap kiriş arası boşluklar, sıcak havanın yükselerek atılmasını sağlar. İç avluya geçişli plan kurgusu, çapraz havalandırma ve gölgeli dış alan oluşturur.

4.9.6. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu: Al-Tibbene Konutu/ Osmanlı/ Memlük

Özellikler	Al-Tibbene Konutu	Osmanlı Konutu (ör. Bayt al-Suhaymi)	Memlük Konutu (ör. Bayt al-Kharazati)
Plan Tipi	koridor + iç avluya açılan odalar	Avlu merkezli, iç sofalı L/U plan	Avlu çevresine dizili hücre tipi oda yerleşimi
Giriş Düzeni	Doğrudan avluya yönelen, bent koridorlu giriş	Giriş → harem/selamlık ayrımı, mahremiyeti koruyan	Dar, korunaklı giriş → doğrudan avluya ulaşım
Kat Sayısı	2-3 katlı, sokağa çıkmalı cephe düzeni	2-3 katlı, dışa kapalı, içe dönük avlu düzeni	2-3 katlı, içe dönük, kalın duvarlı
Cephe Açıklıkları	Ahşap kafesli çıkmalar, renkli camlı pencereler	Az sayıda açıklık, ahşap maşrabiyeler	Çok sınırlı açıklık, taş duvar yoğunluğu
Maşrabiye/Kafes	Ahşap kafesli kanatlar, estetik+işlevsel	Geniş çıkmalar ve zarif künde-kâri işleri	Genellikle küçük ahşap kafes ya da taş ızgara
Malzeme ve Duvar Sistemi	Taş + tuğla örgü, ahşap döşeme ve tavan sistemi	Taş temel + kerpiç veya ahşap karışımı üst yapı	Tamamı taş duvar, kalın cephe kütlesi
Tavan Sistemi	Ahşap kirişli düz tavan, üzeri sıvalı	Ahşap kirişli, alçı veya tahta kaplama	Taş tonoz veya düz tavan, minimal bezeme
Bezemeler	Renkli camlar, taş pano bordürler, ferforje detaylar	Ahşap künde-kâri, hat yazısı, sıva işçiliği	Taş kabartmalar, nişler, sadelik
İklimle Uyum	Maşrabiye, kalın duvar, iç avlu, küçük pencere	Avlu, gölgelik sofa, su öğeleri, çift yönlü hava akımı	Kalın duvar, küçük açıklıklar, yüksek tavan
Sosyo-Kültürel Anlam	Mahremiyet, zanaat-kâr estetiği ve kentle görsel ilişki	Selamlık-harem ayrımı, temsil değerli prestijli yaşam	Savunmacı, içe dönük yaşam, zühd anlayışı

Tablo 4.9.1. Karşılaştırmalı Plan Tipolojisi Tablosu

5. DEĞERLENDİRME

19. ve 20. yüzyıl, Mısır mimarisi açısından toplumsal, siyasal ve kültürel dönüşümlerin mekâna doğrudan yansıdığı bir dönemdir. Bu yüzyıllar, Memlûk ve Osmanlı mirasıyla şekillenmiş geleneksel konut mimarisinden, Batılılaşma ve modernleşme etkisiyle dönüşen yeni bir mimari dile geçiş sürecini temsil eder. Özellikle Kahire'de, bu iki yüzyıl içinde geleneksel İslâmî konut özelliklerinin giderek Batı tarzı yapı tipolojileriyle iç içe geçtiği ve konutların sadece barınma değil, aynı zamanda modern yaşamın bir sahnesi hâline geldiği gözlemlenir.

19. yüzyılın ilk yarısında inşa edilen konutlar hâlen geleneksel avlu merkezli plan tipolojisini sürdürmekteydi. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, özellikle Kavalalı Mehmet Ali Paşa ve ardıllarının modernleşme politikalarıyla birlikte, konutlar Batı'daki koridorlu plan tipolojilerine doğru evrilmeye başlamıştır. Mahremiyete dayalı *haremlik-selamlık* ayrımı kademeli olarak zayıflarken, misafir salonu, yemek odası, banyo gibi işlevsel birimler ayrı odalar hâlinde tanımlanmaya başlamıştır. Bu geçiş, sadece mekânsal değil, aynı zamanda toplumsal yaşamın dönüşümünü de yansıtır. Geleneksel evlerde içe dönük cephe düzeni hâkimken, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dışa dönük, simetrik ve süslemeli cepheler yaygınlaşmıştır. Fransız neoklasik, İtalyan barok ve hatta erken modernist etkilerle şekillenen cephelerde sütunlar, alınlıklar, balkonlar ve dökme demir korkuluklar sıkça kullanılmıştır. Bu cepheler, bireyselliğin ve Batılı yaşam tarzının dışa yansıyan ifadesi olarak okunabilir. 20. yüzyıla gelindiğinde, özellikle Art Nouveau, ardından Modernist etkiler konut estetiğine yön vermiştir.

Bu dönemde yapı malzemeleri de değişim göstermiştir. 19. yüzyılda taş ve kerpiç hâlâ kullanılırken, özellikle 20. yüzyılda tuğla, betonarme, metal ve cam gibi Batı menşeli modern yapı malzemeleri yaygınlaşmıştır. Ahşap işçiliği zenginliğini korumuş; tavan süslemeleri, kapı-doğrama detaylarında ustaca işlenmiş bezemelerle estetik değer taşımıştır. Ancak 20. yüzyılın ortalarına doğru, bu el işçiliği yerini daha sade, endüstriyel mimari öğelere bırakmıştır.

19. ve 20. yüzyıldaki konutlar, yalnızca fiziksel yapı değil, aynı zamanda toplumun geçirdiği sosyo-kültürel dönüşümlerin de bir aynasıdır. Kalabalık, çok kuşaklı aile yapısı yerini daha bireyselleşmiş çekirdek aile modeline bırakmış; kadınların ve

erkeklerin mekânsal ayrımı azalmış; ev içi hayat, dış dünyayla daha bütünleşik hâle gelmiştir. Batılı mobilyalar, ev içi eşyalar ve yaşam alışkanlıkları da mekân tasarımını doğrudan etkilemiştir. Bu dönemde Kahire gibi büyük şehirlerde yeni mahalleler, planlı yerleşimler ve apartman tipi konutlar ortaya çıkmıştır. Özellikle İsmailiye, Garden City, Heliopolis gibi bölgeler, Batı tarzı şehircilik ilkeleriyle tasarlanmış, düz caddeler, simetrik bloklar ve apartmanlaşma eğilimi bu bölgelerde yoğunlaşmıştır. Bu durum, konutun sadece geleneksel üretim biçiminden değil, aynı zamanda mekânın kolektif kullanımından da uzaklaşmasını beraberinde getirmiştir.

19. ve 20. yüzyıl Mısır konut mimarisi, geçmişle geleceğin, doğuyla batının, gelenekle modernin kesiştiği bir mimari geçiş dönemini temsil eder. Bu yapıların incelenmesi, sadece teknik veya estetik bir analiz değil; aynı zamanda sosyal değişimin, modernleşme sürecinin ve kültürel kimlik arayışının izlerini takip etmek anlamına gelir. Bu dönem konutları, hem tarihî sürekliliği hem de değişimi belgeleyen önemli birer mimari belgedir.

19. yüzyılda Kahire'deki konut mimarisi, tarihsel ve çağdaş etkilerin iç içe geçtiği belirgin bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu dönemin mimarisi, kentin kimliğini şekillendiren Memlük ve Osmanlı mimarlık anlayışından önemli ölçüde etkilenmiştir. Özellikle iç avlu etrafında gelişen plan şemaları, ahşap işçiliğiyle yapılan maşrabiyyeler, geometrik süslemeler ve kemerli geçişler gibi unsurlar, bu iki dönem mimarisinin izlerini taşımaktadır. Ayrıca, binaların sokaklara bakan cephelerinde görülen kemerli açıklıklar, simetrik yerleşimler ve sosyal işlevselliğe dayalı mekânsal bölünmeler (örneğin selamlık ve haremlik ayrımı), Memlük ve Osmanlı mimarisinin sosyal ve estetik anlayışını yansıtmaktadır.

Her ne kadar 19. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa etkileri şehir mimarisinde kendini göstermeye başlamış olsa da, özellikle Darb al-Ahmar, Seyyide Zeyneb ve Gamaliyye gibi tarihi mahallelerde inşa edilen konutlarda geleneksel Memlük ve Osmanlı karakteri korunmuştur. Bu durum, yerel kimliğe bağlı kalma eğilimini ve geleneksel mimarî mirasın sürekliliğini açıkça ortaya koymaktadır.

5.1. Eski Kahire'nin Geleneksel Konut Planı Şeması

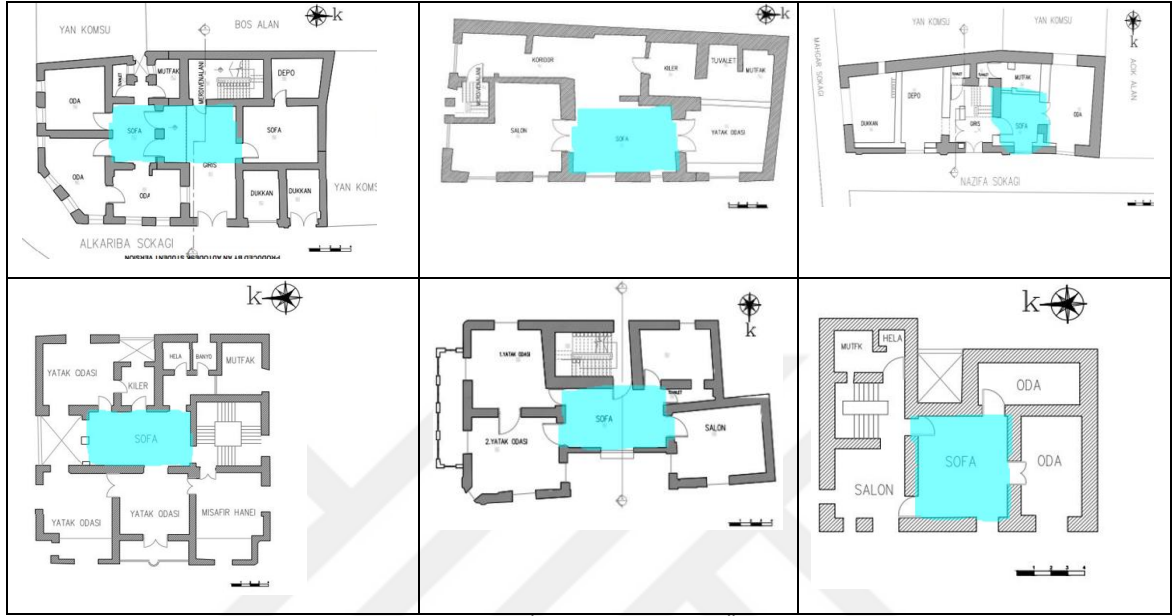
19. yüzyıl konutlarında hâlâ merkezî avlu etrafında şekillenen iç mekân organizasyonları görülür. Avlunun etrafında yer alan odalar genellikle çok işlevlidir ve günün saatlerine ya da mevsimlere göre kullanılır. Memlûk döneminden miras kalan "iwan"lı düzen, yüksek tavanlı ve üç tarafı kapalı, bir tarafı avluya açık oturma alanları olarak sürdürülmüştür. Osmanlı etkisi ise özellikle yapıların katmanlı planlamasında ve "selamlık-haremlik" ayrımında belirgindir.

Yapılan araştırmada dokuz adet Eski Kahire konutlarında önemli bir iç mekân unsuru olan sofa (sala), genellikle konutun ortasında yer almakta ve çevresinde diğer odalar konumlandırılmaktadır. Zarihnava Konutu ve Şeker- Oğulları Konutu gibi örneklerde görüldüğü üzere, bu mekânsal organizasyon konutun merkezî yapısını belirlemektedir. Çoğu konutta bir adet sofa bulunmakla birlikte, bazı büyük konutlarda birbirine açılan iki sofa yer almaktadır. Sofa, genellikle kuzey yönüne bakacak şekilde yerleştirilmiş olup, bu konumlandırma sayesinde kuzey rüzgârı evin doğal havalandırmasına katkı sağlamaktadır (Tablo 5.1.) (Abdelmonem, 2015).

Sofanın temel işlevi odalar arası geçişi sağlamak olsa da, aynı zamanda bir arada oturma, yemek yeme ve misafir ağırlama gibi işlevleri de yerine getirmektedir. Sofalar dış cepheye doğrudan açılmadıkları için yıl boyunca serin kalan alanlar olarak değerlendirilmiş; bu serinlik, konutun diğer bölümlerine de yansıtılmıştır. Salonlar ise çoğunlukla sofaya doğrudan ya da bir koridor aracılığıyla açılmaktadır. Bu salonlar, konut sahibinin misafirlerini ağırladığı özel alanlar olup, aile yaşamından izole şekilde düzenlenmiştir. Öte yandan, sofa alanı ev halkı tarafından aktif bir yaşam mekânı olarak kullanılmaktaydı. Salonlar ise kuzeye bakan cephelerde yer alır, süslemeli geniş pencerelerle dış mekâna açılırdı.

Bazı konutlarda ayrıca misafirlere özel tasarlanmış misafirhaneler 'musafirkhâna' bulunmaktaydı. Bu birimler bazen konuttan ayrı olarak inşa edilmiş, bazen ise farklı bir giriş kapısıyla evin diğer bölümlerinden ayrılmıştır (örnek: Almusılı Konutu, El-Gandur Konutu). Dar alanlı konutlarda ise çok amaçlı odalar kullanılmıştır. Bu odalar, hem gündelik yaşamın sürdürüldüğü alanlar hem de pratik mobilya çözümleriyle farklı işlevler üstlenen mekânlar olarak kurgulanmıştır. Örneğin, oturma sedirleri aynı zamanda yatak olarak kullanılabilir, katlanabilir yer sofraları ise kullanım sonrası

kaldırılarak alandan tasarruf sağlanabilirdi. Bu odalar çoğunlukla dış cepheye açılır, balkon ya da geniş süslemeli pencere ile dış mekânla görsel ve fiziksel bağlantı kurulurdu. Konutun diğer odaları genellikle yan cephelerde konumlanmakta olup, bu çok amaçlı mekâna kıyasla daha küçük ebatlardadır (Said, 2009).

Tablo 5.1. Eski Kahire İç Sofalı Plan tipi Örnekleri (Yazar, 2025).

Arapçada “al-mak‘ad” olarak bilinen **sedir**, her konutta olmasa da özellikle orta ve üst sınıfa ait yapılarda yaygın olarak kullanılmıştır. Büyük konutlarda sedir daha geniş, gösterişli ve zengin süslemelerle bezenmiştir. Bu mekân, genellikle kuzey yönüne yerleştirilerek serinlik sağlaması ve kuzey rüzgârından faydalanması amaçlanmıştır (Shehata & Adel, 2016). Al-Qirabi Konutu’nda sedir, ana cepheye bakan süslemeli pencere ve balkonla dış mekâna açılmakta ve bağımsız bir oda olarak işlev görmektedir. Büyük ve tarihi bir yapı olan El-Kadi Konutu’nda ise sedir, doğrudan avluya açılacak şekilde tasarlanmıştır (Addin, 1987). Ayrıca bazı konutlarda havalandırma amacıyla, daire giriş kapısının üst kısmında yer alan küçük, ferforje işlemeli pencerelere yer verilmiştir. Bu pencereler, özellikle merdiven boşluklarına açılarak konutun doğal hava dolaşımını destekleyen pasif iklimlendirme unsurları olarak işlev görmüştür (Resim 5.1,2).

Eski Kahire konutlarında mutfak ve tuvalet birimleri genellikle konutun arka ya da yan cephelerinde konumlandırılmıştır. Bu birimler, çoğunlukla sofa mekânına dar bir koridor aracılığıyla bağlanmaktaydı. Bazı büyük konutlarda, iki ayrı tuvalet bulunmakta; bunlardan biri ev halkının kullanımına ayrılırken, diğeri misafirler için

planlanmıştır. Dönemin genel hijyen anlayışı çerçevesinde, tuvaletlerde alaturka sistem tercih edilmiştir. Söz konusu dönemde konut içi su tesisatı yaygın olmadığı için, evlerde genellikle banyo birimi yer almamaktadır. Tuvaletlerin küçük bir bölümü bazen banyo işlevi üstlenmekle birlikte, temizlik ihtiyacı büyük ölçüde dışarıda, mahalle hamamlarında karşılanmaktaydı. Özellikle 19. yüzyıl Kahiresi'nde halk hamamı kültürü oldukça yaygındı ve neredeyse her mahallede bir halk hamamı bulunuyordu. Bu durum, küçük konutlarda bağımsız banyo ihtiyacını ortadan kaldırmıştır. Öte yandan, üst sınıfa ait büyük konutlarda ise özel hamam birimlerine de rastlanmaktadır (Abdelmonem, 2015).

Resim 5.1. Elshemi Konutu Sediri (Yazar, 2025)

Resim 5.2. Elshemi Konutu Sediri (Yazar, 2025)

Bazı çok haneli yapılarda, zemin katta ortak kullanılan müşterek tuvaletler mevcuttu. Bu birimler, konutta yaşayan farklı ailelerin ortak kullanımı için tasarlanmış olup, konut planlamasında sosyal sınıf ayrımının da izlerini taşımaktadır. Mutfaklar genellikle kısıtlı alana sahip işlevsel mekânlar olarak düzenlenmiş ve bazı konutlarda mutfağın yanında bir depo ya da küçük bir yemekhane alanı da yer almıştır. Depo alanları, yiyecek ve malzeme saklamak için kullanılmıştır. Bununla birlikte, bazı alt sınıf konutlarda bağımsız bir mutfak bulunmamakta; yemek pişirme işlemi sofanın bir köşesinde ayrılmış küçük bir bölümde gerçekleştirilmekteydi. Ancak bu tür uygulamalara bu çalışmada incelenen örnek konutlarda rastlanmamıştır.

Konut içindeki başoda (ana yaşam alanı), genellikle daha özenli ve gösterişli biçimde tasarlanmıştır. Bu odada yer alan tavan süslemeleri, gömme dolaplar ve pencere detayları, diğer odalara kıyasla daha zengin ve detaylı bezeme özelliklerine sahiptir. Bu durum, hem estetik anlayışın hem de statü göstergesinin bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. 19. yüzyılın sonlarına doğru Kahire nüfusunun hızla artmasıyla birlikte, bir zamanlar tek bir aileye ait olan konutlar, birden fazla aileye kiraya verilmiş

ve konutlar iki ya da üç ailenin ortak kullanımına sunulmuştur. Bu durum, mekânsal dönüşümü tetiklemiş ve geleneksel konut yapılarında işlevsel yeniden düzenlemelere neden olmuştur (Abdelmonem, 2015).

Avlu, geleneksel Mısır konut mimarisinde en temel ve belirleyici mekânsal unsurlardan biridir. 19. yüzyılın başından sonuna kadar, sosyal sınıf farkı gözetmeksizin üst, orta ve alt sınıf pek çok konutta avlu ya da bahçe alanlarına yer verilmiştir. Arşiv ve alan çalışması kaynaklarına göre, El-Sihimi Konutu ve Kiritliyye Konutu gibi Eski Kahire'nin önemli tarihî yapılarında iç avlu (sahn) örneklerine rastlanmaktadır (Resim 5.3,4.). Eski Kahire konutlarında avlu, yalnızca fiziksel bir açık alan değil; aynı zamanda günlük yaşamın sürdürüldüğü sosyal bir merkez işlevi görmüştür. Bunun yanı sıra, iç avlu mekânsal olarak konutun içindeki odaları dış çevreden ve sokak ortamından izole ederek mahremiyet sağlamıştır. Avlunun büyüklüğü, genellikle konutun genel alanı ile orantılıdır; büyük konutlarda geniş avlular bulunurken, daha küçük yapılarda bu alan daralmaktadır.

Resim 5.3. Alsihimi Konutu Avlusu (Yazar, 2025). **Resim 5.4.** Sitwasile Konutu Avlusu (Yazar, 2025).

18. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar, Mısır konut mimarisinde farklı türde avlu kurgularına rastlanmaktadır. Bunlar arasında iç avlu, aydınlatıcı avlu, yan avlu ve ortak avluya bakan çok haneli konutlar gibi çeşitli tipolojiler öne çıkmaktadır. Ancak, zamanla kent nüfusunun artmasıyla birlikte, avlu alanlarının küçüldüğü ve pasif aydınlatma ve havalandırma amacıyla kullanılan, işlevsel nitelikteki dar avlu sistemlerine dönüştüğü gözlemlenmiştir (Wazeri, 2013). Bu dar avlular artık sosyal toplanma alanı olmaktan çıkmış; yalnızca ışık alma ve hava dolaşımını sağlama işleviyle sınırlı kalmıştır. Bu çeşitlilik, Eski Kahire'deki geleneksel konut mimarisinde

iklimsel koşullar, sosyal yapı ve arsa büyüklüğü gibi faktörlerin avlu tasarımına doğrudan etki ettiğini göstermektedir.

5.2. Eski Kahire Konutlarında Merdiven Kurgusu ve Aydınlatma Yöntemleri

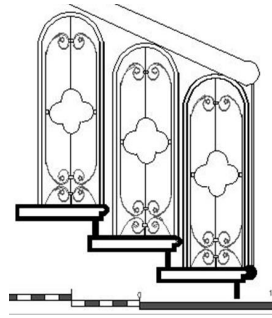
Ali Paşa Mubarak'ın şehir planlama reformları ve yeni yapı yönetmeliklerini yürürlüğe koymasından önce, Eski Kahire'deki geleneksel konutların merdivenleri dar, basamak yükseklikleri fazla ve korkulukları çoğunlukla ahşap malzemeden yapılmıştı. Sabiha Hatun Konutu gibi örneklerde bu geleneksel yapısal özellikler net biçimde gözlemlenmektedir. Söz konusu merdivenler, hem işlevsellik hem de güvenlik açısından sınırlı çözümler sunmaktaydı. 20. yüzyılın başlarında yürürlüğe giren yeni yapı kanunları sonrasında, Abuulhasan Konutu gibi daha geç dönem örneklerde daha geniş planlı, alçak basamaklı merdivenler ile birlikte demir işlemeli korkulukların kullanımının yaygınlaştığı görülmektedir (Resim 5.5,6, Şekil 5.1). Aynı Şekilde Osmanlı ve Memluk dönemi Konutları Tepe aydınlatma yöntemi kullanılmıştır (Resim 5.7,8.). Bu yapısal dönüşüm, yalnızca teknik bir iyileşmeyi değil, aynı zamanda Fransız mimari tarzından etkilenildiğini de göstermektedir. Özellikle dövme demir korkuluk detayları, Avrupa kaynaklı estetik anlayışın geleneksel konutlara adapte edildiğine işaret etmektedir.

Eski Kahire konutlarında merdiven alanlarının doğal olarak aydınlatılması için farklı yöntemler geliştirilmiştir. Bunlardan ilki, Al- Qibrabi Konutu örneğinde olduğu gibi, merdivenin son katında yer alan, renkli camlı ve ahşap kasnaklı tepe penceresi aracılığıyla üstten ışık alma sistemidir. Bu çözüm, gün ışığını doğrudan merdiven alanına yönlendirerek hem görsel hem de termal konfor sağlamaktadır.

İkinci yöntem ise Abuulhasan Konutu'nda gözlemlenmektedir. Bu yapıda, merdivenin yan cephesine yerleştirilmiş büyük, süslemeli ahşap çerçeveli ve demir işlemeli pencereler aracılığıyla yan cepheden ışık alınmaktadır. Bu çözüm, cephe estetiği ile işlevselliği bir araya getiren başarılı bir örnek olarak değerlendirilebilir. 20. yüzyılda, çok katlı konutların ve apartmanların yaygınlaşmasıyla birlikte, merdiven boşluklarının doğrudan dış cepheye açılması bir norm haline gelmiştir. Böylece hem doğal aydınlatma sağlanmakta hem de iç mekânların hava sirkülasyonu kolaylaştırılmaktaydı.

Resim 5.5. Abuulhasan Konutu Merdiveni

Şekil 5.1. Konutun Merdiveni

Resim 5.6. Tepe Penceresi

Resim 5.7. Zeynep Hatun Konutu Tepe Penceresi

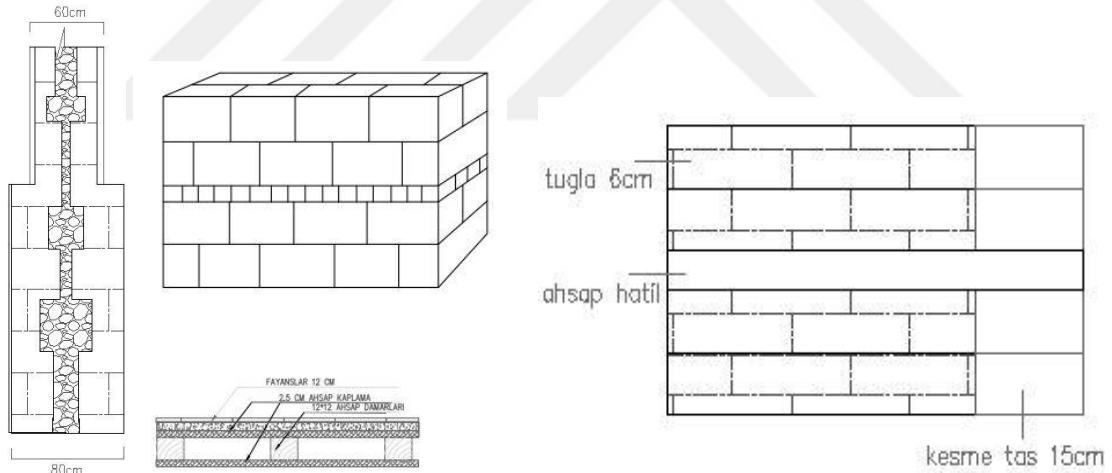
Resim 5.8. Zeynep Hatun Konutu Ahşap Merdiveni

5.3. Eski Kahire'nin Geleneksel Konutu Yapı Teknikleri ve Malzeme Kullanımı

Bu dönemde geleneksel yapı teknikleri ağırlıklı olarak sürdürülmüştür. Taş temel üzerine kerpiç veya tuğla duvarlar, ahşap kirişli tavan sistemleri ve kireç esaslı sıvalar yaygındır. Ahşap, sadece yapısal değil aynı zamanda estetik amaçlarla da yoğun olarak kullanılmıştır. Döşemelerde ve tavan süslemelerinde ahşap işçiliği dikkat çekerken, yapıların dış cephelerinde taş ve sıva birlikteliği öne çıkar.

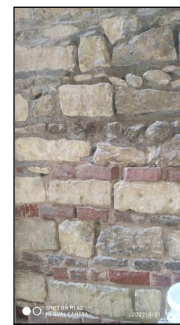
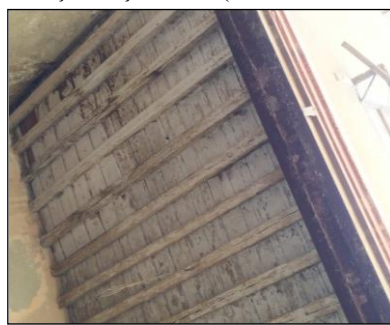
19. ve 20. yüzyıllarda, Eski Kahire konutlarında taşıyıcı duvar sistemi ile birlikte ahşap tavan kullanımı oldukça yaygındı. Yapılar genellikle yığma sistemle inşa edilmiş olup, özellikle zemin kat duvarları hem kalınlığı hem de taşıyıcılığı açısından özenle tasarlanmıştır. Bu katın duvarları, yapıya statik dayanım kazandırmak amacıyla kalın ve masif taş malzeme ile örülmekteydi. Konutların temelleri, zemin kotunun yaklaşık iki metre altına kadar inmekte ve iri taş bloklarla desteklenmekteydi. Bu temel taşları, genellikle zemin kat duvar kalınlığından yaklaşık 20 cm daha geniş olacak şekilde yerleştirilmiştir (Şekil 5.2). Bazı yapılarda, taşıyıcı duvarların mukavemetini artırmak amacıyla belirli aralıklarla yatay ahşap hatıllar (kiriş benzeri elemanlar) uygulanmıştır. Bu hatıllar, yapının deprem gibi yatay yüklere karşı daha dirençli olmasını sağlamaktadır. Söz konusu ahşap hatıllar, cephe düzleminde pencere altı ve üstü

hizalarında ve tavan kotunda düzenli aralıklarla yer almaktadır. Bazı cephelerde, taşıyıcı taş duvar kalınlığına bağlı olarak üçten fazla ahşap hatıl katmanı kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu sistem, özellikle tavan yüklerinin duvarlara dengeli biçimde aktarılmasını ve yapısal stabilizenin korunmasını mümkün kılmıştır (Şekil 5.2,3,4; Resim 5.9,10,11.). Konut temelleri, taşıyıcı sistemin dayanıklılığını artırmak amacıyla oldukça sağlam inşa edilmiştir. Temel üzerine yerleştirilen taş duvarların kalınlığı, yapıdan yapıya değişmekle birlikte, bazı örneklerde 60 cm'ye kadar ulaşabilmektedir. Bu uygulama, hem zemine oturan yükün dengeli dağıtılmasını sağlamakta hem de yapı ömrünü uzatmaktadır. Bu yapılarda sıklıkla kullanılan kireç taşı, Mısır'ın iklim koşullarında özellikle neme karşı dayanıklılığı nedeniyle tercih edilmiştir. Kireç taşının kalitesine göre değişen türleri bulunmakta olup, yüksek kaliteli olanlar genellikle zemin kat duvarlarında kullanılmıştır. Eski Kahire konutlarında kullanılan geleneksel taş ebatları genellikle 20×20×40 cm ölçülerindedir. Bu taşlar, taşıyıcı sistemin dengeli çalışmasını sağlamak amacıyla düzgün şekilde ve yatay ekseninde sıralanmıştır (Said, 2009).

Şekil 5.2,3. Eski Kahire Konutları Taş Duvarı Belirli Aralıklarına Atılan Hatıllar (El-Nahhal, 2019).

Şekil 5.4. Eski Kahire Konutları Almaşık Taş Duvarı (El-Nahhal, 2019).

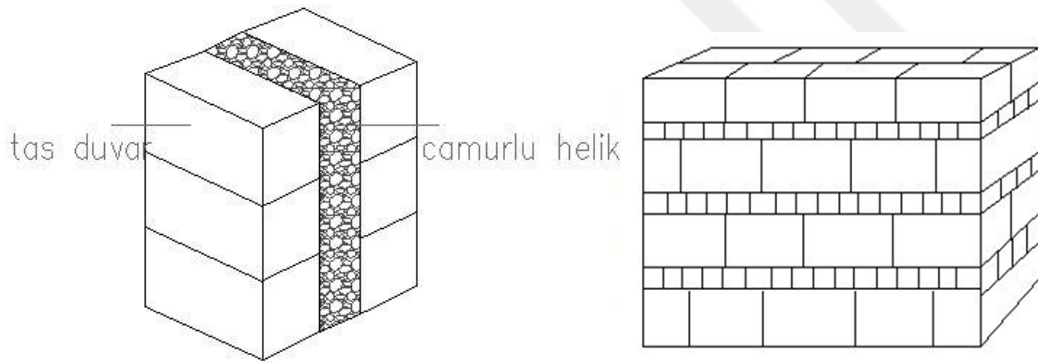

Resim 5.9,10. Eski Kahire Konutları Almaşık Taş Duvarı (Yazar, 2025).

Resim 5.9,11. Eski Kahire Konutları Almaşık Ters Tavan (Yazar, 2025).

Bazı örneklerde örneğin Al-Qirabi Konutu'nda duvarların iki cidar arasında bırakılan boşluklar, helik adı verilen küçük, düzensiz taş parçalarıyla doldurulmuştur (Şekil 5.5, 5.6). Bu teknik, hem ısı ve ses yalıtımı sağlamakta hem de yapı maliyetini düşürmektedir (Öztürk,2011).

Zemin katın duvar kalınlığı, üst katlara kıyasla önemli ölçüde daha fazladır. Örneğin, üst katlarda taş duvar kalınlığı 15 cm civarındayken, zemin katlarda bu kalınlık 30 cm'ye kadar çıkabilmektedir. Bazı konutlarda özellikle Vesile Hatun Konutu gibi büyük ve gösterişli yapılarda zemin kat duvarlarında kullanılan taşların ebatları 40×40×50 cm'ye kadar ulaşmaktadır. Bu büyüklükteki taşların işlenmesi ve taşınması zor olduğundan, bu uygulama daha çok dini yapılar ve tarihî nitelik taşıyan konutlarla sınırlı kalmıştır. Genel olarak, eğer zemin katta kullanılan taşların ebaı 25×30×50 cm ise, üst katlarda bu ölçülerin yaklaşık yarısı kadar küçültülerek 25×15×50 cm gibi boyutlara indirgenmektedir. Bu yöntem, yapı üzerinde oluşan yüklerin aşağıya doğru azalmasını sağlayarak hem statik dengeyi hem de malzeme ekonomisini sağlamaktadır (Said, 2009).

Şekil 5.5. Eski Kahire Konutları Helik Taşı ile Doldurulan Taş Duvar (El-Nahhal, 2019). **Şekil 5.6.** Eski Kahire Konutları Almaşık Taş Duvarı (El-Nahhal, 2019).

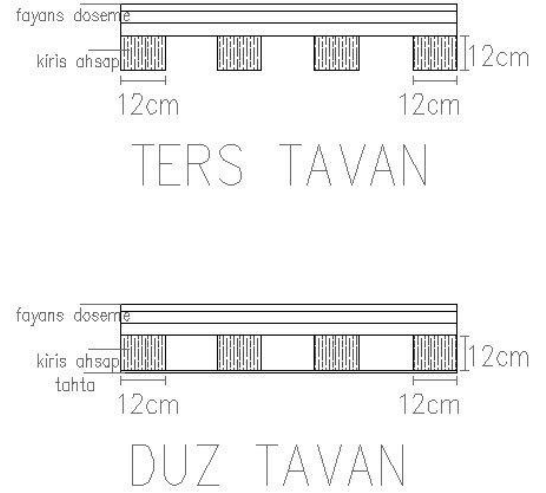
Eski Kahire konutlarında yapısal istikrarı artırmak amacıyla kullanılan karma duvar örgü teknikleri, bölgenin gevşek ve esnek zemin koşullarına karşı alınmış önemli bir mühendislik önlemidir. Bu teknikler, özellikle kesme taş ile tuğlanın bir arada kullanıldığı duvar sistemleri ile kendini göstermektedir. Duvar örgüsünde uygulanan bu yöntem, hem yapının esnekliğini artırmakta hem de malzeme kullanımında denge sağlamaktadır. Bu sistemin uygulandığı örneklerden biri olan El- Mahgar 29 Konutu'nda, cephenin alt kısmında yaklaşık 15 cm yüksekliğinde bir kesme taş sırası, bunun hemen üzerinde ise 6 cm yüksekliğinde bir tuğla sırası yer almaktadır. Bu

düzenli sıralama, katmanlı yapı sistemi oluşturarak yatay yüklerin daha dengeli şekilde dağılmasına yardımcı olur. Ayrıca, kırmızı tuğla kullanımı özellikle çatı katlarında yaygın şekilde gözlemlenmiştir. Bunun başlıca sebepleri arasında, tuğlanın hafifliği, uygulama kolaylığı ve taşa kıyasla daha düşük maliyeti yer almaktadır. Tuğla, aynı zamanda ısı yalıtımı açısından da avantaj sağladığı için çatı katlarında tercih edilmiştir (Hanna, 1991).

Eski Kahire'deki geleneksel konut mimarisinde tavan tasarımı, estetik değer taşıyan önemli bir iç mekân ögesi olarak öne çıkmaktadır. İncelenen örneklerde, konut odalarının tavanları ağırlıklı olarak ahşap malzeme ile inşa edilmiştir. Kullanılan tavan teknikleri, işlevsel ve estetik çeşitlilik göstermektedir. Konut iç mekânlarında yalnızca tavan değil, duvar yüzeyleri de süsleme açısından dikkat çekicidir (Resim 5.11, Şekil 5.7.). Duvarlar genellikle yağlı boya ile farklı renklerde boyanmakta; bazı konutlarda ise ithal veya yerel üretim duvar kâğıtları kullanılarak dekoratif çeşitlilik sağlanmaktadır. Tarihi kaynaklara göre, bu yapılarda kullanılan ahşap türleri genellikle sedir ağacı ve Şam ağacı gibi dayanıklı ve kaliteli türlerdir. Bu ağaçlar, uzun ömürlü olmalarının yanı sıra, işlenebilirlikleri sayesinde süsleme açısından da tercih edilmiştir (Abdeljawad, 1984). Osmanlı döneminde yapılan Elhawwari konağı ters tavan tekniği uygulandığını göstermektedir (Resim 5.12.).

Resim 5.11. Eski Kahire Evi Ters Tavanı (El-Nahhal, 2019). **Şekil 5.7.** Tavan Detayları (El-Nahhal, 2019).

Resim 5.12. Osmanlı Dönemi Elhawwari Konutu Ters Tavanı Örneği (Yazar,2025).

5. 4. Süsleme Unsurları

Süsleme açısından Memlûk etkisi özellikle taş oyma sanatında, giriş kapılarında ve pencerelerdeki geometrik desenlerde görülmektedir. Osmanlı etkisi ise daha çok iç mekânlarda karşımıza çıkar; tavanlardaki künde-kârî tekniği, renkli camlarla donatılmış vitraylar ve hat sanatı örnekleri bu etkiyi yansıtır. Ahşap maşrabiyyeler (cumba tipi kafesli çıkmalar), hem süsleme hem de mahremiyet sağlayıcı işlevleriyle dönemin önemli öğelerindendir.

Eski Kahire konutlarında cumba (yerel adıyla maşrabiyye), konutun hem işlevsel hem de estetik açıdan en karakteristik mimari unsurlarından biridir. Özellikle 19. yüzyılın sonuna kadar, geleneksel konutların büyük çoğunluğunda bu öğeye yer verilmiştir. Cumbalar, başta kadınların mahremiyetini korumak amacıyla tasarlanmış; onların sokakla görsel temas kurabilmelerini sağlarken, dışarıdan iç mekânın görünmesini engelleyecek şekilde kurgulanmıştır. Aynı zamanda bu çıkıntılı yapılar, güneş ışığı ve aşırı sıcaklık gibi iklimsel etkileri azaltarak iç mekân konforunu artırmak gibi pasif iklimlendirme görevini de üstlenmiştir (Abd El Kader & Momtaz, 2010).

Maşrabiyyeler genellikle çıkıntılı kafes yapılar şeklinde tasarlanmış olup, taşıyıcı sistem olarak ahşap veya demir işlemeli volütlü konsollar kullanılmıştır. Bir katta birden fazla cumba bulunabilmekte; bu elemanlar çoğunlukla üç ya da dört bölüme

ayrılmıştır. Al-Qirabi Konutu'nda gözlemlendiği gibi, bu bölümlerin bir kısmında sabit panjurlar, diğer kısmında ise hareketli, açılıp kapanabilen panjur sistemleri yer almaktadır. Bazı örneklerde, cumbaların içine yerleştirilen yuvarlak veya kare formda yarım sandıklar, su testilerinin serin kalması amacıyla kullanılmıştır. Bu tür uygulamalara El-Gandur Konutu'nda rastlanmaktadır. Cumbaların üst kısmının çıkıntılı biçimde tasarlanması, hem yağmur sularından korunmak hem de güneş ışığını kırmak amacıyla yapılmıştır. Çıkımların tamamı genellikle el oyma tekniğiyle işlenmiş özgün ahşap malzemeden imal edilmiştir. Al-Qirabi Konutu'nda, panjurlu maşrabiyye örnekleri, hem İslami mimari geleneği hem de Avrupa etkisiyle şekillenmiş geç dönem uygulamalarını yansıtmaktadır. Panjur sistemleri, dönemin koşullarında hem daha pratik, hem sade süslemeli hem de ekonomik olması nedeniyle tercih edilmiştir (Seif, 2013). Al-musili Konutu'nda ise, dışa doğru çıkıntı yapan ancak tamamen kapalı kafes yapısıyla şekillendirilmiş ahşap balkon tipi bir cumba yer almaktadır. Bu yapı, alt kısmı kapalı, üst bölümü ise pencere, yarı açık bir düzende tasarlanmıştır. Böylelikle hem mahremiyet korunmuş, hem de sokağa açılan görsel ilişki sağlanmıştır. Bu tür yapılarda gövde sabit kalmakta, yalnızca panjur elemanları hareketli olarak düzenlenmektedir.

Eski Kahire konutlarında pencere ve açıklık tasarımı, zaman içerisinde sosyo-kültürel tercihler ve inşaa kolaylıkları doğrultusunda evrim geçirmiştir. Özellikle 20. yüzyılın başlarında, geleneksel çıkıntılı cumba (maşrabiyye) kullanımında belirgin bir azalma gözlemlenmiştir; bunun yerine, daha sade ve pratik olan panjurlu pencere sistemleri yaygınlaşmıştır. Bu dönüşüm, mimari süsleme anlayışındaki sadeleşmeyle birlikte, ekonomik ve işlevsel kaygıların da artmasına bağlanabilir.

Daha önce belirtildiği gibi, panjur sistemleri süsleme açısından daha az detay içerse de, kullanım kolaylığı ve maliyet avantajı nedeniyle cumbalara göre daha çok tercih edilmiştir. Al-Mahgar Konutu ve Al-Musili Konutu bu yeni anlayışın öne çıkan örneklerindendir. Osmanlı ve Memluk döneminden kalan kiritliye, Sihimi, Zeynep Hatun konutu Cumbaları bunu göstermektedir (Resim 5.13.).

Resim 5.13. Osmanlı Dönemi Elhawwari Konutu Cumba Örneği (Yazar,2025).

Bu dönemde uygulanan panjurlu pencereler genellikle iki metre ve üzeri yüksekliklerde olup, mekânlara bol doğal ışık sağlamaktadır. Pencerelerin yüksekliği nedeniyle, açma-kapama kolaylığı için pencere kanatları boydan iki parçaya bölünerek tasarlanmıştır. Ancak zamanla, daha pratik uygulamaların tercih edilmesiyle birlikte, bu pencereler kısaltılmış ve iki parçalı sistem yerine tek parçalı pencere düzenlemeleri yaygınlaşmıştır (Addin, 1987).

Eski Kahire konutlarında giriş kapıları, yalnızca yapısal bir geçiş noktası değil, aynı zamanda yapının sosyal statüsünü ve estetik anlayışını yansıtan önemli bir mimari unsur olarak değerlendirilmiştir. Bu kapılar genellikle çift kanatlı ve orijinal ahşap malzeme ile üretilmiş olup, üst bölümlerinde kesme taştan yapılmış süslemeler yer almaktadır. Bazı konutlarda örneğin Zarılınava Konutu ve Al-Musili Konutu'nda ahşap yüzeyler üzerine demir işlemeli süslemeler uygulanmış, böylece hem görsel zenginlik hem de yapısal dayanıklılık sağlanmıştır. Diğer örneklerde ise giriş kapısı tamamen ahşap oyma tekniğiyle sade fakat zarif biçimde tasarlanmıştır.

Kapıların üst kısmı genellikle yuvarlak kemer ya da Bursa kemeri formunda düzenlenmiş olup, taş malzeme üzerine işlenmiş bitkisel ve geometrik süsleme motifleri

ile bezenmiştir. Özellikle El-Gandur Konutu'nda, giriş kapısı dikkat çekici biçimde taş oymalar ile süslenmiş, kapının üst bölgesinde ise taştan oyulmuş bitki motiflerine yer verilmiştir. Bu tasarım anlayışı, giriş kapısını yalnızca geçiş alanı değil, aynı zamanda cephe kompozisyonunun merkezi bir parçası hâline getirmiştir. Giriş kapısının formu ve malzeme kullanımı, çoğu zaman konutun genel tarzına göre belirlenmiştir. Özellikle Avrupa etkisinde tasarlanmış konutlarda demir işlemeli giriş kapıları daha yaygındır. Bu durum, 19. yüzyılın sonlarında etkisini artıran eklektik mimari anlayışın konut tipolojisine olan yansımaları ortaya koymaktadır. Yapıların zemin katları kimi zaman dört metreye kadar ulaşabildiğinden, bu yapıların giriş kapıları da orantılı olarak üç metre ve üzeri yüksekliklerde tasarlanmıştır. Bu yüksek girişler, sadece işlevsel bir açıklık değil, aynı zamanda görkemli bir karşılama mekânı oluşturmuştur. Sonuç olarak, giriş kapıları; malzeme kalitesi, ölçüleri, kemer formları ve süslemeleriyle, Eski Kahire konut mimarisinin en belirgin ve sembolik öğelerinden biri hâline gelmiştir (Abdelmonem, 2015).

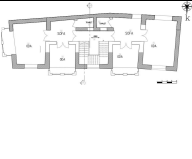
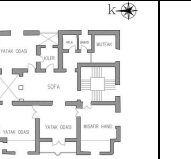
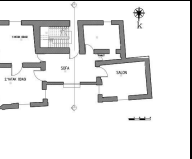
5.5. İklimle Uyum

Kahire'nin sıcak ve kurak iklimi göz önünde bulundurularak, avlu etrafında kurgulanan plan şemaları iç mekânlarda serinlik ve hava sirkülasyonu sağlar. Yüksek duvarlar güneş ışığını keserken, dar sokaklara bakan küçük pencereler güneş kontrolünü ve mahremiyeti birlikte sağlar. Ayrıca, iç avluların ortasında genellikle bir su ögesi (havuz veya şadırvan) yer alır; bu da hem serinlik hem de psikolojik ferahlık yaratır.

5.6. Sosyo-Kültürel Yansımalar

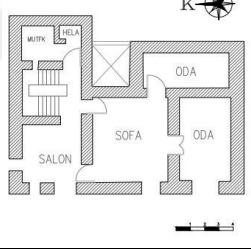
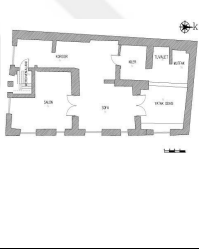
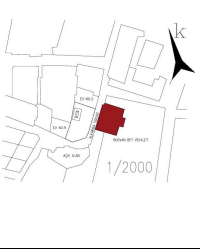
Bu konutlar yalnızca barınma alanı değil, aynı zamanda aile mahremiyetini koruyan, sosyal statüyü yansıtan ve İslami yaşam tarzını destekleyen mekânlardır. "Haremlik" ve "selamlık" ayrımı, kadının ev içindeki mahremiyetini sağlarken; misafir ağırlama kültürünü de yapı planına entegre eder. Aynı zamanda avlu, ailenin bir araya geldiği, çocukların oynadığı ve ev içi etkinliklerin gerçekleştiği bir ortak yaşam alanıdır.

5.8. Konutların Karşılaştırma Tablosu

Yapının Adı/Tarihi	Abuulhasan / Konutu/ 20. yy başı	Zarılınava Konutu/ 20.yy başı	Al-Qirabi Konutu / 20.yy başı	El-Gandur Konutu/ 20.yy başı	Şeker-Oğulları Konutu 20.yy başı
Plan Şeması					
Kat Sayısı	zemin kat ve iki kat	iki kat + Zemin katı	Bodrum, iki kat ve çatı katı	iki kat + Zemin katı	Bodrum, zemin katı, iki kat ve çatı katı
Daire Sayısı	Her katta iki daire var	Her katta bir daire var	Katta bir daire var	Her katta bir daire var	Her katta bir daire var
Avlu	Yoktur	Vardır	Yoktur	Yoktur	İç avlusu var
Bahçe	Ön bahçesi yok	Yoktur	Yoktur	Yoktur	Yoktur
Giriş Kapısı	Orjinal ahşap kapı	Bursa kemerli, çift kanatlı ve ahşap kapı	Süslemeli çift kanatlı ahşap kapı	Çift kanatlı ahşap kapı ve ağır taş süslemeler mukarnaslar	Çift kanatlı ahşap kapı
Giriş Kapı Sayısı	Tek girişli ve yan cephedir.	Tek girişli ve yan cephedir	İki giriş (ön/yan taraf)	Bir ve yan cephe kapısı iptal edildi	İki giriş kapısı mevcut (Haramlık ve Selamlık)
Merdiven	demir işlemeli	Ahşap ve demir işlemeli	Ahşap ve demir işlemeli	Ahşap ve demir işlemeli	Ahşap ve demir işlemeli
Merdiven aydınlatma	Aydınlatıcı tepe penceresi var	Aydınlatıcı tepe penceresi var	Aydınlatıcı tepe penceresi var	Aydınlatıcı tepe penceresi var	Pencereleri avluya açılır
Cumbalar	Ahşap Cumbalı	Ahşap Silindirik Cumba	Bitki Motifli Ahşap Cumba	Konutun 2 adet cumbası vardır	2 adet Balkonlu cumba vardır
Pencere ve Panjur	Uzun, ahşap, süslü ve panjurlu pencereleri var	Uzun, ahşap, pencereleri var	Uzun,süslü ve panjurlu pencereleri var	Uzun, ahşap ve panjurlu pencereleri var	Uzun, ahşap, pencereleri var
Balkon	Balkonu yoktur	yoktur	Demir işlemeli ve kesme taşlı balkon var	Yoktur	Var ve cumba ile kaplanmıştır.
Sedir	Yoktur	Yoktur	Ağır süslemeli sediri var	Yoktur	Yoktur

Tavan Deseni	Tavan kornişli var	Sade ve desensiz	Göbekte bitki motifi var	Sade ve desensiz	Sade düz tavan ve ters tavan
Yapım Tekniği	Taşıyıcı duvar sistemiyle yapılmıştır.	kireç taşı bloklardan inşa edilmiş.	Taşıyıcı duvar sistemiyle yapılmıştır.	Taşıyıcı duvar sistemiyle yapılmıştır.	Kesme taş duvar ve örme taş duvar kullanıldı. +Almaşık taş duvarı
Süsleme Özellikleri	Bitki motifli ve geometrisiyle bezenmiş Cumbalar vardır	Yapının içinde herhangi bir süsleme olmayıp, süslemelerin ağırlıklı dış cephededir.	Cephelerde çok sayıda çıkmalar, Cumbalar, mukarnaslar ve motifler mevcuttur	Cumbalarda , kapılarda Oyma tekniği kullanıldı	Cumbalar çıtakari ve oyma tekniğiyle yapılmıştır.

Resim 5.2. Konutların Karşılaştırma Tablosu (Yazar,2025).

Yapının Adı/Tarihi	Sabiha Hatun Konutu / 20. yy başı	Zarılınava Konutu/ 20.yy başı	Al-Mahgar 29 Konutu / 19.yy sonu	Al-Tibbene Konutu 19.yy sonu
Plan Şeması				
Kat Sayısı	Zemin kat ve bir kat	Zemin katı, iki kat ve çatı katı	Zemin kat ve bir kat	Bodrum, zemin katı, iki kat ve çatı katı
Daire Sayısı	Her katta bir daire var	Her katta iki daire var	Her katta bir daire var	Her katta bir daire var
Avlu	Yoktur	Vardır	Yoktur	İç avlusu var
Bahçe	Ön bahçesi yok	Yoktur	Yoktur	Yoktur
Giriş Kapısı	Orjinal ahşap kapı	Bursa kemerli, çift kanatlı ve ahşap kapı	Çift kanatlı ahşap kapı ve ağır taş süslemeler	Çift kanatlı ahşap kapı
Giriş Kapı Sayısı	Tek girişi vardır.	Tek girişli ve ön cephededir	Bir giriş kapısı vardır	İki giriş kapısı mevcut (Haramlık ve Selamlık)
Merdiven	Ahşap torna tekniği ile	Ahşap ve demir işlemeli	Ahşap torna tekniği ile	Ahşap işlemeli

Merdiven aydınlatma	Aydınlatıcı tepe penceresi var	Aydınlatıcı penceresi avluya açılmaktadır	Aydınlatıcı tepe penceresi var	Pencereleri avluya açılır
Cumbalar	Çıtakari tekniği ile yapılan Ahşap Cumba	Bodrum, zemin katı, iki kat ve çatı katı	Konutun 2 adet cumbası vardır	Yoktur
Pencere ve Panjur	Yoktur	Uzun, ahşap, pencereleri var	Uzun, ahşap ve panjurlu pencereleri var	Uzun, ahşap, pencereleri var
Balkon	Balkonu yoktur	Var ve cumba ile kaplanmıştır.	Yoktur	Taş oymalı Balkon
Sedir	Yoktur	Yoktur	Yoktur	Yoktur
Tavan Deseni	Sade ve desensiz	Sade ve desensiz	Sade ve desensiz	Sade düz tavan ve ters tavan
Yapım Tekniği	Taşıyıcı duvar sistemiyle yapılmıştır.	kireç taşı bloklardan inşa edilmiş. Taşların arasına hatıllar atılmıştır	Taşıyıcı duvar sistemiyle yapılmıştır +Almaşık taş duvarı	Kesme taş duvar. +Almaşık taş duvarı
Süsleme Özellikleri	Cumbalarda, kapılarda çıtakari tekniği kullanıldı	Yapının içinde herhangi bir süsleme olmayıp, süslemelerin ağırlıkla dış cephededir.	Cumbalarda, kapılarda Oyma tekniği kullanıldı	taş oymaları vardır.

Resim 5.3. Konutların Karşılaştırma Tablosu (Yazar,2025).

6. SONUÇLAR

Bu çalışma kapsamında, Eski Kahire'nin Hilmiye ve Seyyide Zeynep mahallelerinde yer alan tescilsiz miras konutlarının rölöveleri çıkarılmış, mimari özellikleri ve geleneksel yapım teknikleri detaylı şekilde analiz edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda şu temel bulgulara ulaşılmıştır:

1. Tescilsiz Mirasın Sessiz Değeri

Yapılan rölöve çalışmaları, çoğu zaman fark edilmeyen veya resmî olarak tanınmayan konutların, aslında yüksek düzeyde mimari, estetik ve tarihî değere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu yapılar, yerel kimliği temsil eden ve kültürel sürekliliği taşıyan özgün örneklerdir.

2. Geleneksel Yapım Tekniklerinin Yaşayan Tanıkları

Konutlarda kullanılan malzeme türleri (örneğin, taş, tuğla, ahşap), duvar örgü sistemleri, tavan yapıları ve birleşim detayları, geleneksel

zanaatkârlık bilgisinin somut belgeleri niteliğindedir. Bu unsurlar, yerel yapım geleneğinin 19. ve 20. yüzyılda da sürdüğünü göstermektedir.

3. Mimari Süreklilik ve Etkileşim

Rölövesi yapılan konutlar, Memlük ve Osmanlı konut mimarisine ait plan kurgusu (avlu merkezli organizasyon, mahremiyet hiyerarşisi) ile Avrupa etkisindeki cephe düzenlemeleri gibi unsurların birlikte var olduğunu göstermiştir. Bu, Kahire'deki mimari evrimin çok katmanlı ve etkileşimli bir süreç olduğunu kanıtlamaktadır.

4. Korumasızlığın Riskleri

Yapılar tescilsiz olduğu için herhangi bir yasal koruma altında değildir. Bu durum, bozulma, müdahale, hatta yıkım gibi tehditlere açık olmaları anlamına gelmektedir. Belgeleme süreci, bu yapıların korunması için bilimsel bir temel oluşturmuştur.

5. Acil Koruma ve Tescil Önerisi

Mimari değerleri belgelenmiş olan bu yapıların, en azından yerel yönetimler düzeyinde "kentsel miras değeri taşıyan yapı" olarak tanımlanıp acil koruma kapsamına alınmaları, restore edilmeleri ve gelecek kuşaklara aktarılmaları gerekmektedir.

Tezin fiziksel çıktısı kadar önemli olan bir diğer kazanım ise, gelecekteki benzer uygulamalar için geliştirilen yöntem ve deneyimlerin ortaya koyduğu öğretici yönüdür. Bu örnek, sadece yerel ölçekte değil, daha geniş çerçevede kültürel miras alanlarında uygulanabilecek bütüncül bir koruma modelinin başlangıç noktası niteliğindedir.

ÖNERİLER

Eski Kahire, çok katmanlı tarihî yapıları, geleneksel konut dokusu ve kültürel birikimiyle yalnızca Mısır için değil, dünya mimarlık mirası açısından da büyük önem taşımaktadır. Ancak bu konutların büyük bölümü, günümüzde yoğun nüfus baskısı, mülkiyet parçalanması, bakım eksikliği ve yetersiz koruma politikaları nedeniyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu bağlamda, aşağıda sunulan öneriler, miras konutların sürdürülebilir biçimde korunmasını, yaşatılmasını ve çağdaş kentle uyumlu şekilde yeniden işlevlendirilmesini amaçlamaktadır. Boş durumda olan ya da kullanılmayan konutlar, toplum yararına olacak biçimde kültürel merkez, yerel el sanatları atölyesi ya da misafirhane gibi işlevlerle değerlendirilebilir. Yerel halk, miras

konutların korunmasında aktif paydaş olarak sürece dâhil edilmeli; bilinçlendirme çalışmalarıyla mahalle halkının bu değerlere sahip çıkması sağlanmalıdır. Eğitim kurumları ve mimarlık fakülteleri ile iş birliği kurularak konutlarda öğrenci atölyeleri düzenlenebilir. Miras statüsündeki konutlar için zorunlu bakım ve onarım yükümlülüğü getirilmeli; mülk sahiplerinin bu yükümlülüğe uyması kamu desteğiyle teşvik edilmelidir. Koruma amaçlı imar planları güncellenmeli, yeni yapılaşmaların tarihi dokuya zarar vermesi engellenmelidir. Miras konutların planları, cephe detayları, malzeme özellikleri ve tarihçeleri sayısal ortamda belgelenmeli; bu belgeler kamuya açık dijital arşivlerde toplanmalıdır. Her yapıya özel koruma izleme dosyası hazırlanarak, yapıların periyodik teknik durumu kayıt altına alınmalıdır. Dijital modellemeler (3D tarama, fotogrametri) ile yapılar görsel olarak da kayıt altına alınmalı ve afet durumları için müdahale senaryoları geliştirilmelidir. UNESCO, ICOMOS gibi uluslararası kuruluşlarla iş birliği kurularak teknik destek ve fon kaynakları sağlanmalıdır.

Bu çalışmada ulaşılan bulgular doğrultusunda, aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

1. **Tescil Süreci Başlatılmalı:** Mimari açıdan özgünlük taşıyan bu konutlar, ilgili kurumlar tarafından değerlendirilerek “kültürel miras” statüsüne alınmalı ve koruma altına alınmalıdır.
2. **Acil Müdahale ve Restorasyon:** Fiziksel olarak bozulma riski taşıyan yapılar için öncelikli olarak yapı sağlığı değerlendirmesi yapılmalı; acil onarım ve restorasyon projeleri geliştirilmelidir.
3. **Belgeleme ve Arşivleme:** Rölöve, fotoğraf, malzeme analizleri ve tarihî araştırmalara dayalı kapsamlı belgeler dijital ve fiziksel arşivlerde korunmalı; akademik erişime açık hale getirilmelidir.
4. **Toplumsal Farkındalık Artırılmalı:** Yerel halk, bu yapıların tarihî ve kültürel önemi hakkında bilgilendirilmeli; katılımcı koruma modelleri ile toplumun sürece aktif olarak dâhil edilmesi sağlanmalıdır.
5. **Koruma Planlarına Dâhil Edilmeli:** Kent planlama süreçlerinde bu yapıların bulunduğu bölgeler için özel koruma planları geliştirilerek, yapıların dokuya uyumlu şekilde yaşatılması sağlanmalıdır.
6. **Akademik ve Kurumsal İş Birliği Teşvik Edilmeli:** Üniversiteler, belediyeler ve kültür varlıklarını koruma kurumları arasında iş birliği kurularak bu tür çalışmaların sürekliliği sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abd El Kader, Z. F., and Momtaz, R. I., 2010, Sustainability in Architecture Between The Past and The Future, *International Conference on Urbanism And Green Architecture 30th-31st Oct 2010*, India, 3-4, 7-9.
- Abdelmonem, M. G., 2015, The Architecture of Home in Cairo: Socio- Spatial Practice of the Hawari's Everyday Life, 1 edition, *Routledge*, U.K.
- Anonim, 2014, Eski Kahire Kültürü, Tarihpedia, http://www.tarihpedia.com/misir_genel_kultur.html#
- Casanovas, X., 2007, Rehabi Med Method, Traditional Mediterranean Architecture, Rehabilitation Town and Territory, Barcelona, 9-17, 193-195, 159-167.
- Commission des Monuments, d. E. g., & Sidhom, M., 1988, Description de l'Égypte : ou, Recueil des Observations et des Recherches qui ont été Faites en Égypte Pendant l'expédition de l'armée Française. *Paris: Institut d'Orient*.
- Dor, V. E., 1872, L'Instruction Publique en Egypte, *Paris: A. Lacroix, Verboeckhoven*, Paris.
- Eldem, S. H., 1984, Turkish Houses: Ottoman Period, Volume 1, *Turkish Foundation for the Promotion*, İstanbul.
- El Nokaly, A., and Elseragy, A., 2013, Sustainable Heritage Development: Learning from Urban Conservation of Heritage Projects in Non Western Contexts, *European Journal of Sustainable Development, Published by ECSDEV*, Rome, Italy, 2, 1, 31-56.
- Gharib, R. Y., 2010, Revitalising Historic Cairo: Examining the Public Policy Formulation and Implementation, PhD Thesis, *University of Nottingham*, England, 21-103.
- Hanna, N., 1991, Habiter Au Caire- La Maison Moyenne et ses Habitans Aux XVII Et XVIII Siecles, *Institut Français D'Archeologie Orientale Du Caire*, Cairo.
- Heyworth-Dunne, J., 1968, An Introduction to the History of Education in Modern Egypt, *Frank Cass Publishers*.
- Lane, E. W., 1978, An Account of the Manners and Customs of Modern Egyptians: Written in Egypt during the Years 1833-1835, *East –West Publications*, U.K.
- Mahdy, H., 2017, Approaches to the Conservation of Islamic Cities: The Case of Cairo, *Published by Iccrom Athar*, United Arab Emirates, 25-65,.84-110.
- Map of Islamic Cairo Monuments, 1948, Scale 1:5000, Oriental Institute Archives Map Collection, *Oriental Institute, University of Chicago*, Web: <https://oi-idb.uchicago.edu/id/a4a4a318-aa81-4dee-8760-da2f755192f0>.

- Michell, G., 1995, *Architecture of Islamic World: Its History and Social Meaning*, Published by: *Thames and Hudson Ltd*, London.
- Ministry of Culture, Concepts of Urban Conservation, 2001, Revitalization, Conservation, Restoration, and Adaptive Re-use, Re Development of Hakim Mosque Area, *Historic Cairo Studies and Development Center (H.C.S.D.C)*, Cairo.
- Nour, H. M. H. M. M. H., 2012, *Awqaf and Heritage: Urban Conservation in Historic Muslim Cities, The Case of Waqf Institution in Historic Cairo*, The Degree of Doctor of Philosophy, *Politecnico di Milano, Faculty of Architecture and Society*, Milano.
- Öztürk, D., 2011, *Seydişehir Geleneksel Konut Mimarisi, Yüksek Lisans Tezi*, *Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Konya.
- Rappai, S., 2012, Urban Regeneration Project for Historic Cairo : First Report of Activities, July 2010 - June 2012. [Paris]: *Unesco, World Heritage Centre*, 9-35, 76-83.
- Raymond, A., 2002, *The Glory of Cairo: An Illustrated History*, *American University in Cairo Press*, 2002, Egypt.
- Seif, O., 2013, *Topographical Photography in Cairo (online)* by: *The Lens of Beniamino Facchinelli, American University in Cairo, Egypt*, Web: <https://journals.openedition.org/inha/4884?nomobile=1> .
- Serageldin, I., 1999, *Very Special Places: The Architecture and Economics of Intervening in Historic Cities*, *Culture in Sustainable Development*, *Washington, C.D, U.S.A.*, 1-23.
- Shehata, W., and Adel, A., 2016, *The Adaptive Reuse of Bait Al- Qadi: Workshop Preparatory Document*, *Mimar, Rawasem*, Web: <http://www.cairoheritageschool.com> .
- SPARE (Cartographer)., 1984, *Islamic Cairo Map Two : Sultan Hasan to al-Azhar*, *Society for the Preservation of the Architectural Resources of Egypt*, *Lyster, William Rodenbeck, Max*.
- Warner, N., 2005, *The Monuments of Historic Cairo, A map and Descriptive Catalogue*, *American Research Center in Egypt Conservation*, Published by: *The American University in Cairo Press*, Egypt.
- Wazeri, Y. H., 2013, *Comparative Study Between Three Courtyards of Traditional Houses in Islamic Cairo*, *Journal of Islamic Architecture*, *Volume 2 Issue 4 December*, Egypt.
- Williams, C., 2008, *Islamic Monuments in Cairo: The Practical Guide*, Published by: *American University in Cairo Press*, Cairo.

<http://www.dunyadinleri.com/misir.html>

<https://www.facebook.com/historiccairo/photos/a.844995818877436/845004755543209/?type=3>

ARAPÇA KAYNAKLAR

Abdeljawad, T. M., 1984, Architecture and Civilization of Pharaonic Egypt, *The Anglo - Egyptian Library*, 273-128.

عبد الجواد, توفيق. محمد., 1984, العمارة وحضارة مصر الفرعونية, مكتبة الانجلو المصرية, 273-128.

Addin, S. K., 1987, Islamic Architecture in Egypt, *Egyptian General Book Authority*, Cairo 41-55.

الدين, س. ك. (1987). العمارة الاسلامية في مصر. القاهرة: الهيئة المصرية العامة للكتاب

Darwish, M., 2019, Fatimi and Ayyubi Architectural Heritage in Egypt, *Muassessit Umma Arabiyye Yayınları*, Elminye 55-75.

درويش.م. (2019). التراث المعماري الايوبي والفاطمي في مصر مصر: مؤسسة الامة العربية للنشر والتوزيع

Elhadad, H., 1998, Encyclopedia of Islamic Architecture in Egypt from the Ottoman Conquest until the Reign of Muhammed Ali, *The Anglo - Egyptian Library*, 1 Part 102-140.

الحداد, ح. (1998). موسوعة العمارة الاسلامية في مصر : من الفتح العثماني حتى عهد محمد علي، ٩٢٣-١٢٦٥ هـ ١٥١٧-١٨٤٨ م، المدخل. الجزء

El Kady, S. M., 1998, Islamic Architecture in Egypt (Theory and Practice), PhD Thesis in Architecture Design, *Faculty of Engineering, Assiut University*, Egypt.

القاضي, شوكت, محمد, لطفي, عبد الرحمن, 1998, العمارة الإسلامية في مصر (النظرية والتطبيق) رسالة دكتوراة قسم الهندسة, جامعة اسيوط, اسيوط

Mubarak, A. P., 1980, Al-Khitat al Tawfiqiyah al-Jadidah li-Misr al-Qahirah wa Muduniha al Qadimah wa al Shahirah, *Books and Documents Office*, Egypt.

مبارك, ع., سليمان. (2001). الخطط التوفيقية الجديدة لمصر : القاهرة ومدنها وبلادها القديمة والشهيرة. القاهرة: دار الكتب والوثائق القومية, مركز تحقيق التراث.

N.O.U.H., 2010, The Foundations and Standards of Cultural Coordination of Heritage Buildings, National Organization for Urban Harmony, *Egypt: Ministry of Culture*.

نوح, 2010, وزارة الثقافة, أسس ومعايير التنسيق الحضاري للمباني والمناطق التراثية وذات القيمة

Okasha, A.; 2008, Islamic Architecture in Egypt, *Published by: Bardi*, Giza, Egypt, 8-34, 71-81.

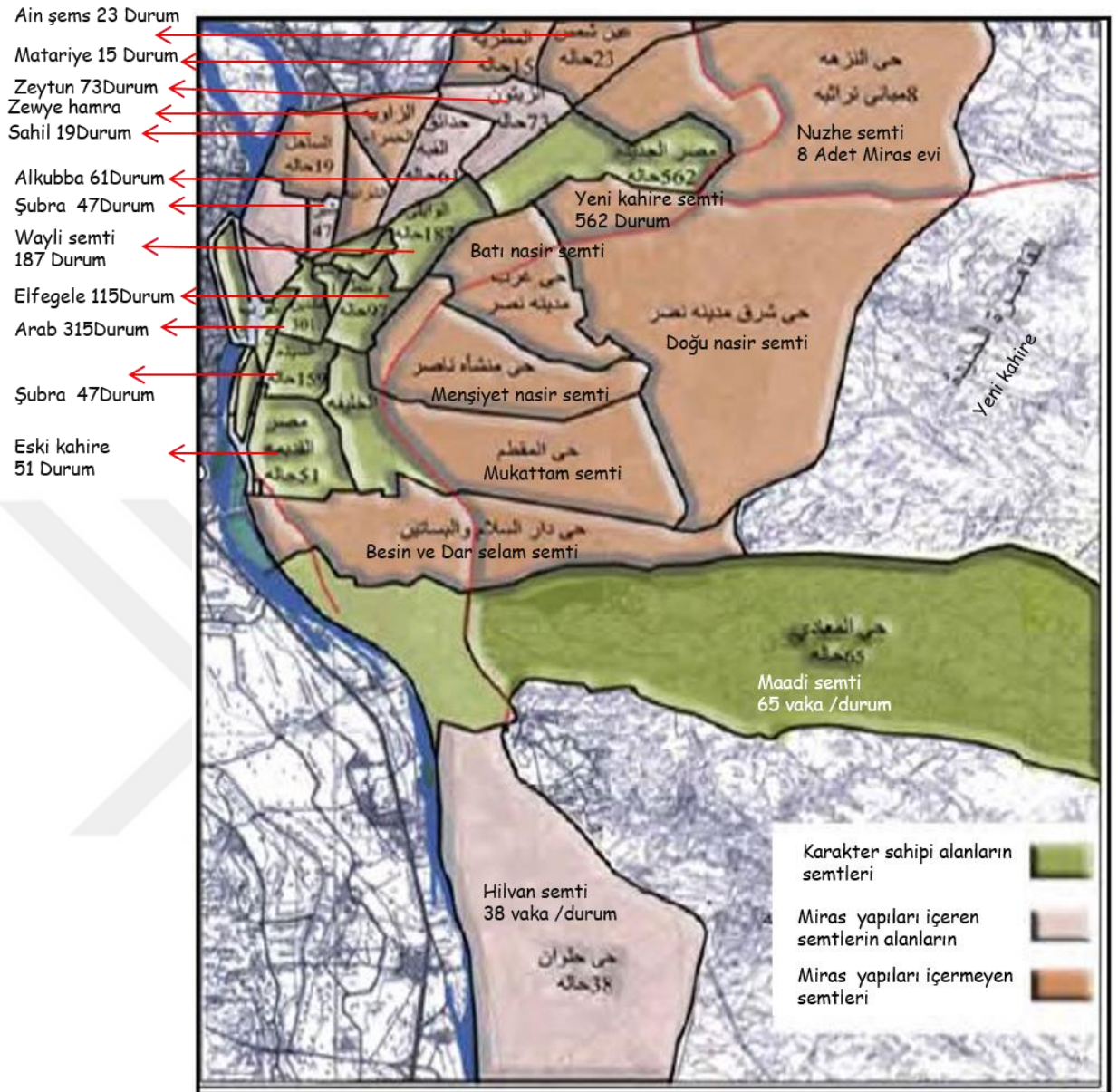
عكاشة, علياء., 2008, العمارة الاسلامية في مصر, بردي للنشر, الجيزة, مصر, 8-34, 71-81.

Qusi, A., 1997, The Islamic History form the Arap Conquest Until the Ottoman Conquest, *Arab Culture House*, Egypt 122-160, 204.

القوصي, عطية., 1997, تاريخ مصر الاسلامية من الفتح العربي حتي الفتح العثماني (20-922/641-1517), السيدة زينب, دار الثقافة العربية, القاهرة.

Said, S. Z., 2009, 19th Century Houses of Old Cairo Quarters, *Books Office*, Egypt.

Ek -2

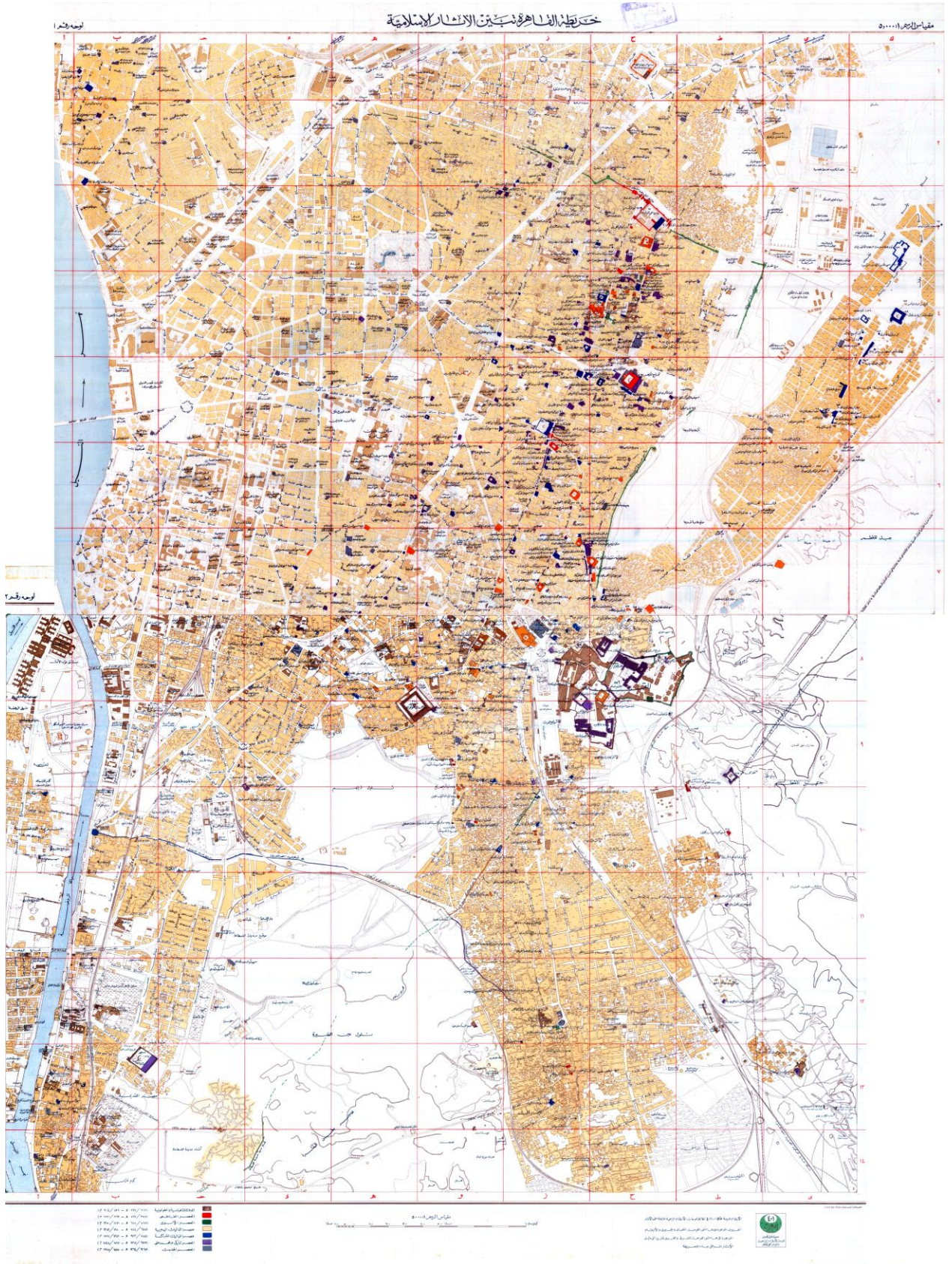
Şekil 6.2. Miras ve tarihi Eserler içeren ve içermeyen bölgeler Kahire Haritası (Said,2009)

Ek -3

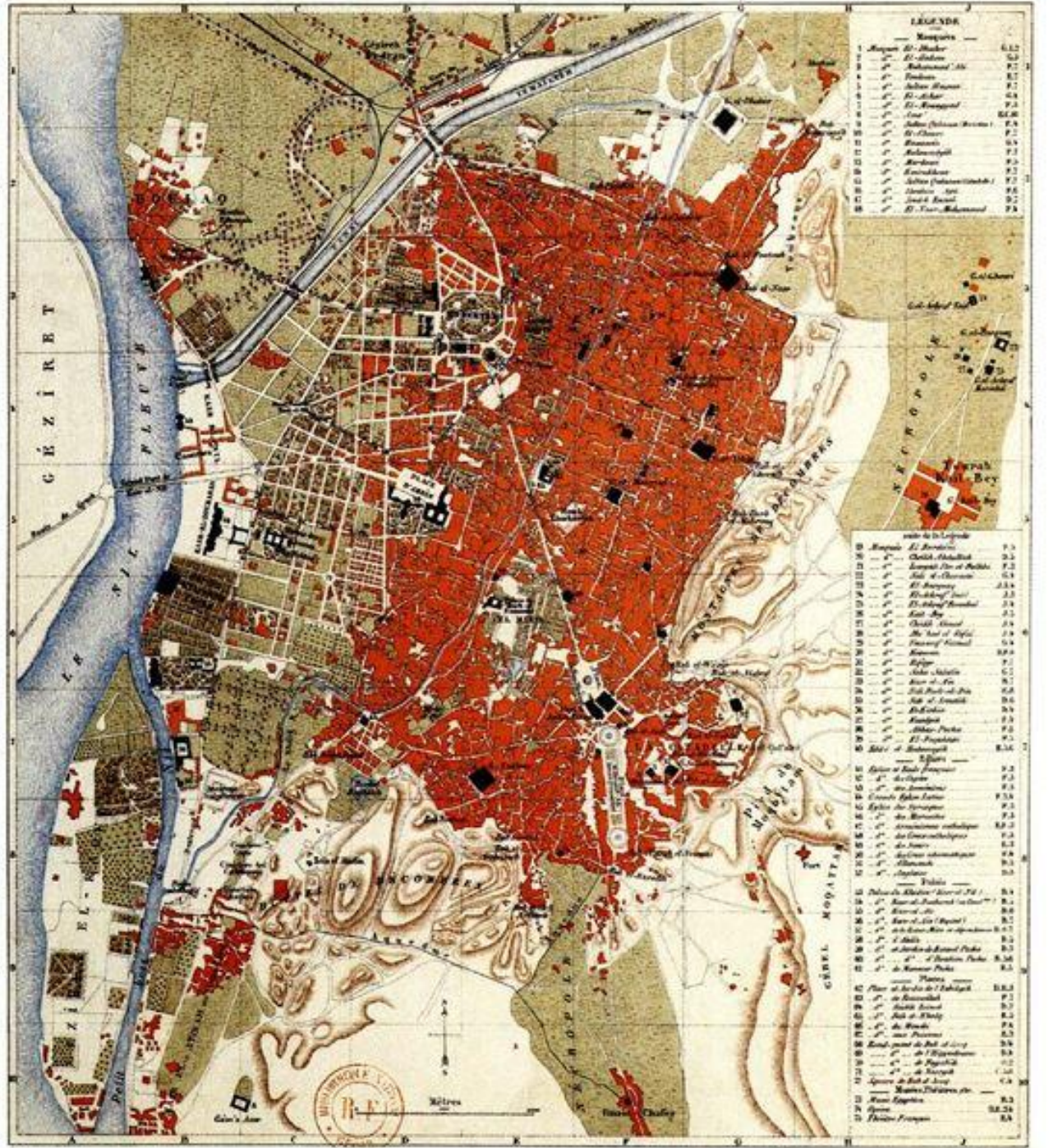
Şekil 6.3. Eski Kahire Sınırları Haritası (Said,2009)

Ek -4

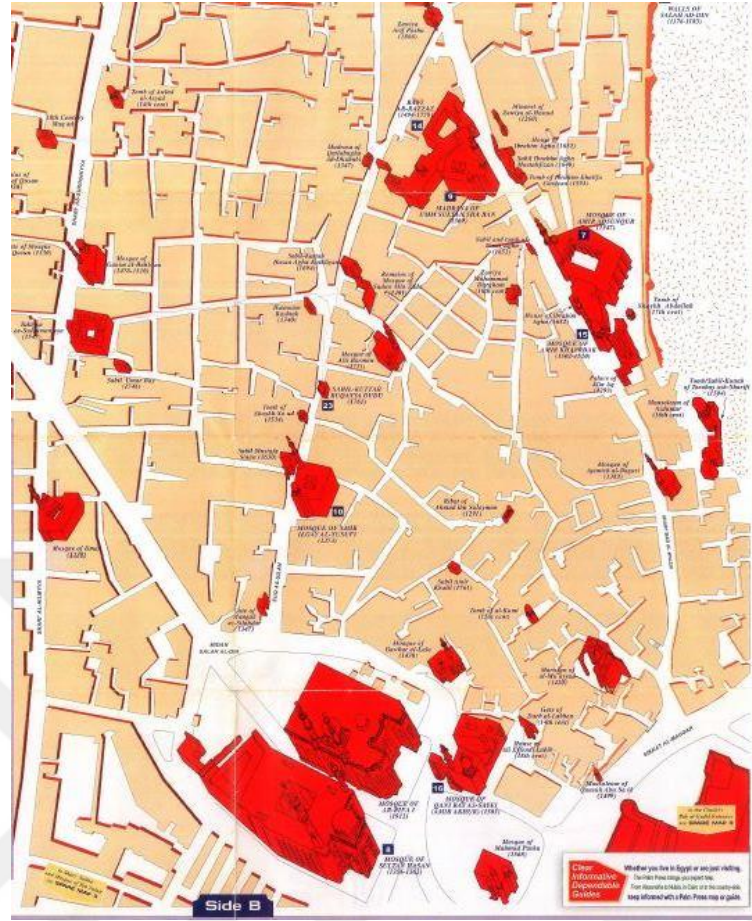
Şekil 6.4. Miras ve tarihi Eserler içeren ve içermeyen Mahalleler Eski Kahire Haritası (UNESCO, 2002).

Ek -5

Şekil 6.5. Miras ve tarihi Eserler içeren ve içermeyen Mahalleler Eski Kahire Haritası (Alrafi, 2007).

Ek-5

Şekil 6.6. Eski Kahire Koruma Altında Olan tarihi Eserler içeren Haritası (S.P.A.R.E, 2002).

Şekil 6.7. Eski Kahire Koruma Altında Olan tarihi Eserler içeren Haritası (S.P.A.R.E, 2002).